

การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาดำบล
ไทรน่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

นางวัชรีย์ ด่านกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาประชากรศาสตร์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE INTERGENERATIONAL EXCHANGE IN FAMILY ON SUBJECTIVE WELL-
BEING AMONG OLDER PERSONS:
A CASE STUDY OF LAI NAN SUBDISTRICT, WIANG SA DISTRICT, NAN PROVINCE

Mrs. Watcharee Dankul

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Demography
College of Population Studies
Chulalongkorn University
Academic Year 2014
Copyright of Chulalongkorn University

วิชาชีพ ด้านกุล : การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน (THE INTERGENERATIONAL EXCHANGE IN FAMILY ON SUBJECTIVE WELL-BEING AMONG OLDER PERSONS: A CASE STUDY OF LAI NAN SUBDISTRICT, WIANG SA DISTRICT, NAN PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร. ปัทพร สุคนธมาน, 215 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุกับ บุตรและศึกษาความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ รวมทั้งเปรียบเทียบความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างผู้สูงอายุตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน กับผู้สูงอายุ ไทยในชนบท

แบบแผนการวิจัยเป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพข้อมูลเชิงปริมาณที่ใช้ มาจากข้อมูลทฤษฎีจากโครงการสร้างระบบฐานข้อมูลและเตรียมการเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบล ไหล่นานอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ปีพ.ศ. 2553 ที่ได้รับการอนุเคราะห์จากวิทยาลัยประชากรศาสตร์และคณะ พยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและข้อมูลทฤษฎีการสำรวจประชากรผู้สูงอายุไทยปีพ.ศ.2554 ของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ วิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบผลการศึกษาด้วยสถิติการถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ ชั้น ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า การแลกเปลี่ยนทั้งด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรยังมี ลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน โดยผู้สูงอายุทำการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจกับบุตรใน 4 รูปแบบได้แก่ 1) ให้ เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 2) ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 3) รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 4) รับ เงินจากบุตรที่อยู่อื่น ผลการศึกษาพบว่า หลังจากควบคุมอิทธิพลของปัจจัยด้านประชากรเศรษฐกิจและสังคมและ ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวแล้ว การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นมีความสัมพันธ์เชิงลบกับ ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน แต่สำหรับผู้สูงอายุในชนบท การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือน เดียวกันและอยู่อื่นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุข และการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันมี ความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุข สำหรับการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ ผลการศึกษาพบว่า การรับการ ประณินบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่นานและ ชนบท ส่วนการดูแลหลานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานเท่านั้น และการ อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่นานและชนบท

การศึกษานี้สามารถนำไปใช้วางแผนและจัดนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขด้วย การเตรียมตัวทั้งด้านการเงินและการช่วยเหลือระหว่างกัน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและ นำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขที่ดี

5586958351 : MAJOR DEMOGRAPHY

KEYWORDS: INTERGENERATIONAL EXCHANGE / SUBJECTIVE WELL-BEING / OLDER PERSONS

WATCHAREE DANKUL: THE INTERGENERATIONAL EXCHANGE IN FAMILY ON SUBJECTIVE WELL-BEING AMONG OLDER PERSONS: A CASE STUDY OF LAI NAN SUBDISTRICT, WIANG SA DISTRICT, NAN PROVINCE. ADVISOR: PATAPORN SUKONTAMARN, Ph.D.}, 215 pp.

The purpose of this research is to investigate the forms of intergenerational exchange, and their association with subjective well-being among elderly in Lainan District, Wiang Sa District, Nan Province, and elderly in rural Thailand.

This research is a mixed-methods study employing quantitative and qualitative research. The data used in this study were derived from the projects titled “The Development of Database for Health Promotion Among Older Persons in Lainan Sub-district, Wiang Sa District, Nan Province project”, which was conducted in 2010 by College of Population Studies and Faculty of Nursing, Chulalongkorn University. and “The National Survey of Older Persons in Thailand”, which was conducted in 2011 by the National Statistical Office, Ministry of Information and Communication Technology. The research focuses on older persons aged 60 year and older who answered the questionnaires themselves. The analysis uses ordered logistic regression and focus group discussions.

Results from this study show that intergenerational financial and supportive exchanges between elderly and adult children are reciprocal. Intergenerational financial exchange is divided into four groups which are: (a) receiving money from a resident child (b) receiving money from a non-resident child (c) giving money to a resident child (d) giving money to a non-resident child. Comparative descriptive analysis and ordered logistic regressions are presented. The results reveal that after controlling for individual socio-demographic and intergenerational solidarity factors, There is only one factor of intergenerational financial exchange, namely giving money to a non-resident child, which shows negative correlation with subjective well-being of elderly Lainan. But there are two factors of intergenerational financial exchange, namely receiving money to a co-resident child and non-resident child, which show positive correlation with subjective well-being of rural Thai elderly. In addition, giving money to a co-resident child shows negative correlation with subjective well-being of rural Thai elderly. Furthermore, supportive exchange, namely receiving assistance with activities of daily living (ADL), is negatively correlated with both subjective well-being of elderly Lainan and rural Thai elderly. In contrast, supportive exchange, namely caring for grandchild shows positive correlation with subjective well-being of elderly Lainan. For both elderly Lainan and rural Thai elderly, living in the same household with their children is positively correlated with subjective well-being.

The finding can be used in planning and preparing policies that encourage older persons and their children to recognize the importance of financial preparation as well as mutual support. The implementation of such policies would strengthen family relationship and improve subjective well-being of elderly

Field of Study: Demography

Academic Year: 2014

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและสำนึกในความเมตตาเป็นอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ปัทพร สุคนธมาน อาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และรองศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งชี้แนะแนวทางการศึกษา แนวคิดในการแสวงหาองค์ความรู้ต่างๆ พร้อมทั้งสละเวลาตรวจตราแก้ไขวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำแนะนำการใช้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ อาจารย์ ดร.รักชนก คชานุกูล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยทั้งสองท่านกรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเมตตา ตลอดจนสละเวลาอันมีค่าตรวจทานและแก้ไขวิทยานิพนธ์อย่างละเอียดจนวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ศิริวรรณ ศิริบุญย อติตรองคมนตรีและอดีตหัวหน้าสำนักวิจัยเจ้าหน้าที่สำนักวิจัยทุกท่านของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ ที่สนับสนุนและอนุเคราะห์ข้อมูล "โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน" และสำนักงานสถิติแห่งชาติที่สนับสนุนและอนุเคราะห์ข้อมูล "การสำรวจผู้สูงอายุในประเทศไทย ปี พ.ศ.2554" ในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตที่คอยเป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่างๆ ในระหว่างศึกษาขอบคุณเจ้าหน้าที่วิทยาลัยประชากรศาสตร์ทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในระหว่างศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณผู้ประสานงานในพื้นที่ตำบลไหล่น่านที่กรุณาช่วยประสานงานเป็นอย่างดี ในระหว่างลงพื้นที่ตำบลไหล่น่าน ขอขอบคุณสมาคมนักประชากรไทยที่เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษานำเสนอบทความในการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ พ.ศ.2555 และ 2557

สุดท้ายขอขอบคุณสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่ให้การสนับสนุนข้าพเจ้าในการศึกษาครั้งนี้เป็นอย่างดี และข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งในความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ และอาจารย์ ดร.ปัทพร สุคนธมาน ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างของอาจารย์ที่อุทิศตนในการสั่งสอนและอบรมข้าพเจ้าและเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าไม่หือย่อต่ออุปสรรคต่างๆ พร้อมสนับสนุนให้ข้าพเจ้าได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ความสำคัญของการเลือกพื้นที่ที่ศึกษาและจุดเด่นของข้อมูล.....	7
1.3 คำถามการวิจัย.....	11
1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
1.5 สมมติฐานการวิจัย.....	12
1.6 ขอบเขตของการวิจัย.....	13
1.7 นิยามตัวแปรและนิยามปฏิบัติการ.....	14
1.8 ประโยชน์ของการวิจัย.....	17
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	18
2.1 แนวคิดความอยู่ดีมีสุข.....	18
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน การให้และการรับ ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว.....	23
2.3 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น.....	28
2.4 การบูรณาการความอยู่ดีมีสุข การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่น และความเป็น ปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว.....	30
2.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข.....	31
2.6 กรอบแนวคิด.....	43

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	44
3.1 แบบแผนการวิจัย.....	44
3.2 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ	46
3.3 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ.....	59
3.4 ข้อจำกัดการวิจัย.....	64
บทที่ 4 ลักษณะทั่วไปของประชากร.....	65
4.1 การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ.....	65
4.2 ลักษณะทั่วไปของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร และความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร.....	68
4.3 การวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร.....	72
4.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ด้วยตารางไขว้สองตัวแปร.....	78
บทที่ 5 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	89
5.1 การจัดการตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	89
5.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ	97
5.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ	97
5.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติก	106
บทที่ 6 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	112
6.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	112
6.2 ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร	113
6.3 ความคิดเห็น ความพึงพอใจ ความสุขเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร	116

6.4 รูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร.....	119
6.5 การเตรียมตัวเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคลและชุมชน	122
6.6 สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	123
บทที่ 7 เปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่าง ผู้สูงอายุตำบลไหล่นานกับสูงอายุไทยในชนบท.....	129
7.1 การจัดการข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554.....	130
7.2 เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุ ไทยในชนบท	131
7.3 เปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่ ่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	132
7.4 วิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่าง ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท	142
บทที่ 8 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	171
8.1 สรุปผลการวิจัย.....	171
8.2 อภิปรายผลการวิจัย	176
8.3 ข้อเสนอแนะ	181
รายการอ้างอิง.....	184
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	215

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	สรุป แนวคิด และองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข.....	21
ตารางที่ 2	องค์ประกอบความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว.....	29
ตารางที่ 3	จำนวนประชากรผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน จำแนกตามจำนวนหมู่บ้าน.....	47
ตารางที่ 4	รายละเอียดข้อคำถาม	48
ตารางที่ 5	จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุ.....	67
ตารางที่ 6	จำนวนและร้อยละของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร.....	69
ตารางที่ 7	ร้อยละของการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร จำแนกตามลักษณะการช่วยเหลือ.....	71
ตารางที่ 8	จำนวนและร้อยละของความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้างระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร	71
ตารางที่ 9	จำนวนและร้อยละของความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร.....	72
ตารางที่ 10	จำนวนและร้อยละของคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ	74
ตารางที่ 11	การวิเคราะห์ปัจจัย	75
ตารางที่ 12	คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อและค่าคะแนน	76
ตารางที่ 13	การวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น.....	76
ตารางที่ 14	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ	77
ตารางที่ 15	จำนวนและร้อยละของระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ.....	78
ตารางที่ 16	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม.....	79
ตารางที่ 17	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขจำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม.....	80
ตารางที่ 18	ความสัมพันธ์ระหว่างการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม.....	82

ตารางที่ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขจำแนกตาม คุณลักษณะและภาพรวม.....	83
ตารางที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับความอยู่ดีมี สุขจำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม	86
ตารางที่ 21 ความสัมพันธ์ระหว่างการช่วยเหลือหลานกับความอยู่ดีมีสุขจำแนกตามคุณลักษณะ และภาพรวม	87
ตารางที่ 22 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงของผู้สูงอายุ	104
ตารางที่ 23 ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข	109
ตารางที่ 24 เปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่ น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	168

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	สัดส่วนผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค ระหว่างปี พ.ศ.2546-2555	8
ภาพที่ 2	สัดส่วนผู้สูงอายุในจังหวัดน่านและตำบลไหล่น่าน ระหว่างปี พ.ศ.2546-2556	8
ภาพที่ 3	ปิรามิดประชากร ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ปี พ.ศ.2556.....	9
ภาพที่ 4	การบูรณาการความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ การแลกเปลี่ยนในแต่ละช่วงชีวิตและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว	31
ภาพที่ 5	แบบแผนการวิจัยแบบผสมผสาน	45
ภาพที่ 6	เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท	132
ภาพที่ 7	เปรียบเทียบการรับและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท	133
ภาพที่ 8	เปรียบเทียบการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	134
ภาพที่ 9	เปรียบเทียบการรับและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	135
ภาพที่ 10	เปรียบเทียบการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	136
ภาพที่ 11	เปรียบเทียบการให้และไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท	137
ภาพที่ 12	เปรียบเทียบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	138
ภาพที่ 13	เปรียบเทียบการให้และไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	139
ภาพที่ 14	เปรียบเทียบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท.....	140

ภาพที่ 15 เปรียบเทียบการรับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท	141
ภาพที่ 16 เปรียบเทียบการช่วยเหลือหลานกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท	142

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประชากรสูงอายุและความอยู่ดีมีสุข เป็นประเด็นท้าทายที่มีความสำคัญสำหรับครอบครัว ชุมชนและสังคมในประเทศไทย เช่นเดียวกับหลายๆ ประเทศในแถบเอเชียและทั่วทุกภูมิภาคโลก (Agree, Biddlecom, & Valente, 2005; Knodel & Ofstedal, 2002; Knodel, Saengtienchai, & Obiero, 1995b; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงอายุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการอยู่อาศัยในครอบครัวทั้งขนาดและจำนวนบุตรที่ลดลง การก่อกวนที่เป็นการแลกเปลี่ยนทั้งการให้และการรับระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ความสัมพันธ์และความผูกพันภายในครอบครัว ตลอดจนสถานะสุขภาพที่เสื่อมลงตามอายุที่มากขึ้น ล้วนส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุข (well-being) ของผู้สูงอายุ (Knodel, Prachuabmoh, & Chayovan, 2013) และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลที่ดีภายในครอบครัว ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าควบคู่ไปกับการเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง และสามารถช่วยเหลือตนเองได้นานที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ (ชินดาวิชชาวุธ และคณะ, 2553)

ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในสังคมไทยเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการทั้งด้านการดูแลและเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (United Nations Population Fund & HelpAge, 2012) จึงเป็นการย้ำว่าในระยะเวลาก่อนสองทศวรรษที่ผ่านมา การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เป็นทางการยังคงเป็นตัวกำหนดความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่สำคัญอย่างต่อเนื่อง (World Bank, 1994) โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ซึ่งจุดเริ่มต้นของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมาจากพ่อและแม่ให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก พ่อและแม่จึงมีหน้าที่เป็นผู้ให้และบุตรมีหน้าที่เป็นผู้รับในระยะเวลาดำเนินชีวิต (life course) เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนผ่านไปบุตรเติบโตขึ้นจากที่เคยเป็นผู้รับก็จะเปลี่ยนเป็นผู้ให้ ในขณะที่พ่อและแม่ก็จะทำหน้าที่เป็นผู้รับแทนเนื่องจากอายุมากขึ้นแต่สุขภาพร่างกายและจิตใจเสื่อมถอยลง ดังนั้นการให้และการรับในครอบครัวจึงมีการเปลี่ยนถ่ายจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งไปเรื่อยๆ (intergenerational transfer) ทั้งนี้ในเชิงเศรษฐศาสตร์แล้ว การให้และการรับระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างรุ่น (intergenerational exchange) ที่เรียกว่าการให้แบบต่างตอบแทน (reciprocities) ที่อธิบายว่า ในช่วงชีวิตหนึ่งของพ่อและแม่ที่เป็นผู้ให้ จะดูแลบุตรด้วยความรักและเต็มใจให้ (altruism) สิ่งต่างๆ ที่จำเป็นในการดูแลบุตร

(Kolm, 2000) เป็นการให้โดยไม่ได้หวังผลตอบแทนและผู้ให้มีความสุขจากการให้นั้น (Meier, 2006) ซึ่งการแลกเปลี่ยนนี้มีความสัมพันธ์อย่างสูงกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (Lowenstein, Katz, & Gue-Yaish, 2008) โดยความอยู่ดีมีสุขที่มาจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวนี้ มีคุณค่าอย่างมากต่อผู้สูงอายุ (Silverstein & Bengtson, 1991) ในด้านต่างๆ เช่น การเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน พฤติกรรมการอยู่อาศัยร่วมกัน การใช้โอกาสและความสามารถต่างๆ ภายในครอบครัว และสังคมตลอดช่วงชีวิต (Helliwell, Layard, & Sachs, 2013) ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตยืนยาวได้ (Güven, 2012) แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้กระทบต่อความผูกพันระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (Davey, Janke, & Savla, 2005) เนื่องจากขนาดของครอบครัวเล็กลง จำนวนบุตรลดลง เป็นอุปสรรคต่อการอยู่อาศัยในครอบครัว โดยสัดส่วนพ่อแม่สูงอายุที่จะอยู่ร่วมกับบุตรลดลง (จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552) เมื่อช่วงชีวิตของพ่อแม่และผู้สูงอายุประเด็นการเป็นผู้ให้ในและนอกครอบครัวจะยังคงอยู่ต่อไปหรือไม่ หรือการเป็นผู้รับจากในและนอกครอบครัวจะเข้ามาแทนที่และจะส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

1.1.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร สัดส่วนและแนวโน้ม

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 ที่อัตราเจริญพันธุ์รวมในประเทศไทยลดลงจาก 5.4 มาเป็นระดับทดแทนที่ 2.0 ในปี พ.ศ.2533 สัดส่วนของผู้สูงอายุแทบจะไม่เปลี่ยนแปลง โดยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 5 ของประชากรรวมทั้งประเทศ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2555) หลังจากอัตราเจริญพันธุ์รวมเข้าสู่ระดับทดแทนแล้ว การเปลี่ยนแปลงจำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุจึงเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสัดส่วนประชากรไทยอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนมากกว่าร้อยละ 10 มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 และจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557 พบว่าประเทศไทยมีสัดส่วนผู้สูงอายुर้อยละ 14.9 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556: 16) ได้คาดประมาณประชากรของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2553-2583 ภายใต้ข้อสมมติที่เป็นไปได้มากที่สุด คือ ภาวะเจริญพันธุ์ลดลงตามปกติว่า สัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 32.1 ในปี พ.ศ.2583 ซึ่งสอดคล้องกับการคาดประมาณประชากรขององค์การสหประชาชาติ ภายใต้ข้อสมมติฐาน medium variant ว่า สัดส่วนของผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 37.5 ในปี พ.ศ.2583 ข้างหน้า (United Nations, 2013) เช่นกัน ดังนั้นการลดลงของระดับอัตราเจริญพันธุ์รวมจึงเป็นสาเหตุสำคัญของการที่สัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

1.1.2 สถานการณ์ขนาดครอบครัวและการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

ครอบครัวมีบทบาทหลักในการจัดหา สิ่งที่เป็นประโยชน์และจำเป็นให้แก่ผู้สูงอายุใน

ลักษณะการเกื้อหนุนแบบไม่เป็นทางการ ทั้งการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (intergenerational exchange) และการจัดด้านการอยู่อาศัย (living arrangement) แต่ในระยะเวลากว่าห้าทศวรรษที่ผ่านมาตั้งแต่ พ.ศ.2500 จนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยครอบครัวของผู้สูงอายุในแต่ละรุ่นปีเกิด (cohort) มีขนาดเล็กลงและจำนวนบุตรลดลงเป็นลำดับ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2553a) เช่นเดียวกับหลายประเทศในแถบเอเชีย อาทิ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ฮองกง ไต้หวัน เป็นต้น (Agree, Biddlecom, Chang, & Perez, 2002; Chan, Ofstedal, & Hermalin, 2002; Keng-Mun Lee & Hong-Kin, 2005) จากสถานการณ์ที่ครอบครัวมีขนาดเล็กลงและจำนวนบุตรลดลง จึงทำให้สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวอาศัยอยู่ร่วมกันลดลง ความใกล้ชิดระหว่างกันน้อยลง ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ตามลำพังเพิ่มขึ้น เนื่องจากบุตรต้องไปทำงานต่างถิ่น (Keng-Mun Lee & Hong-Kin, 2005; Knodel, Kespichayawattana, Wiwatwanich, & Saengtienchai, 2007) ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปถึงโอกาสและปริมาณการเกื้อหนุนที่จะได้รับจากบุตรลดลงด้วย (Knodel, Chayovan, & Siriboon, 1992b; Knodel et al., 1995b; จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552) โดยการเกื้อหนุนที่สำคัญระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรในครอบครัวจะมุ่งเน้นใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ (economic exchange) ซึ่งมักเป็นการให้และรับเงินระหว่างสมาชิกรุ่นลูกกับพ่อแม่สูงอายุหรือพ่อแม่สูงอายุกับลูก (Cowgill & Holmes, 1972; Knodel et al., 2007; Y. Lee, Parish, & Willis, 1994) และ 2) การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ (support exchange) เป็นการแลกเปลี่ยนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างพ่อแม่สูงอายุกับลูกหรือลูกกับพ่อแม่สูงอายุ เช่น บุตรจัดหาสิ่งจำเป็นด้านวัตถุให้แก่ผู้สูงอายุ ช่วยดูแลความเป็นอยู่และจัดด้านการอยู่อาศัย ดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บป่วย ในขณะที่ผู้สูงอายุช่วยเป็นที่ปรึกษาหรือที่พึ่งทางใจแก่บุตร ช่วยดูแลบ้าน ช่วยดูแลหลาน เป็นต้น (Ikels, 1983, 1989; Knodel et al., 2013; Knodel, Saengtienchai, & Sittitrai, 1995a; Zhan & Montgomery, 2003) ทั้งนี้ครอบครัวคาดหวังว่าการแลกเปลี่ยนนี้ควรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดช่วงชีวิตของสมาชิกต่างรุ่น (Kunemund & Rein, 1999) เนื่องจากเป็นการแลกเปลี่ยนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในครอบครัว (Lee & Ellihorpe, 1982)

ทั้งนี้ มีนักวิชาการหลายท่าน (Lillard & Willis, 2002; Soldo & Hill, 1993; Stark & Falk, 2000) ได้พยายามอธิบายการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นว่ามี 2 แนวคิดที่แตกต่างกันระหว่างแรงจูงใจในการแลกเปลี่ยน (exchange-driven) กับแรงจูงใจในการให้แบบเต็มใจ (altruism-driven) ภายในครอบครัวของสมาชิกต่างรุ่น ดังนี้ 1) แรงจูงใจในการแลกเปลี่ยนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ของผู้รับ โดยผู้รับที่มีรายได้มากจะเป็นผู้จัดหาบริการหรือการช่วยเหลือที่ดีกว่าให้กับผู้ให้ ซึ่งสมาชิกภายในครอบครัวจะทำการแลกเปลี่ยนไปมา (ให้-รับ) ระหว่างกัน เช่น พ่อแม่สูงอายุจะให้การดูแลหลานอย่างดี ส่วนลูกก็จะให้เงินแก่พ่อแม่สูงอายุ 2) แรงจูงใจในการให้แบบเต็มใจเป็นการ

ให้ที่พิจารณาให้ตามความจำเป็น (need) ของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการให้เช่นนี้จะมีความสัมพันธ์เชิงลบกับรายได้ของผู้รับ โดยหากผู้รับมีรายได้เพียงพอแก่การอุปโภคบริโภคและมีความอยู่ดีมีสุขแล้ว การให้แบบนี้จะลดลง เช่น ลูกจะให้เงินแก่พ่อแม่สูงอายุลดลงหากพ่อแม่มีรายได้สูงอยู่แล้ว

โดยสรุปการที่พ่อแม่ให้การเลี้ยงดู ให้การศึกษา ให้สิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จนบุตรเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ และบุตรตอบแทนบุญคุณพ่อแม่สูงวัยด้วยการดูแลทั้งด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือต่างๆ ถือเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อยู่บนพื้นฐานค่านิยมกตัญญูกตเวทิตา ซึ่งเป็นบรรทัดฐานความผูกพันด้านศีลธรรมและกลไกของสังคมไทย ที่เรียกว่าการเกื้อหนุน (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2553) และโดยนัยยะแล้วการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวของสมาชิกแต่ละรุ่น ก็คือการจัดสรรการแลกเปลี่ยนแบบต่างตอบแทนนั่นเอง (Stark & Falk, 2000)

1.1.3 บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในสถาบันครอบครัวไทย

สถาบันครอบครัวในสังคมไทยเป็นสถาบันหลักที่มีหน้าที่ดูแล คุ้มครองและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัวทั้งด้านร่างกายจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุมีความผูกพันกับครอบครัวตั้งแต่เกิดจนตาย ครอบครัวและสังคมจึงให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ตามบทบาทซึ่งกันและกัน (role functional approach) ระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุ โดยคาดหวังว่าการดูแลซึ่งกันและกันนี้ ครอบครัวควรมีบทบาทในการอุปการะดูแลผู้สูงอายุและผู้สูงอายุควรได้ปฏิบัติตามตามความคาดหวังของสังคมภายใต้วัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้สมาชิกในครอบครัวที่เป็นบุตรจะรู้สึกว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของตนในการดูแลบิดามารดาที่สูงอายุ (Knodel & Debavalya, 1992a) โดยเป้าหมายของการดูแลอยู่ที่ความอยู่ดีมีสุข (well-being) ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ดังนั้นครอบครัวและสังคมจึงควรมองว่า ผู้สูงอายุก็มีศักยภาพสามารถทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัวได้ มิได้เป็นเฉพาะ “ผู้รับ” การดูแลเท่านั้น แต่สามารถเป็น “ผู้ให้” ที่ปราศจากเงื่อนไขใดๆ จากครอบครัว “ให้แล้ว” มีความสุขใจ อิ่มเอิบใจ ได้ทำในสิ่งที่อยากทำตามศักยภาพ สร้างความผูกพันภายในครอบครัว (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544) และบางครั้งยังเป็น “การให้” ที่มากกว่าและบ่อยครั้งกว่าการเป็น “ผู้รับ” (Schoeni, 1997; Soldo & Hill, 1993) รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมความสุขในครอบครัวอีกด้วย (Graham, 1983)

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัว เป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทความรับผิดชอบต่างๆ จากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปยังสมาชิกรุ่นหนึ่งในการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวทั้งด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ ซึ่งปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสุขภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ในครอบครัว ซึ่งกล่าวได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะที่สุขภาพดีแข็งแรง ไม่อยู่ในภาวะพึ่งพาและมีความสามารถในเชิงเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจะมีบทบาทเป็น

“ผู้ให้”มีอำนาจตัดสินใจและเป็นผู้ถือกุญแจสมาชิกในครอบครัว 2) ระยะที่สุขภาพดีและไม่ต้องพึ่งพา แต่ความสามารถในเชิงเศรษฐกิจถดถอย ผู้สูงอายุจะมีบทบาทเป็นทั้ง “ผู้รับ และ “ผู้ให้” ในการเกื้อหนุนทางสังคมและทางกายภาพแก่สมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เช่น การดูแลบ้าน เลี้ยงหลาน ทำอาหาร รับประทานอาหาร รับจ้าง ขยายของ ทำไร่นา เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงบทบาทเหล่านี้จะเป็นไปอย่างช้าๆ และต่อเนื่อง สมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวก็จะมีบทบาทถือกุญแจผู้สูงอายุมากขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม จนกระทั่ง 3) ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพและมีภาวะพึ่งพาต้องการการดูแลเกื้อหนุน บทบาทของผู้สูงอายุจะเปลี่ยนจาก “ผู้ให้” เป็น “ผู้รับ” การเปลี่ยนแปลงระยะนี้อาจสร้างผลกระทบทางจิตใจแก่ผู้สูงอายุและครอบครัวหรืออาจเกิดความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นได้ จากการเปลี่ยนบทบาทของผู้สูงอายุจากผู้ที่เคยเป็นผู้ถือกุญแจช่วยเหลือมาเป็นผู้พึ่งพา ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบที่มีต่อบทบาทและวิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลัก (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545) ให้แก่ผู้สูงอายุที่ส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่กับครอบครัว (วารสารณ ภูมิสวัสดิ์ และคณะ, 2549; วิชัย เอกพลากร, 2553; สัมฤทธิ์ ศรีธำรงสวัสดิ์ และคณะ, 2552)

1.1.4 รูปแบบการแลกเปลี่ยน การให้และการรับ ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นภายในครอบครัว

ผู้สูงอายุเป็นผู้เริ่มต้นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (rule of reciprocity) (Blau, 1968) จากการเริ่มเป็นผู้ให้ โดยการเป็น “ผู้ให้” ของผู้สูงอายุ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุช่วยเหลือ ช่วยทำงาน ดูแลงานหรือกิจกรรมอื่นๆ แทนสมาชิกในครอบครัว (carework) (Ungerson, 1983) เป็นงานที่ทำด้วยรู้สึกเต็มใจอยากช่วยและผูกพันกับงานนั้น ทำให้แล้วทุกคนในครอบครัวมีความสุข (Graham, 1983) งานลักษณะนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะในครอบครัว ที่ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเพศหญิงจะเป็นผู้ทำงานแบบให้เปล่าและเป็นเรื่องภายในครอบครัว เป็นหน้าที่ของผู้หญิงในการดูแลสมาชิกรุ่นเด็กและดูแลผู้ชายที่เป็นผู้นำครอบครัว (Hooyman & Gonyea, 1995) ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นการทำงานที่ไม่มีคุณค่า (Cancian & Olicker, 2000) รวมทั้งไม่มีมูลค่าแรงงาน ไม่มีการซื้อขายแรงงานและไม่มีค่าจ้าง (วารสารณ สามโกเศศ, 2549) ในครอบครัวที่มีคนต่างเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกันจะไม่พบงานลักษณะแบบนี้ เช่นเดียวกันในสังคมไทย การเป็น “ผู้ให้” ของผู้สูงอายุ คือ การช่วยเหลือครอบครัวในการดูแลหลาน ฝากบ้านและช่วยงานบ้านต่างๆ เช่น กวาดบ้าน ถอนหญ้า พับผ้า ทำอาหารหุงข้าว รดน้ำต้นไม้ เป็นต้น (เล็ก สมบัติ, 2549) รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว (ณัฐจิรา ทองเจริญชูพงศ์ และศรีรินทร์ เกรย์, 2553) เป็นต้น หากเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีภาวะพึ่งพาและดูแลตนเองได้ก็ยังคงทำงานในเชิงเศรษฐกิจต่อไป เช่น งานประเพณีวิชาชีพ อาชีพ ครู สถาปนิก วิศวกร ทนายความ แพทย์ พยาบาล นักบัญชี เป็นต้น ผู้สูงอายุยังสามารถประกอบอาชีพเดิมของตนเอง และนำมาซึ่งรายได้ที่ผู้สูงอายุนำไปใช้จ่ายส่วนตัว

และจนเมื่อสมาชิกในครอบครัวได้ ก็นับว่าผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญของครอบครัว (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544) ส่วนผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาหรือเริ่มรู้สึกว่าสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง แต่ยังมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ ผู้สูงอายุก็นับว่ามีบทบาทเป็นพึ่งทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้เช่นกัน ซึ่งอาจจะไม่ใช่ทางตรง โดยบุตรที่รับหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ ก็จะเป็นผู้ได้รับมรดกเป็นบ้านและที่ดินของผู้สูงอายุไป (เล็ก สมบัติ, 2549) แต่หากเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาก็จะมีบทบาทเป็น“ผู้รับ”จากครอบครัวในการดูแลสุขภาพ ซึ่งหากระยะเวลายาวนานก็จะก่อให้เกิดปัญหาทั้งด้านร่างกายจิตใจสังคมและเศรษฐกิจตามมา (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับภาวะพึ่งพาเป็นสำคัญ (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และไพบุลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล, 2542) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทันสมัย เช่น ในสังคมอเมริกันทั่วไป แม้ว่าผู้สูงอายุจะเป็น“ผู้รับ”การดูแล (care recipients) มากกว่าการเป็น“ผู้ให้”การดูแล (care givers) แต่ผลการศึกษาของ Treas (1995) สรุปรว่าผู้สูงอายุนับว่าเป็นแบบอย่างของ“ผู้ให้” มากกว่าเป็น“ผู้รับ”จากครอบครัวและเครือญาติ เช่น เป็นเจ้าของบ้านให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้พักอาศัย ให้การช่วยเหลือเรื่องต่างๆ แก่สมาชิกในครอบครัวข้ามรุ่น (skip generation) (logan & Spitze, 1996) ซึ่งบทบาทแบบนี้จะพบในครอบครัวที่บุตรหลานและผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่จะพบได้น้อยในครอบครัวสมัยใหม่ที่แยกกันอยู่ตามลำพังหรือในประเทศที่พัฒนาแล้ว (Treas & Cohen, 2006) ซึ่งรูปแบบของครอบครัวในปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก บทบาททั้งผู้ให้และผู้รับระหว่างสมาชิกต่างรุ่นนี้จึงอาจจะเกิดขึ้นได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น (Hogan, Eggebeen, & Clogg, 1993; logan & Spitze, 1996)

อย่างไรก็ตาม หากสมาชิกในครอบครัว มิได้ตระหนักถึงคุณค่าเชิงบวกของการเป็น“ผู้ให้”และมีความรู้สึกเชิงลบในการเป็นภาระมากต่อการเป็น“ผู้รับ”ของผู้สูงอายุ ด้วยการแสดงออกหรือการใช้คำพูด จะส่งผลเชิงลบต่อชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (Waite & Das, 2010) ซึ่งการศึกษาและวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือทั้งการเป็น “ผู้ให้และผู้รับ” ในครอบครัวของผู้สูงอายุในประเทศไทยยังมีจำนวนจำกัด อาทิการศึกษาภาพรวมความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระดับประเทศปีพ.ศ.2554 (Knodel et al., 2013) ส่วนประเด็นการเป็น“ผู้ให้”ก็ยังมีจำนวนจำกัด (Agree et al., 2002; Agree et al., 2005; Nanthamongkolchai, Tuntichaivanit, Munsawaengsub, & Charpoophol, 2009; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2552) และเป็นการศึกษาในภาพรวมและเฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่งมากกว่า (จอห์น โนเดล และนภาพร ขโยววรรณ, 2552; ทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์, 2554; วิชัย เอกพลากร, 2553; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2554) สำหรับประเด็นการเป็น“ผู้รับ”โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพ ระบบบริการสุขภาพและเศรษฐกิจ มีเป็นจำนวนมาก (เยาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม และพรพันธ์ บุญรัตน์พันธ์, 2549; ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ, 2550; มัทนา พนานิรามัย, 2550; วรณภา ศรีธีรญญรัตน์ และคณะ, 2550; สงวน นิตยารัมภ์

พงศ์, 2550; สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์, 2550; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) และเช่นเดียวกันกับงานวิจัยในต่างประเทศที่ส่วนใหญ่ สนใจประเด็นการเป็น“ผู้รับ”ของผู้สูงอายุเช่นเดียวกับในประเทศไทยและประเด็นการเป็น“ผู้ให้”ก็มักเกี่ยวข้องกับการดูแลเด็ก เช่น การอยู่เป็นเพื่อนแทนพ่อแม่ที่ไปทำงานสอนการบ้านให้ เป็นต้น แต่ไม่ใช่การช่วยเหลืองานบ้านต่างๆ ซึ่งมักถือว่าเป็นหน้าที่ของแม่บ้านมากกว่า (Drew & Silverstein, 2007; Muller & Litwin, 2011)

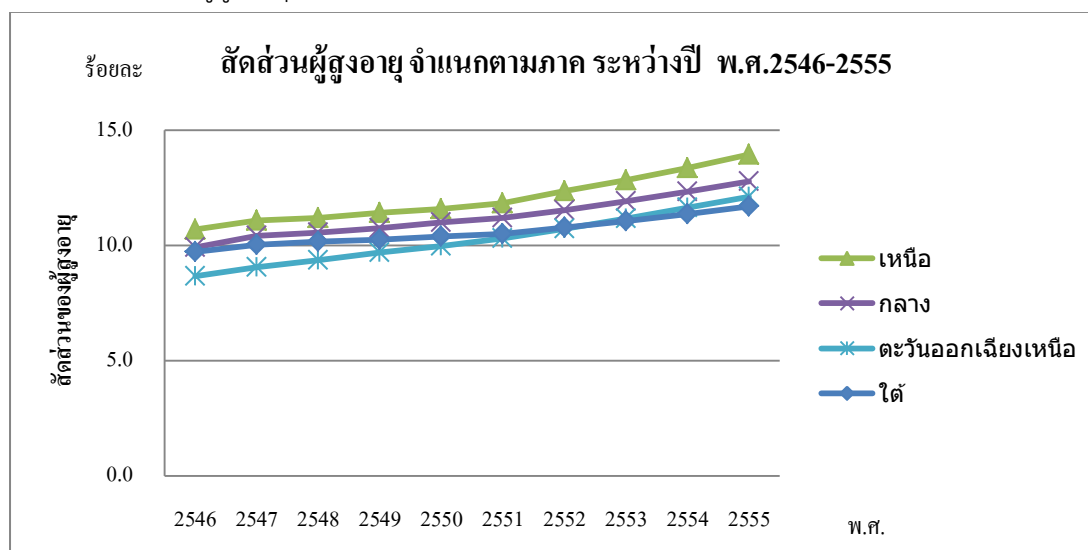
1.2 ความสำคัญของการเลือกพื้นที่ที่ศึกษาและจุดเด่นของข้อมูล

สำหรับประชากรและพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยมีเหตุผลจุดมุ่งใจในการเลือกศึกษา ดังนี้ 1) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนผู้สูงอายุในภาพรวมระดับ ประเทศ ภาค จังหวัดน่าน และตำบลไหล่น่านที่แสดงภาพสังคมสูงวัยแล้ว 2) สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม ในตำบลไหล่น่าน ที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมวิถีการดำรงชีวิตเรียบง่าย ที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุในระดับสูงและส่วนใหญ่ยังอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 3 คน เฉลี่ย 3-4 คนต่อครัวเรือนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่บ่งชี้ว่าครอบครัวมีขนาดลดลง ดังนั้นโอกาสและจำนวนการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจรวม ทั้งการช่วยเหลือจากบุตรอาจจะลดลงด้วย ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปยังระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ 3) ชุดข้อมูลทุติยภูมิที่เลือกมาศึกษา มีจุดเด่นที่การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นลักษณะสำมะโนประชากรผู้สูงอายุที่ครอบคลุมประเด็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยนี้ แต่ยังไม่มีการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในระดับพื้นที่นี้มาก่อน ประกอบกับสามารถนำชุดข้อมูลนี้มาทำการศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในระดับประเทศได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายแต่ละประเด็น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนผู้สูงอายุ ภาพรวมระดับประเทศ ภาค จังหวัดน่านและตำบลไหล่น่าน

แม้ว่าภาพรวมสัดส่วนผู้สูงอายุในระดับประเทศจะเข้าสู่สังคมสูงวัยตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 แต่จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556a) ระหว่างปี พ.ศ.2546-2555 พบว่า ภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ก่อนภาคอื่นๆอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา โดยในปี พ.ศ.2555 สัดส่วนผู้สูงอายุในภาคเหนือยังคงอยู่ในระดับสูงกว่าภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ตามลำดับ ดังนี้ 13.9, 12.8, 12.1 และ 11.7 (ภาพที่ 1)

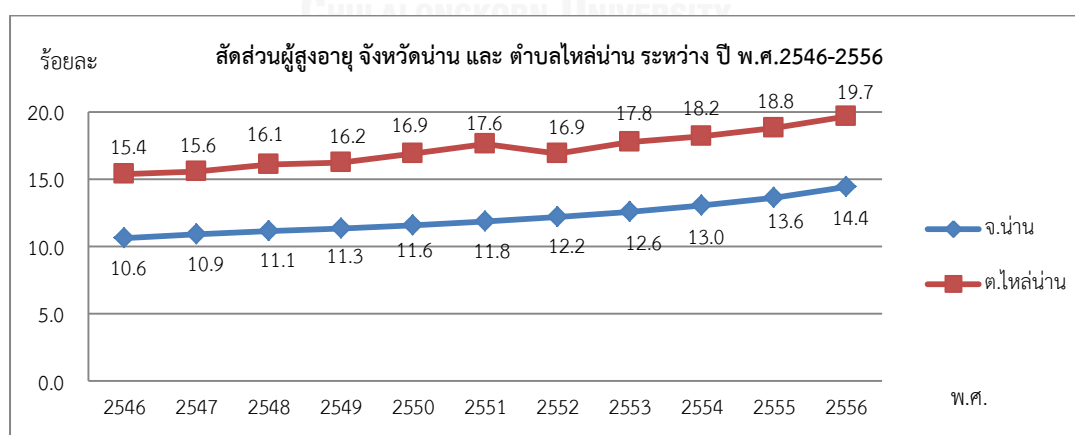
ภาพที่ 1 สัดส่วนผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค ระหว่างปี พ.ศ.2546-2555

ที่มา. ข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์ จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries01.html>, คำนวณโดยผู้วิจัย

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุเรียบร้อยแล้ว โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, 2556) ในขณะที่ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุในระดับสูงและมากกว่าร้อยละ 15 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 เช่นกัน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2557) และมีแนวโน้มว่าสัดส่วนผู้สูงอายุจะยังคงเพิ่มสูงต่อไปทั้งในระดับจังหวัดและตำบลไหล่น่าน (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 สัดส่วนผู้สูงอายุในจังหวัดน่านและตำบลไหล่น่าน ระหว่างปี พ.ศ.2546-2556

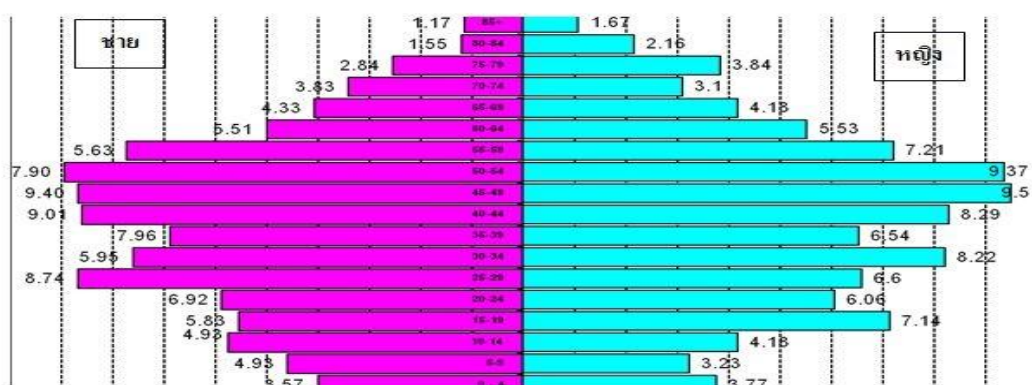
ที่มา. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข; กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ระบบสถิติทางการทะเบียน, จาก

http://203.157.198.7/provis/population/popvill_agegroup.php?distid=5507&popyear=2013 และ

http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age_disp.php, คำนวณโดยผู้วิจัย

ข้อมูลผู้สูงอายุ ณ วันที่ 27 ตุลาคม 2556 พบว่าสัดส่วนผู้สูงอายุได้เพิ่มสูงถึงร้อยละ 21.6 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, 2556) โดยปิรามิดประชากรของตำบลไหล่น่านแสดงสัดส่วนผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปจำแนกตามเพศชายและเพศหญิงอยู่ที่ร้อยละ 19.2 และ 20.5 ตามลำดับ (ภาพที่ 3) (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไหล่น่าน, 2556)

ภาพที่ 3 ปิรามิดประชากร ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ปี พ.ศ.2556

ที่มา. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไหล่น่าน, รายงานจากโปรแกรม Hosxp_PCU ปี พ.ศ. 2556

1.2.2 สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม ตำบลไหล่น่าน

ตำบลไหล่น่าน อยู่ห่างจากตัวจังหวัดน่านมาทางทิศใต้ ระยะทาง 26 กิโลเมตรอยู่ห่างจากที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอเวียงสา 7 กิโลเมตร ปัจจุบันมีหมู่บ้านอยู่ในเขตปกครองทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านไหล่น่าน บุญเรือง นาสา ท่าข้าม ห้วยสอน ห้วยเม่น ปากจู้และไหล่น่านเหนือ มี 494 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 3,548 คน ชาย 1,734 คน หญิง 1,724 คน เป็นผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 680 คน ชาย 322 คน หญิง 358 คน สัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 19.7 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2557)

สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาทิ ทำนา ทำไร่ ปลูกพืชเศรษฐกิจ อาทิ ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ ถั่วลิสง มะขามหวาน ลำไย มะม่วง เป็นต้น และเลี้ยงสัตว์ไว้สำหรับเป็นอาหาร เช่น เป็ด ไก่ เลี้ยงกันเกือบทุกครัวเรือน ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้สำหรับขาย ได้แก่ หมู วัว ควายมีเพียงเล็กน้อย ไม่มีฟาร์มสัตว์ นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้าง ค้าขายและรับราชการ อีกเพียงเล็กน้อย

สภาพสังคมและวัฒนธรรม ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนพื้นเมืองเหนือสืบเชื้อสายมาจากไทยยวนอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบ ส่วนชนกลุ่มน้อย ได้แก่ ไทลื้อ ลัวะ ขมุ ม้ง เมี่ยนและมลาบรี มักอาศัยอยู่ตามพื้นที่สูงและบริเวณชายแดน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนชนกลุ่มน้อยบางส่วนจะมี

การนับถือผี มีการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน โดยมีประเพณีที่สำคัญ อาทิ การแข่งเรือยาว การรดน้ำดำหัว การส่งเคราะห์ บายศรีสู่ขวัญ มีโบราณสถานซึ่งเป็นที่สักการะและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ พระธาตุจอมแจ้งตั้งอยู่ที่บ้านไหล่น่านเหนือ พระธาตุเจดีย์บิตตั้งอยู่บ้านบุญเรือง

การศึกษา มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 แห่งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 6 แห่ง มีวัด 5 วัด อารามสงฆ์ 1 แห่ง ประชาชนในตำบลส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนในพื้นที่มีความสามารถอ่านออกเขียนได้ และปัจจุบันมีการส่งเสริมให้บุตรหลาน เยาวชน ได้เรียนในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้น

สาธารณูปโภค ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ มีประปาหมู่บ้านจำนวน 6 หมู่บ้าน มีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ดังนี้ ฝาย 1 แห่ง ทานบกั้นน้ำ 2 แห่ง บ่อน้ำตื้น 220 บ่อ บ่อบาดาล ใช้คันโยก 229 แห่ง

การคมนาคมและการสื่อสาร มีถนนลาดยางเป็นถนนสายหลักตัดผ่านเชื่อมหมู่บ้านต่างๆ ส่วนเส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กหรือถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ การสื่อสารมีที่ทำกาไปรษณีย์ระดับตำบล 1 แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะให้บริการโทรศัพท์ใช้ในบ้านไหล่น่าน (หมู่ที่ 1 และ 8) และบ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2

การสาธารณสุข ประชาชนรับบริการบริการสาธารณสุขที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไหล่น่าน ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านไหล่น่าน หมู่ 1 ให้บริการประชาชน ในหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 7 และ 8 ส่วนประชาชนในหมู่ที่ 5 และ 6 รับบริการจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสันนาหนองใหม่ (ตั้งอยู่บ้านหาดไร่ ม. 1 ต. สันนาหนองใหม่)

จากหลักฐานเชิงประจักษ์ของศิริวรรณ ศิริบุญ และคณะ (2554) ในโครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ได้รายงานผลการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม ดังกล่าวเช่นเดียวกัน อาทิ ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุยังคงทำงานและมีรายได้เชิงเศรษฐกิจจากงานภาคเกษตรกรรม ส่วนอีกเกือบครึ่งมีรายได้หลักมาจากลูกสาวที่สมรสแล้วผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับคู่สมรสและบุตร มีสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 3.18 คน และจำนวนบุตรเฉลี่ย 3.1 คน โดยเกือบครึ่งของผู้สูงอายุมีบุตรเพียง 1 คนที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและมีบุตรที่ไม่ได้อยู่ในครัวเรือนเดียวกันเฉลี่ย 2.6 คน ซึ่งหลักฐานเชิงประจักษ์นี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Knodel et al., 2013 ที่พบว่าครอบครัวของผู้สูงอายุไทยมีขนาดเล็กและมีจำนวนบุตรน้อยลง ซึ่งจะส่งผลให้โอกาสการแลกเปลี่ยนทั้งด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือจากบุตรลดลง

1.2.3 จุดเด่นของชุดข้อมูลทฤษฎีภูมิ

ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลทฤษฎีภูมิของโครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ของวิทยาลัยประชากรศาสตร์และคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากข้อมูลชุดนี้มีจุดเด่นของข้อคำถามในประเด็นการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือทั้งการ“ให้และรับ”ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ที่อื่น ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญหลักในการวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรว่า มีรูปแบบการแลกเปลี่ยนอย่างไร ใครเป็นผู้ให้ ใครเป็นผู้รับและมีสัดส่วนแตกต่างกันอย่างไร และเกิดขึ้นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันหรือกับบุตรที่อยู่ที่อื่น ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ชุดข้อมูลนี้ยังสามารถนำไปเปรียบเทียบกับชุดข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 เพื่ออธิบายและสะท้อนภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและบุตรกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในบริบทของสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่ต่างกัันนั้น จะมีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

จากความเป็นมาและความสำคัญในการเลือกพื้นที่ตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเชิงลึกเพื่อหาหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า ในบริบทจริงของชุมชนตำบลไหล่น่านซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนสูงวัยอย่างสมบูรณ์นั้น การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวทั้งการเป็น“ผู้ให้”และการเป็น“ผู้รับ”ในครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุหรือไม่ และจะได้กล่าวต่อไปในส่วนของคำถามการวิจัย

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุกับบุตร ทั้งการเป็น“ผู้ให้”และ“ผู้รับ” มีรูปแบบอย่างไร

1.3.2 การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุกับบุตรมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุอย่างไร

1.3.3 ความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน อย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.4.1 เพื่อศึกษารูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ทั้งการเป็น“ผู้ให้”และ“ผู้รับ”ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกับบุตร

1.4.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

1.4.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

1.5 สมมติฐานการวิจัย

1.5.1 สมมติฐานหลักที่ 1 ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

สมมติฐานย่อย

1) ผู้สูงอายุที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

2) ผู้สูงอายุที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น

3) ผู้สูงอายุที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

4) ผู้สูงอายุที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น จะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

5) ผู้สูงอายุที่ดูแลหลาน จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ดูแลหลาน

6) ผู้สูงอายุที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร จะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

1.5.2 สมมติฐานหลักที่ 2 ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

สมมติฐานย่อย

1) ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร

2) ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ใกล้กันกับบุตร จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร

3) ผู้สูงอายุที่มีการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีบุตรที่อยู่อื่นแต่ไม่ได้ติดต่อกับการโทรศัพท์หรือเยี่ยมเยียน

4) ผู้สูงอายุที่มีการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีบุตรที่อยู่อื่นแต่ไม่ได้ติดต่อกับการโทรศัพท์หรือเยี่ยมเยียน

1.5.3 สมมติฐานหลักที่ 3 ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

สมมติฐานย่อย

- 1) ผู้สูงอายุเพศหญิง จะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้สูงอายุเพศชาย
- 2) ผู้สูงอายุที่อายุน้อยกว่า จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า
- 3) ผู้สูงอายุที่อยู่ระหว่างสมรส จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่า ผู้สูงอายุที่เป็นโสด หม้าย หย่า แยก
- 4) ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า
- 5) ผู้สูงอายุที่ยังทำงาน จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน
- 6) ผู้สูงอายุที่มีรายได้สูงกว่า จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำกว่า
- 7) ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แปรผันตามจำนวนบุตรที่มี
- 8) ผู้สูงอายุที่สถานะสุขภาพดี จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานะสุขภาพไม่ดี
- 9) ผู้สูงอายุที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง
- 10) ผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังประจำตัว
- 11) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเป็นประจำ จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม
- 12) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1.6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ โดยศึกษา

เฉพาะแนวความคิดความอยู่ดีมีสุข แนวคิดแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวและแนวความคิดทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวเท่านั้น

1.6.2 ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาโดยใช้ประชากรตัวอย่าง (sample population) เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลทฤษฎีที่ได้รับ การอนุเคราะห์จากโครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่านเท่านั้น ส่วนข้อมูลสำหรับการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลทฤษฎีจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติเท่านั้น

1.7 นิยามตัวแปรและนิยามปฏิบัติการ

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรตาม 1 ตัว ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขและตัวแปรอิสระ 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม โดยมีนิยามตัวแปรและนิยามปฏิบัติการ ดังนี้

1.7.1 นิยามตัวแปร

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้สูงอายุเพศชายและหญิง ที่มีอายุเต็มตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ในระหว่างเดือนสิงหาคม ถึง กันยายน พ.ศ.2553

ผู้สูงอายุไทย หมายถึง ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุเต็มตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

ชุมชนชนบท หมายถึง พื้นที่ภายนอกเขตเทศบาลทั้งหมด หรือที่เรียกว่าหมู่บ้าน¹

1.7.2 นิยามปฏิบัติการ

1) ตัวแปรตาม

ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง ความพึงพอใจและความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านกระบวนการคิดและด้านอารมณ์ทางบวก

กระบวนการคิด หมายถึง ผู้สูงอายุรู้สึกมีความพึงพอใจในชีวิต โดยรู้สึกว่าตนเองยังมี ความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง

¹ ความหมายการแบ่งเขตชุมชน ผู้วิจัยใช้ค่านิยามตามความหมายของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อความสอดคล้องกับชุดข้อมูลการสำรวจสูงอายุในประเทศไทย ปี พ.ศ.2554

อารมณ์ทางบวก หมายถึง การที่ผู้สูงอายุที่มีอารมณ์และความรู้สึกทางบวก โดยรู้สึกว่ตนเองไม่คิดมากหรือไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ และไม่เหงา

2) ตัวแปรอิสระ

สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว หมายถึง ผู้สูงอายุกับบุตรอย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งได้แก่ ลูกสาว ลูกชาย ลูกเขย ลูกสะใภ้ ที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันหรืออาศัยอยู่ที่อื่น

การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว หมายถึง การแลกเปลี่ยนหรือการช่วยเหลือเกื้อหนุนด้วยการให้ และ/หรือ การรับระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรทั้งที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันหรืออยู่ที่อื่น

การให้ หมายถึง ผู้สูงอายุให้การช่วยเหลือแก่บุตรด้านการเงินและการช่วยเหลือหลาน การให้เงิน หมายถึง ผู้สูงอายุให้เงินแก่บุตรทั้งที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันและ/หรืออยู่ที่อื่น

การช่วยเหลือหลาน หมายถึง ผู้สูงอายุเป็นหลักในการดูแลความเป็นอยู่หลาน (ลูกของตัวเอง)

การรับ หมายถึง ผู้สูงอายุรับเงินและการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

การรับเงิน หมายถึง ผู้สูงอายุรับเงินจากบุตรทั้งที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันและ/หรืออยู่ที่อื่น

การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร หมายถึง ผู้สูงอายุรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรอย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งได้แก่ ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้

ความเป็นปีกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว หมายถึง ความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรอย่างน้อย 1 คน ซึ่งได้แก่ ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้

ความใกล้ชิด หมายถึง ลักษณะการอยู่อาศัยระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรอย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งได้แก่ ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้ ที่อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กันหรืออยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันเท่านั้น

การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน หมายถึง ลักษณะการอาศัยอยู่ร่วมภายในครัวเรือนเดียวกันระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรอย่างน้อย 1 คน ซึ่งได้แก่ ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้

ความสัมพันธ์ หมายถึง ความถี่หรือความบ่อยครั้งในการติดต่อระหว่างกันด้วยการ เยี่ยมเยียนกันหรือทางโทรศัพท์ระหว่างบุตรที่อยู่ที่อื่นกับผู้สูงอายุ

การติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่อื่น หมายถึง การติดต่อกันระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรที่อยู่ที่อื่น ด้วยการโทรศัพท์ และ/หรือ การเยี่ยมเยียน

เพศ หมายถึง เพศชายและเพศหญิงของผู้สูงอายุ

อายุ หมายถึง อายุของผู้สูงอายุ จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

ผู้สูงอายุตอนต้น มีอายุระหว่าง 60-69 ปี

ผู้สูงอายุตอนกลาง มีอายุระหว่าง 70-79 ปี

ผู้สูงอายุตอนปลาย มีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป

สถานภาพสมรส หมายถึง ประเภทสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ ได้แก่ สถานภาพ สมรสทั้งอยู่ด้วยกันและแยกกันอยู่ สถานภาพหย่า แยก หม้าย และสถานภาพโสด

การศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ ได้แก่ การศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่าและไม่มีการศึกษา

การทำงาน หมายถึง ผู้สูงอายุที่ยังทำงานอยู่

ความเพียงพอของรายได้ หมายถึง ผู้สูงอายุประเมินความรู้สึกของตนเองว่ามีรายได้ เพียงพอ โดยไม่ได้นำจำนวนเงินรายได้มาใช้เป็นเกณฑ์วัดความเพียงพอของรายได้

รายได้เฉลี่ยต่อปี หมายถึง รายได้รวมเฉลี่ยทั้งหมดต่อปี ที่ผู้สูงอายุได้รับจากทุกแหล่ง

จำนวนบุตร หมายถึง จำนวนรวมของบุตรที่ยังมีชีวิตอยู่ทั้งหมด (บุตรที่ให้กำเนิดเอง บุตรเลี้ยงและบุตรบุญธรรม) ของผู้สูงอายุ

สถานะสุขภาพ หมายถึง ระดับการประเมินสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุว่ามีสุขภาพ ดี สุขภาพปานกลางและสุขภาพไม่ดี

ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติ กิจกรรมขั้นพื้นฐานประจำวันได้ด้วยตัวผู้สูงอายุเอง ได้แก่ รับประทานอาหาร ใส่เสื้อผ้า อาบน้ำ ล้าง หน้า แปรงฟัน และกลั้นปัสสาวะ

โรคเรื้อรังประจำตัว หมายถึง โรคเรื้อรังประจำตัว ที่แพทย์ระบุอย่างน้อย 1 โรคต่อไปนี้
 นี้ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคหัวใจ โรคเมะเร็ง โรคตับ โรคไต โรคข้อ/เก๊าท์ โรคปวดเมื่อย/เคล็ด
 ขัดยอก/ตะคริว โรคทางเดินอาหาร

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม หมายถึง ผู้สูงอายุที่เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของ
 ชุมชน/หมู่บ้าน เช่น กิจกรรมวันสูงอายุ วันสงกรานต์ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา หมายถึง ผู้สูงอายุไปทำกิจกรรมทางศาสนาที่วัด
 ในวันพระหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ

1.8 ประโยชน์ของการวิจัย

1.8.1 ทราบถึงรูปแบบการแลกเปลี่ยนทั้งด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับ
 บุตร ทั้งการเป็น“ผู้ให้”และ“ผู้รับ” ในตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน และทราบปัจจัยที่มี
 ความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้อายุ

1.8.2 ข้อค้นพบที่ได้จากการแลกเปลี่ยนที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุใน
 ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่านนั้น หน่วยงานระดับชุมชนต่างๆ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูล
 เพื่อการวางแผนงาน แผนปฏิบัติการในการกระตุ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุข
 ได้อย่างเหมาะสมได้

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรม โดยการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 6 ส่วน ดังนี้

- 2.1 แนวคิดความอยู่ดีมีสุข
- 2.2 แนวคิดการแลกเปลี่ยน การให้และการรับ ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว
- 2.3 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น
- 2.4 การบูรณาการความอยู่ดีมีสุข การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว
- 2.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข
- 2.6 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดความอยู่ดีมีสุข

ความอยู่ดีมีสุขหรือความสุข (happiness or well-being) เป็นความปรารถนาของมนุษย์ทุกคนต้องการให้ชีวิตของตนเองมีความสุข จากการศึกษาของ World Happiness Report 2013 พบว่าความอยู่ดีมีสุขเป็นปัจจัยชี้วัดความเสี่ยง (risk factor) ที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อความยืนยาว (life span) ของช่วงชีวิต (life course) ของปัจเจกบุคคล เนื่องจากความอยู่ดีมีสุขมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด (cognition) และการแสดงพฤติกรรมทางความรู้สึก (affective) (Helliwell et al., 2013)

2.1.1 ความอยู่ดีมีสุข (well-being) ความสุข (happiness) และความพึงพอใจ (satisfaction)

แนวคิดความอยู่ดีมีสุข (well-being) มีพัฒนาการมาจากแนวคิดคุณภาพชีวิตแบบอัตวิสัย (subjective quality of life) ที่แต่ละปัจเจกบุคคลมีความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิตของตนเองอย่างไร โดยนักวิชาการ (Dijker, 1999; Lawton, 1997) ได้อธิบายความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิตของแต่ละปัจเจกบุคคลและให้นิยามว่า เป็นความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัยที่มีมุมมองกว้างครอบคลุมทั้งมิติความพึงพอใจและความสุขตามประสบการณ์ของแต่ละปัจเจกบุคคล โดย Easterlin (2006) พบว่าทั้งความพึงพอใจและความสุขมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกันและสัมพันธ์กันอย่างมาก ไม่สามารถจำแนกความแตกต่างกันได้อย่างไรก็ตามเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนในแนวคิดความอยู่ดีมีสุข ผู้วิจัยจึงอธิบายเกี่ยวกับมิติความพึงพอใจและความสุขที่กล่าวข้างต้นพอสังเขปดังนี้ ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคลในทางบวกเป็นความชอบ ความสบายใจ ความสุขใจที่มีต่อการบรรลุเป้าหมายในชีวิต (Bowling, 1990) เช่น

ความพึงพอใจในชีวิตการทำงาน สุขภาพ ครอบครัว สถานะทางเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ การสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป้าหมายเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตทุกๆ ไปตามปกติของบุคคลนั้นๆ แต่บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2555) ตั้งข้อสังเกตว่าแต่ละปัจเจกบุคคลเลือกที่จะตัดสินใจว่า อะไรคือ เป้าหมายในชีวิตหรืออะไรเป็นสิ่งที่มีความหมายในชีวิตของตน ดังนั้นการประเมินความพึงพอใจเป้าหมายของแต่ละคนจึงมีความแตกต่างกันตามกระบวนการคิด (Sener, 2011) และการศึกษาส่วนใหญ่มีมุมมองเน้นความพึงพอใจในด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่ก็มีการศึกษาบางส่วนที่สนใจภาพรวมของความพึงพอใจในชีวิต (Rojas, 2004; Van Praag, Frijters, & Ferrer-i-Carbonell, 2001) แต่ในขณะที่ความสุข เป็นภาพรวมความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตทั้งหมด (sense of overall life satisfaction) ที่มักจะวัดด้วยข้อคำถามเชิงเดี่ยวเพียงข้อเดียว เช่น วันนี้ท่านมีความสุขในระดับใด (Veenhoven, 2006, 2008) ส่วนการวัดความอยู่ดีมีสุขนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว มักจะวัดด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตและภาพรวมของความสุข (Andrews & Withey, 1976; Pinquart & Sorensen, 2000)

2.1.2 ความอยู่ดีมีสุข

ความอยู่ดีมีสุขเป็นผลลัพธ์ของความรู้สึกเชิงบวก (positive outcome) ที่สำคัญของคนและสังคม เนื่องจากความอยู่ดีมีสุขเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการรับรู้ว่า ชีวิตของตนเองมีความพึงพอใจและมีความสุขหรือไม่ อย่างไร (Ryan & Deci, 2001; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) แนวคิด “ความอยู่ดีมีสุข” จึงเป็นกรอบแนวคิดที่มีการบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองรวมทั้งปัจจัยพื้นฐานของปัจเจกบุคคล ดังนั้นกรอบแนวคิดที่นักวิจัยนำมาศึกษาจึงขึ้นอยู่กับบริบทและประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยสนใจ ซึ่งความอยู่ดีมีสุขจำแนกออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ ก) ความอยู่ดีมีสุขแบบภาวะวิสัย ข) ความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัย (Argyle & Martin, 1991; Diener, 2009; McDowell, 2010; Nave, Sherman, & Funder, 2008; Ryan & Deci, 2001) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ความอยู่ดีมีสุขแบบภาวะวิสัย เป็นความอยู่ดีมีสุขที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะจิตด้านบวก (psychological well-being: PWB) เป็นความรู้สึกยินดี (pleasure) ภาวะการดำรงอยู่ (being) ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบภายนอกต่างๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นและขาดไม่ได้ในชีวิต เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม การศึกษาและการเมืองที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาศักยภาพของบุคคล (Nave et al., 2008) โดยองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะนำมาสร้างเป็นดัชนีรวม (composite index) เพื่อวัดความอยู่ดีมีสุขของบุคคลทางอ้อมและเป็นดัชนี (index) ที่บ่งบอกว่าบุคคลนั้นๆ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอยู่ดีมีสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยนักวิจัยหรือผู้สังเกตการณ์ เป็นผู้กำหนดว่าองค์ประกอบใดบ้างที่มีความสำคัญหรือมีความจำเป็นต่อความอยู่ดีมีสุข

(significant domain) (เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ และคณะ, 2553) ตัวอย่างความอยู่ดีมีสุขแบบภาวะวิสัย อาทิ 1) ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (human development index: HDI) (UNDP, 2013) เน้น 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา มาตรฐานการดำรงชีพ (living standards) 2) Psychological Well-being Scales (Ryff, 1989) เน้น 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การยอมรับตนเอง ความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุคคลอื่น ความพึงพอใจและความปรารถนาต่อสิ่งรอบๆ ตัวเอง ความเชื่อในตน จุดมุ่งหมายในชีวิตและการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) ดัชนีความอยู่ดีมีสุขของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (มนัส วณิชชานนท์, 2548) เน้น 7 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ชีวิตการทำงาน สุขภาพอนามัย ความรู้ รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม การบริหารจัดการที่ดี เป็นต้น

ข. ความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัย เป็นความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคลที่แต่ละบุคคลได้รายงานด้วยตนเอง (self-report scale) หรือบางครั้งเรียกว่าความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัย (subjective well-being) ที่ครอบคลุมความพึงพอใจในชีวิต (life satisfaction) และความสุข (happiness) ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ทั้งนี้ก็วิชาการจำนวนมาก (Argyle & Martin, 1991; Diener, Lucas, Schimmack, & Helliwell, 2009; Easterlin, 2001, 2006; Gasper, 2004; Hills & Argyle, 2002; Kohler, Behrman, & Skyttthe, 2005; Layard, 2005; Michaelson, Abdallah, Steuer, Thompson, & Marks, 2009; Stiglitz, Sen, & Fitoussi, 2009; Veenhoven, 1997, 2006) มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคล สามารถกำหนดโครงสร้างที่แตกต่างกันได้ตามประเด็นสำคัญ (core) และสามารถใช้วัดความอยู่ดีมีสุขตามที่ถูกวิจัยสนใจศึกษา ด้วยโครงสร้างด้านกระบวนการคิดและด้านอารมณ์ของบุคคลที่มีความพึงพอใจต่อเป้าหมายและภาพรวมของการใช้ชีวิตใน 2 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านกระบวนการคิด (cognitive) ที่เน้นการมีความสุขมาก (maximize happiness) และมีความรู้สึกเจ็บปวดน้อยที่สุด (reduce pain) รวมทั้งความรู้สึกยินดี (pleasure) ความรู้สึกพึงพอใจ (satisfaction) และ 2) องค์ประกอบด้านอารมณ์ (affective) ที่เน้นการมีอารมณ์ทางบวก (positive affect) และไม่มีอารมณ์ทางลบ (absence of negative affect) (Argyle & Martin, 1991) เพื่อให้บุคคลนั้นๆ บรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของตนเอง (Diener, Horwitz, & Emmons, 1985) โดยประเมินผลรวมและไม่แยกเป็นองค์ประกอบย่อย (McDowell, 2010) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สรุป แนวคิด และองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข

	แนวคิด องค์ประกอบ ความอยู่ดีมีสุข	
	ภาวะวิสัย	อัตวิสัย
แนวคิดพื้นฐาน	คุณลักษณะของจิตด้านบวก พอใจ ยินดีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว พอใจต่อการดำรงชีพ มีเป้าหมายในชีวิต ยอมรับและเชื่อมั่นในตนเอง ได้เติมเต็มในสิ่งที่ต้องการ	องค์ประกอบด้านกระบวนการคิด ความสุขมาก พอใจ ยินดี เจ็บปวดน้อยที่สุด องค์ประกอบด้านอารมณ์ อารมณ์ทางบวก ไม่มีอารมณ์ทางลบ
นักวิชาการ ² (ตัวอย่าง)	Ryff, 1989 Nave et al, 2008 UNDP, 2013 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2548	Deiner et al, 1985 Argyle & Martin, 1991 Hills & Argyle, 2002 Veenhoven, 1997 Easterlin, 2001; 2006 Kohler et al, 2005 Layard, 2005, Diener, 2009 Chan & Lee, 2006; 2009 Stiglitz et al., 2009 Michaelson et al., 2009 Cummin, 2013

ที่มา: สรุปจาก Ryff, 1989; Nave et al., 2008; UNDP, 2013; Deiner et al., 1985; Argyle & Martin, 1991; Hills & Argyle, 2002; Veenhoven, 1997; Kohler et al., 2005; Layard, 2005; Chan & Lee, 2006 ; 2009; Diener, 2009; Easterlin, 2001; 2006; Stiglitz et al., 2009; Michaelson et al., 2009; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548 โดยผู้วิจัย

แม้ว่าการประเมินความอยู่ดีมีสุขทั้งจากภาวะวิสัยและอัตวิสัยจะมีความแตกต่างกัน แต่ความอยู่ดีมีสุขทั้งสองแบบมีความสัมพันธ์กัน (Linley, Maltby, Wood, Osborne, & Hurling, 2009; Nave et al., 2008) โดยความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัยนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขแบบภาวะวิสัย (Watermans, 1993) ได้ แต่ความอยู่ดีมีสุขแบบภาวะวิสัยมิได้ทำให้บุคคลมีความอยู่ดีมีสุขแบบอัต

² ตัวอย่างดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขของนักวิชาการ

ดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขของ Hills & Argyle, 2002 เรียกว่า oxford happiness questionnaire เป็นแบบวัดความอยู่ดีมีสุขที่ละเอียดและค่อนข้างซับซ้อน มีข้อความจำนวน 29 ข้อ เน้นข้อความทั้งเชิงบวกและเชิงลบเกี่ยวกับความสุข ความรู้สึก ในแต่ละข้อให้เลือกตอบแบบ rating scale 6 ระดับ จากไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง

ดัชนีวัดความสุขของ Diener et al., 2009 เรียกว่า the satisfaction with life เน้นข้อความเชิงเดียวเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิต จำนวน 5 ข้อ ในแต่ละข้อให้เลือกตอบแบบ rating scale 7 ระดับ จากไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง

ดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขของ Cummin, 2013 เรียกว่า personal well-being Index-adult: PWI-A เน้นข้อความเชิงเดียวให้ตอบภาพรวมของความพึงพอใจในชีวิต 1 ข้อ และข้อความเชิงเดียวถามความพึงพอใจในชีวิตแต่ละด้าน อีกจำนวน 8 ข้อ และในแต่ละข้อให้เลือกตอบแบบ rating scale 10 ระดับ จาก 0-10

วิสัยได้ (McDowell, 2010) เช่น ความร่ำรวยอาจจะไม่ได้ทำให้คนทุกคนมีความสุขได้ เป็นต้น

2.1.3 ความอยู่ดีมีสุขกับบริบทสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

จากการศึกษาแบบ meta analysis เกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข (Pinquart & Sorensen, 2000) จำนวน 286 เรื่อง พบว่าความอยู่ดีมีสุขมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เครือข่ายสังคมและความสามารถส่วนบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์จำนวนมากที่พบว่า บริบทสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขระดับปัจเจกบุคคล แตกต่างกันใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านอารมณ์และความรู้สึกของความอยู่ดีมีสุข (affective well-being) ในแต่ละบริบทของสังคมและวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน 2) มีความเอนของบุคคลมีความเอนเอียง (bias) ที่จะ (เลือก) ตอบสนองต่อสิ่งที่ตนเองให้ความสำคัญ (L. Lee, Jones, Mineyama, & Zhang, 2002; Stening & Everett, 1984) ตัวอย่างเช่น การเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขระหว่างกลุ่มประชากรที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน (ภาค ประเทศ ทวีป) แต่ละปัจเจกบุคคลจะให้คะแนนความอยู่ดีมีสุขตามความเข้าใจ และการแปลความหมายความอยู่ดีมีสุขที่เกิดจากภายในตัวเองแตกต่างกัน (Katz, 2009a, 2009b; Lau, Cummins, & McPherson, 2005; สาลินี เทพสุวรรณ และคณะ, 2550) นอกจากนี้หลักฐานเชิงประจักษ์ยังพบว่า ความอยู่ดีมีสุขในบริบทสังคมและวัฒนธรรมแบบตะวันตกเน้นความเป็นอิสระและพึ่งตนเอง (autonomy) ของปัจเจกบุคคล (Lu et al., 2001; Uchida & Kitayama, 2009) ซึ่งแตกต่างจากบริบทสังคมและวัฒนธรรมตะวันออกที่เน้นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีความรู้สึกกลมเกลียวกัน (social harmony) มีการยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน (acceptance and respect) มีความเบิกบาน (enjoyment) (Ingersoll-Dayton, Saengtienchai, Kespichayawattana, & Aunguroch, 2001; Lu et al., 2001; Uchida & Kitayama, 2009) ตามบรรทัดฐานค่านิยมของสังคมตัวเอง ทั้งนี้มีนักวิชาการบางท่าน (Tuntichavanit, Nanthmongkolchai, Munsawaengsub, & Charupooophol, 2009; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2552) ได้เสนอว่า ดัชนีการวัดความอยู่ดีมีสุขในวัยสูงอายุที่อยู่ในครอบครัวนั้นควรจะมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าในตน การมีแรงสนับสนุนทางสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม สัมพันธภาพในครอบครัวและการรับรู้สภาวะแวดล้อมทางสังคม ในขณะที่นักวิชาการบางท่าน (สาลินี เทพสุวรรณ และคณะ, 2550) เสนอว่าควรเพิ่มองค์ประกอบการเข้าถึงธรรม รวมอยู่ในดัชนีการวัดความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วย จึงเป็นความพยายามสร้างกรอบโมเดลดัชนีในการวัดความอยู่ดีมีสุขที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย โดยชุตินา พงศ์วรินทร์ และคณะ (2554) สรุปว่าเครื่องมือวัดความอยู่ดีมีสุขในบริบทของสังคมไทยยังมุ่งเน้นเรื่องสภาวะมากกว่าการวัดและประเมินความอยู่ดีมีสุข และเสนอว่าในบริบทของสังคมไทยควรให้ความสนใจกับความอยู่ดีมีสุขในมุมมองของพุทธศาสนามากขึ้น เนื่องจากคุณลักษณะของจิตที่ก่อให้เกิดความสุข มาจากจิตที่

เป็นกุศลหรืออกุศลเพื่อพัฒนาความอยู่ดีมีสุขที่สงบและยั่งยืนจากภายใน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Wallace and Shapiro (2006) ที่พบว่า ความอยู่ดีมีสุขไม่ได้มีเพียงความรู้สึกด้านอารมณ์เท่านั้น แต่ความอยู่ดีมีสุขยังเกิดจากความสงบของจิตใจที่เป็นหนึ่งเดียวกับปัจจุบันและเป็นความสมดุลของจิตใจที่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนากับจิตวิทยาตะวันตก โดย Uchida and Kitayama (2009) ได้ย้าว่า ในสังคมตะวันออกความอยู่ดีมีสุขของคนเป็นความรู้สึกที่สงบ ไม่ครุ่นคิดถึงแต่ตนเอง ปราศจากการยึดมั่นในอดีต เป็นอิสระในการแสวงหาและพัฒนาจิตใจของตนเองให้บริสุทธิ์ แต่ในสังคมตะวันตกกลับเป็นความรู้สึกทางบวกที่เกิดจากการรับรู้ถึงความสำเร็จของตนเองเท่านั้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน การให้และการรับ ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

แนวคิดเกี่ยวกับการให้และการรับ พัฒนามาจากแนวคิดการถ่ายโอนทางเศรษฐศาสตร์ (economic transfer) แบบหนึ่งที่ว่า ด้วยแรงจูงใจของการให้ (concern motivation) และการแลกเปลี่ยนจากข้อสมมติเบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์ ที่เชื่อว่าพื้นฐานของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวที่แตกต่างกันระหว่างการให้ (giving) และการให้แบบต่างตอบแทน (reciprocity) (Gerard-Varet, Kolm, & Mercier Ythier, 2000) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมที่แวดล้อมมนุษย์อยู่

สาระสำคัญของทฤษฎีแรงจูงใจ (motivation theory) โดยสรุปคือ แรงขับเคลื่อนที่อยู่ภายในของบุคคลที่กระตุ้นให้บุคคลมีการกระทำ (Schiffman & Kanuk, 1991) หรือมีพฤติกรรมอย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง (Woolfolk, 1995) โดยบุคคลลงใจแสดงพฤติกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (Domjan, 1996)

สาระสำคัญของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theory) โดยสรุป คือ ในการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน บุคคลมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจผ่านการประเมินถึงผลดีและผลเสียที่จะได้รับจากการกระทำของตน โดยที่การแลกเปลี่ยนนี้จะกระทำด้วยความสมัครใจ ผู้กระทำคาดหวังรางวัลจากบุคคลอื่นและบุคคลจะเลือกแสดงพฤติกรรมเพื่อหวังรางวัลสูงสุดจากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยไม่สนใจการกระทำที่เกิดจากการบังคับหรือการกระทำที่ไม่หวังผล ด้วยเหตุนี้การแลกเปลี่ยนจึงขึ้นอยู่กับบุคคลหรืออาจเรียกว่า กฎแห่งการตอบแทนซึ่งกันและกัน (rule of reciprocity) (Blau, 1968)

สำหรับการวิจัยนี้ แบ่งการแลกเปลี่ยนในประเด็นการให้ในครอบครัวเป็น 3 แบบ โดย 2 แบบแรก เป็นการให้ตามแรงจูงใจที่เป็นปัจจัยซึ่งทำให้ผู้สูงอายุทำการให้ด้วยเหตุผล (rationality) ที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) การให้แบบเต็มใจ (altruism) และ 2) การให้แบบต่างตอบแทน (reciprocity) ส่วนแบบสุดท้าย 3) การให้ตามแนวพุทธศาสตร์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 การให้แบบเต็มใจ (altruism)

เป็นการให้อย่างเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น (empathy) ร่วมกับความรู้สึกพึงพอใจที่

อยากได้ (hedonism) ในครอบครัวการให้แบบนี้จะเกิดขึ้นซ้ำๆ กัน (redistributive systems) อย่างต่อเนื่อง (Kolm, 2000) เช่น หัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ให้ (distributes) เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการบริโภคประจำวัน (family consumption) แก่สมาชิกในครอบครัวหรือการให้ความรักแก่สมาชิกในครอบครัวซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบการดูแลบ้าน ดูแลหลาน ให้เงินแก่สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น การให้แบบนี้ผู้สูงอายุจะแสดงพฤติกรรมการให้ต่างๆ อย่างเต็มใจ (willing) และไม่ได้หวังผลตอบแทนจากการให้นั้นๆ หากสมาชิกในครอบครัวคนใดมีความเห็นแก่ตัวก็จะแสดงพฤติกรรมการให้หรือการช่วยเหลือ (strict self-interest helping) แก่สมาชิกในครอบครัวและคนอื่นๆ แบบหวังเป็นผู้รับผลตอบแทนที่มากกว่า (benefit to latter exceed) เช่น ผู้สูงอายุเป็นเจ้าของบ้านและมีทรัพย์สินมรดกมาก ลูกบางคนที่เป็นผู้ให้การดูแลพ่อแม่สูงอายุก็จะได้ทรัพย์สินมรดกนี้เป็นการตอบแทน (Asis, Domingo, Knodel, & Mehta, 1995) เป็นต้น

ในแนวคิดของการให้แบบเต็มใจนี้ ยังสามารถอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นของ อรรถประโยชน์ที่ได้รับจากการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (interdependent) ภายในครอบครัว จากแนวคิดพื้นฐานที่ว่าแต่ละปัจเจกบุคคลไม่เพียงสนใจแต่เรื่องของตนเอง (self-interest) เท่านั้น แต่ยังสามารถให้ความอยู่ดีมีสุขแก่สมาชิกคนอื่นๆ ได้ (Meier, 2006) ใน 3 รูปแบบ คือ ก) การให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น (pure altruism) ข) การให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นแต่แฝงด้วยนัยยะหรือการให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ตนเองและผู้อื่น (impure altruism) และ ค) การให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ตนเอง (egoistic or warm-glow)

ก. การให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น (pure altruism) จากข้อสมมติเบื้องต้น ที่ว่าการบริโภคหรืออรรถประโยชน์ทางบวกของคนอื่นจะส่งผลต่ออรรถประโยชน์ส่วนตน (Becker, 1974; Collard, 1978) แนวคิดนี้อธิบายว่าคนมีแรงจูงใจที่จะให้สินค้าและบริการ เนื่องจากมีความพึงพอใจและต้องการเห็นคนอื่นหรือผู้รับมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น และการให้แบบนี้ในระดับปัจเจกบุคคลถือเป็นตัวพยากรณ์ที่สำคัญ (most importance prediction) ต่อความอยู่ดีมีสุขของบุคคลอื่น (Roberts, 1984)

ข. การให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นแต่แฝงด้วยนัยยะ (impure altruism) หรือการให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ตนเองและผู้อื่น โดย Andreoni (1988) อธิบายว่าคนไม่เพียงแต่ต้องการให้ผู้รับได้อรรถประโยชน์เท่านั้น แต่ยังต้องการเป็นผู้รับอรรถประโยชน์กลับมาเช่นกัน เป็นความพยายามในการอธิบายขอบเขตการให้แบบ warm glow หรือการให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ตนเองเพียงอย่างเดียว ซึ่งในทางจิตวิทยาระบุว่า แรงจูงใจเป็นสาเหตุของการให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ตนเอง เช่น การได้รับรางวัลจากการลดลงของค่าพูดเชิงลบ การลดลงของการกระทำผิดต่างๆ จากผู้รับ (Bierhoff, 2002) และผู้รับก็ได้รับอรรถประโยชน์จากการให้เช่นกัน การให้แบบนี้ในระดับปัจเจก

บุคคลถือเป็นตัวพยากรณ์ที่บ่งชี้ว่า การให้จะลดลงได้เมื่อมีผู้อื่นๆ ร่วมทำการให้ด้วย (Dawes & Thaler, 1988) และคนไม่สามารถมีพฤติกรรมการให้แบบนี้ได้ตลอดเวลาเพื่อให้ผู้รับอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น (Meier, 2006)

ค. การให้แบบเห็นแก่ประโยชน์ตนเอง (egoistic หรือ warm-glow) เป็นการให้ที่หวังผลตอบแทนแก่ตนเองเท่านั้น การให้แบบนี้มีพื้นฐานมาจากแนวความคิดการบริโภคส่วนบุคคล ที่ว่าอรรถประโยชน์ที่ได้รับขึ้นอยู่กับการบริโภค ซึ่งเปรียบได้กับการให้นั่นเอง ให้แล้วทำให้ตนเองมีความสุข มีความรู้สึกยินดี จึงเป็นการให้ที่เกิดจากแรงจูงใจและความรู้สึกเพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายเพียงอย่างเดียว การให้แบบนี้ไม่ได้ค้ำประกันว่าผู้รับจะได้รับอรรถประโยชน์หรือไม่ (Andreoni, 1988, 1990)

2.2.2 การให้แบบต่างตอบแทน (reciprocity)

การให้แบบต่างตอบแทน (Kolm, 2000) เป็นแนวความคิดการให้ที่ใช้ความรู้สึกเชิงเหตุผล ตัดสินความเท่าเทียมกันระหว่างการให้และการรับ โดยการให้นั้นมีหลักพิจารณา 2 ประเด็นคือ 1) ต้องเป็นความรู้สึกปกติในการให้ 2) ต้องเป็นการให้ที่ควรมีความเท่าเทียมกันกับการรับ โดยการให้และรับนี้ ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่เคยให้หรือเคยรับก็ได้ การให้แบบต่างตอบแทนมี 2 แบบ คือ การให้แบบต่างตอบแทนทั่วไป (general reciprocity) และการให้แบบกึ่งต่างตอบแทน (half reciprocity)

ก. การให้แบบต่างตอบแทนทั่วไป (general reciprocity) เป็นการให้ด้วยความรู้สึกเชิงบวกระหว่างคนๆ หนึ่งไปยังคนหรือกลุ่มคนอื่น โดยสมาชิกในกลุ่มผู้รับจะเป็นผู้ให้กลับคืนมา การให้แบบนี้มีที่อยู่บนพื้นฐานของบรรทัดฐานทางสังคม ภาระหน้าที่ ความกตัญญูของสังคม หนี้บุญคุณและพื้นฐานที่กล่าวมานั้นเป็นจุดที่ทำให้เกิดการให้แบบต่างตอบแทนทั่วไปที่ตีอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นการให้ด้วยความเมตตากรุณา ให้ด้วยอารมณ์ความรู้สึก ให้ด้วยทัศนคติและความสัมพันธ์ ซึ่งรวมเรียกว่า ความดี (Kolm, 2000) เช่น ในครอบครัวการให้ความรัก สิ่งของ เงิน การดูแล ซึ่งจะเกิดขึ้นกลับไปมาระหว่างผู้ให้และผู้รับซึ่งอาจจะเป็นบุตรหลาน พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติ พี่น้องในครอบครัว ซึ่งลักษณะการให้แบบต่างตอบแทนทั่วไปนี้จะมีแตกต่างกันในแต่ละช่วงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เช่น พ่อแม่ให้การดูแลบุตรที่ยังเล็ก เมื่อบุตรเติบโตขึ้นก็ให้การดูแลพ่อแม่สูงอายุ การแสดงพฤติกรรมนี้เป็น การให้แบบต่างตอบแทนทั่วไปซึ่งกันและกันที่สังคมไทยเรียกว่า กตัญญูกตเวที ส่วนสังคมฟิลิปปินส์ เรียกว่า อutang na loop (Utang na loop) ซึ่งหมายถึง การสำนึกบุญคุณไม่มีที่สิ้นสุด สังคมมาเลเซียและสิงคโปร์เรียกว่า balas budi ซึ่งหมายถึง repayment of parental love with filial care (Asis et al., 1995) เป็นต้น

ข. การให้แบบกึ่งต่างตอบแทน (half reciprocity) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการให้และการรับโดยเป็นการให้บางสิ่งบางอย่าง ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่จับต้องได้หรือจับต้องไม่ได้ก็ได้ เช่น สิ่งของเงิน ค่ำมันสัญญา ตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น โดยแรงจูงใจสำหรับการเริ่มต้นให้จะถูกกระตุ้นจากสิ่งที่คาดหวังว่าจะได้รับคืนซึ่งเป็นความตั้งใจที่เรียกว่าการหาประโยชน์ส่วนตน (exploitation) เช่น นายจ้างคาดหวังผลิตภาพแรงงานที่มีประสิทธิภาพจากคนงานที่ได้กลับเข้าทำงาน (ตัวกระตุ้น) การให้แบบกึ่งต่างตอบแทน คือ นายจ้างจะเพิ่มค่าจ้างแรงงานให้ (Akerlof, 1982) เป็นต้น

2.2.3 การให้ตามแนวพุทธศาสตร์

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) ได้เสนอการให้ในบริบทสังคมไทยในมุมมองพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยการเข้าใจมนุษย์ตามความเป็นจริง มีปัญญาจากการพัฒนาจิตใจตั้งแต่หยาบไปสู่ละเอียดถึงขั้นมีปัญญาอันบริสุทธิ์ได้ มีความสามารถเข้าใจธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่าง ความสุขหรือความอยู่ดีมีสุขในบริบทของสังคมไทยตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ จึงเป็นความสุขที่มีสภาวะของจิตปลอดโปร่งสบายผ่องใสอันเกิดจากการให้ (to give) หรือการลงมือปฏิบัติทำงานที่สร้างสรรค์ (to do) หรือความพึงพอใจที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์ที่ดี (to relate) กับเพื่อนมนุษย์รวมทั้งการมีชีวิตร่วมกันในสิ่งแวดล้อมที่ดี (to be) เหล่านี้เป็นความสุขในระดับสูงทางพุทธธรรม นอกจากนี้การรู้เท่าทันความทุกข์ สามารถพัฒนาความสุขให้เพิ่มขึ้นได้ด้วยจากการมีทุกข์น้อยลงจนกระทั่งไม่มีทุกข์ ก็เสียดัมหาและอึดตาเหลืออยู่เลย จนถึงระดับที่ไม่มีความต้องการใดๆ เพื่อตนเองอีก ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า บรมสุข

การให้เป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความสุขและความเมตตาในทางพุทธศาสนา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข (อยู่ดีมีสุข) จากการเห็นผู้อื่นมีความสุข ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ให้ย่อมได้รับความสุข” ความสุขของเขา คือ ความสุขของเรา ทั้งผู้ให้และผู้รับจึงเป็น “ผู้ได้และมีความสุขด้วยกัน” ความสุขจากการให้เช่นนี้ทำให้ความต้องการหาความสุขแบบเห็นแก่ตัวลดน้อยลง ความสุขในทางพุทธศาสนา อธิบายไว้ 3 ระดับ (พระพุทธทาสภิกขุ, 2552) ดังนี้

1. ความสุขระดับต้นหรือสุขรากฐาน เป็นความสุขพื้นฐานที่ปัจเจกบุคคลได้รับการตอบสนองจากภายนอกและร่างกาย ได้แก่ การมีสุขภาพดี มีที่อยู่อาศัยดี มีทรัพย์สินเงินทอง มีหน้าที่การงานดี พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นๆ ได้รับการยอมรับนับถือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ดี และความสุขนี้ต้องไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
2. ความสุขระดับกลางเป็นความสุขระดับนามธรรม ได้แก่ การนำคุณธรรมมาเป็นหลักในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ทำประโยชน์ให้คนและสังคม มีคุณธรรมภายในตัวเอง ทำให้ปัจเจกบุคคลมีความสุขที่ลึกซึ้ง เต็มใจ เชื่อมมั่น ศรัทธา ในการทำความดี ทำให้จิตใจผ่องใส เป็นความสุขที่ประณีต

3. ความสุขระดับสูง เป็นความสุขอันปราศจากตัวตน มีปัญญามานำจิตเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายตามกฎธรรมชาติ รู้เท่าทันผู้จริง คิดพิจารณาไปตามเหตุปัจจัยมองผู้อื่นด้วยความเข้าใจ มองสิ่งต่างๆ ตามคุณค่าจริงของสิ่งนั้น ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ (โลภ โกรธ หลง) ความเป็นตัวตนก็หายไป

2.2.4 ความสำคัญของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

การให้สิ่งของ คำแนะนำ ช่วยเหลือ บริการต่างๆ ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว เป็นพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนที่สมาชิกแต่ละคนสมัครใจและเลือกที่จะทำอย่างเต็มใจ ไม่ได้ถูกบังคับให้ทำโดยปริมาณและทิศทางของการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับทรัพยากรต่างๆ ระหว่างสมาชิกต่างรุ่น เช่น เงิน สิ่งของ คำแนะนำ การบริการ การช่วยเหลือ เวลาของสมาชิกแต่ละคน (Hess & Waring, 1978) ทั้งนี้นักวิชาการหลายท่าน (Bengtson, Giarrusso, Silverstein, & Wang, 2000; Connidis, 2001; Lowenstein et al., 2008) ได้ย้ำว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นการช่วยเหลือระหว่างกันของคนในครอบครัวทั้งยังเป็นแรงดึงดูดให้สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความเป็นปึกแผ่นและส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและขนาดของครอบครัวจะส่งผลให้รูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างกันเปลี่ยนไป เช่น ผู้หญิงให้การดูแลและมีส่วนร่วมในการดูแลสมาชิกในครอบครัวลดลง (Lowenstein, 2007) แต่ในขณะที่สมาชิกรุ่นแรกของครอบครัวกลับมีอายุที่ยืนยาวขึ้น สมาชิกต่างรุ่นแต่ละคนก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลซึ่งกันและกันในระยะเวลายาวนานขึ้นเช่นกัน ดังนั้นจำนวนและปริมาณของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่น ตามบรรทัดฐานของสังคมและความผูกพันระหว่างกันในครอบครัว จึงยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากส่งผลกระทบโดยตรงต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในครอบครัวได้ในที่สุด

จากแนวคิดการแลกเปลี่ยนและความสำคัญของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดการให้แบบต่างแทนทั่วไป ด้วยเหตุผลที่ว่า 1) สมาชิกรุ่นแรกของครอบครัวจะเริ่มต้นเป็นผู้ให้ (giver) ด้วยความรัก ความเต็มใจ เมตตากรุณา ให้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุตร เป็นการให้ที่ไม่ได้หวังผลตอบแทนใดๆ 2) การให้รับจะเกิดกลับไปมาระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวอย่างเป็นธรรมชาติและอยู่บนบรรทัดฐานทางสังคม 3) การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว จึงได้แก่ ก) การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง การเกื้อหนุนช่วยเหลือด้านการเงินระหว่างสมาชิกต่างรุ่น ซึ่งเป็นการให้และรับเงิน กลับไป-มา ข) การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือที่ไม่ใช่ด้านการเงิน เช่น ช่วยดูแลบ้าน ทำงานบ้าน ช่วยดูแลหลาน ช่วยดูแลสุขภาพ ช่วยเป็นปรึกษาต่างๆ ให้แก่สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

2.3 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น

สาระสำคัญของแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวโดยสรุป คือ แต่ละปัจเจกบุคคลในครอบครัวจะมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ซึ่งเปรียบเสมือนแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกัน (Bengtson & Mangen, 1988) ปัจเจกบุคคลพยายามหาประโยชน์บางส่วนจากการติดต่อสัมพันธ์กันเสมอ (Parson, 1973) โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดมุมมองเกี่ยวกับช่วงชีวิต (life course perspective) ทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น (Theory of intergenerational solidarity)

2.3.1 แนวคิดมุมมองเกี่ยวกับช่วงชีวิต (life course perspective)

สาระสำคัญ โดยสรุป คือ มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง บทบาทในระดับครอบครัว สังคมและประเทศก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ช่วงชีวิต (life course) ประกอบด้วยหลายช่วงลำดับเหตุการณ์ที่เป็นอิสระจากกัน เช่น การเกษียณอายุ เป็นต้น (Hagestad, 2003; Macmillan & Copher, 2005) การเปลี่ยนแปลงบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตของสมาชิกในครอบครัวนี้ Lowenstein (2007) ได้อธิบายว่า การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันนั้น สมาชิกรุ่นหนึ่งจะเป็นผู้ให้ (giver) กับสมาชิกอีกรุ่นหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นผู้รับ (receiver) สมาชิกรุ่นหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้ค่าใช้จ่ายในการบริโภคให้การช่วยเหลือแก่สมาชิกอีกรุ่น เช่น การให้เงิน การดูแลเด็ก การช่วยเหลือต่างๆ การเกื้อหนุนด้านจิตใจและการให้คำปรึกษา เป็นต้น

ในช่วงชีวิตหนึ่งที่สมาชิกต้องเปลี่ยนบทบาทไปตามช่วงลำดับเหตุการณ์ จะมีผลต่อสมาชิกอื่นในครอบครัว เช่น การเกษียณอายุ พ่อแม่สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานก็ไม่มีรายได้ที่จะดูแลตนเอง บุตรหลานจะต้องหารายได้เพื่อดูแลทั้งตัวเองและพ่อแม่สูงอายุ ในขณะที่ผู้สูงอายุเองต้องปรับตัวและยอมรับกับบทบาทใหม่ที่เปลี่ยนไป เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว (living arrangement) ต่อการเกื้อหนุนระหว่างกัน (Family support) ต่อความคาดหวังของครอบครัว (family expectation) และต่อการให้เงินหรือทรัพย์สินกันภายในครอบครัว (Family transfers) (Connidis, 2001)

2.3.2 ทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น (Theory of intergenerational solidarity)

สาระสำคัญ โดยสรุปคือ เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวในกิจกรรมที่สมาชิกมีความสนใจร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Farber, 1966) เป็นความผูกพันระหว่างคนต่างวัยและมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน (Lawrence, Bennett, & Markides, 1992) หรืออาจมีความขัดแย้งกันในบางกิจกรรม เช่น ภาวะการดูแล การทำหน้าที่ที่ผิดปกติของครอบครัว การ

แยกตัว (Marshall, Matthew, & Rosenthal, 1993) หรืออาจมีความสัมพันธ์ต่อกันที่เป็นทั้งเชิงบวก เชิงลบในการดำรงชีวิตประจำวันก็ได้ (Connidis, 2001) เช่น สมาชิกบางคนอาจดูแลสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวมากกว่าสมาชิกบางคน ก็อาจทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงลบต่อกันได้ เป็นต้น

ความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในสังคมสมัยใหม่ระดับครอบครัวต้องยอมรับว่า แม้สมาชิกในครอบครัวจะมีความใกล้ชิดกันแต่ความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยดีของสมาชิกต่างรุ่นก็สามารถเกิดขึ้นได้เสมอ (Antonucci, 2001; Lowenstein, 2007) และมีระดับความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน (Phillipson, 2003) แต่ความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น จะเป็นแรงดึงดูดให้ครอบครัวและสังคมอยู่ร่วมกันได้ (Bengtson & Mangen, 1988; Bengtson & Roberts, 1991)

แนวคิดความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นระดับครอบครัวสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และบุตรใน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้าง (structure solidarity) 2) ด้านความเห็นร่วมกัน (consensual solidarity) 3) ด้านความสัมพันธ์ (associative solidarity) 4) ด้านความรู้สึกผูกพัน (affectual solidarity) 5) ด้านบรรทัดฐาน (normative solidarity) และ 6) ด้านหน้าที่ (functional solidarity) ซึ่งศึกษาและพัฒนาโดย Bengtson, Olander, & Haddad (1976) และ McChesney & Bengtson (1988) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 องค์ประกอบความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

ความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว		นักวิชาการ	
มิติ หรือ องค์ประกอบ	คำอธิบาย ความสัมพันธ์ในประเด็น	Bengtson, Olander & Haddad (1976)	McChesney & Bengtson (1988)
โครงสร้าง (structure solidarity)	ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ เช่น จำนวน เครือญาติ บุตร บิดามารดา พี่น้อง อายุ เพศ สถานภาพสมรส สุขภาพ การทำงาน		✓
ความเห็นร่วมกัน (consensual solidarity)	ระดับของความเห็นค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว	✓	✓
ความรู้สึกผูกพัน (affectual solidarity)	ความรู้สึกเชิงบวก ระดับการพึ่งพากัน ทางอารมณ์ ความผูกพันรักใคร่ซึ่งกันและกัน	✓	✓
ความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน (associative solidarity)	วัดความถี่ รูปแบบในการติดต่อกันระหว่างรุ่น ความเข้มข้นของการติดต่อ เช่น การพบเห็นหน้ากัน โทรศัพท์ e-mail	✓	✓
บรรทัดฐาน (normative solidarity)	ความรับผิดชอบในบทบาทในครอบครัว ภาระหน้าที่ของบิดามารดาต่อสมาชิกในครอบครัว		✓
หน้าที่ (functional solidarity)	ระดับการเกื้อหนุน การแลกเปลี่ยน ทรัพยากร		✓

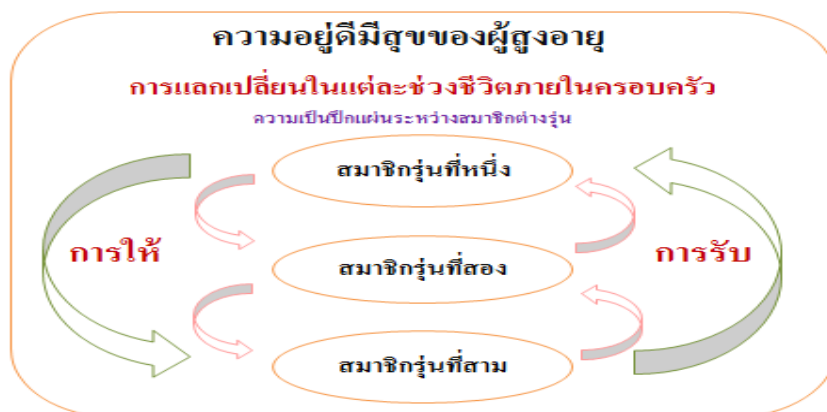
ความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว		นักวิชาการ	
มิติ หรือองค์ประกอบ	คำอธิบาย	Bengtson, Olander & Haddad (1976)	McChesney & Bengtson (1988)
solidarity)	วัดจากเงิน วัตถุประสงค์ช่วยเหลือ		

ที่มา: สรุปรจาก Bengtson, Olander, & Haddad (1976) และ McChesney & Bengtson (1988) โดยผู้วิจัย

2.4 การบูรณาการความอยู่ดีมีสุข การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่น และความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญในการอุปการะดูแลสมาชิกในสังคม เป็นแหล่งให้ความรัก ความคุ้มครองและความมั่นคงทางจิตใจแก่สมาชิกครอบครัว โดยเริ่มจากการให้แบบเต็มใจเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความสุข การให้ที่ปราศจากเงื่อนไขของพ่อแม่ ถือเป็นจุดเริ่มต้นการเกื้อหนุนที่สำคัญของบุคคล โดยทั่วไปครอบครัวจะมีบทบาทในการช่วยเหลือสมาชิกทั้งที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบัน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และที่เป็นนามธรรม เช่น การให้กำลังใจ ยอมรับให้การศึกษาและการให้อื่นๆ ภายในครอบครัวจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งและรุ่นต่อๆ ไปเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีความอยู่ดีมีสุข ผู้สูงอายุเป็นบุคคลรุ่นแรกของครอบครัว ที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องหลายช่วงลำดับเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ การพึ่งพาอาศัยระหว่างสมาชิกในครอบครัวต่างรุ่น รุ่นหนึ่งจะเป็นผู้ให้กับสมาชิกอีกรุ่นหนึ่ง (Lowenstein, 2007) เช่น บุตรทำหน้าที่ดูแลค่าใช้จ่ายในการบริภคของพ่อแม่ที่สูงอายุ และพ่อแม่สูงอายุช่วยดูแลหลานที่เป็นบุตรของบุตรให้ระหว่างที่บุตรไปทำงาน ช่วยเป็นที่ปรึกษาด้านจิตใจ เป็นต้น การเกื้อหนุนระหว่างรุ่นเช่นนี้ ทำให้คนต่างวัยมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน (Lawrence et al., 1992) แม้ว่าบางครั้งอาจจะเกิดความขัดแย้งและมีความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยดีระหว่างกันก็ยังถือว่าเป็นสิ่งปกติในครอบครัว เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นจะเป็นแรงดึงดูดให้ครอบครัวและสังคมอยู่ร่วมกันได้ (Bengtson & Mangen, 1988; Bengtson & Roberts, 1991) ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอกรอบการบูรณาการที่มีความเหมาะสมกับบริบทครอบครัวไทย ดังนี้ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 การบูรณาการความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ การแลกเปลี่ยนในแต่ละช่วงชีวิตและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

ที่มา: สรุปและบูรณาการแนวคิดความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ การแลกเปลี่ยนในแต่ละช่วงชีวิตและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว, โดยผู้วิจัย

2.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข ผู้วิจัยสรุปและจำแนกปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัย ตามบริบทสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนี้

2.5.1 ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

ครอบครัวยังคงเป็นพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ทั้งการให้และการรับและใช้ทรัพยากรต่างๆ ในครอบครัวร่วมกัน เช่น พ่อแม่สูงอายุ ลูกหลานที่อาศัยอยู่ร่วมกันต่างก็เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับระหว่างกันภายในครอบครัว โดย Knodel et al. (2013) พบว่าผู้สูงอายุไทยเป็นทั้งผู้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจากลูกและเป็นผู้ให้การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ลูก แม้ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ให้ที่น้อยกว่าก็ตาม และผู้สูงอายุจำนวนมากกว่า 1 ใน 4 ช่วยให้การดูแลหลานระหว่างที่พ่อแม่ของหลานออกไปทำงานเชิงเศรษฐกิจและส่งเงินกลับมาเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้จ่ายและดูแลหลาน ส่วนผู้สูงอายุเป็นผู้รับการดูแลด้านสุขภาพจากลูกชาย ลูกสาว ลูกเขยหรือลูกสะใภ้เป็นส่วนใหญ่ และมีผู้สูงอายุเพียงส่วนน้อยที่ใช้ผู้ดูแลจากภายนอกที่ครอบครัวจ้างมา

สำหรับในต่างประเทศ อาทิ การศึกษาเรื่องการแลกเปลี่ยนที่เป็นการเกื้อหนุนการเงินและการช่วยเหลืองานบ้านในครอบครัว: การสำรวจผู้สูงอายุชาวจีน (Leiyu shi, 1993) พบว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับการเกื้อหนุนด้านการดูแลและด้านการเงินจากบุตร มีแนวโน้มเป็นผู้ที่จะช่วยเหลืองานบ้านให้แก่บุตรเพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุที่ให้การเกื้อหนุนด้านการเงินน้อยแก่บุตร แต่ช่วยเหลืองานบ้านมาก

ให้แก่บุตร มีแนวโน้มเป็นผู้ที่จะได้รับการเกื้อหนุนด้านการเงินจากบุตรเพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลด้านการเงินจากบุตร มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ให้การเกื้อหนุนด้านการเงินแก่บุตรน้อยลง สำหรับการศึกษาเรื่อง หลานเชื้อสายเวียดนาม-ออสเตรเลีย: บทบาทการแลกเปลี่ยนและความอยู่ดีมีสุข (Liamputtong, Pranee, & James., 2000) พบว่าพ่อแม่ยังคงเป็นผู้ให้การเกื้อหนุนทั้งด้านการเงินและด้านการช่วยเหลือแก่บุตรด้วยความรักและไม่มีเงื่อนไข ส่วน Katz (2009a) และKatz (2009b) พบว่าการเกื้อหนุนด้านการเงินและด้านเครื่องอุปโภคบริโภคระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร มีความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุและการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของสมาชิกรุ่นหลานในแถบเอเชีย (Thang & Mehta, 2012) พบว่าผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลานมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุและหลาน และเช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Dai et al (2012) ที่พบว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวและการเกื้อหนุน (functional solidarity) มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวทั้งการเป็นผู้ให้และการเป็นผู้รับมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

2.5.2 ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น (intergenerational solidarity) ในครอบครัวประกอบด้วย 2 ตัวแปรหลัก ได้แก่ 1) ตัวแปรความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้าง (structure solidarity) กับ 2) ตัวแปรความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์ (associative solidarity)

1) ตัวแปรความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้าง ประกอบด้วย 2 ตัวแปรย่อย ได้แก่ ก) ตัวแปรการอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (coresidence) และ ข) ตัวแปรความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (proximity)

ก) ตัวแปรการอยู่ร่วมกันกับสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว การอยู่ร่วมกันกับสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวไทยแสดงถึงประเพณีการเกื้อหนุนผู้สูงอายุในครอบครัวของสังคมไทย โดยจอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ (2552) พบว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมกับบุตรหรือหลาน จะมีสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับคู่สมรสตามลำพัง ซึ่งมีนัยยะถึงความอยู่ดีมีสุขได้ เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับการศึกษาของจินตนา สีสละไกรวรรณ และคณะ (2551) พบว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมกับหลานมีความสุขเพิ่มขึ้น เนื่องจากความรักและความผูกพันทางอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของภัทร ถามล (2554) และธนาเสฎฐ์ มงททรัพย์ (2555) พบว่าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวจากการอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างรุ่นเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลและสามารถทำนายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุได้

ข) ตัวแปรความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว วัดจากระยะห่างหรือความใกล้ชิดของที่อยู่อาศัยระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ซึ่งการอยู่อาศัยบ้านติดกันหรือใกล้ชิดสามารถตอบสนองความต้องการต่างๆ ของผู้สูงอายุได้ เช่นเดียวกับการอยู่ร่วมบ้านเดียวกันกับบุตร ซึ่งพบได้ทั่วไปในสังคมไทยโดยเฉพาะในเขตชนบท (Knodel et al., 1995a) สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่มีความใกล้ชิดกันจะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (Farber, 1966) โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ครัวเรือนติดกันหรือใกล้ชิดกับบุตร ซึ่งผลการศึกษาของ Lowenstein (2007) พบว่าการอยู่ใกล้ชิดทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสให้การช่วยเหลือสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เช่น ช่วยดูแลหลาน ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นได้ แต่ Knodel et al. (2007) พบว่าการที่บุตรไม่อยู่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ เนื่องจากต้องไปทำงานหารายได้เพื่อครอบครัวยังส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชนบทได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เนื่องจากบุตรที่อยู่ที่ยังให้การเกื้อหนุนแก่ผู้สูงอายุทั้งด้านการเงินและสิ่งของต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขด้านวัตถุและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แต่ผู้สูงอายุก็อาจเกิดความเหงาและเพิ่มโอกาสที่จะไม่มีคนช่วยเหลือหรือรับรู้เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ดังนั้นการที่บุตรอยู่ที่ยื่นจึงอาจมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุได้ ในขณะที่การศึกษาของ Katz (2009a) กลับพบว่าการที่สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่อยู่ห่างไกลไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความปึกแผ่นเชิงโครงสร้างระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ โดยการอยู่ร่วมกันในบ้านเดียวกันหรือครัวเรือนเดียวกันของผู้สูงอายุกับบุตร/หลาน มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุได้ทั้งด้านเศรษฐกิจและจิตใจ ส่วนความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

2) ความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบการติดต่อระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวทั้งระดับความบ่อยครั้งหรือความถี่ในการติดต่อซึ่งกันและกัน โดยจอห์น โนเดล และนภาพร ชัยวรรณ (2552) พบว่าการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่ยื่นเป็นสิ่งสำคัญต่อสุขภาวะที่ดีทั้งด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ โดยรูปแบบการติดต่อระหว่างกันเป็นการเยี่ยมเยียนกันทางโทรศัพท์ และส่งอีเมลระหว่างกัน ส่วนความถี่ในการติดต่อระหว่างกัน พบว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองจะมีการติดต่อกันบ่อยครั้งมากกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบท ซึ่งช่องทางการติดต่อสื่อสารนี้ช่วยทดแทนการเยี่ยมเยียนด้วยตนเองของบุตร ได้อย่างมากและยังช่วยเพิ่มโอกาสในการเกื้อหนุนทางการเงินจากบุตรอีกด้วย ทั้งนี้ในการศึกษาของ Knodel et al. (2013) เกี่ยวกับการติดต่อระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรที่อยู่ที่ยื่นด้วยโทรศัพท์ระหว่างปี พ.ศ.2550 และ พ.ศ.2554 พบว่าปี พ.ศ.2554 ผู้สูงอายุมีการติดต่อสื่อสารกับบุตรที่อยู่ที่ยื่นบ่อยครั้งกว่าเมื่อเทียบกับปี พ.ศ.2550 ในขณะที่การเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ

ด้วยตนเองจากบุตรที่อยู่ที่อื่นกลับลดลง อย่างไรก็ตามการติดต่อกันทางโทรศัพท์นี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุติดต่อกขอความช่วยเหลือต่างๆ จากบุตรได้อย่างรวดเร็ว

สำหรับการศึกษาในต่างประเทศ อาทิ ผลการศึกษาเรื่องความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในฮ่องกง กรณีศึกษา: บทบาทการเกื้อหนุนทางสังคมจากหลาน (Lou, 2010) ที่พบว่า การติดต่อกระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรและหลาน ทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตได้มากกว่าร้อยละ 50 ของภาพรวมความพึงพอใจในชีวิต ส่วน katz (2009a, 2009b) พบว่าการติดต่อกระหว่างกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

2.5.3 ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม (socio-economic and demographic variables)

1) เพศ

ในประเทศไทย พบว่าผลการศึกษาที่มีความแตกต่างกันโดย ผลการศึกษาระดับประเทศ อาทิ รศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2553a) ที่ศึกษาเรื่อง ความสุขของคนไทย: การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จิตวิญญาณและความภูมิใจในตนเอง และเดชรัดน์ สุขกำเนิด และคณะ (2555) ที่ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจและความสุขในชีวิตของประชากรไทย พบว่าเพศชายมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Tuntichaivanit et al. (2009) ที่ศึกษาเรื่องความสุขของประชากรสูงอายุในจังหวัดระยอง พบว่าเพศชายมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าเพศหญิง แต่การศึกษาของภัทร งามล (2554) ที่ศึกษาเรื่องความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง: กรณีชุมชนวัดไชยทิศ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า เพศหญิงมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าเพศชาย และวรรณวิสาข์ ไชโย (2555) พบว่าเพศหญิงมีความสุขมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเพศหญิงมีความละเอียดอ่อน ละอายและเกรงกลัวต่ออุปสรรคมากกว่าเพศชาย และมีความพยายามในการเข้าถึงความสุขด้านจิตหรือธรรมะมากกว่าเพศชาย ส่วนการศึกษาของธนาเสถียร มงทรัพย์ (2555) เรื่องความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวสามวัย จังหวัดชัยนาท พบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความอยู่ดีมีสุขไม่แตกต่างกัน

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ การศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ 3 กลุ่มในประเทศอิสราเอล ได้แก่ ผู้สูงอายุชาวอาหรับชาวคิบบัตซ์ และผู้สูงอายุที่เป็นผู้ย้ายถิ่น (Katz, 2009a) พบว่าเพศชายมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าเพศหญิง ส่วนการศึกษาเรื่อง ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมและเพศกับความเชื่อบทบาทในตนและความอยู่ดีมีสุข

ของประชากรส่วนใหญ่ในประเทศเนเธอร์แลนด์ 5 กลุ่ม (Fon, 2007) พบว่าผู้สูงอายุทั้ง 5 กลุ่ม เพศชายมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าเพศหญิงเช่นกัน แต่ผลการศึกษาเรื่อง ตัวกำหนดความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวจีนในการสำรวจ Chinese General Social 2005 (Chyi & Mao, 2012) พบว่าเพศหญิงมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าเพศชาย ส่วนการศึกษาเรื่องความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวจีนที่อาศัยอยู่บ้านพักคนชรา (Dan Li, Xin Xu, Xueyuan Qin, & Rui Guo, 2012) พบว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวจีน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เพศอาจจะมีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม วัฒนธรรมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่

2) อายุ

อายุที่มากขึ้นของผู้สูงอายุส่งผลให้สูญเสียปีที่มีสุขภาพดีจากโรคที่ไม่ติดต่อ โรคที่เกิดจากความเสื่อมของร่างกายมากขึ้นและก่อให้เกิดการภาวะในการดูแลมาก (ชินตา วิชชาวุธ และคณะ, 2553) เช่นผลการศึกษาของ Tuntichavanit et al. (2009), ภัทร ถามล (2554), เดชรัตน์ สุขกำเนิด และคณะ (2555) และธนาเสฏฐ์ มงทรรพย์ (2555) ที่พบว่าความอยู่ดีมีสุขจะลดลงตามอายุที่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของรศรินทร์ เกรย์ วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณพเก้า (2553b) เรื่องความสุขเป็นสากล ที่พบว่าเมื่ออายุมากขึ้นระดับความอยู่ดีมีสุขจะลดลงเช่นกัน แต่ Nanthamongkolchai et al. (2009) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุเพศหญิงในจังหวัดระยอง พบว่ากลุ่มอายุที่แตกต่างกัน (60-69 ปี และ 70-80 ปี) ไม่ส่งผลให้ผู้สูงอายุ (หญิง) มีความอยู่ดีมีสุขแตกต่างกัน

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ ผลการศึกษาของ Chyi and Mao (2012) พบว่าอายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ส่วน Argyle (2001) ศึกษาเรื่องความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจ พบว่าอายุที่มากขึ้นมีผลให้ความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ในขณะที่ Katz (2009b) ศึกษาเรื่องความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาระหว่างประเทศ พบว่าอายุที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุใน 5 ประเทศ (อิสราเอล นอร์เวย์ อังกฤษ เยอรมัน และ สเปน) ไม่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขที่แตกต่างกัน นอกจากนี้การศึกษาของ Stone, Schwartz, Bruderick, and Deaton (2010) เรื่องช่วงอายุกับความอยู่ดีมีสุขของประชากรในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี จะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้ที่มีอายุมากกว่า โดยความอยู่ดีมีสุขของประชากรจะมีลักษณะเป็นรูปตัว U (U-shape)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า อายุมีหรือไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน

3) การศึกษา

ผลการทบทวนวรรณกรรมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน กล่าวคือระดับการศึกษาสูงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของปัจเจกบุคคล เช่น ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และพิริยะ ผลพิรุณห์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง ความสุขกายสบายใจของคนเมือง พบว่าผู้ที่มีศึกษาสูงกว่าจะมีระดับความสบายใจและสุขใจมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของรศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2553a) และภัทร งามล (2554) เช่นเดียวกัน แต่ผลการศึกษาของทวีชัย เซสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2554) เรื่องความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการบำนาญและบำนาญและบำนาญในจังหวัดขอนแก่น พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ส่วนผลการศึกษาของ Chyi & Mao (2012) ที่ศึกษาเรื่องตัวกำหนดความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวจีน พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่ากลุ่มที่ระดับการศึกษาต่ำกว่า ส่วน Katz (2009b) พบว่าระดับการศึกษาเป็นตัวแปรที่ใช้ทำนายความอยู่ดีมีสุขด้านความพึงพอใจในชีวิตได้

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

4) สถานภาพสมรส

พบว่าผู้สูงอายุที่มีคู่อยู่ด้วย (ระหว่างสมรส) จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้ที่เป็นโสดหรือผู้ที่อยู่ตามลำพัง (หม้าย หย่า แยก) ดังที่รศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2553b) พบว่าผู้ที่สมรสแล้วโดยเฉลี่ยจะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้ที่เป็นโสดหรืออยู่คนเดียว และจากการศึกษาระยะยาว พบว่าผู้ชายและผู้หญิงจะมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นจากการสมรสหรือมีคู่อยู่ด้วย การสมรสทำให้มีความอยู่ดีมีสุข เนื่องจากผู้ที่มีคู่อยู่ด้วยกันจะมีการให้คำปรึกษาหารือกัน ให้ความรัก ความสุขสบายใจซึ่งกันและกัน แต่ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และพิริยะ ผลพิรุณห์ (2550) พบว่าผู้ที่อยู่เป็นโสดและผู้ที่อยู่ระหว่างสมรสและอยู่ด้วยกันมีความอยู่ดีมีสุขใกล้เคียงกัน และจากการศึกษาของวิพรรณ ประจวบเหมาะ (2553) พบว่าในประเทศไทยผู้สูงอายุหญิงมักอยู่ตามลำพัง (เนื่องจากคู่สมรสตายก่อน) มากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย ประกอบกับผู้สูงอายุเพศหญิงมีชีวิตยืนยาวกว่าเพศชาย ทั้งมีการศึกษาน้อย ทำงานในเชิงเศรษฐกิจน้อยกว่าจึงมีแนวโน้มเสี่ยงต่อปัญหาด้านสุขภาพจิต เหงาและว้าเหว่ ความอยู่ดีมีสุขจึงลดลงในช่วงบั้นปลายชีวิตของผู้สูงอายุผู้หญิงเหล่านี้

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ การศึกษาเรื่อง มุมมองความพึงพอใจในชีวิตต่อเหตุการณ์ในชีวิต (Luhmann, Lucas, Eid, & Diener, 2013) พบว่าผู้ที่ยังไม่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มี

แนวโน้มที่จะสมรสสูงและมีโอกาสที่จะหย่า/แยก ลดลง โดยผู้ที่สมรสและมีบุตรแล้วจะมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสูง นอกจากนี้มีการศึกษาใกล้เคียงกัน พบว่าผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตต่ำกว่าก่อนสมรส สามารถพยากรณ์การเลิกสมรสได้ (Stutzer & Frey, 2006)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุที่สมรสและมีคู่อยู่ด้วยกัน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่โสด หมายถึง หย่าหรือแยก

5) จำนวนบุตร

ในประเทศไทย พบว่าบุตรเป็นหลักประกันรายได้ยามสูงวัย จำนวนบุตรที่มีอยู่จึงมีความสำคัญต่อปริมาณการเกื้อหนุนจากบุตรทั้งในรูปแบบเงินหรือวัตถุต่างๆ เช่น บ้าน โทรศัพท์ เคลื่อนที่ โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น การเกื้อหนุนเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ดีมีสุขมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความอยู่ดีมีสุขด้านวัตถุ (Knodel et al., 1992b; Knodel et al., 1995a; จอห์น โนเดล และนภาพร ชัยวรรณ, 2552; อุทัยทิพย์ รักจรรยาบรรณ, 2549)

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ การศึกษาเรื่องความหลากหลายและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว: ผู้สูงอายุและบุตรในประเทศเกาหลี (Park, Phua, McNally, & Sun, 2006) พบว่าจำนวนบุตรส่งผลต่อการแลกเปลี่ยน (reciprocal) ระหว่างคนต่างรุ่น ในกรณีของผู้สูงอายุกับบุตร โดยมีแนวโน้มของปริมาณการแลกเปลี่ยนที่เพิ่มขึ้น แต่การศึกษาของ Katz (2009a) ในประเทศอิสราเอล กลับพบว่าจำนวนบุตรไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แต่บุตรก็ยังคงให้การเกื้อหนุนบิดามารดาสูงอายุทั้งด้านการเงิน วัตถุต่างๆ รวมทั้งเกื้อหนุนด้านจิตใจและการเกื้อหนุนนี้เองที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Asis et al. (1995) และ Leviatan (1999) ส่วน Dan et al. (2012) พบว่าจำนวนของบุตรไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวจีนที่อาศัยอยู่ในบ้านพักคนชรา ในขณะที่ Chyi & Mao (2012) พบว่าจำนวนบุตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวจีน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จำนวนบุตรอาจจะมีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ต้องพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในบริบทสิ่งแวดล้อมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่

6) การทำงาน

การทำงานของผู้สูงอายุมีความสำคัญในแง่ของการได้มาซึ่งแหล่งรายได้เพื่อรักษาระดับของคุณภาพชีวิตของตัวผู้สูงอายุเอง (วรเวชม์ สุวรรณระดา, 2553) การทำงานจึงมีความสัมพันธ์กับรายได้ ซึ่งผลการศึกษาในประเทศไทย พบว่าการมีงานทำมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของปัจเจก

บุคคล (จอห์น โนเดล และ นภาพร ชโยวรรณ, 2552; รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553b) ทั้งนี้ Knodel et al. (2013) ได้พบว่าการทำงานยังคงเป็นแหล่งรายได้สำคัญของผู้สูงอายุในเขตชนบทมากกว่าผู้สูงอายุในเขตเมือง เนื่องจากผู้สูงอายุในชนบทมักทำงานนอกระบบเศรษฐกิจ อาทิ งานภาคเกษตรกรรม งานปลูกผัก จับปลา งานรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ เป็นต้น ซึ่งก็สามารถทำรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุบ้างไม่มากก็น้อย ตามกำลังแรงงานเท่าที่ทำได้ ซึ่งการทำงานเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงความมีคุณค่าในตนและส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขด้วย (ภัทร งามล, 2554; ธนาเสฏฐ์ มงททรัพย์, 2555; Nanthamongkolchai et al., 2009) แต่อย่างไรก็ตามในการศึกษาของ Knodel et al. (2013) สะท้อนภาพว่าในช่วงระยะเวลาประมาณ 20 ปี นับจาก พ.ศ.2537 ถึง 2554 การทำงานของผู้สูงอายุกลับเพิ่มจำนวนขึ้น แม้ว่าอายุจะมากขึ้น Knodel และคณะ ได้อธิบายว่าจำนวนของผู้สูงอายุที่ทำงานมากขึ้น อาจจะเนื่องมาจากการที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมทำกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งการทำกิจกรรมนี้จึงเป็นการสร้างโอกาสในการทำงาน แม้ว่าจะเป็งานเล็กๆน้อยก็ตาม

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ ผลการศึกษาของ Chan, Ofstedal, & Hermalin (2002) พบว่าการไม่ได้ทำงานมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุชาวสิงคโปร์ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุชาวไต้หวัน ในขณะที่ Dan et al. (2012) พบว่าการทำงานไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในบ้านพักคนชรา เป็นต้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การทำงานมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แม้ว่าจะงานที่ทำนั้นจะมีรายได้ไม่มากก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในบ้านพักคนชราไม่ว่าจะทำงานหรือไม่ทำงาน ก็ได้สวัสดิการของบ้านพักคนอยู่แล้ว การทำงานจึงไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุข

7) รายได้

ในประเทศไทย อาทิ การศึกษาของจอห์น โนเดล และ นภาพร ชโยวรรณ (2552) พบว่ารายได้ของตัวผู้สูงอายุเองส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แต่น้อยกว่ารายได้ของสมาชิกอื่นๆ ในครัวเรือน เช่นเดียวกับการศึกษาของภัทร งามล (2554) ที่พบว่ารายได้ที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุแตกต่างกัน และอารดา ชีระเกียรติกำจร (2554) ที่พบว่าหากผู้สูงอายุมีรายได้ต่อเดือนเพิ่มขึ้นมีโอกาสที่มีระดับคุณภาพชีวิตทั้งภาพรวมและด้านความอยู่ดีมีสุขเพิ่มมากขึ้น ส่วนปึงปอนด์ รักอำนวยกิจ และพิริยะ ผลพิรุณห์ (2550) และธนาเสฏฐ์ มงททรัพย์ (2555) พบว่ารายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Cummins (2008) ว่าเงินไม่ใช่สิ่งที่ทำให้คนมีความอยู่ดีมีสุขเสมอไป

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ การศึกษาเรื่องการทำนายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 100 ปี (Bishop, Martin, MacDonald, & Poon, 2010) พบว่าตัวแปรรายได้เพียงตัวเดียวจะทำนายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุได้น้อยกว่าตัวแปรอื่นๆ เช่น สถานะสุขภาพ การสนับสนุนจากสังคม เป็นต้น ส่วน Katz (2009a, 2009b) พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า รายได้มีความสัมพันธ์ได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุก็ได้ แต่รายได้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต แม้ว่าเงินไม่ใช่สิ่งที่ทำให้คนมีความอยู่ดีมีสุขเสมอไปก็ตาม (Cummins, 2008)

8) สถานะสุขภาพ

แม้ว่าจะมีปัจจัยต่างๆ จำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพของคน เช่น การสนับสนุนจากสังคม พฤติกรรมสุขภาพ แต่สถานะสุขภาพเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่มีความสำคัญมากต่อระดับความอยู่ดีมีสุขมากของคน (higher levels of subjective well-being) และความอยู่ดีมีสุขก็เป็นทั้งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อสุขภาพเช่นกัน (Helliwell et al. 2013) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุจากผลการศึกษาในประเทศไทย ประเด็นของสถานะสุขภาพต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ อาทิ การศึกษาของ Tuntichavanit et al. (2009) พบว่าสถานะสุขภาพความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดีจะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้ที่มีสุขภาพดี ส่วนการศึกษาตัวชี้วัดตามบริบทไทยของเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุของวิชา โกมินทร์ และศยามล เจริญรัตน์ (2551) ที่พบว่าตัวชี้วัดความสุขของผู้สูงอายุที่สำคัญ ได้แก่ สุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ไม่เครียด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญรัตน์ (2554) ที่พบว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีภาวะซึมเศร้าจะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า

ส่วนในต่างประเทศ การประเมินสถานะสุขภาพด้วยตนเองสามารถทำนายความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้ (Varshney, 2008) โดย Momtaz et al (2010) ทำการศึกษาเรื่องผลของความเจ็บป่วยต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในประเทศมาเลเซีย พบว่าสถานะสุขภาพที่ไม่ดีแบบเรื้อรังมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุข และการศึกษาของ Dai & Li (2013) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยป้องกันกับความอยู่ดีมีสุขในผู้สูงอายุชาวจีน พบว่าปัจจัยป้องกันสถานะสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกโดยตรงต่อความอยู่ดีมีสุข

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่าสถานะสุขภาพของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุข โดยสถานะสุขภาพดีจะมีความ

สัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุมากกว่าสถานะสุขภาพที่ไม่ดี

9) ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

กิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน เป็นกิจกรรมที่จำเป็นในการดูแลตนเองประจำวันได้อย่างอิสระและไม่ต้องมีผู้ดูแล ซึ่งได้แก่กิจกรรมรับประทานอาหารเช้า อาบน้ำ/แปรงฟัน/แต่งตัว กลั้นปัสสาวะ/อุจจาระและเคลื่อนไหวลุกขึ้นลงได้ (Matteson, McConnell, & Linton, 1996) การประเมินความสามารถด้านร่างกายในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นตัวบ่งชี้สถานะสุขภาพผู้สูงอายุว่ามีภาวะพึ่งพาหรือไม่และอยู่ในระดับใด ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองจะรู้สึกว่าตนเองมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดี แต่หากผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาอันเนื่องมาจากไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐานได้ด้วยตนเองแม้เพียง 1 กิจกรรม ก็ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความเครียดวิตกกังวลใจ ไม่มีความสุข ไม่มีมั่นใจในตนเอง (วรารภรณ์ ภูมิสวัสดิ์ และคณะ, 2548) รู้สึกไม่มีคุณค่าในตนและไม่มีที่อยู่ดีมีสุข (Gungjai W, 1998) เนื่องจากรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระแก่ลูกหรือบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่ง Helliwell et al. (2013) พบว่าสุขภาพที่ไม่ดีและการมีภาวะพึ่งพาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของปัจเจกบุคคลในทุกภูมิภาคของโลก

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

10. โรคเรื้อรังประจำตัว

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกาย ความเสื่อมของอวัยวะและเซลล์ต่างๆ ในร่างกาย ร่วมกับภาวะเจ็บไข้ได้ป่วย มลภาวะสิ่งแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักมีโรคเรื้อรังประจำตัวที่รักษาไม่หายขาด เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคข้อและกล้ามเนื้อ โรคหัวใจ โรคเกี่ยวกับความเสื่อมของสมอง สายตา การได้ยิน เป็นต้น โดยร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุมักเป็นโรคเรื้อรังอย่างน้อย 1 โรค (วรารภรณ์ ภูมิสวัสดิ์ และคณะ, 2548, 2549; สมศักดิ์ ชุณหรัศม์, 2550; สมศักดิ์ ชุณหรัศม์ และคณะ, 2555) สุขภาพที่มีโรคเรื้อรังของผู้สูงอายุจะบั่นทอนคุณภาพชีวิตและส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขลดลง (Momtaz, Hamid, Yahaya, & Ibrahim, 2010; Tuntichavanit et al., 2009)

จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาวะโรคเรื้อรังประจำตัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

11) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

กิจกรรมทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ การที่ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมจะยังทำให้มีบทบาทและสถานภาพที่เป็นที่ยอมรับในสังคม และทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าตนเองยังเป็นบุคคลที่มีคุณค่าอยู่และเป็นผู้ที่มีความสุขในชีวิตสูง และมีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก ซึ่งผลการศึกษาในประเทศไทย อาทิ สุธรรม นันทมงคลชัย (2552); ภัทร ถามล (2554); Tuntichavanit et al (2552) และธนาเสถียร มงทรัพย์ (2555) ที่ได้ข้อสรุปตรงกันว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขได้ เนื่องจากผู้สูงอายุจะกระฉับกระเฉง สดชื่น มีทัศนคติที่ดี ภาคภูมิใจต่อตนเองและมีการปรับตัวเข้ากับกลุ่มกิจกรรมจึงลดภาวะซึมเศร้าและไม่เป็นภาระแก่คนอื่น ๆ

ในต่างประเทศ อาทิ Mence (2003) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการมีกิจกรรมทุกวันกับผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ พบว่าการที่ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมทางสังคมและไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตที่ดี ส่วนการศึกษาของ Dai & Li (2013) เรื่อง ปัจจัยเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ พบว่าความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ในขณะที่การศึกษาเรื่องผลิตภาพเชิงสังคมและความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (Wahrendorf, Knesebeck, & Siegrist, 2006) พบว่าการมีกิจกรรมเชิงสังคมของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขและผลลัพธ์ทางสุขภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของชุมชน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นได้ (Brajsa-Zganec, Merkas, & Sverko, 2011)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่าการที่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมากจะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมน้อย

12) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา

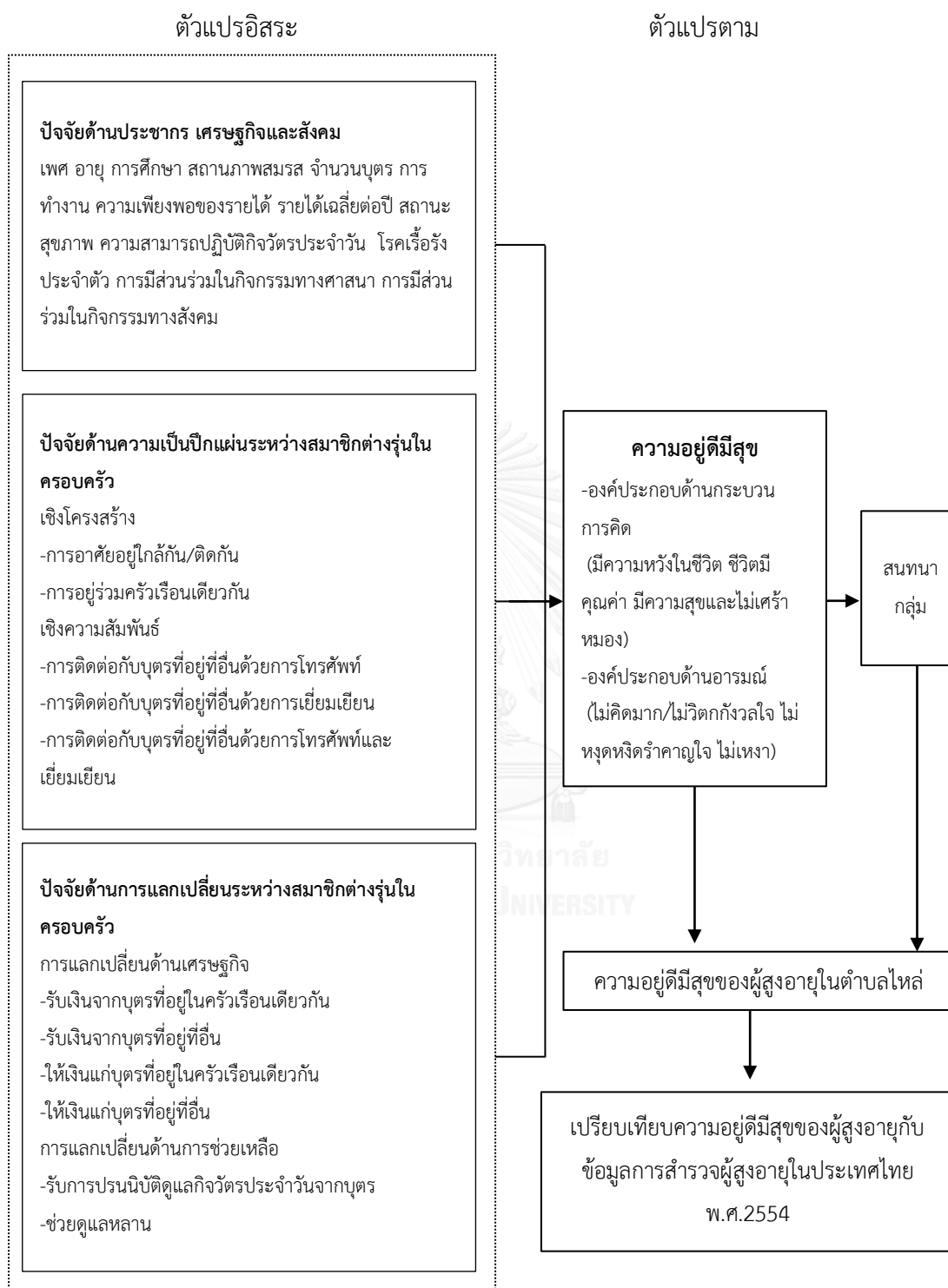
ในสังคมตะวันออก เช่น ประเทศไทย พบว่าประเด็นความสุขของผู้สูงอายุมาจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอก โดยปัจจัยภายในที่สำคัญเป็นเรื่องของจิตใจ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2553) เช่น การมีความสุขอันเนื่องมาจากมีศีลธรรม สมาธิ ปัญญาและความรู้สึกพอเพียง (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2549; พระพุทธทาสภิกขุ, 2552) โดยการศึกษาของสาลินี เทพสุวรรณ และคณะ (2550) สรุปว่า ความอยู่ดีมีสุขของปัจเจกบุคคลควรจะวัดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาด้วย เช่น การสวดมนต์ ทำบุญตักบาตร ทำสังฆทานและการทำสมาธิด้วย ซึ่งสอดคล้องกับรศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2553a) ที่พบว่าการใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรม (การทำสมาธิ รักษาศีลทำเป็นประจำ เคารพ

ศาสนา) มีสภาวะทางจิตวิญญาณ (การให้โอกาสผู้อื่นก่อนตนเอง ความรู้สึกเป็นสุขเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่น การบริจาค) และความภูมิใจในตนเอง นำมาซึ่งความสุข เช่นเดียวกับที่อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) เสนอแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ ไว้ว่า การให้ (to give) หรือการลงมือปฏิบัติทำงานที่สร้างสรรค์ (to do) หรือความพึงพอใจที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์ที่ดี (to relate) กับเพื่อนมนุษย์รวมทั้งการมีชีวิตร่วมกันในสิ่งแวดล้อมที่ดี (to be) นำมาซึ่งความสุขที่สภาวะของจิตปลอดโปร่ง สบาย ผ่องใส เหล่านี้เป็นความสุขในระดับสูงทางพุทธธรรม

ส่วนในต่างประเทศ อาทิ ผลการศึกษาเรื่อง มุมมองพุทธศาสนาและจิตใจต่อความอยู่ดีมีสุขด้านอารมณ์ (Ekman, Davidson, Richard, & Wallace, 2005) พบว่าความสุขและความอยู่ดีมีสุขไม่ได้มีเพียงความสุขที่เป็นอารมณ์ เช่น สภาพอารมณ์ทางบวก ไม่มีอารมณ์ทางลบเท่านั้น แต่ความสุขยังเกิดจากสภาพจิตใจที่สงบประณีตและกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกันกับปัจจุบันโดย Wallace & Shapiro (2006) ย้ำว่าความสุขหรือความอยู่ดีมีสุข ที่เป็นความสมดุลของจิตใจนั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสนาและจิตวิทยาตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Uchida & Kitayama (2009) ที่สรุปว่าความสุขของคนในสังคมตะวันตกเป็นความรู้สึกด้านบวกที่รับรู้ว่าตนเองประสบความสำเร็จ แต่คนในสังคมตะวันออกเป็นความรู้สึกสงบกลมกลืนกับสิ่งรอบตัวที่เกิดจากการไม่ครุ่นคิดถึงแต่ตนเองและพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เช่น การฝึกปฏิบัติจิตใจ ทำสมาธิ ไปวัด ทำบุญ เป็นต้น มีความสัมพันธ์กับความสุขของผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นการพัฒนาจิตใจตนเองให้รู้สึกสงบ ไม่ครุ่นคิดถึงแต่ตนเอง

2.6 กรอบแนวคิด

ที่มา: พัฒนากรอบแนวคิด โดยผู้วิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods framework) โดยผู้วิจัย แบ่งการนำเสนอเป็น 4 ส่วน ดังนี้

3.1 แบบแผนการวิจัย

3.2 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

3.2.1 ข้อมูลผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

3.2.2 ข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

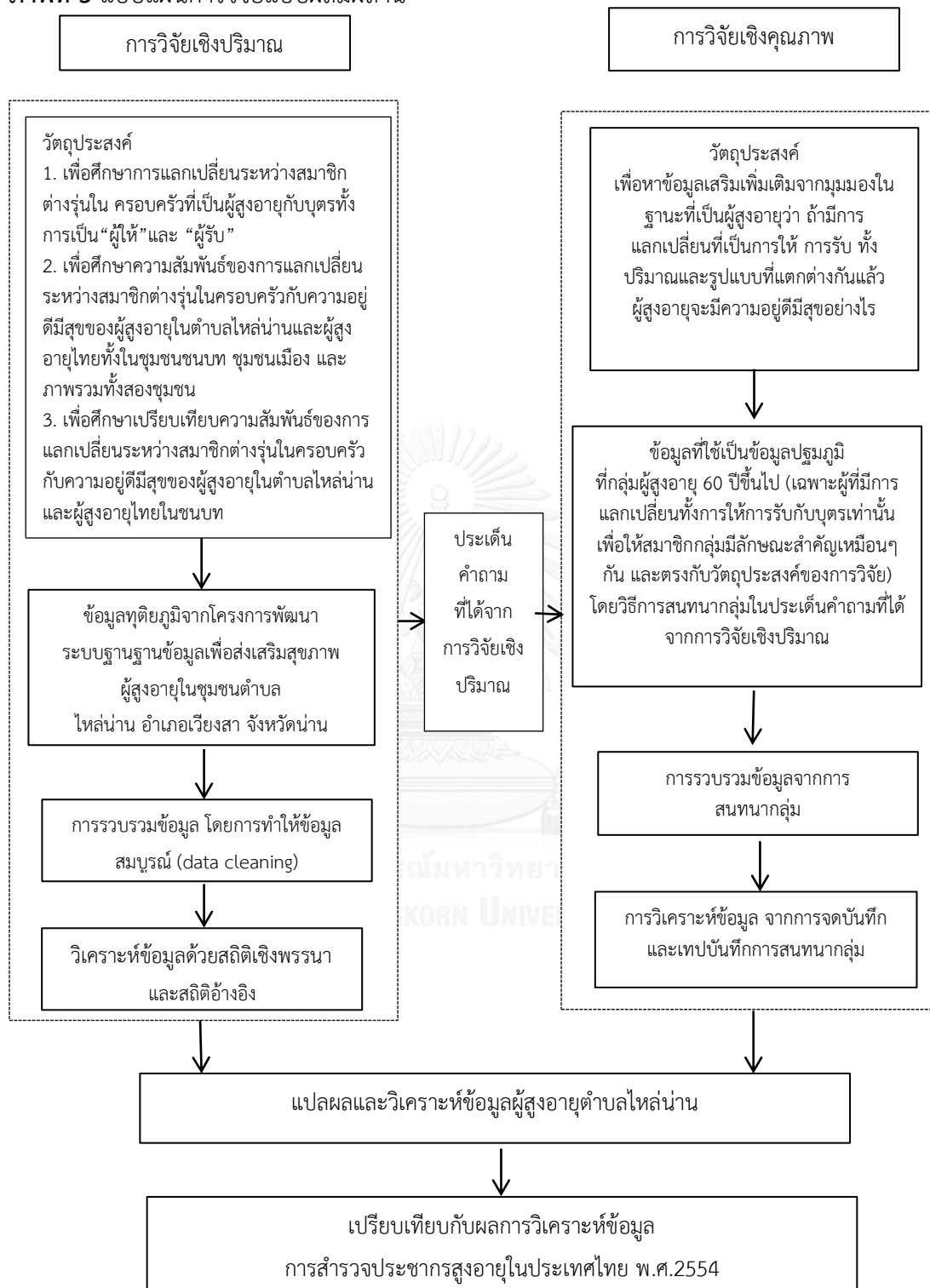
3.3 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

3.4 ข้อจำกัดการวิจัย

3.1 แบบแผนการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เริ่มจากนำข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องต่างๆ มาศึกษา เพื่อตั้งคำถามการวิจัยและหาคำตอบที่นำไปสู่ข้อสรุปที่มีระดับความน่าเชื่อถือและยอมรับได้ ผู้วิจัยจึงออกแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (mixed methods) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เป็นหลัก เพื่ออธิบายปรากฏการณ์และหาความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่างๆ (Leedy & Ormrod, 2005) ในการหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ต้องการ (Reiter, Stewartt, & Bruce, 2011) ด้วยระเบียบวิธีการวัดที่เป็นมาตรฐานตามแนวคิดทฤษฎีและเสริมด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อนำข้อมูลจากการทำสนทนากลุ่ม (focus group discussion) มาเสริมข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Reiter et al., 2011) โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่ข้อมูลและข้อค้นพบเสริมเพิ่มเติมจากมุมมองของผู้สูงอายุว่า หากมีการแลกเปลี่ยนที่เป็นการให้ การรับ ทั้งปริมาณและรูปแบบที่แตกต่างกันแล้วผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขอย่างไร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากภาพรวมจากการวิจัยแบบผสมผสานดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 เพื่อวิเคราะห์ว่ารูปแบบการแลกเปลี่ยนมีลักษณะแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจึงนำเสนอแบบแผนการวิจัย (research design) (ภาพที่ 5) ดังนี้

ภาพที่ 5 แบบแผนการวิจัยแบบผสมผสาน

ที่มา: พัฒนาและปรับปรุงจากแนวคิด Reiter, Stewart, & Bruce, 2011; Leedy & Ormrod, 2005, โดยผู้วิจัย

3.2 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ เรื่องการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ 2 ชุด ได้แก่ ชุดหลักเป็นข้อมูลผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน และชุดเปรียบเทียบเป็นข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 ซึ่งผู้วิจัยจัดการข้อมูลทั้ง 2 ชุดด้วยระเบียบวิธีวิจัยเดียวกัน โดยเน้นอธิบายระเบียบวิธีวิจัยในชุดข้อมูลหลัก

3.2.1 ชุดข้อมูลผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

- 1) แหล่งข้อมูล
- 2) ประชากร
- 3) ข้อมูล
- 4) การจัดการข้อมูล
- 5) วิธีการวัดและเครื่องมือวัด
- 6) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.2 ชุดข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

3.2.1 ชุดข้อมูลผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

- 1) แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากโครงการสร้างระบบฐานข้อมูลและเตรียมการเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูล 2 ระยะในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน พ.ศ.2553 โดยการสนับสนุนจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การดำเนินงานวิจัยของวิทยาลัยประชากรศาสตร์และคณะพยาบาลศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อมูลภาคตัดขวาง ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนฯ

- 2) ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้สูงอายุทุกคนที่มีอายุเต็มตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปที่ถูกสัมภาษณ์ด้วยแบบวัดในโครงการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ปี พ.ศ.2553 จำนวนทั้งหมด 547 คน จาก 8 หมู่บ้าน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน จำแนกตามจำนวนหมู่บ้าน

หมู่ที่	หมู่บ้าน	จำนวนผู้สูงอายุ
1	ไหล่น่าน	81
2	บุญเรือง	130
3	นาสา	80
4	ท่าข้าม	100
5	ห้วยสอน	41
6	ห้วยเม่น	13
7	ปากจู้	11
8	ไหล่น่านเหนือ	91
	รวม	547

ชุดข้อมูลทุติยภูมิที่ใช้เป็นตัวอย่างประชากร (sample population) ที่ผู้วิจัยไม่ได้ทำการคัดเลือกตัวอย่างตามหลักการสุ่มตัวอย่างแบบการใช้ความน่าจะเป็น เนื่องจากประชากรเป้าหมาย (target population) มีจำนวนประชากรไม่มากและอยู่ในพื้นที่ขนาดเล็ก คณะผู้วิจัยในโครงการสร้างระบบฐานข้อมูลและเตรียมการเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ได้ทำการสำรวจประชากรเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุทั้งหมด (census) จำนวน 708 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุได้เพียงร้อยละ 77.2 (ศิริวรรณ ศิริบุญ และคณะ, 2554) คิดเป็นจำนวนผู้สูงอายุ 547 คน³ (ตารางที่ 3) ดังนั้นหน่วยในการวิเคราะห์ที่ได้จึงเป็นตัวอย่างประชากร ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาข้อมูลนี้มาใช้ในการวิเคราะห์ตามหลักการทางสถิติได้ด้วยเหตุผล 2 ประการ ได้แก่ 1) ตัวอย่างประชากรสามารถใช้เป็นหน่วยในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายลักษณะเฉพาะของประชากรในพื้นที่ที่ต้องการศึกษาได้ เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลในบริบทจริงและสามารถอธิบายคุณลักษณะของปัจจัยต่างๆ ของหน่วยในการวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจน (Flack, 2014) 2) กรณีประชากรเป้าหมาย (target population) มีขนาดเล็ก การสุ่มตัวอย่างจึงไม่จำเป็น และสามารถนำข้อมูลมาทำการวิจัยได้เลย (Sevilla, Ochave, Punsalan, Regala, & Uriarte, 1992) เนื่องจากการเก็บข้อมูลมาเพียงบางส่วนหรือเก็บทั้งหมดจะถือว่าเป็นตัวอย่างประชากร ซึ่งก็ยังเป็นเพียงกลุ่มตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น เพราะว่ายังมีประชากรกลุ่มอื่นๆ อีกที่มีลักษณะเดียวกันนี้ แต่นักวิจัยเลือกศึกษาเพียงกลุ่มนี้กลุ่มเดียว และยังเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทดลองในโลกของการวิจัย (สำเร็จ จันทรสวรรณ, 2545; สวรรณ บัวทวน และสำเร็จ จันทรสวรรณ, 2545) ส่วนวิธีการวิเคราะห์และทดสอบสมมุติฐานจากตัวอย่าง

³ จากจำนวนผู้สูงอายุ 547 คน ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่มีผู้สูงอายุตอบครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัยเท่านั้น และได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ทั้งหมด 471 คน

ประชากรสามารถทำการศึกษาได้ เนื่องจากผลการศึกษจะต้องนำสถิติอ้างอิงต่างๆ มาใช้ในการทดสอบสมมติฐาน (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2549, 2553a, 2553b) เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์มาตรฐาน (Sharma, 2008) ซึ่งนักวิจัยมีความมุ่งหวังว่าวิธีการทางสถิติที่นำมาใช้ทดสอบสมมติฐานการวิจัยดังกล่าว หากเป็นวิธีการที่ดีและเหมาะสม จะสามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในประชากรเป้าหมายกลุ่มอื่นๆ ต่อไปได้อีกในอนาคต

3) ข้อมูล (Data)

ชุดข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นประชากรสูงอายุ ที่ทำการคัดเลือกให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม จำนวน 13 ข้อ ส่วนที่ 2 เป็นปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น จำนวน 4 ข้อ ส่วนที่ 3 เป็นปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่น จำนวน 6 ข้อ และส่วนที่ 4 เป็นปัจจัยด้านความอยู่ดีมีสุข จำนวน 6 ข้อ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 รายละเอียดข้อคำถาม

ส่วนที่	ข้อคำถามที่ใช้เป็นตัวแปร	มาตรวัด	แหล่งอ้างอิง
1	ประชากร เศรษฐกิจและสังคม		
	ข้อ A1 เพศ	แบบจัดกลุ่ม	Tuntichavanit et al., 2009
	ข้อ A3 อายุ	แบบจัดกลุ่ม	ธนาเสถียร มงทรีพย์, 2555 รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553b Nanthamongkolchai et al., 2009
	ข้อ A5 การศึกษาระดับสูงสุด	แบบจัดกลุ่ม	รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553b Katz, 2009b
	ข้อ A6 สถานภาพสมรส	แบบจัดกลุ่ม	รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553b
	ข้อ A9 จำนวนลูกทั้งหมดที่มีชีวิตอยู่	แบบจัดช่วง	จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552
	ข้อ C1 ในระหว่าง 7 วันก่อนสัมภาษณ์ ท่านทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม	วรเวศม์ สุวรรณระดา, 2553 จอห์น โนเดล และ นภาพร ชโยวรรณ, 2552; รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553b
	ข้อ C33 รายได้ทั้งหมดที่ท่านได้จากทุกแหล่งเพียงพอต่อการดำรงชีพหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม	Cummins, 2008 Katz, 2009a; 2009b
	ข้อ C18 รายได้รวมจากทุกแหล่งเฉลี่ยต่อปี	แบบจัดกลุ่ม	Cummins, 2008 Katz, 2009a; 2009b
	ข้อ E1 ในระหว่าง 7 วันก่อนสัมภาษณ์ท่านรู้สึกว่าคุณภาพร่างกายของท่านเป็นอย่างไร	แบบจัดกลุ่ม	Varshney, 2008 Tuntichavanit et al., 2009 Momtaz et al., 2010
	ข้อ E15.1, E16.1, E16.2, E16.3 ความสามารถใน	แบบจัดกลุ่ม	Varshney, 2008

ส่วนที่	ข้อความที่ใช้เป็นตัวแปร	มาตรวัด	แหล่งอ้างอิง
	การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขึ้นพื้นฐานด้วยตัวเอง		Momtaz et al., 2010
	ข้อ E151, E152, E153, E154, E155, E156, E157, E158, E158, E1510 ท่านมีโรคประจำตัวโรคใด	แบบจัดกลุ่ม	Varshney, 2008 Momtaz et al., 2010
	ข้อ E13.8 ท่านไปวัดวันพระหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นประจำหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม	สาลินี เทพสุวรรณ และคณะ, 2550 ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2553 รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553
	ข้อ G11 ในช่วง 12 เดือนก่อนสัมภาษณ์ ท่านร่วมกิจกรรมของชุมชน/หมู่บ้านหรือไม่ (เช่น วันสงกรานต์ วันสูงอายุ ฯลฯ)	แบบจัดกลุ่ม	Mence, 2003 Dai & Li, 2013 สุธรรม นันทมงคลชัย, 2552
2	ความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่น		
	ข้อ A12 ลูกที่อยู่อื่นที่อยู่ใกล้กับท่านมากที่สุดอยู่ที่ไหน	แบบจัดกลุ่ม	McChesney & Benstson, 1988
	ข้อ B5 ท่านอยู่บ้านนี้กับใครบ้าง	แบบจัดกลุ่ม	McChesney & Benstson, 1988
	ในระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ ท่านเคยติดต่อกับลูกที่อยู่อื่นบ่อยครั้งเพียงใด		
	ข้อ D5.1 การเยี่ยมเยียนกับลูก	แบบจัดกลุ่ม	Bengtson, Olander, & Haddad, 1976 McChesney & Benstson, 1988
	ข้อ D5.2 การพูดคุยทางโทรศัพท์	แบบจัดกลุ่ม	Bengtson, Olander, & Haddad, 1976 McChesney & Benstson, 1988
	และข้อ A11 ท่านมีลูกที่อยู่อื่น (จัดให้เป็นตัวแปรควบคุมการวัดการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่น)	แบบจัดกลุ่ม	Bengtson, Olander, & Haddad, 1976
3	การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์		
	<u>ด้านเศรษฐกิจ</u>		
	(การรับ)		
	ข้อ D2.1.1 ท่านได้รับเงินจากลูกที่อยู่บ้านนี้เท่าใด	แบบจัดกลุ่ม	Knodel & Debavalya, 1992 Gerard-Varet et al., 2000 Kolm, 2000
	ข้อ D2.1.2 ท่านได้รับเงินจากลูกที่อยู่อื่นเท่าใด	แบบจัดกลุ่ม	Knodel, Prachuabmoh, & Chayovan, 2013
	(การให้)		
	ข้อ D2.2.1 ท่านให้เงินแก่ลูกที่อยู่บ้านนี้เท่าใด	แบบจัดกลุ่ม	Knodel & Debavalya, 1992 Gerard-Varet et al., 2000
	ข้อ D2.2.2 ท่านให้เงินแก่ลูกที่อยู่อื่นเท่าใด	แบบจัดกลุ่ม	Kolm, 2000
	<u>ด้านการช่วยเหลือ</u>		
	(รับการช่วยเหลือ)		
	ข้อ E17 ใครเป็นผู้รณินบิตท่านในการทำกิจวัตรประจำวัน (กินอาหาร ใส่เสื้อผ้า อาบน้ำ/ล้างหน้า/	แบบจัดกลุ่ม	Kolm, 2000 Knodel & Ofstedal, 2002 Knodel, Prachuabmoh, &

ส่วนที่	ข้อความที่ใช้เป็นตัวแปร	มาตรวัด	แหล่งอ้างอิง
	แปร่งฟัน เข้าห้องสุขา) (ให้การช่วยเหลือ: ใช้ข้อ B8 ข้อ B8 ใครเป็นหลักในการดูแลความเป็นอยู่ใน ชีวิตประจำวันของหลานคนที่อายุน้อยที่สุด	แบบจัดกลุ่ม	Chayovan, 2013 Kolm, 2000 Knodel & Ofstedal, 2002 Knodel, Prachuabmoh, & Chayovan, 2013
4	ความอยู่ดีมีสุข ในระหว่าง 12 เดือนก่อนการสัมภาษณ์ ท่านมี อาการ/ความรู้สึกเหล่านี้หรือไม่ บ่อยเพียงใด E21.2 ไม่คิดมากหรือไม่มีความวิตกกังวลใจ E21.3 ไม่หงุดหงิดหรือรำคาญใจ E21.4 รู้สึกมีความหวังในชีวิต E21.5 รู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า E21.6 รู้สึกว่ามีความสุขและไม่เศร้าหมอง E21.7 รู้สึกสดชื่น ไม่เหงา	แบบจัดอันดับ แบบจัดอันดับ แบบจัดอันดับ แบบจัดอันดับ แบบจัดอันดับ แบบจัดอันดับ	Argyle, 2001 Li, 1995; Silverman et al., 2000 Li, 1995; Silverman et al., 2000 Li, 1995; Silverman et al., 2000 Tuntichavanit et al., 2009; Waite & Das, 2010 Diener et al., 1985; 1994; 2009; Vroom, 1964

หมายเหตุ: ข้อ E21.2, E21.3, E21.4, E21.5, E21.6, E21.7 ได้ปรับจากข้อความเชิงลบให้เป็นข้อความเชิงบวกตามแนวคิดความอยู่ดีมีสุข

4) การจัดการข้อมูล

ก. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

คุณภาพของเครื่องมือจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพในการทำนายหรือวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของเครื่องมือวัดความอยู่ดีมีสุขตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เท่านั้น และไม่จำเป็นต้องมีความเที่ยงตรงกับงานวิจัยอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน (Wainer & Braun, 1988)

ข้อมูลหุคยุมิที่นำมาใช้ มีข้อความที่เกี่ยวกับแนวคิดความอยู่ดีมีสุขจำนวน 9 ข้อ ได้แก่ ข้อ E21.1 ถึง E21.9 ผู้วิจัยทำทดสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของเครื่องมือด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการรวมกลุ่มข้อความย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กันไว้ในกลุ่มเดียวกันโดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างที่ยอมรับได้ดังนี้ ให้ค่า Eigenvalue มากกว่า 1.00 และค่า Factor Loading มากกว่า 0.30 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549) ผลการวิเคราะห์ พบว่ามีข้อความการวัดความอยู่ดีมีสุขเพียง 6 ข้อ ได้แก่ ข้อ E21.2, E21.3, E21.4, E21.5, E21.6, E21.7 ที่มีความสัมพันธ์กันและอยู่กลุ่มเดียวกันใน Factor ที่ 1 ซึ่งมีค่า Eigenvalue เท่ากับ 3.22213 ซึ่งมากกว่าค่ามาตรฐาน 1.0 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เท่ากับ 0.000 ตาม

เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ส่วนข้อคำถามที่เหลือ 3 ข้อ ได้แก่ ข้อ E21.1, E21.8 และ E21.9 (ซึ่งได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้สึกอยากอาหาร/ไม่เบื่ออาหาร ความรู้สึกมีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า และความรู้สึกอยากออกไปเที่ยวนอกบ้าน ตามลำดับ) มีความสัมพันธ์กันน้อยและอยู่ใน Factor ที่เหลือซึ่งมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังแสดงในตารางที่ 11 บทที่ 4

ข. การทดสอบความเชื่อมั่น

หลังจากได้เครื่องมือวัดความอยู่ดีมีสุขที่มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและสอดคล้องกับโครงสร้างความอยู่ดีมีสุขตามแนวคิดและทฤษฎีของ McDowell (2010) ที่อธิบายว่า วิธีการวัดและประเมินความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัยควรจะวิเคราะห์ในภาพรวมความอยู่ดีมีสุขมากกว่าการแยกเป็นข้อคำถามหรือองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบที่ถูกคัดเลือกเข้ามารวมเป็นกลุ่มตัวแปรความอยู่ดีมีสุขหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านกระบวนคิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะของความพึงพอใจ จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง 2) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของอารมณ์เชิงบวกจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ รู้สึกไม่เหงา และเพื่อให้เครื่องมือวัดมีความน่าเชื่อถือตามหลักเกณฑ์การวัดและให้ผลการวัดที่ถูกต้องชัดเจนแน่นอน (Kerlinger, 1986) ผู้วิจัยใช้เทคนิควิเคราะห์ความเชื่อมั่นทำการตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อคำถามดังกล่าว ซึ่งจะแสดงผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 13 บทที่ 4

ค. การสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุขและเกณฑ์การวัดดัชนีความอยู่ดีมีสุข

การสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลนั้น มีนักวิชาการหลายท่านในต่างประเทศได้นำเสนอการสร้างดัชนีที่มีจุดเน้นแตกต่างกัน เช่น Diener et al. (1985) เน้นการวัดความอยู่ดีมีสุขที่ให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล (the satisfaction with life scale) ส่วน Hills & Argyle (2002) เน้นการวัดระดับความสุขและความรู้สึก (oxford happiness questionnaire) ส่วน Cummin (2013) เน้นมาตรวัดคุณลักษณะต่างๆ ของจิตใจส่วนบุคคลสำหรับผู้ใหญ่ (personal well-being index-adult) สำหรับดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขในประเทศไทย อาทิ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2545) เน้นวัดสุขภาพจิตของคนไทย ที่เรียกว่า ดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตของคนไทย ส่วนกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (วิชา โกมินทร์ และคณะ, 2551) เน้นการวัดองค์ประกอบทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน และเลือกใช้วัดกับกลุ่มบุคคลนั้นๆ ที่เรียกว่า ตัวชี้วัดความสุขตามบริบทไทยของเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ เป็นต้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม

สำหรับการสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุขในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเน้นการสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุขตาม

แนวคิดความอยู่ดีมีสุขที่เน้นใน 2 องค์ประกอบหลัก ร่วมการใช้หลักเกณฑ์การสร้างสรรค์ดัชนีที่เป็นมาตรฐาน และเกณฑ์การจำแนกระดับความอยู่ดีมีสุขของ UNDP ในการประเมินความอยู่ดีมีสุขแบบอัตวิสัยของผู้สูงอายุในภาพรวมนั้น ซึ่งมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก ซึ่งเป็นวิธีการสร้างดัชนีที่มีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับใช้กันแพร่หลาย (Filmer & Pritchett, 1998) เพื่อให้ความสำคัญในการถ่วงน้ำหนักของแต่ละข้อคำถาม และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักจะได้ค่าถ่วงน้ำหนักของข้อคำถามดังแสดงในตารางที่ 12 บทที่ 4 โดยวิธีการคำนวณคะแนนดัชนี ได้จากสูตรต่อไปนี้

$$\text{ดัชนีความอยู่ดีมีสุข} = \frac{\text{ผลรวม (คะแนนรวมของแต่ละข้อคำถาม * ค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละข้อคำถาม)}}{\text{ผลรวมค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละข้อคำถาม}}$$

ผลจากการคำนวณดัชนีขั้นตอนนี้จะได้คะแนนความอยู่ดีมีสุข จากคะแนนต่ำสุด 1.0000 คะแนน ถึง คะแนนสูงสุด 3.0000 คะแนน

ขั้นตอนที่ 2 ประยุกต์ใช้การคำนวณคะแนนดัชนี ของ Global AgeWatch Index 2013 (HelpAge, 2013) ด้วยการทำคะแนนความอยู่ดีมีสุขในขั้นตอนที่ 1 ให้เป็นค่า standard

normalized จากสูตร $\frac{\text{ค่าคะแนนจริง} - \text{ค่าคะแนนต่ำสุด}}{\text{ค่าคะแนนสูงสุด} - \text{ค่าคะแนนต่ำสุด}}$ และจะได้ค่าคะแนนทั้งหมดอยู่ระหว่าง 0-1 คะแนน

ขั้นตอนที่ 3 ประยุกต์ใช้เกณฑ์คะแนน Human Well-being indicator ของ UNDP (Reyles, 2011) ในการจำแนกคะแนนความอยู่ดีมีสุข เนื่องจากเป็นค่ามาตรฐานในการประเมินความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ที่ใช้กันแพร่หลาย โดยจำแนกเกณฑ์การวัดความอยู่ดีมีสุขเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับต่ำ หมายถึง คะแนนดัชนี ต่ำกว่า 0.50 คะแนน

ระดับกลาง หมายถึง คะแนนดัชนี อยู่ระหว่าง 0.50 – 0.79 คะแนน

ระดับสูง หมายถึง คะแนนดัชนี ตั้งแต่ 0.80 คะแนนขึ้นไป

ง. การแปลผลความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ด้วยคะแนนความอยู่ดีมีสุขมี 3 ระดับ ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขระดับต่ำ ปานกลางและสูง ผู้วิจัยจึงนำเสนอการแปลผลคะแนนความอยู่ดีมีสุขด้วยค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effect) เพื่ออธิบายโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ถ้าตัวแปรอิสระหรือเหตุการณ์ที่สนใจหรือเปลี่ยนแปลงไป (กรณีเป็นตัวแปร dummy จะเปลี่ยนแปลงจาก 0 ไป 1) เมื่อควบคุมให้ตัวแปรอื่นๆ คงที่ ซึ่งทำให้การอธิบายและการแปลความหมายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุมีความเหมาะสม

5) วิธีการวัด (Methodology) และเครื่องมือวัด (Instrument)

ตัวแปรที่ใช้การวิจัยที่สอดคล้องกับแบบจำลองสมการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ก) ตัวแปรตาม ข) ตัวแปรอิสระ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ตัวแปรตาม (dependent variables) ปัจจัยด้านความอยู่ดีมีสุข ผู้วิจัยประยุกต์และพัฒนาจากแนวคิดความอยู่ดีมีสุขของ Argyle and Martin (1991); Argyle (2001) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านกระบวนการคิดและองค์ประกอบด้านอารมณ์ทางบวก โดยองค์ประกอบด้านกระบวนการคิด จะแสดงถึงคุณลักษณะความสุข ความพึงพอใจ ความยินดีและมีความเจ็บปวดน้อยที่สุดของผู้ประเมิน และแต่ละบุคคลประเมินจากการข้อความว่ามีความหวังในชีวิตมีความสุขและไม่เศร้าหมอง (Diener, 1994, 2009; Diener et al., 1985) และชีวิตมีคุณค่า (Tuntichaivanit et al., 2009; Waite & Das, 2010; ธนาเสถียร มงทรรักษ์, 2555; ภัทร งามล, 2554; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2552) ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบถาวร (associated with stability) กับความอยู่ดีมีสุข (Chamberlain, 1988) ส่วนองค์ประกอบด้านอารมณ์ เป็นการประเมินอารมณ์เชิงบวกที่แสดงถึงคุณลักษณะไม่เหงา (Argyle & Martin, 1991; Diener, 1994; Diener et al., 2009; Li, 1995) ไม่มีความหงุดหงิดรำคาญใจ ไม่คิดมากหรือไม่วิตกกังวลใจ (Li, 1995; Silverman, Hecht, & Mc Millin, 2000) ซึ่งในการประเมินความสุขแบบอัตวิสัยนี้ จะประเมินเป็นผลรวมและไม่แยกเป็นองค์ประกอบย่อย (McDowell, 2010) โดยมีรายละเอียดข้อความการวัด ดังนี้

ความอยู่ดีมีสุข	ตัวชี้วัด	มาตรวัด
ด้านกระบวนการคิด	E21. ในระหว่าง 1 เดือนก่อนการสัมภาษณ์ท่านมี	แบบจัดอันดับ
(ความรู้สึกพึงพอใจ*ของ	อาการหรือความรู้สึกเหล่านี้หรือไม่	(ปรับปรุงจากคะแนนเชิงลบเป็น
ผู้สูงอายุเกี่ยวกับ	E21.4 ความรู้สึกหมดหวังในชีวิต	คะแนนเชิงบวก)
-ความพึงพอใจในชีวิต	E21.5 ชีวิตไม่มีคุณค่า	ไม่เคยมีความรู้สึกนั้น = 1
-มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	E21.6 รู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมอง	มีความรู้สึกเป็นบางครั้ง = 2
-มีชีวิตที่มีคุณค่า		มีความรู้สึกนั้นเป็นประจำ = 3
*หมายถึงความพึงพอใจของบุคคลที่มี		
ต่อผลลัพธ์ (Vroom, 1964)		
ด้านอารมณ์		
(อารมณ์/ความรู้สึกเชิงบวก	E21.2 ท่านมีอาการ/ความรู้สึกคิดมากหรือมี	แบบจัดอันดับ
ของผู้สูงอายุ เกี่ยวกับ	ความวิตกกังวลใจหรือไม่ บ่อยเพียงใด	(ปรับปรุงจากคะแนนเชิงลบเป็น
-ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ	E31.3 ท่านรู้สึกหงุดหงิด รำคาญใจหรือไม่ บ่อย	คะแนนเชิงบวก)
-ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	เพียงใด	ไม่เคยมีความรู้สึกนั้น = 1
-ไม่เหงา	E21.7 ท่านมีอาการ/ความรู้สึกเหงาหรือไม่ บ่อย	มีความรู้สึกเป็นบางครั้ง = 2
	เพียงใด	มีความรู้สึกนั้นเป็นประจำ = 3

ก. ตัวแปรอิสระ (independent variable)

1) ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว จำแนกเป็น 2 องค์ประกอบย่อยได้แก่ ตัวแปรด้านผู้ให้ (giver variables) และตัวแปรด้านผู้รับ(receiver variables) ซึ่งผู้วิจัยประยุกต์และพัฒนาจากแนวคิดการเกื้อหนุนและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ที่ว่าด้วยสมาชิกรุ่นหนึ่งเป็นผู้ให้ (giver) ให้กับสมาชิกอีกรุ่นเป็นผู้รับ (receiver) ของ Lowenstein (2007) และแนวคิดการให้ที่ว่าด้วย การให้ในครอบครัวเป็นทั้งการให้ที่ไม่ต้องการหวังผลตอบแทน แต่เป็นการให้จากความรักและการให้แบบต่างตอบแทนแบบทั่วไป (Kolm, 2000) เช่น บุตรตอบแทนบิดามารดาที่เลี้ยงดูตนเองมา บิดามารดาช่วยเหลือหรือเลี้ยงหลาน ช่วยเหลือด้านการเงิน ช่วยเป็นที่ปรึกษาแก่บุตร เป็นต้น และจากวัตถุประสงค์ข้อ 1.4.3 ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุและบุตรกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างชุดข้อมูลตำบลไหล่น่านกับชุดข้อมูลระดับประเทศโดยเฉพาะผู้สูงอายุไทยในชนบท ผู้วิจัยจึงจัดการข้อมูลทั้งสองชุดให้มีตัวแปรและมาตรวัดที่เหมือนกัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (ความหมาย)	ตัวชี้วัด	มาตรวัด
รับเงิน (ผู้สูงอายุรับเงินจากลูก)	D2. ในระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ท่านได้รับเงินจากลูกหรือไม่ (2 ข้อ) คือ	แบบจัดกลุ่ม 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่ได้รับเงิน กลุ่ม2 รับเงิน 1-4,999 บาท กลุ่ม3 รับเงิน 5,000-9,999 บาท กลุ่ม4 รับเงิน 10,000 บาทขึ้นไป
	D2.1.1 ลูกที่อยู่บ้านนี้	
	D2.1.2 ลูกที่อยู่ที่อื่น	
	D2. ในระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ท่านให้เงินแก่ลูกหรือไม่ (2 ข้อ) คือ	แบบจัดกลุ่ม 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่ได้ให้เงิน กลุ่ม2 ให้เงิน 1-4,999 บาท กลุ่ม3 ให้เงิน 5,000-9,999 บาท กลุ่ม4 ให้เงิน 10,000 บาทขึ้นไป
ให้เงิน (ผู้สูงอายุให้เงินแก่ลูก)	D2.1.1 ลูกที่อยู่บ้านนี้	
	D2.1.2 ลูกที่อยู่ที่อื่น	
	D2.2.1 ลูกที่อยู่บ้านนี้	
	D2.2.2 ลูกที่อยู่ที่อื่น	
ผู้ให้การช่วยเหลือ (ผู้สูงอายุให้การช่วยเหลือบุตร)	B8. ใครเป็นหลักในการดูแลความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของท่าน	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่ได้ช่วยเหลือหลาน กลุ่ม2 ช่วยดูแลหลาน
ผู้รับการช่วยเหลือ (ผู้สูงอายุรับการช่วยเหลือจากบุตร)	E17. ปัจจุบันใครเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติท่านในการทำกิจวัตรประจำวัน (โดยลูกชาย/ลูกสาว/ลูกเขย/ลูกสะใภ้)	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่ได้รับการดูแล กลุ่ม2 ได้รับการดูแลจากลูก

2) ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ผู้วิจัยประยุกต์และพัฒนาจากแนวคิดความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว เน้นความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เป็นสังคมที่เล็กที่สุด สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิด มีการอาศัยอยู่ร่วมกันและมีการติดต่อกัน (Bengtson & Mangen, 1988; Bengtson & Roberts, 1991; McChesney & Bengtson, 1988) จึงกำหนดตัวแปรย่อยตามแนวคิด ทฤษฎี เป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1) ความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้าง (structure solidarity) ที่สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความใกล้ชิดระหว่างกัน โดยวัดความใกล้ชิดเชิงโครงสร้างจาก 2 ตัวแปร ได้แก่ ก) ตัวแปรความใกล้ชิด (proximity variable) ข) ตัวแปรการอยู่ร่วมกัน (coresidence variable)

2.2) ความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์ (associative solidarity) ที่สมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีให้แก่กัน จากการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นหรืออยู่นอกครัวเรือน โดยวัดจากความถี่หรือความบ่อยครั้งในการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือการโทรศัพท์

โดยมีรายละเอียดการวัดและเครื่องมือการวัด ดังนี้

ความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (ความหมาย)	ตัวชี้วัด	มาตรวัด
เชิงโครงสร้าง: ความใกล้ชิด (ความใกล้ชิดระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร)	A12. ลูกที่อยู่อื่นที่อยู่ใกล้กับท่านมากที่สุดอยู่ที่ไหน	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน กลุ่ม2 อยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน กลุ่ม3 อยู่ไกลกัน
การอยู่ร่วมกัน (การอยู่ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร)	B3. ท่านอยู่ในบ้านนี้กับใครอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน [อยู่กับลูกชายโสด ลูกสาวโสด ลูกชาย/ลูกสาวสมรส เขย/สะใภ้ อย่างน้อย 1 คน]	
เชิงความสัมพันธ์: การติดต่อกันระหว่างกัน (ช่องทางการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่น)	B5.1 การเยี่ยมเยียน B5.2 การพูดคุยทางโทรศัพท์ A11 บุตรที่อยู่อื่น	แบบจัดกลุ่ม 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน กลุ่ม2 ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ กลุ่ม3 ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ กลุ่ม4 ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ ส่วน A11: บุตรที่อยู่อื่น ให้เป็นตัวแปรควบคุม

3) ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลของประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนบุตร การทำงาน ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี สถานะสุขภาพ ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โรคเรื้อรังประจำตัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร เศรษฐกิจและสังคม (ความหมาย)	ตัวชี้วัด	มาตรวัด
เพศ (เพศของผู้สูงอายุ)	A1.เพศของผู้สูงอายุ	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 เพศชาย กลุ่ม2 เพศหญิง
อายุ (อายุของผู้สูงอายุ)	A3.ท่านอายุเท่าใด	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 60-69 ปี กลุ่ม2 70-79 ปี กลุ่ม3 อายุ 80 ปี
การศึกษา (ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ)	A5.ท่านจบการศึกษาสูงสุดระดับใด	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่มีการศึกษา กลุ่ม2 ประถมศึกษา กลุ่ม3 มัธยมศึกษาและสูงกว่า
สถานภาพสมรส (สถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ)	A6. ท่านมีสถานภาพสมรสใด	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 หม้าย/หย่า/แยก กลุ่ม2 สมรส กลุ่ม3 โสด
จำนวนบุตร (จำนวนบุตรทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่)	A9.ท่านมีลูกที่ยังมีชีวิตอยู่กี่คน (รวมลูกเลี้ยงหรือลูกบุญธรรม)	แบบจัดช่วง ระบุจำนวนบุตรจริง (1-9)
การทำงาน (สภาพการทำงานของผู้สูงอายุ)	C1.ในระหว่าง7วันก่อนการสัมภาษณ์ท่านทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่ทำงาน กลุ่ม2 ทำงาน
ความเพียงพอของรายได้ (ความเพียงพอของรายได้ของผู้สูงอายุ)	C33. รายได้ทั้งหมดที่ท่านได้จากทุกแหล่งเพียงพอต่อการดำรงชีวิตหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่เพียงพอ กลุ่ม2 เพียงพอ
รายได้รวมเฉลี่ย/ปี	C17 และ C18.รายได้รวมเฉลี่ยต่อปี	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี กลุ่ม2 10,000-49,999 บาท/ปี กลุ่ม3 ตั้งแต่ 50,000บาท ขึ้นไป /ปี
สถานะสุขภาพ	E1.ในระหว่าง 7 วันก่อนวันสัมภาษณ์	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่

ประชากร เศรษฐกิจและสังคม (ความหมาย)	ตัวชี้วัด	มาตรวัด
(การรายงานสถานะสุขภาพของผู้สูงอายุ)	ท่านรู้สึกว่าคุณภาพร่างกายของท่านเป็นอย่างไร	กลุ่ม1 สุขภาพไม่ดี กลุ่ม2 สุขภาพปานกลาง กลุ่ม3 สุขภาพดี
การปฏิบัติกิจกรรมประจำวันพื้นฐาน (ความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวันด้วยตนเอง)	E15.1 ท่านกลั้นปัสสาวะได้หรือไม่ E161 ท่านกินอาหารด้วยตัวเองได้หรือไม่ E162 ท่านใส่เสื้อผ้าด้วยตัวเองได้หรือไม่ E163 ท่านอาบน้ำ/ล้างหน้า/แปรงฟันด้วยตัวเองได้หรือไม่	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ทำกิจกรรมไม่ได้ (อย่างน้อย 1 กิจกรรม) กลุ่ม2 ทำกิจกรรมได้ (ทำได้ทุกกิจกรรม)
โรคประจำตัวเรื้อรัง (การมีโรคเรื้อรังประจำตัวตามที่แพทย์ระบุว่า)	E151 ท่านเป็นโรคความดันโลหิตสูงหรือไม่ E152 ท่านเป็นโรคเบาหวานหรือไม่ E153 ท่านเป็นโรคหัวใจหรือไม่ E154 ท่านเป็นโรคมะเร็งหรือไม่ E155 ท่านเป็นโรคตับหรือไม่ E156 ท่านเป็นโรคไตหรือไม่ E157 ท่านเป็นโรคข้อเสื่อม ข้ออักเสบเก๊าท์หรือไม่ E158 ท่านมีอาการปวดเมื่อย/ขัดยอก/ตะคริวหรือไม่ E159 ท่านเป็นโรกระบบทางเดินอาหารหรือไม่ E1510 ท่านเป็นโรคอื่นๆหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 เป็นโรค/มีอาการ (อย่างน้อย 1 โรค/อาการ) กลุ่ม2 ไม่เป็นโรค/อาการ
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (การเข้าร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน/ชุมชนของผู้สูงอายุ)	G11.ในช่วง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ ท่านร่วมกิจกรรมของชุมชน/หมู่บ้านหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่เข้าร่วมกิจกรรมฯ กลุ่ม2 เข้าร่วมกิจกรรมฯ
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนา (การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ไปวัด)	E13.8 ท่านไปวัดวันพระหรือประกอบพิธีทางศาสนาหรือไม่	แบบจัดกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม1 ไม่เข้าร่วมกิจกรรมฯ กลุ่ม2 ไปบ้างบางครั้ง กลุ่ม3 ไปเป็นประจำ

6) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Stata ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

6.1) ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาทั่วไปของประชากรจัวอย่างด้วยสถิติการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการอธิบายคุณลักษณะต่างๆ ของตัวแปร

6.2) ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอ้างอิง โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 3 ส่วน ได้แก่

ก) นำเสนอตารางไขว้ 2 ตัวแปร (cross tabulation) โดยแจกแจงความถี่และร้อยละของปัจจัยการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ (รับเงิน/ให้เงิน) และการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ (รับ/ให้) กับความอยู่ดีมีสุขตามคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข ซึ่งได้แก่ ไม่คิดมากหรือไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง เพื่อศึกษาว่าเมื่อไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนจะมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขและภาพรวมความอยู่ดีมีสุขอย่างไร รวมทั้งทดสอบความสัมพันธ์ดังกล่าว ด้วยค่าสถิติไค์สแควร์ ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ข) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านจะมีความอยู่ดีมีสุข ด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ (ordered logistic model) และแบบจำลองถดถอยโลจิสติก (logistic regression model) เพื่อทำการทดสอบสมมติฐานว่า ตัวแปรการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและตัวแปรอิสระอื่นๆ มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 หรือไม่ อย่างไร (Karen Snedker, Patty Glynn, & Wang, 2002) และนำเสนอด้วยค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effect) เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว ปัจจัยใดบ้างที่สามารถพยากรณ์โอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขได้ดีและเหมาะสมที่สุด

ค) เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุนระหว่างข้อมูลจากกรณีศึกษาตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน กับข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี พ.ศ.2554 เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแลกเปลี่ยนที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุว่ามีลักษณะคล้ายคลึง หรือแตกต่างจากผู้สูงอายุไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทอย่างไร

3.2.2 ชุดข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

สำหรับชุดข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 ผู้วิจัยจัดการข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเดียวกับชุดข้อมูลผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน เพื่อให้การอธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีความชัดเจนและสามารถเปรียบเทียบผลการศึกษาว่า รูปแบบการแลกเปลี่ยนและการแลกเปลี่ยนที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุนั้นมีความคล้ายคลึง

หรือแตกต่างจากประชากรสูงอายุไทยในชุมชนชนบท พ.ศ.2554 หรือไม่ อย่างไร ซึ่งการอธิบายที่ชัดเจนนี้ ทำให้ผลการศึกษาที่ได้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

ชุดข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 นี้ได้รับการอนุเคราะห์ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และผู้วิจัยจัดการข้อมูลโดยสรุปดังนี้

ก) คัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่มีผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ตอบเองและครบถ้วนทุกข้อคำถามที่ผู้วิจัยใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ทั้งหมด 20,662 ตัวอย่าง

ข) ทำ normalized weight เพื่อให้ค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกในข้อ ก. มีความถูกต้องและเชื่อมั่นได้ว่าทุกๆ ตัวอย่างมีโอกาสได้รับการคัดเลือกจากประชากรเท่าๆ กัน (Thomas & Heck, 2001) ด้วยสูตร

$$W_n = W_i(n/N)$$

เมื่อ W_n = ค่า normalized weight

W_i = ค่าถ่วงน้ำหนักในแต่ละค่าสังเกต

n = จำนวนตัวอย่างทำการคัดเลือกไว้ในขั้นตอนที่ 1

N = จำนวนประชากรจริงของประเทศไทย เท่ากับ 67,572,158 คน

ค) จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำ normalized weight จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่าเดิม ซึ่งผู้วิจัยสามารถทำการวิเคราะห์ผลด้วยวิธีการทางสถิติและอ้างอิงไปยังประชากรได้อย่างถูกต้องและลดโอกาสที่จะเกิดปัญหา Type I error (Hahs-Vaughn, 2005)

ง) จัดการตัวแปรทุกตัวด้วยระเบียบวิธีวิจัยเดียวกันกับชุดข้อมูลผู้สูงอายุ ตำบลไหล่น่าน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับเช่นกัน

จ) ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุไทยในชนบท และจำนวนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ได้เท่ากับ 8,896 คน

3.3 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการเสริมและเพิ่มเติมข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการแลกเปลี่ยนทั้งการให้และรับระหว่างกันที่มาจากมุมมองของผู้สูงอายุ ที่อาจส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ เป็นผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ผู้วิจัยจึงกำหนดวิธีการจัดทำสนทนากลุ่ม ด้วยระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

3.3.1 เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในตำบลไหล่น่านระหว่างเดือนสิงหาคม ถึง กันยายน พ.ศ.2553 ซึ่งเคยเป็นประชากรเป้าหมายในโครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ปี พ.ศ.2553 โดยเพิ่มเกณฑ์การพิจารณาในการเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ดังนี้

- 1.1) ไม่เป็นผู้บกพร่องทางประสาท/สมอง
- 1.2) ไม่เป็นผู้ที่มีความบกพร่องในการเคลื่อนไหวร่างกาย
- 1.3) สามารถสื่อสารได้

ทั้งนี้คุณพัทธา ทองสุข พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลไหล่น่าน เป็นผู้ประเมินผู้สูงอายุและคัดเลือกตามเกณฑ์ดังกล่าว

2) เป็นผู้สูงอายุที่จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ โดยเป็นกลุ่มอายุตอนต้น (60-69 ปี) อายุตอนกลาง (70-79 ปี) อายุตอนปลาย (80 ปีขึ้นไป) เป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนใกล้เคียงกันในแต่ละกลุ่ม รวม 3 กลุ่ม ซึ่งคำนวณจากสัดส่วนของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มอายุ จำนวนรวมผู้สูงอายุที่เข้าร่วมสนทนา 30 คน มีรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 จากบ้านไหล่น่านเหนือ บ้านบุญเรืองและบ้านไหล่น่าน รวม 12 คน

กลุ่มอายุ 60-69 ปี เพศชาย 2 คน เพศหญิง 3 คน

กลุ่มอายุ 70-79 ปี เพศชาย 2 คน เพศหญิง 3 คน

กลุ่มอายุ 80 ปี ขึ้นไป เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน

กลุ่มที่ 2 จากบ้านนาสา บ้านท่าข้าม และบ้านปากงู รวม 12 คน

กลุ่มอายุ 60-69 ปี เพศชาย 2 คน เพศหญิง 3 คน

กลุ่มอายุ 70-79 ปี เพศชาย 2 คน เพศหญิง 3 คน

กลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน

กลุ่มที่ 3 จากบ้านห้วยสอน และบ้านห้วยเม่น รวม 6 คน

กลุ่มอายุ 60-69 ปี เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน

กลุ่มอายุ 70-79 ปี เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน

กลุ่มอายุ 80 ปี ขึ้นไป เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน

3) เป็นผู้สูงอายุที่มีสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว(ผู้สูงอายุกับบุตร) และอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนกันหรือใกล้กันอย่างน้อย 1 คน (ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้) จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ และ/

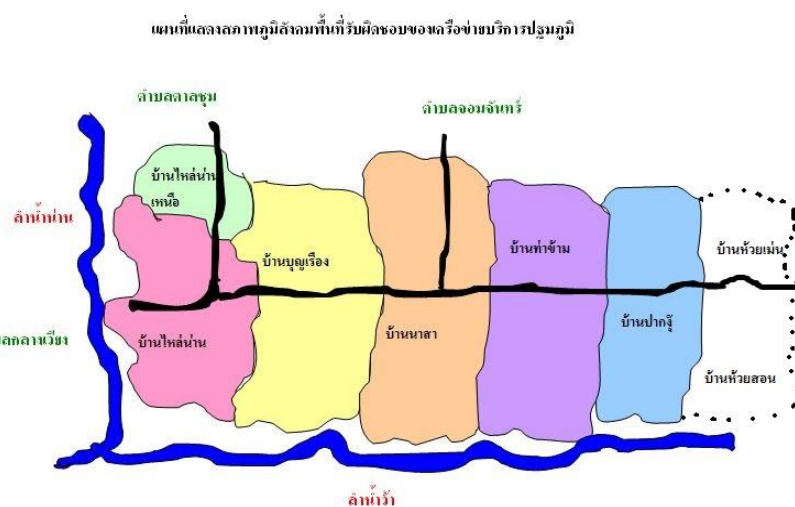
หรือเป็นผู้สูงอายุที่มีสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (ผู้สูงอายุกับบุตร) แต่อาศัยอยู่ที่อื่นอย่างน้อย 1 คน (ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้) จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ

4) เป็นผู้สูงอายุที่มีการแลกเปลี่ยนด้านการเงินและการช่วยเหลือกับบุตร ตามข้อ 3) ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญหลักของการวิจัยครั้งนี้

5) จำนวนผู้สูงอายุในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 30 คน ได้รับการพิจารณาและอนุมัติจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญแล้วว่า มีความครอบคลุมตัวแปรการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและมีความเพียงพอกับประเด็นข้อคำถามที่ต้องการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.2.2 วิธีค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขอให้แกนนำหรือผู้ประสานงานในพื้นที่เป็นผู้เลือกผู้สูงอายุ ตามเกณฑ์ในข้อ 3.4.1 เพื่อให้ได้ผู้สูงอายุตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการ โดยคัดเลือกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความสะดวกในการเดินทางเข้าร่วมสนทนากลุ่มจากแต่ละหมู่บ้าน ตามแผนที่หมู่บ้าน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 จำนวน 12 คน จากหมู่ 1 บ้านไหล่น่าน หมู่ 2 บ้านบุญเรือง และหมู่ 8 บ้านไหล่น่านเหนือ

กลุ่มที่ 2 จำนวน 12 คน จากหมู่ 3 บ้านนาสา หมู่ 4 บ้านท่าข้าม และหมู่ 7 บ้านปากจุก

กลุ่มที่ 3 จำนวน 6 คน จากหมู่ 5 บ้านห้วยสอน และ หมู่ 6 บ้านห้วยมน

3.3.3 กระบวนการให้ข้อมูลและการลงนามในใบยินยอมการมีส่วนร่วมในการวิจัย เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคน ผู้วิจัยจึงกำหนดข้อปฏิบัติดังนี้

1) ผู้วิจัยจัดอบรมผู้ประสานงานในพื้นที่เกี่ยวกับประเด็นการชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและเชิญชวนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ด้วยเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยซึ่งประกอบด้วยข้อมูลโครงการวิจัยโดยย่อ เหตุผลที่ผู้สูงอายุได้รับการเชิญชวน จำนวนผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา จำนวนกลุ่ม วันที่ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ขั้นตอนการวิจัยและข้อมูลเกี่ยวกับการปกป้องสิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย รวมทั้งอธิบายถึงประโยชน์ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะได้รับ/ไม่ได้รับ เช่น ได้รับทราบความคิดเห็นของกลุ่มเกี่ยวกับประเด็นการแลกเปลี่ยนและความอยู่ดีมีสุขระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและไม่ได้อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เป็นต้น

2) ให้ผู้ประสานงานในพื้นที่ทำการเชิญชวนผู้สูงอายุเข้าร่วมการสนทนากลุ่มด้วยความเต็มใจสมัครใจและยินดีเข้าร่วมการสนทนากลุ่มโดยวิธีการเชิญชวน ได้แก่ การอธิบาย อ่านเอกสารฯ เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจและตัดสินใจเข้าร่วมการสนทนากลุ่มด้วยความสมัครใจ

3) ให้ผู้สูงอายุลงนามในใบยินยอมผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย กรณีที่ผู้สูงอายุไม่สามารถลงนามได้สามารถมอบหมายให้บุตร ภรรยาหรือสามีที่อยู่ในครัวเรือนเดียวหรือติดกัน ลงนามแทนได้หรือเป็นการประทับลายมือตามที่ผู้สูงอายุเห็นชอบได้

4) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องสิทธิผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้ผู้ประสานงานในพื้นที่อธิบายเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างทำการสนทนากลุ่มและความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น ความไม่สบายใจ โดยเฉพาะบางประเด็นของข้อคำถาม เช่น การให้เงิน-รับเงินระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร การดูแลปรนนิบัติจากลูกหลาน ความสุข เป็นต้น ซึ่งบางประเด็นอาจทำให้ผู้สูงอายุบางคนสะเทือนใจหากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดเตรียมผู้ช่วยนักวิจัยคุณวกุล ภคสกุลกาญจน์ นักพัฒนาสังคม ชำนาญการ และ/หรือคุณพัทยา ทองสุข พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ คอยช่วยเหลือและนำผู้สูงอายุออกจากการสนทนากลุ่มทันที พร้อมทั้งให้คำปรึกษาด้านจิตใจ พุดจาปลอบใจให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายความวิตกกังวลหรือภาวะเครียดดังกล่าว

5) ในการจัดสนทนากลุ่ม จะจัดเพียงกลุ่มละ 1 ครั้งเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับประเด็นข้อคำถามต่างๆ ให้ครบถ้วนและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วนในภาพรวม จากทั้ง 3 กลุ่มและไม่มีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมใดๆ อีก

6) การรักษาความลับระหว่างที่ทำการสนทนากลุ่มและการขออนุญาตบันทึกคำสนทนากลุ่มด้วยเครื่องบันทึกเสียง วิดีโอ เป็นต้น ต้องชี้แจงให้ผู้สูงอายุทราบว่า เทปบันทึกเสียง หรือวิดีโอ จะถูกทำลายทันทีเมื่อเสร็จสิ้นการวิจัย

7) ผู้วิจัยต้องให้การปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาอย่างเคร่งครัด

8) หากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีข้อสงสัยประการใดเพิ่มเติม สามารถติดต่อผู้วิจัยได้ตลอดเวลา

ที่หมายเลขโทรศัพท์ 089-767-1256 และหากผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาไม่ได้รับการปฏิบัติตามที่ผู้วิจัยได้ให้รายละเอียดไว้ สามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนกลุ่มสหสถาบันชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4 อาคารสถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2218 8147 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

3.3.4 การสร้างเครื่องมือหรือประเด็นข้อคำถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบของเครื่องมือและนำไปปรึกษาอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่าเครื่องมือมีความเหมาะสมเพียงพอในการนำไปใช้วิจัยกับผู้สูงอายุตัวอย่าง ณ บริบทชุมชน ตำบลไหล่น่าน ได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยเชิงคุณภาพ ในการหาข้อมูลเพิ่มเติมและสนับสนุนข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) จำนวน 4 ประเด็นหลัก ดังนี้ (กรุณาดูรายละเอียดที่ ภาคผนวก ก)

- 1) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างลูกกับท่าน และในครอบครัวอื่นๆ ที่ท่านรู้จักภายในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร
- 2) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการเกื้อกูลนั้น เช่น ดีหรือไม่ และอย่างไร
- 3) ในแต่ละรูปแบบของการให้เงิน รับเงิน การดูแลหลาน การช่วยเหลืองานบ้าน และการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากลูกท่านรู้สึกพึงพอใจและเป็นสุขอย่างไร
- 4) การเตรียมตัวเพื่อสร้างความสุขระดับบุคคล/ครอบครัว และชุมชน

3.3.5 การจัดสนทนากลุ่มได้วางแผนการไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนแบบเข้มงวดพอประมาณ โดยกำหนดผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มและผู้ประสานงาน ไว้ดังนี้

- 1) ผู้นำสนทนากลุ่ม ได้แก่ นางวัชรีย์ ต่านกุล (ผู้วิจัย)
- 2) ผู้ช่วย ได้แก่ นางสาววุกุล ภคสกุลกาญจน์
- 3) ผู้จัดบันทึก ได้แก่ นายปรีชา โยธี
- 4) ผู้ประสานงานในพื้นที่ ได้แก่ คุณพัทยา ทองสุข และคุณลำตวน แข่งขัน
- 5) สถานที่ในการจัดสนทนากลุ่ม ได้แก่ หอประชุมตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา

จังหวัดน่าน และได้กำหนดตำแหน่งที่นั่งของสมาชิกไว้ล่วงหน้า โดยจัดรูปแบบของการสนทนากลุ่มในลักษณะเป็นวงกลม มีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เก้าอี้ พัดลม น้ำดื่ม เป็นต้น

3.3.6 ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดสนทนากลุ่มประมาณ 1.30–2 ชั่วโมง หลังการสนทนากลุ่มเสร็จ ผู้นำการสนทนากลุ่มค่าขอบคุนสมาชิกทุกคนที่ให้ความร่วมมือและยินดีเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ให้ของตอบแทนแก่สมาชิกกลุ่มเป็นผ้าห่มกันหนาวซึ่งมีมูลค่าไม่มาก และจัดอาหารว่างให้รับประทานก่อนกลับ

3.3.7 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมจากข้อมูลจดบันทึกและสรุปประเด็นสำคัญโดยให้ทีมงานดำเนินการทันทีหลังจากเสร็จสิ้นการจัดสนทนากลุ่ม จากนั้นทำการถอดเทป การบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนใดเป็นผู้ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญ และอ่านคำสนทนาอย่างน้อย 2 รอบเพื่อให้รหัสคำสำคัญ เช่น ลักษณะของชีวิตที่มีความอยู่ดีมีสุข ได้แก่ สบายใจ ไม่คิดมาก มีพอกินพอใช้ การได้รับเงินจากลูก ลูกหลานอยู่ด้วยกัน เป็นต้น เพื่อสรุปเป็นภาพรวมของความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

3.4 ข้อจำกัดการวิจัย

3.4.1 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ 2 ชุด จากโครงการ 2 โครงการที่แตกต่างกัน โดยข้อมูลชุดแรก มาจากโครงการสร้างระบบฐานข้อมูลและเตรียมการเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูล 2 ระยะในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน พ.ศ.2553 โดยการสนับสนุนจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การดำเนินงานวิจัยของวิทยาลัยประชากรศาสตร์และคณะพยาบาลศาสตร์ และข้อมูลชุดที่สอง มาจากโครงการสำรวจประชากรสูงอายุ ปี พ.ศ.2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (cross-sectional data) ดังนั้นการวิจัยนี้จึงสามารถเปรียบเทียบกันได้เฉพาะทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระซึ่งเป็นปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับตัวแปรตาม ซึ่งได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ และนัยสำคัญของความสัมพันธ์เท่านั้น นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่า ปัจจัยเหล่านี้จะเป็นตัวแทน (serrogate outcome) ในการพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่มีบริบทครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมอื่นๆ ที่แตกต่างกันได้

3.4.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย คัดเลือกจากข้อมูลที่มีอยู่แล้วเท่านั้น

บทที่ 4

ลักษณะทั่วไปของประชากร

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของประชากรสูงอายุ โดยจะแบ่งการนำเสนอเป็น 4 ส่วน ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ

4.2 การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร และความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

4.3 การวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

4.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ด้วยตารางไขว้สองตัวแปร (cross tabulation)

จากข้อมูลทุติยภูมิประชากรผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป ของตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน จำนวน 547 คน ผลจากการจัดการข้อมูล ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่มีผู้สูงอายุตอบครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัยเท่านั้น และได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ทั้งหมด 471 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 86.11 ของผู้สูงอายุทั้งหมด

4.1 การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 5)

เพศ ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุเพศหญิง มีจำนวนมากกว่าครึ่งเพียงเล็กน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 51.59 ที่เหลือเป็นเพศชาย ร้อยละ 48.41

อายุ ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 50.74 เป็นกลุ่มอายุ 60-69 ปี รองลงมา เป็นกลุ่มอายุ 70-79 ปี และอายุ 80 ปีขึ้นไป โดยคิดเป็นร้อยละ 35.03 และ 14.23 ตามลำดับ

การศึกษา ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.34 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา คือ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้เรียน ร้อยละ 19.75 และมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ร้อยละ 1.91 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า

สถานภาพสมรส ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.88 มีสถานภาพสมรส ที่เหลือร้อยละ 33.12 เป็นผู้สูงอายุที่มีสถานภาพหม้าย หย่า แยก

จำนวนบุตร ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุ ร้อยละ 30.15 มีบุตร 2 คน รองลงมาเป็นผู้สูงอายุที่มีบุตร 3 คน และ 4 คน ในจำนวนใกล้เคียงกัน ร้อยละ 19.11 และ 17.62 ตามลำดับ และจำนวนบุตรเฉลี่ยเท่ากับ 3.09 คน

การทำงาน ผลการศึกษา พบว่าสัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมดยังทำงานอยู่ ร้อยละ 52.65 ที่เหลือร้อยละ 47.35 เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน

ความเพียงพอของรายได้ ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.69 มีรายได้เพียงพอ ที่เหลือร้อยละ 43.31 เป็นผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ โดยผู้สูงอายุมีรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือน 2,255.29 บาท และเมื่อใช้รายได้เฉลี่ยต่อเดือนนี้⁴ มาเป็นเกณฑ์การพิจารณาความเพียงพอของรายได้ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 65.61 มีรายได้น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือน และมีเพียงร้อยละ 34.39 ที่มีรายได้มากกว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือน

สถานะสุขภาพ ผลการศึกษา พบว่าเกือบครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุ ร้อยละ 48.41 รายงานว่าตนเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี รองลงมา ร้อยละ 30.57 รายงานว่าตนเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพปานกลาง ที่เหลือร้อยละ 21.02 รายงานว่าตนมีสุขภาพไม่ดี

ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 62.42 สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐานได้ด้วยตัวเอง ที่เหลือร้อยละ 37.58 มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 1 กิจกรรม

โรคเรื้อรังประจำตัว พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 63.27 เป็นผู้ที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว ที่เหลือร้อยละ 36.73 มีโรคเรื้อรังประจำตัวอย่างน้อย 1 โรค

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 85.56 มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่เหลือร้อยละ 14.44 เป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน/ชุมชน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง เช่น ไปวัดบางครั้ง มีสัดส่วนใกล้เคียงกับผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ เช่น ไปวัดเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 40.55 และ 39.70 ตามลำดับ ที่เหลือร้อยละ 19.75 เป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เช่น ไม่ไปวัด

⁴ ผู้วิจัยนำรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือน 2255.29 บาท หรือ 27,063 บาทต่อปี มาเป็นเกณฑ์ เพื่อแสดงรายละเอียดการมีรายได้เพียงพอและไม่เพียงพอของผู้สูงอายุตามจำนวนเงินรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือน สะท้อนภาพที่ชัดเจนว่าผู้สูงอายุจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง ที่ระบุว่าตนเองมีรายได้เพียงพอนั้น ยังมีรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 2255.29 บาท/เดือน, คำนวณโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุ

คุณลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	243	51.59
ชาย	228	48.41
อายุ		
อายุ 60-69 ปี	239	50.74
อายุ 70-79 ปี	165	35.03
อายุ 80 ปีขึ้นไป	67	14.23
การศึกษา		
ไม่เคยเรียน	97	19.75
ประถมศึกษา	365	78.34
มัธยมศึกษาและสูงกว่า	9	1.91
สถานภาพสมรส		
โสด	0	0.00
สมรส	315	66.88
หม้าย หย่า แยก	156	33.12
จำนวนบุตร		
1 คน	52	11.04
2 คน	142	30.15
3 คน	90	19.11
4 คน	83	17.62
5 คน	49	10.40
6 คน	35	7.43
7 คน	10	2.12
8 คน	8	1.70
9 คน	2	0.43
จำนวนบุตรเฉลี่ย	3.087 (SD = 1.766)	-
การทำงาน		
ทำงาน	248	52.65
ไม่ทำงาน	223	47.35
ความเพียงพอของรายได้		
เพียงพอ	267	56.69
ไม่เพียงพอ	204	43.31
รายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือน*	2255.29 (SD = 3414.833)	
รายได้รวมเฉลี่ยต่อปี*	27,063.48 (SD = 40977.99)	
รายได้รวมต่ำสุด = 1000 บาทต่อปี		
รายได้รวมสูงสุด = 420,000 บาทต่อปี		
สถานะสุขภาพ		
สุขภาพดีและดีมาก	228	48.41
สุขภาพปานกลาง	144	30.57

คุณลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สุขภาพไม่ดีและไม่ดีมาก	99	21.02
ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน		
สามารถทำกิจวัตรได้ด้วยตนเอง	294	62.42
ไม่สามารถทำกิจวัตรได้ด้วยตนเอง อย่างน้อย 1 กิจกรรม	177	37.58
โรคเรื้อรังประจำตัว		
ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว	298	63.27
มีโรคประจำตัวเรื้อรังอย่างน้อย 1 โรค	173	36.73
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม		
มีส่วนร่วม	403	85.56
ไม่มีส่วนร่วมเลย	68	14.44
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา		
มีส่วนร่วมเป็นประจำ	191	40.55
มีส่วนร่วมบางครั้ง	187	39.70
ไม่มีส่วนร่วมเลย	93	19.75
รวม	471	100.00

4.2 ลักษณะทั่วไปของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร และความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

การวิเคราะห์ส่วนนี้ เป็นการตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.4.1 เพื่ออธิบายลักษณะหรือรูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุกับบุตรทั้งการเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านการช่วยเหลือ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ในด้านการรับ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 62.85 เป็นผู้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น โดยในส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นจำนวน 1-4,999 บาทต่อปี ถึงร้อยละ 34.61 และที่เหลือร้อยละ 19.11 และ 9.13 เป็นผู้สูงอายุที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น จำนวนตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป และ 5,000-9,999 บาทต่อปีตามลำดับ และเมื่อพิจารณาจำนวนเงินเฉลี่ยที่รับจากบุตรที่อยู่อื่น เท่ากับ 8,934.80 บาทต่อปี จึงเป็นการสะท้อนว่าจำนวนเงินที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับจากบุตรที่อยู่อื่น เป็นจำนวนที่น้อยมาก (ซึ่งคำนวณเงินเฉลี่ยที่ได้รับเพียงเดือนละ 744.57 บาท)

สำหรับการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 76.65 ไม่ได้รับ

เงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีเพียงร้อยละ 13.59 ของผู้สูงอายุที่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจำนวน 1-4,999 บาทต่อปี รองลงมาเป็นการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป และ 5,000-9,999 บาทต่อปี ร้อยละ 6.15 และ 3.61 ตามลำดับ โดยจำนวนเงินเฉลี่ยที่รับจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เท่ากับ 6,134.55 บาทต่อปี

ส่วนด้านการให้ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 92.78 ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน พบว่าผู้สูงอายุ ร้อยละ 5.52 ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจำนวน 1-4,999 บาทต่อปี และมีเพียงร้อยละ 1.49 ที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจำนวน 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป และร้อยละ 0.21 ที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจำนวน 5,000-9,999 บาทต่อปี โดยจำนวนเงินเฉลี่ยที่ให้แก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เท่ากับ 41,195.23 บาท

สำหรับการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.45 ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น เมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น พบว่าผู้สูงอายุ ร้อยละ 5.94 ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวน 1-4,999 บาทต่อปี และมีเพียงร้อยละ 2.76 ที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวน 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป และร้อยละ 0.85 ที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวน 5,000-9,999 บาทต่อปี โดยจำนวนเงินเฉลี่ยที่ให้แก่บุตรที่อยู่อื่น เท่ากับ 47,824.12 บาท (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร	จำนวน	ร้อยละ
การรับ		
ด้านเศรษฐกิจ		
รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปี	64	13.59
รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 5,000-9,999 บาทต่อปี	17	3.61
รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	29	6.15
รวม รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	110	23.35
จำนวนเงินเฉลี่ยที่รับ = 6,134.55 ; SD = 8,034.56		
จำนวนเงินที่รับน้อยที่สุด = 100 บาท		
จำนวนเงินที่รับมากที่สุด = 36,000 บาท		
ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน		
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี	163	34.61
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 5,000-9,999 บาทต่อปี	43	9.13
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	90	19.11
รวม รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น	296	62.85
จำนวนเงินเฉลี่ยที่รับ = 8,934.80 ; SD = 19,627		
จำนวนเงินที่รับน้อยที่สุด = 100 บาท		
จำนวนเงินที่รับมากที่สุด = 240,000 บาท		

การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น	175	37.15
การให้		
<u>ด้านเศรษฐกิจ</u>		
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปี	26	5.52
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 5,000-9,999 บาทต่อปี	1	0.21
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	7	1.49
รวม ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	34	7.22
จำนวนเงินเฉลี่ยที่ให้ = 11,567.65 ; SD = 41,195.23		
จำนวนเงินที่ให้น้อยที่สุด = 100 บาท		
จำนวนเงินที่ให้มากที่สุด = 240,000 บาท		
ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	437	92.78
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี	28	5.94
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 5,000-9,999 บาทต่อปี	4	0.85
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	13	2.76
รวม ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น	45	9.55
จำนวนเงินเฉลี่ยที่ให้ = 18,333.33 ; SD = 47,824.12		
จำนวนเงินที่ให้น้อยที่สุด = 100 บาท		
จำนวนเงินที่ให้มากที่สุด = 300,000 บาท		
ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น	426	90.45
รวม (n)	471	100.00

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ในด้านการรับ ได้แก่ การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.51 และร้อยละ 98.15 ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ทีอื่น ที่เหลือเพียงร้อยละ 5.49 และร้อยละ 1.85 เป็นผู้สูงอายุที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ทีอื่น ส่วนด้านการให้ ได้แก่ การช่วยดูแลหลาน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.12 และร้อยละ 92.31 ไม่ได้ช่วยดูแลหลานให้แก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ทีอื่น ซึ่งอาจจะสะท้อนว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่มีภาวะพึ่งพิงและไม่ได้ช่วยดูแลหลาน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ร้อยละของการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร จำแนกตามลักษณะการช่วยเหลือ

ลักษณะการช่วยเหลือ	การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร (ร้อยละ)				รวม
	รับการช่วยเหลือ	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ	ให้การช่วยเหลือ	ไม่ได้ให้การช่วยเหลือ	
รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวัน					
จากบุตร					
บุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	5.49	94.51	-	-	100.00
บุตรอยู่ที่อื่น	1.85	98.15	-	-	100.00
ช่วยดูแลหลาน					
บุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	-	-	5.88	94.12	100.00
บุตรอยู่ที่อื่น	-	-	7.69	92.31	100.00

หมายเหตุ: n = 471

4.2.2 ความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร จำแนกเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่

1) องค์ประกอบเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน และการอาศัยอยู่ใกล้กันกับบุตร พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 54.14 อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร รองลงมาร้อยละ 33.76 อาศัยอยู่ใกล้กันกับบุตร ที่เหลือร้อยละ 12.10 เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้างระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

ความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้าง	จำนวน	ร้อยละ
อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร	255	54.14
อาศัยอยู่ใกล้กันกับบุตร	159	33.76
อาศัยอยู่ไกลจากบุตร	57	12.10
รวม	471	100.00

2) องค์ประกอบเชิงความสัมพันธ์ พิจารณาจากเงื่อนไขที่ถูกต้องและตรงกับคำนิยามที่ว่า การติดต่อนั้นๆ จะต้องเป็นการติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ พบว่าผู้สูงอายุร้อยละ 47.77 ติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ รองลงมาเป็นการติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว ร้อยละ 27.39 และการติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว ร้อยละ 9.55 ส่วนร้อยละ 15.29 เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์

⁵ จากคุณลักษณะของตัวแปรบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่น พบว่า ร้อยละ 94.27 เป็นผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่⁵ ที่อื่น ที่เหลือร้อยละ 5.73 ไม่มีบุตรอยู่⁵ ที่อื่น ซึ่งผู้วิจัยใช้ตัวแปรนี้ เป็นตัวแปรที่ควบคุมตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นและตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นด้วยโทรศัพท์ เพื่อให้ได้ตัวแปรที่ต้องการวัดความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นได้ตรงกับคำนิยามและสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง และมีตัวชี้วัดว่า การติดต่อนั้นๆ จะต้องได้รับการติดต่อกับบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่น และในสมการถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ ใส่ตัวแปรบุตรที่อยู่⁵ ที่อื่นไว้ เพื่อเป็นตัวแปรควบคุม

(ตารางที่ 9) ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ยังคงอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันและติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่น ทั้งการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

เชิงความสัมพันธ์	จำนวน	ร้อยละ
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว	129	27.39
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว	45	9.55
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์	225	47.77
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์	72	15.29
รวม	471	100.00

4.3 การวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

ในส่วนนี้แบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 4.3.1) การวิเคราะห์ลักษณะความอยู่ดีมีสุข 4.3.2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นด้วยตารางไขว้สองตัวแปร (cross tabulation) พร้อมกับทดสอบความสัมพันธ์ด้วยค่าไคส์แควร์ (χ^2) ซึ่งจะแสดงภาพของความอยู่ดีมีสุขตามคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขและภาพรวมความอยู่ดีมีสุข ที่จำแนกตามปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและด้านการช่วยเหลือทั้งในด้านการให้และการรับระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

4.3.1 การวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข

ความอยู่ดีมีสุขเป็นผลลัพธ์ของความรู้สึกเชิงบวกจากคุณลักษณะรายชื่อ (คำถาม) ในชุดข้อมูลพหุคูณเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขตามองค์ประกอบด้านกระบวนการคิดและด้านอารมณ์ที่ผู้สูงอายุระบุได้ด้วยตัวเอง พบว่าคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อแต่ละข้อเป็นข้อคำถามเชิงลบ จำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ข้อ E21.1-E21.7 และข้อคำถามเชิงบวก จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ E21.8 และ E21.9 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

E21 ในระหว่าง 12 เดือนก่อนการสัมภาษณ์	ความบ่อยครั้ง		
	ไม่เคย	เป็นบางครั้ง	เป็นประจำ
ท่านมีความรู้สึกเหล่านี้บ่อยครั้งเพียงใด			
ไม่อยากอาหาร/เบื่ออาหาร	1	2	3
คิดมาก/วิตกกังวลใจ	1	2	3
หงุดหงิด ไร้ความสนใจ	1	2	3
ไม่มีความหวังในชีวิต	1	2	3
ชีวิตไม่มีคุณค่า	1	2	3

E21 ในระหว่าง 12 เดือนก่อนการสัมภาษณ์ ท่านมีความรู้สึกเหล่านี้บ่อยครั้งเพียงใด	ความบ่อยครั้ง		
	ไม่เคย	เป็นบางครั้ง	เป็นประจำ
ไม่มีความสุขและเศร้าหมอง	1	2	3
เหงา	1	2	3
มีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า	1	2	3
อยากออกไปเที่ยวนอกบ้าน	1	2	3

ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ ด้วยค่าร้อยละและค่าความถี่ (ตารางที่ 10) มีรายละเอียด ดังนี้

ข้อ E21.1 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมดตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกเบื่ออาหาร ร้อยละ 59.24 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกเบื่ออาหารเป็นบางครั้ง ร้อยละ 38.22 และที่เหลือตอบว่า มีความรู้สึกเบื่ออาหารเป็นประจำ ร้อยละ 2.54

ข้อ E21.2 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกคิดมากหรือวิตกกังวลใจ ร้อยละ 57.75 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกคิดมากหรือวิตกกังวลใจเป็นบางครั้ง ร้อยละ 39.92 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกคิดมากหรือวิตกกังวลใจเป็นประจำ ร้อยละ 2.33

ข้อ E21.3 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกหงุดหงิด/รำคาญใจ ร้อยละ 61.36 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกหงุดหงิด/รำคาญใจเป็นบางครั้ง ร้อยละ 36.31 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกหงุดหงิด/รำคาญใจเป็นประจำ ร้อยละ 2.33

ข้อ E21.4 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าสามในสี่ของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกหมดหวังในชีวิต ร้อยละ 87.47 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกหมดหวังในชีวิตเป็นบางครั้ง ร้อยละ 11.26 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกหมดหวังในชีวิตเป็นประจำ ร้อยละ 1.27

ข้อ E21.5 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าสามในสี่ของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกชีวิตไม่มีคุณค่า ร้อยละ 86.41 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกชีวิตไม่มีคุณค่าเป็นบางครั้ง ร้อยละ 12.53 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกชีวิตไม่มีคุณค่าเป็นประจำ ร้อยละ 1.06

ข้อ E21.6 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากเกือบสามในสี่ของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมอง ร้อยละ 72.82 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมองเป็นบางครั้ง ร้อยละ 25.05 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมองเป็นประจำ ร้อยละ 2.13

ข้อ E21.7 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกเหงา ร้อยละ 60.93 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า มีความรู้สึกเหงาเป็นบางครั้ง ร้อยละ 34.61 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกเหงาเป็นประจำ ร้อยละ 4.46

ข้อ E21.8 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า มีความรู้สึกมีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า เป็นบางครั้ง ร้อยละ 62.00 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกมีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า ร้อยละ 20.80 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกมีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า ร้อยละ 17.20

ข้อ E21.9 พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมด ตอบว่า มีความรู้สึกอยากออกไปเที่ยวนอกบ้านเป็นบางครั้ง ร้อยละ 56.05 ส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่า ไม่เคยมีความรู้สึกอยากออกไปเที่ยวนอกบ้าน ร้อยละ 27.39 และที่เหลือ ตอบว่า มีความรู้สึกอยากออกไปเที่ยวนอกบ้านเป็นประจำ ร้อยละ 16.56

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ความอยู่ดีมีสุข (คุณลักษณะรายชื่อ)	ร้อยละของความอยู่ดีมีสุข ของผู้สูงอายุ			
	ไม่เคย	บางครั้ง	ประจำ	รวม (จำนวน)
ไม่ยอมอาหาร/เบื่ออาหาร	59.24	38.22	2.54	100 (471)
คิดมาก/วิตกกังวลใจ	57.75	39.92	2.33	100 (471)
หงุดหงิด ราคากาญใจ	61.36	36.31	2.33	100 (471)
ไม่มีความหวังในชีวิต	87.47	11.26	1.27	100 (471)
ชีวิตไม่มีคุณค่า	86.41	12.53	1.06	100 (471)
ไม่มีความสุขและเศร้าหมอง	72.82	25.05	2.13	100 (471)
เหงา	60.93	34.61	4.46	100 (471)
มีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า	20.80	62.00	17.20	100 (471)
อยากออกไปเที่ยวนอกบ้าน	27.39	56.05	16.56	100 (471)

ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อ ทั้ง 9 ข้อ พบว่า ความอยู่ดีมีสุขที่ผู้สูงอายุระบุว่า ตนเองรู้สึกอย่างไรนั้น มีทิศทางคล้ายตามกัน โดยระบุว่าไม่เคยมีความรู้สึกนั้นๆ เป็นส่วนใหญ่ ในคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อคำถามที่ E21.1, E21.2, E21.3, E21.4, E21.5, E21.6, E21.7 แต่คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อคำถามที่ E21.8 และ E21.9 ผู้สูงอายุนั้นๆ เป็นบางครั้ง และเพื่อให้การวัดความอยู่ดีมีสุขสอดคล้องกับคำนิยามที่ว่าความอยู่ดีมีสุขเป็นผลลัพธ์ของความรู้สึกเชิงบวก ผู้วิจัยได้ปรับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อจากเชิงลบให้เป็นเชิงบวกแทน ในข้อที่ E21.1, E21.2, E21.3, E21.4, E21.5, E21.6 และ E21.7 และเมื่อทำการปรับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อแล้ว จะได้คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายชื่อและคะแนนการวัดดังนี้

E21 ในระหว่าง 12 เดือนก่อนการสัมภาษณ์ ท่านมีความรู้สึกเหล่านี้บ่อยครั้งเพียงใด	ความบ่อยครั้ง		
	เป็นประจำ	เป็นบางครั้ง	ไม่เคย
อยากอาหาร ไม่เบื่ออาหาร	3	2	1
ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ	3	2	1
ไม่หงุดหงิด ไม่รำคาญใจ	3	2	1
มีความหวังในชีวิต	3	2	1
ชีวิตมีคุณค่า	3	2	1
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	3	2	1
ไม่เหงา	3	2	1
มีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า	3	2	1
อยากออกไปเที่ยวนอกบ้าน	3	2	1

และเมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) พบว่า คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อที่สามารถจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันตามเกณฑ์การพิจารณาที่ว่า 1) ค่า Eigenvalue มีค่ามากกว่า 1.000 และ 2) คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อนั้นๆ จะต้องมีความ Factor loading มากกว่า 0.3000 ขึ้นไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549) (ตารางที่ 11) มีดังนี้

ตารางที่ 11 การวิเคราะห์ปัจจัย

ปัจจัย (Factor)	Eigenvalue
1	3.22213
2	0.52186
3	0.36070
4	0.05466
5	-0.02430
6	-0.07576
7	-0.12687
8	-0.18332
9	-0.26337

ผลการวิเคราะห์พบว่า คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ใน Factor ที่ 1 และค่า Factor loading มากกว่า 0.3000 ขึ้นไป มีจำนวน 6 ข้อ ได้แก่ ข้อ E21.2, E21.3, E21.4, E21.5, E21.6, E21.7 ดังนี้ (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อและค่าคะแนน

คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ	Factor loading
ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ	0.6644
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	0.7260
มีความหวังในชีวิต	0.7470
ชีวิตมีคุณค่า	0.7637
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	0.7349
ไม่เหงา	0.6783

จากคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อที่คัดเลือกตามหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ปัจจัยแล้ว นำไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability analysis) โดยพิจารณาค่า cronbach's alpha coefficient ผลการวิเคราะห์ พบว่าความเชื่อมั่นรวมทั้ง 6 ข้อ เท่ากับ 0.8656 ซึ่งหมายความว่า คะแนนความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดี (ค่า cronbach's alpha > 0.75) และเมื่อพิจารณาค่าความเชื่อมั่นรายข้อ พบว่าค่าความเชื่อมั่นของคะแนนคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ 6 ข้อ ซึ่งได้แก่ ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง ไม่เหงา อยู่ในระดับ 0.8364 – 0.8536 ซึ่งเป็นค่าความเชื่อมั่นในระดับดีเช่นเดียวกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 การวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น

คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ	ค่าความเชื่อมั่น
ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ	0.8536
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	0.8403
มีความหวังในชีวิต	0.8404
ชีวิตมีคุณค่า	0.8364
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	0.8375
ไม่เหงา	0.8489
Cronbach's alpha (รวม)	0.8656

นอกจากนี้แล้วการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ 6 ข้อ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.4019–0.7227 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับกลาง (Devore & Peck, 1993) ดังนี้ (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขรายข้อ

คุณลักษณะรายข้อ	ไม่คิดมาก/วิตกกังวลใจ	ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	มีความหวังในชีวิต	ชีวิตมีคุณค่า	มีความสุขไม่เศร้าหมอง	ไม่เหงา
ไม่คิดมากไม่วิตกกังวลใจ/	1.0000					
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	0.6122*	1.000				
มีความหวังในชีวิต	0.4022*	0.5134*	1.000			
ชีวิตมีคุณค่า	0.4019*	0.4932*	0.7227*	1.000		
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	0.4820*	0.5415*	0.5474*	0.5754*	1.000	
ไม่เหงา	0.4846*	0.4780*	0.4509*	0.5176*	0.5429*	1.0000

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

และเพื่อให้ดัชนีความอยู่ดีมีสุข สามารถวิเคราะห์โอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขได้อย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์มาตรฐานตามแนวคิดของ McDowell (2010) ที่เสนอว่าจะต้องประเมินเป็นผลรวมและไม่แยกเป็นองค์ประกอบย่อย ดังนั้นจากคุณลักษณะรายข้อในชุดข้อมูลทฤษฎีเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข ผู้วิจัยจึงสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุขจากคุณลักษณะรายข้อ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 หาคะแนนความอยู่ดีมีสุขด้วยการถ่วงน้ำหนักแต่ละคุณลักษณะรายข้อของความอยู่ดีมีสุข ด้วยสูตร

$$\text{คะแนนความอยู่ดีมีสุข} = \frac{\text{ผลรวม (คะแนนรวมของแต่ละข้อคำถาม*ค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละข้อคำถาม)}}{\text{ผลรวมค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละข้อคำถาม}}$$

ซึ่งจะได้ค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละคุณลักษณะรายข้ออยู่ระหว่าง 0.6644–0.7637 และได้ค่าพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 1-3 คะแนน

ขั้นตอนที่ 2 ประยุกต์การคำนวณคะแนนความอยู่ดีมีสุข ของ Global AgeWatch Index 2013 (HelpAge, 2013) ด้วยการหาคะแนนความอยู่ดีมีสุขในขั้นตอนที่ 1 ให้เป็นค่า standard normalized จาก

$$\text{สูตร คะแนนความอยู่ดีมีสุข} = \frac{\text{ค่าคะแนนจริง} - \text{ค่าคะแนนต่ำสุด}}{\text{ค่าคะแนนสูงสุด} - \text{ค่าคะแนนต่ำสุด}}$$

ขั้นตอนที่ 3 ประยุกต์ใช้เกณฑ์คะแนน Human Well-being indicator ของ UNDP (Reyles, 2011) เพื่อสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุข 3 ระดับ ดังนี้

ระดับต่ำ หมายถึง คะแนนความอยู่ดีมีสุข ต่ำกว่า 0.50 คะแนน

ระดับกลาง หมายถึง คะแนนความอยู่ดีมีสุข อยู่ระหว่าง 0.50 – 0.79 คะแนน

ระดับสูง หมายถึง คะแนนความอยู่ดีมีสุข ตั้งแต่ 0.80 คะแนนขึ้นไป

และเมื่อได้ดัชนีความอยู่ดีมีสุขตามเกณฑ์ดังกล่าว พบว่า ผู้สูงอายุร้อยละ 67.52 มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง รองลงมาร้อยละ 28.45 และร้อยละ 4.03 เป็นผู้สูงอายุที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับ

ปานกลางและระดับต่ำ ตามลำดับ (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ระดับความอยู่ดีมีสุข	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	19	4.03
ปานกลาง	134	28.45
สูง	318	67.52
รวม	471	100.00

4.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ด้วยตารางไขว้สองตัวแปร

ดัชนีความอยู่ดีมีสุข ประยุกต์และพัฒนาการประเมินความอยู่ดีมีสุขตามแนวคิดของ McDowell (2010) ที่เสนอว่าจะต้องประเมินเป็นผลรวมและไม่แยกเป็นองค์ประกอบย่อย อย่างไรก็ตาม ใดก็ตาม ผลการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอลักษณะการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุและบุตรกับคุณลักษณะต่างๆ ของความอยู่ดีมีสุข⁶ เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและบุตรในแต่ละด้านและแต่ละรูปแบบที่เกิดขึ้นนั้น สามารถอธิบายความสัมพันธ์กับคุณลักษณะใดของความอยู่ดีมีสุขและภาพรวมของความอยู่ดีมีสุขได้อย่างชัดเจน ด้วยตารางไขว้สองตัวแปร (cross tabulation) พร้อมกับการทดสอบความสัมพันธ์ด้วยค่าไควสแควร์ (χ^2)

4.4.1 ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไควสแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไควสแควร์เท่ากับ 15.044 (sig. = 0.05) สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินและไม่เงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับคุณลักษณะอื่นๆ ของความอยู่ดีมีสุข พบว่ามี

⁶ ในการทดสอบความสัมพันธ์ด้วยตารางไขว้สองตัวแปร ผู้วิจัยกำหนดระดับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข ดังนี้ ระดับสูง หมายถึง ผู้สูงอายุมีความรู้สึกในคุณลักษณะนั้น เป็นประจำ ระดับกลาง หมายถึง ผู้สูงอายุมีความรู้สึกในคุณลักษณะนั้นๆ เป็นบางครั้ง และระดับต่ำ หมายถึง ผู้สูงอายุไม่เคยมีความรู้สึกในคุณลักษณะนั้นๆ

สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุข และไม่เศร้าหมอง และไม่เหงาในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูงแตกต่างกัน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจในระดับต่ำ ระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

และเมื่อพิจารณาการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุขพบว่า มีความสอดคล้องกับผู้ที่มิคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ โดยผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคร้สแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไคร้สแควร์ เท่ากับ 6.258 (sig. = 0.044) จึงอาจกล่าวได้ว่าในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน : ร้อยละ		χ^2 (Sig.)
		รับเงิน	ไม่รับเงิน	
ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ	ต่ำ	3.64 (4)	1.94 (7)	15.0438*** (0.001)
	กลาง	54.55 (60)	35.46 (128)	
	สูง	41.81 (46)	62.60 (226)	
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	ต่ำ	3.64 (4)	1.94 (7)	4.0650 (0.131)
	กลาง	42.73 (47)	34.35 (124)	
	สูง	53.63 (59)	63.71 (230)	
มีความหวังในชีวิต	ต่ำ	0.91 (1)	1.39 (5)	0.9415 (0.625)
	กลาง	13.64 (15)	10.52 (38)	
	สูง	85.45 (94)	88.09 (318)	
ชีวิตมีคุณค่า	ต่ำ	1.82 (2)	0.83 (3)	2.8113 (0.245)
	กลาง	16.36 (18)	11.36 (41)	
	สูง	81.82 (90)	87.81 (317)	

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นในครัวเรือนเดียวกัน : ร้อยละ (จำนวน)		λ^2 (Sig.)
		รับเงิน	ไม่รับเงิน	
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	ต่ำ	2.73 (3)	1.94 (7)	1.6054 (0.448)
	กลาง	29.09 (32)	23.82 (86)	
	สูง	68.18 (75)	74.24 (268)	
ไม่เหงา	ต่ำ	6.36 (7)	3.88 (14)	1.9549 (0.376)
	กลาง	37.28 (41)	33.80 (122)	
	สูง	56.36 (62)	62.33 (225)	
ภาพรวม	ต่ำ	6.36 (7)	3.32 (12)	6.2579* (0.044)
	กลาง	35.45 (39)	26.32 (95)	
	สูง	58.19 (64)	70.36 (254)	
รวม (471)		100.00 (110)	100.00 (361)	

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ***นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

เมื่อพิจารณาการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงา ในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคร์สแควร์ พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินและไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะต่างๆ ของความอยู่ดีมีสุขไม่แตกต่างกัน

และเมื่อพิจารณาการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุข พบว่า กลุ่มที่รับเงินและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคร์สแควร์ พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ผู้สูงอายุทั้งกลุ่มที่รับเงินและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่างๆ ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขจำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น : ร้อยละ (จำนวน)		λ^2 (Sig.)
		รับเงิน	ไม่รับเงิน	
ไม่คิดมากไม่วิตกกังวลใจ/	ต่ำ	3.04 (9)	1.14 (2)	2.9900 (0.224)
	กลาง	41.55 (123)	37.14 (65)	
	สูง	55.41 (164)	61.72 (108)	
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	ต่ำ	1.03 (6)	2.86 (5)	0.3892

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น : ร้อยละ (จำนวน)		λ^2 (Sig.)
		รับเงิน	ไม่รับเงิน	
มีความหวังในชีวิต	กลาง	36.82 (109)	35.43 (62)	(0.823)
	สูง	61.15 (181)	61.71 (108)	
	ต่ำ	1.35 (4)	1.14 (2)	0.0851 (0.958)
ชีวิตมีคุณค่า	กลาง	11.49 (34)	10.86 (19)	
	สูง	87.16 (258)	88.00 (154)	
	ต่ำ	1.35 (4)	0.57 (1)	3.6589 (0.160)
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	กลาง	14.53 (43)	9.14 (16)	
	สูง	84.12 (249)	90.29 (158)	
	ต่ำ	2.03 (6)	2.29 (4)	0.1092 (0.947)
ไม่เหงา	กลาง	24.66 (73)	25.71 (45)	
	สูง	73.31 (217)	72.00 (126)	
	ต่ำ	4.39 (13)	4.57 (8)	0.0183 (0.991)
ภาพรวม	กลาง	34.80 (103)	34.29 (60)	
	สูง	60.81 (180)	61.14 (107)	
	ต่ำ	3.38 (10)	5.14 (9)	2.1187 (0.347)
	รวม (471)	100.00 (296)	100.00 (175)	

เมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิตในระดับต่ำ มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิตในระดับกลางและระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคร์สแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไคร์สแควร์ เท่ากับ 6.322 (sig. = 0.042) ส่วนผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับคุณลักษณะอื่นๆ ของความอยู่ดีมีสุข พบว่ามีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงา ในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคร์สแควร์ พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิตในระดับต่ำ มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิตในระดับกลางและระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

และเมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุข

พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคร์สแควร์ พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่างๆ ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 ความสัมพันธ์ระหว่างการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข จำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน : ร้อยละ (จำนวน)		χ^2 (Sig.)
		ให้เงิน	ไม่ให้เป็น	
ไม่คิดมากไม่วิตกกังวลใจ/	ต่ำ	2.94 (1)	2.29 (10)	0.9072 (0.635)
	กลาง	47.06 (16)	39.36 (172)	
	สูง	50.00 (17)	58.35 (255)	
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	ต่ำ	5.88 (2)	2.06 (9)	3.3605 (0.186)
	กลาง	44.12 (15)	35.70 (156)	
	สูง	50.00 (17)	62.24 (272)	
มีความหวังในชีวิต	ต่ำ	5.88 (2)	0.92 (4)	6.3215* (0.042)
	กลาง	8.82 (3)	11.44 (50)	
	สูง	85.29 (29)	87.64 (383)	
ชีวิตมีคุณค่า	ต่ำ	2.94 (1)	0.92 (4)	1.4284 (0.490)
	กลาง	14.71 (5)	12.35(54)	
	สูง	82.35 (28)	86.73 (379)	
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	ต่ำ	2.94 (1)	2.06 (9)	1.2266 (0.542)
	กลาง	32.35 (11)	24.49 (107)	
	สูง	64.71 (22)	73.46 (321)	
ไม่เหงา	ต่ำ	2.94 (1)	4.58 (20)	2.4427 (0.295)
	กลาง	23.53 (8)	35.47 (155)	
	สูง	73.53 (25)	59.95 (262)	
ภาพรวม	ต่ำ	5.88 (2)	3.89 (17)	0.6861 (0.710)
	กลาง	32.36 (11)	28.15 (123)	
	สูง	61.76 (21)	67.96 (297)	
รวม (471)		100.00 (34)	100.00 (437)	

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ***นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

เมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงาในระดับ

ต่ำ ระดับกลางและระดับสูง แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไควร์สแควร์ พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่ยื่น มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะต่างๆ ของความอยู่ดีมีสุขไม่แตกต่างกัน

และเมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่ยื่นกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุข พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่ยื่น มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไควร์สแควร์ พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่ยื่น มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่างๆ ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่ยื่นกับความอยู่ดีมีสุขจำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่ยื่น : ร้อยละ (จำนวน)		χ^2 (Sig.)
		ให้เงิน	ไม่ให้เป็น	
ไม่คิดมากไม่วิตกกังวลใจ/	ต่ำ	4.44 (2)	2.11 (9)	2.1921 (0.334)
	กลาง	46.67 (21)	39.20 (167)	
	สูง	48.89 (22)	58.59 (250)	
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	ต่ำ	2.22 (1)	2.35 (10)	4.7570 (0.093)
	กลาง	51.11 (23)	34.74 (148)	
	สูง	46.67 (21)	62.91 (268)	
มีความหวังในชีวิต	ต่ำ	2.22 (1)	1.17 (5)	0.6097 (0.737)
	กลาง	8.89 (4)	11.50 (49)	
	สูง	88.89 (40)	87.33 (372)	
ชีวิตมีคุณค่า	ต่ำ	0.00 (0)	1.17 (5)	0.9149 (0.633)
	กลาง	15.56 (7)	12.21 (52)	
	สูง	84.44 (38)	86.62 (369)	
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	ต่ำ	0.00 (0)	2.35 (10)	3.7266 (0.155)
	กลาง	35.56 (16)	23.94 (102)	
	สูง	64.44 (29)	73.71 (314)	
ไม่เหงา	ต่ำ	2.22 (1)	4.69 (20)	1.0576 (0.589)
	กลาง	40.00 (18)	34.04 (145)	
	สูง	57.78 (26)	61.27 (261)	
ภาพรวม	ต่ำ	4.44 (2)	3.99 (17)	3.4078 (0.182)
	กลาง	40.00 (18)	27.23 (116)	
	สูง	55.56 (45)	68.78 (293)	
	รวม (471)	100.00 (45)	100.00 (426)	

สรุปผลการวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจกับคุณลักษณะต่างๆ ของความอยู่ดีมีสุข และภาพรวมความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ จำแนกตามรูปแบบการแลกเปลี่ยน กรณีที่ไม่ได้ควบคุม อิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ดังนี้

1) รูปแบบรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน: ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ และมีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีแนวโน้มเป็นผู้ที่ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ และมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งสะท้อนว่าการรับเงินและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขและภาพรวมความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในแต่ละระดับแตกต่างกัน

2) รูปแบบการรับเงินจากบุตรที่อยู่ทีอื่น: ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับเงินและไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ทีอื่น มีคุณลักษณะของความอยู่ดีมีสุขและภาพรวมความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลาง และระดับสูง ไม่แตกต่างกัน

3) รูปแบบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน: ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มเป็นผู้มีความหวังในชีวิตในระดับต่ำ มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่มีความหวังในชีวิตในระดับกลางและระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งอาจสะท้อนว่าการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในแต่ละระดับแตกต่างกัน

4) รูปแบบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ทีอื่น: ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ทีอื่น มีคุณลักษณะของความอยู่ดีมีสุขและภาพรวมความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง ไม่แตกต่างกัน

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ

เมื่อพิจารณาการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิตในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิตในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไครส์แควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าไครส์แควร์เท่ากับ 12.289 (sig. = 0.002) และมีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะชีวิตมีคุณค่าในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะชีวิตมีคุณค่าใน

ระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไค์สแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไค์สแควร์ เท่ากับ 20.054 (sig. = 0.000) และมีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะมีความสุขและไม่เศร้าหมองในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะมีความสุขและไม่เศร้าหมองในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไค์สแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไค์สแควร์ เท่ากับ 22.048 (sig. = 0.000) และมีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่เหงาในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่เหงาในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไค์สแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไค์สแควร์ เท่ากับ 12.006 (sig. = 0.002) จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงาในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงาในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

และเมื่อพิจารณาการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไค์สแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไค์สแควร์ เท่ากับ 17.618 (sig. = 0.000) จึงอาจกล่าวได้ว่าในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีแนวโน้มเป็นผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ ระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับความอยู่ดีมีสุข
จำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร : ร้อยละ (จำนวน)		λ^2 (Sig.)
		รับ	ไม่รับ	
ไม่คิดมากไม่วิตกกังวลใจ/	ต่ำ	5.56 (1)	2.21 (10)	3.1307 (0.209)
	กลาง	55.56 (10)	39.29 (178)	
	สูง	38.88 (7)	58.50 (265)	
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	ต่ำ	0.00 (0)	2.43 (11)	5.1489 (0.076)
	กลาง	61.11 (11)	35.32 (160)	
	สูง	38.89 (7)	62.25 (282)	
มีความหวังในชีวิต	ต่ำ	5.56 (1)	1.10 (5)	12.2892* (0.002)
	กลาง	33.33 (6)	10.38 (47)	
	สูง	61.11 (11)	88.52 (401)	
ชีวิตมีคุณค่า	ต่ำ	11.11 (2)	0.66 (3)	20.0537*** (0.000)
	กลาง	22.22 (4)	12.14 (55)	
	สูง	66.67 (18)	87.20 (395)	
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	ต่ำ	11.11 (2)	1.77 (8)	22.0484*** (0.000)
	กลาง	61.11 (11)	23.62 (107)	
	สูง	27.78 (5)	74.61 (338)	
ไม่เหงา	ต่ำ	16.66 (3)	3.97 (18)	12.0056* (0.002)
	กลาง	55.56 (10)	33.78 (153)	
	สูง	27.78 (5)	62.25 (282)	
ภาพรวม	ต่ำ	11.11 (2)	3.75 (17)	17.6180*** (0.000)
	กลาง	66.67 (12)	26.93 (122)	
	สูง	22.22 (4)	69.32 (314)	
	รวม (471)	100.00 (18)	100.00 (453)	

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ***นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

เมื่อพิจารณาการช่วยดูแลหลานกับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยดูแลหลาน มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่เหงาในระดับต่ำและระดับกลาง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ช่วยดูแลหลาน แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะไม่เหงาในระดับสูง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ช่วยดูแลหลาน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไควสแควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไควสแควร์ เท่ากับ 6.790 (sig. = 0.034) จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยดูแลหลาน มีแนวโน้มจะเป็นผู้ที่ไม่เหงาในระดับต่ำและระดับกลาง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน แต่ไม่เหงาในระดับสูงมากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน

และเมื่อพิจารณาการช่วยดูแลหลานกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุข พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยดูแลหลาน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ช่วยดูแลหลาน แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ช่วยดูแลหลาน และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติไครส์แควร์ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยมีค่าไครส์แควร์ เท่ากับ 8.329 (sig. = 0.016) จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยดูแลหลาน มีแนวโน้มจะเป็นผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ช่วยดูแลหลาน แต่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ช่วยดูแลหลาน (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 ความสัมพันธ์ระหว่างการช่วยดูแลหลานกับความอยู่ดีมีสุขจำแนกตามคุณลักษณะและภาพรวม

ความอยู่ดีมีสุข	ระดับ	การช่วยดูแลหลาน : ร้อยละ (จำนวน)		λ^2 (Sig.)
		ช่วย	ไม่ช่วย	
ไม่คิดมากไม่วิตกกังวลใจ/	ต่ำ	0.00 (0)	2.53 (11)	5.0914 (0.078)
	กลาง	25.00 (9)	41.15 (179)	
	สูง	75.00 (27)	56.32 (245)	
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	ต่ำ	0.00 (0)	2.53 (11)	2.4409 (0.295)
	กลาง	27.78 (10)	37.01 (161)	
	สูง	72.22 (26)	60.46 (263)	
มีความหวังในชีวิต	ต่ำ	0.00 (0)	1.38 (6)	5.5820 (0.061)
	กลาง	0.00 (0)	12.18 (53)	
	สูง	100.00 (36)	86.44 (435)	
ชีวิตมีคุณค่า	ต่ำ	0.00 (0)	1.15 (5)	2.2170 (0.330)
	กลาง	5.56 (2)	13.10 (57)	
	สูง	94.44 (34)	85.75 (375)	
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	ต่ำ	0.00 (0)	2.30 (10)	3.7118 (0.156)
	กลาง	13.89 (5)	25.98 (113)	
	สูง	86.11 (31)	71.72 (312)	
ไม่เหงา	ต่ำ	0.00 (0)	4.83 (21)	6.7903* (0.034)
	กลาง	19.44 (7)	35.86 (156)	
	สูง	80.56 (29)	59.31 (258)	
ภาพรวม	ต่ำ	0.00 (0)	4.37 (19)	8.3288* (0.016)
	กลาง	11.11 (4)	29.89 (130)	
	สูง	88.89 (32)	65.75 (286)	
รวม (471)		100.00 (36)	100.00 (435)	

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ***นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

สรุปผลจากการวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือจำแนกตามรูปแบบการให้และรับการช่วยเหลือ ดังนี้

1) รูปแบบการรับการช่วยเหลือ: ผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรมีแนวโน้มเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะมีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และมีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แต่มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

2) รูปแบบการให้การช่วยเหลือ: ผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยดูแลหลาน มีแนวโน้มเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะไม่เหงาและมีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำและระดับกลาง น้อยกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน แต่ไม่เหงาและมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน

บทที่ 5

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองสมการถดถอยโลจิสติก (logistic regression model) โดยมุ่งเน้นที่ตัวแปรการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและบุตรทั้งการเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4.1.2 ซึ่งจะแบ่งการนำเสนอเป็น 4 ส่วน ได้แก่

5.1 การจัดการตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

5.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พร้อมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ

5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ (ordered logistic regression model)

5.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติก (logistic regression model)

5.1 การจัดการตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับและแบบจำลองถดถอยโลจิสติกนั้น ผู้วิจัยได้ทำการปรับระดับตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ให้มีระดับเป็นมาตรฐานแบบจัดช่วง เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองดังกล่าว (กัลยา วาณิชขันธ์ญา, 2552) โดยปรับตัวแปรที่มีระดับต่ำกว่ามาตรฐานแบบจัดช่วงให้เป็นตัวแปรหุ่น (dummy variable) ซึ่งตัวแปรอิสระที่ทำการปรับเป็นตัวแปรหุ่น มีจำนวน 37 ตัว⁷ และเป็นตัวแปรแบบจัดช่วง 1 ตัว รวมตัวแปรอิสระทั้งหมด 38 ตัว ส่วนตัวแปรตามเป็นตัวแปรแบบจัดช่วง จำนวน 1 ตัว ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 ตัวแปรตาม

ในแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ ตัวแปรความอยู่ดีมีสุขมี 3 กลุ่มรายการกำหนดให้ค่าดังนี้

มีความอยู่ดีมีสุข ระดับต่ำ	มีค่า	1
มีความอยู่ดีมีสุข ระดับปานกลาง	มีค่า	2
มีความอยู่ดีมีสุข ระดับสูง	มีค่า	3

⁷ นับรวมตัวแปร บุตรที่อยู่อื่น 1 ตัว ซึ่งเป็นตัวแปรควบคุม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับนิยามของตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่น

ส่วนในแบบจำลองถดถอยโลจิสติก จะแบ่งตัวแปรตามแบ่งออกเป็น 6 ตัว โดยในแต่ละแบบจำลอง ตัวแปรตามจะแบ่งเป็น 2 กลุ่มรายการตามคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข⁸ (ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง ไม่เหงา) ได้แก่ กลุ่มที่มีคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขนั้นๆ และกลุ่มที่ไม่มีคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขนั้นๆ ซึ่งในการวิเคราะห์กำหนดให้กลุ่มที่ไม่มีคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขเป็นกลุ่มอ้างอิง (baseline) และกำหนดให้ค่าดังนี้

ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ	มีค่า 1	คิดมาก/วิตกกังวลใจ	มีค่า 0 (กลุ่มอ้างอิง)
ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ	มีค่า 1	หงุดหงิดรำคาญใจ	มีค่า 0 (กลุ่มอ้างอิง)
มีความหวังในชีวิต	มีค่า 1	ไม่มีความหวังในชีวิต	มีค่า 0 (กลุ่มอ้างอิง)
ชีวิตมีคุณค่า	มีค่า 1	ชีวิตไม่มีคุณค่า	มีค่า 0 (กลุ่มอ้างอิง)
มีความสุขและไม่เศร้าหมอง	มีค่า 1	ไม่มีความสุขและเศร้าหมอง	มีค่า 0 (กลุ่มอ้างอิง)
ไม่เหงา	มีค่า 1	เหงา	มีค่า 0 (กลุ่มอ้างอิง)

5.1.2 ตัวแปรอิสระ แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ก) ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ข) ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม และ 3) ปัจจัยด้านความเป็นปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก) ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร มี 6 ตัวแปรหลัก (ตัวแปรหุ่น 13 ตัว) ได้แก่

1) **รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียว** มี 4 กลุ่มรายการ ได้แก่ 1) ไม่ได้รับเงิน, 2) รับเงิน 1-4,999 บาทต่อปี, 3) รับเงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี และ 4) รับเงิน ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ในการวิเคราะห์กำหนดให้ 1) ไม่ได้รับเงินเป็น กลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 3 ตัว คือ

รับเงิน 1-4,999 บาทต่อปี	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0
รับเงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0
รับเงิน ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0

⁸ การจัดกลุ่มคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข 2 กลุ่มรายการ มีวิธีการจัดกลุ่ม ดังนี้ ถ้าตอบว่า “มีคุณลักษณะนั้นเป็นประจำ” จัดให้อยู่ในกลุ่มที่มีคุณลักษณะนั้นๆ ซึ่งมีค่า = 1 และถ้าตอบว่า “มีคุณลักษณะนั้นบางครั้ง และไม่เคยเลย” จัดให้อยู่ในกลุ่มที่ไม่มีคุณลักษณะนั้นๆ ซึ่งมีค่า = 0

2) **รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น** มี 4 กลุ่มรายการ ได้แก่ ไม่ได้รับเงิน, รับเงิน 1-4,999 บาทต่อปี, รับเงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี และรับเงินตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ได้รับเงิน เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 3 ตัว คือ

รับเงิน 1-4,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
รับเงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
รับเงิน ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

3) **ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียว** มี 4 กลุ่มรายการ ได้แก่ ไม่ได้ให้เงิน, ให้เงิน 1-4,999 บาทต่อปี, ให้เงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี และให้เงินตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ในการวิเคราะห์จะกำหนดให้ ไม่ได้ให้เงิน เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว คือ

ให้เงิน 1-4,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ให้เงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ให้เงิน ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

(ผู้วิจัยปรับกลุ่มรายการให้เงิน 5,000-9,999 บาทรวมกับกลุ่มรายการ ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไปไว้ด้วยกัน เนื่องจากมีผู้สูงอายุตอบกลุ่มรายการ 5,000-9,999 บาท เพียง 1 รายเท่านั้น เพื่อแก้ไขการสูญเสีย (omitted) ข้อมูล)

4) **ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น** มี 4 กลุ่มรายการ ได้แก่ ไม่ได้ให้เงิน, ให้เงิน 1-4,999 บาทต่อปี, ให้เงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี และให้เงินตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ได้ให้เงิน เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 3 ตัว คือ

ให้เงิน 1-4,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ให้เงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ให้เงิน ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป	มีค่า	1

อื่นๆ

มีค่า 0

5) **รับการปรนินิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร** มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ รับการปรนินิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และไม่ได้รับการปรนินิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ได้รับการปรนินิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว คือ

รับการปรนินิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีค่า 1

ไม่ได้รับการปรนินิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีค่า 0

6) **ช่วยดูแลหลาน** มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ ช่วยดูแลหลาน และไม่ได้ช่วยดูแลหลาน ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว คือ

ช่วยดูแลหลาน มีค่า 1

ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน มีค่า 0

ข) **ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม** มี 13 ตัวแปรหลัก (ตัวแปรหุ่น 17 ตัว และตัวแปรจัดช่วง 1 ตัว) ได้แก่

1) **เพศ** มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ เพศชาย และเพศหญิง ในการวิเคราะห์กำหนดให้ เพศชาย เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว คือ

เพศหญิง มีค่า 1

เพศชาย มีค่า 0

2) **อายุ** มี 3 กลุ่มรายการ ได้แก่ อายุ 60-69 ปี, อายุ 70-79 ปี และ อายุ 80 ปีขึ้นไป ในการวิเคราะห์กำหนดให้ อายุ 80 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว คือ

อายุ 60-69 ปี มีค่า 1

อื่นๆ มีค่า 0

อายุ 70-79 ปี มีค่า 1

อื่นๆ มีค่า 0

3) **ระดับการศึกษา** มี 3 กลุ่มรายการ ได้แก่ ไม่มีการศึกษา, ประถมศึกษา, มัธยมศึกษาและสูงกว่า ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่มีการศึกษา เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว คือ

ประถมศึกษา มีค่า 1

อื่นๆ มีค่า 0

มัธยมศึกษาและสูงกว่า มีค่า 1

อื่นๆ มีค่า 0

4) **สถานภาพสมรส** มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ สมรส, หม้าย/หย่า/แยก (กลุ่มตัวอย่างไม่มีสถานภาพโสด) ในการวิเคราะห์กำหนดให้ หม้าย/หย่า/แยก เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว คือ

สมรส	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

ในกลุ่มรายการ โสด ผู้วิจัยจัดทำกลุ่มรายเพิ่มเติม สำหรับแบบจำลองฯ ของผู้สูงอายุไทยในชนบท ในบทที่ 7 ดังนี้

โสด	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

โดยมีกลุ่มอ้างอิง คือ หม้าย/หย่า/แยก

5) **การทำงาน** มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ ทำงาน และไม่ทำงาน ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ทำงาน เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว ได้แก่

ทำงาน	มีค่า	1
ไม่ทำงาน	มีค่า	0

6) **ความเพียงพอของรายได้** มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ รายได้เพียงพอ และรายได้ไม่เพียงพอ ในการวิเคราะห์กำหนดให้ รายได้ไม่เพียงพอ เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว ได้แก่

รายได้เพียงพอ	มีค่า	1
รายได้ไม่เพียงพอ	มีค่า	0

7) **รายได้เฉลี่ยต่อปี** มี 3 กลุ่มรายการ ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี, รายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000 – 49,999 บาทต่อปี, รายได้เฉลี่ยต่อปีตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปีขึ้นไป ในการวิเคราะห์กำหนดให้ รายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว ได้แก่

รายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาทต่อปี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
รายได้เฉลี่ยต่อปีตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปีขึ้นไป	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

8) **สถานะสุขภาพ** มี 3 กลุ่มรายการ ได้แก่ สุขภาพไม่ดี, สุขภาพปานกลาง และสุขภาพดี ในการวิเคราะห์กำหนดให้ สุขภาพไม่ดี เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว ได้แก่

สุขภาพดี	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
สุขภาพปานกลาง	มีค่า	1

อื่นๆ มีค่า 0

9) ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง และไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว ได้แก่

สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง มีค่า 1

ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง มีค่า 0

10) โรคเรื้อรังประจำตัว มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ มีโรคเรื้อรังประจำตัว และไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว ในการวิเคราะห์กำหนดให้ มีโรคเรื้อรังประจำตัว เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว ได้แก่

ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีค่า 1

มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีค่า 0

11) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา มี 3 กลุ่มรายการ ได้แก่ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ, มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นบางครั้ง และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว ได้แก่

มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ มีค่า 1

อื่นๆ มีค่า 0

มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นบางครั้ง มีค่า 1

อื่นๆ มีค่า 0

12) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม มี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว ได้แก่

มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม มีค่า 1

ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม มีค่า 0

13) จำนวนบุตร เป็นจำนวนบุตรที่กลุ่มตัวอย่างระบุจำนวนจริง

สำหรับปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม ในแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับของผู้สูงอายุไทยในชนบท ผู้วิจัยกำหนดให้มีตัวแปร ภาค เพิ่มขึ้นอีก 1 ตัว เพื่อเป็นตัวแปรควบคุม

โดยตัวแปร **ภาค** มี 5 กลุ่มรายการ ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ในการวิเคราะห์กำหนดให้ กรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 4 ตัว ได้แก่

ภาคกลาง	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ภาคเหนือ	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ภาคใต้	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

อย่างไรก็ตามในวิเคราะห์ผู้สูงอายุไทยในชนบท ภาคที่ระบุเป็นกรุงเทพมหานคร และเป็นกลุ่มอ้างอิงนั้น ไม่มีเขตชนบท ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ ภาคใต้ เป็นกลุ่มอ้างอิง แทน

3) ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร มี 2 ตัวแปรหลัก (ตัวแปรหุ่น 6 ตัว) ได้แก่

1) **ลักษณะการอยู่อาศัย** มี 3 กลุ่มรายการ ได้แก่ อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน, อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน และอาศัยอยู่ไกลจากบุตร ในการวิเคราะห์กำหนดให้ อาศัยอยู่ไกลจากบุตร เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 2 ตัว ได้แก่

อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0

2) **การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่น** มี 4 กลุ่มรายการ ได้แก่ ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน, ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ และติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 3 ตัวได้แก่

ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์	มีค่า	1
อื่นๆ	มีค่า	0
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์	มีค่า	1

อื่นๆ

มีค่า 0

สำหรับแบบจำลองสมการถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ ในแต่ละตารางการนำเสนอ จะประกอบด้วย 2 แบบจำลอง ได้แก่ แบบจำลองแรกเป็นชุดตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มี 4 กลุ่มรายการดังกล่าวข้างต้น และแบบจำลองที่สอง มีการจัดกลุ่มรายการตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มี 1 ชุด เพื่อค้นหาคำอธิบายที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับความบ่อยครั้งในการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มี 6 กลุ่มรายการ ได้แก่ ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกวัน/เกือบทุกวัน ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน/เกือบทุกวัน ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ และในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ เป็นกลุ่มอ้างอิงและมีตัวแปรหุ่น 5 ตัว ดังนี้

ผู้ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยเยี่ยมเยียนทุกวัน/เกือบทุกวัน	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0
ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0
ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยโทรศัพท์ทุกวัน/เกือบทุกวัน	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0
ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยโทรศัพท์ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0
ติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์	มีค่า 1
อื่นๆ	มีค่า 0

และให้ตัวแปรบุตรอยู่ที่มีอื่น⁹ เป็นตัวแปรควบคุม ซึ่งมี 2 กลุ่มรายการ ได้แก่ บุตรที่อยู่ที่มีอื่น และไม่มีบุตรที่อยู่ที่มีอื่น ในการวิเคราะห์กำหนดให้ ไม่มีบุตรที่อยู่ที่มีอื่น เป็นกลุ่มอ้างอิง และมีตัวแปรหุ่น 1 ตัว ได้แก่

บุตรที่อยู่ที่มีอื่น	มีค่า 1
ไม่มีบุตรที่อยู่ที่มีอื่น	มีค่า 0

⁹ ตัวแปรบุตรอยู่ที่มีอื่น ผู้วิจัยไม่ได้จัดอยู่ในปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม ไม่ได้จัดให้เป็นตัวแปรควบคุมเพื่อให้การวัดการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่มีอื่นมีความถูกต้องตามค่านิยมการวัดเท่านั้น

5.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ

เนื่องจากเงื่อนไขการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับและแบบจำลองถดถอยโลจิสติกนั้น ตัวแปรอิสระไม่ควรมีความสัมพันธ์กันสูงมาก (multicollinearity) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548: 83) และค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระแต่ละคู่ไม่ควรมีค่ามากกว่า 0.70 (Devore & Peck, 1993) ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบค่าความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ ผลการทดสอบค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ พบว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีค่าสหสัมพันธ์มากกว่า 0.70 ยกเว้นตัวแปรหุ่นบางตัว เช่น อายุ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา สถานะสุขภาพที่สร้างมาจากตัวแปรตัวเดียวกัน

5.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ

จากบทที่ 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตรด้วยตารางไขว้สองตัวแปร (cross tabulation) เมื่อไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระ ทำให้ได้ภาพตัวแปรการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตรที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุข ได้แก่ ก) *ตัวแปรการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ* จำนวน 2 ตัว คือ ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียว ข) *สำหรับตัวแปรการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ* จำนวน 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และตัวแปรการช่วยเหลือหลาน

สำหรับการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ (ordered logistic regression) ซึ่งเป็นวิธีการประมาณค่าความน่าจะเป็นสูงสุด (maximum likelihood estimates) และรายงานอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effect) เพื่อศึกษาว่าเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว ตัวแปรการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตรที่ผู้วิจัยสนใจ มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือไม่ อย่างไร และความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปในทิศทางใด ตลอดจนอิทธิพลของตัวแปรการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตรที่มีต่อตัวแปรความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงนั้นมีขนาดเท่าใด

ส่วนการนำเสนอผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน ผู้วิจัยนำเสนอด้วยแบบจำลองความอยู่ดีมีสุข 2 แบบจำลอง ในตารางที่ 22 โดยแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 ประกอบด้วยปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร และปัจจัย

ประชากร เศรษฐกิจและสังคมที่เหมือนกัน ยกเว้นเฉพาะปัจจัยความเป็นปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร (ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 5.1) ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร เป็นตัวแปรหลักที่ผู้วิจัยสนใจ มีจำนวน 6 ตัวแปร ได้แก่ การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น การให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และการช่วยเหลือหลาน

2) ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม เป็นตัวแปรควบคุมจำนวน 13 ตัว ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนบุตร การทำงาน ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ย สถานะสุขภาพ ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โรคเรื้อรังประจำตัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

3) ปัจจัยความเป็นปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร เป็นตัวแปรควบคุม โดยในแบบจำลองที่ 1 ประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 5 ตัว ได้แก่ การอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ และแบบจำลองที่ 2 ประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 7 ตัว ได้แก่ การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือน การอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกวัน/เกือบทุกวัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน/เกือบทุกวัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์

และการวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ร่วมกับการอภิปรายผลแต่ละตัวแปรในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 โดยเฉพาะประเด็นความบ่อยครั้งในการติดต่อระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร เนื่องจากปริมาณการแลกเปลี่ยนและคุณภาพของการติดต่อระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร เป็นตัวทำนายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่สำคัญ (Cohen, 2004; Fiorillo & Sabatini, 2011) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พิจารณาการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจผ่านตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น ตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น พบว่าตัวแปรการให้เงินแก่

บุตรที่อยู่ที่ยื่น เป็นเพียงตัวแปรเดียวที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในทั้งสองแบบจำลอง โดยผู้สูงอายุที่ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 36.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่น: เมื่อพิจารณาจำนวนเงินเฉลี่ยที่ผู้สูงอายุให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่น 18,333.33 บาทต่อปี พบว่ามีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 2.76 (ตารางที่ 6) ที่สามารถให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นในจำนวนตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไปได้ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไปได้นั้น มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่น แต่การให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปี ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้อาจมีเงินเหลือสำหรับใช้จ่ายน้อยลง หรืออาจเป็นไปได้ว่าบุตรที่อยู่ที่ยื่นยังไม่สามารถดูแลตนเองได้หรือมีความจำเป็นด้านเศรษฐกิจต้องการให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือด้านการเงิน และผู้สูงอายุอาจรู้สึกหงุดหงิดใจ ดังนั้นผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป จึงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่น ดังจะเห็นได้ว่าแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 แสดงค่าผลกระทบส่วนเพิ่มที่สอดคล้องกัน และค่าผลกระทบส่วนเพิ่มมีค่าความคลาดเคลื่อนน้อยมาก จึงแสดงค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม เท่ากับ 0.360 เท่ากันทั้งสองแบบจำลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แม้ว่าจะมีการจัดตัวแปรการติดต่อระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนว่าตัวแปรการให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นจำนวนตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป มีความคงทน (robustness) ต่อการทดสอบที่แตกต่างกัน (White & Lu, 2010) ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Knodel et al. (2013) ที่พบว่าแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุมาจากบุตร และเกือบครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุได้รับเงินเฉลี่ยประมาณเพียง 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ในขณะที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผู้ให้อำนาจบุตรทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ที่ยื่น ดังนั้นผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้อำนาจบุตรที่อยู่ที่ยื่นตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไปต่อปีจึงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ

พบว่าผลการศึกษารองรับการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกันทั้งสองแบบจำลอง โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มีจำนวน 2 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรการรับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรและตัวแปรการช่วยเหลือดูแลหลาน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การรับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร พบว่าแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 ให้ ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุที่รับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำ

วันจากบุตร มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 44.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 40.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าสุขภาพร่างกายมีความเสื่อมตามวัยที่มากขึ้น ความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกายและทำกิจกรรมต่างๆ ที่กระทำได้เป็นปกติลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุทำได้จะน้อยลงและเมื่อมีข้อจำกัดของการใช้วัยวาระต่างๆ มากขึ้น จึงจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นในการทำกิจวัตรประจำวัน โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่าในตำบลไหล่น่าน มีกลุ่มผู้สูงอายุเพียง 1 ใน 4 ของผู้สูงอายุทั้งหมดมีสุขภาพไม่ดีและอาจไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเองอย่างน้อย 1 กิจกรรม และ/หรืออาจมีโรคเรื้อรังประจำตัวอย่างน้อย 1 โรค ซึ่งการมีสุขภาพไม่ดี มีโรคเรื้อรังประจำตัวและ/หรือไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง ถือเป็นข้อบ่งชี้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มนั้นๆ มีภาวะพึ่งพาแล้ว (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และไพบูลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล, 2542) ดังนั้นหากผู้สูงอายุต้องรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรหรือจากสมาชิกอื่นในครอบครัวเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ก็จะก่อให้เกิดปัญหาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและเศรษฐกิจตามมา (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545) และเมื่อต้องรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ผู้สูงอายุจึงรู้สึกว่าเป็นภาระของบุตรและบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวและการมีข้อจำกัดด้านสุขภาพทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถทำกิจกรรมที่ต้องการได้ด้วยตนเอง และทำให้ตนเองไม่มีความสุขและมีจิตใจที่หดหู่ (Momtaz, Hamid, Yahaya, & Ibrahim, 2010 ซึ่งตรงกันข้ามกับความรู้สึกของผู้สูงอายุทั่วไปที่มีกล่าวว่า ในยามสูงวัยหากมีสุขภาพดีก็มีความสุขแล้ว (วรรณวิสาข์ไชโย, 2555) (Momtaz, Hamid, Yahaya, & Ibrahim, 2010; Tuntichaivanit et al., 2009)

ส่วนการให้ความช่วยเหลือแก่บุตร พบว่าแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน และแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าการดูแลหลานเป็นกิจกรรมที่จะต้องทำอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่หลานยังเล็กๆ ผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลานมักไม่เหงา เนื่องจากมุ่งความสนใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลาน เช่น อาหาร เสื้อผ้า การรักษาความสะอาด การป้องกันอุบัติเหตุ พาหลานไปเที่ยว การรับส่งหลานไปโรงเรียน ช่วยสอนการบ้านหลาน เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุไม่มีเวลาว่างหรือมีเวลาคิดหรือวิตกกังวลเรื่องอื่นๆ และในขณะที่หลานยังเล็กผู้สูงอายุจะมีความสุขมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลานคนแรก จะทำให้ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความภาคภูมิใจและมีความสุขมาก (Nanthamongkolchai et al., 2009; Tuntichaivanit et al., 2009) และแม้ว่าการดูแลหลานจะเป็นภาระแต่ก็เป็นภาระที่เป็นสุข ผู้สูงอายุจึงรู้สึกอบอุ่นใจและไม่เหงาที่มีหลานมาอยู่ด้วย (สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553)

ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวแปรควบคุมในแบบจำลอง โดยตัวแปรในปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานะสุขภาพ โรคเรื้อรังประจำตัว โดยตัวแปรดังกล่าวให้ผลการ ศึกษาที่สอดคล้องกันทั้งในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เพศ: พบว่าผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 มีความสอดคล้องกัน โดยในแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุเพศหญิง มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และในแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุเพศหญิง มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุเพศชาย

อายุ: พบว่าผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 มีความสอดคล้องกัน โดยในแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุนวัยต้นอายุ 60-69 ปีมีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 20.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และในแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุนวัยต้นอายุ 60-69 ปีมีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 21.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุนวัยปลายอายุ 80 ปีขึ้นไป

การศึกษา: พบว่าผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 มีความสอดคล้องกัน โดยในแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และในแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษา

สถานะสุขภาพ: พบว่าผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 มีความสอดคล้องกัน โดยในแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และในแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีมีโอกาสที่

จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 28.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดี

โรคเรื้อรังประจำตัว: พบว่าผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 มีความสอดคล้องกัน โดยในแบบจำลองที่ 1 ผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และในแบบจำลองที่ 2 ผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรัง

ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

ซึ่งเป็นตัวแปรควบคุมในแบบจำลอง โดยตัวแปรในปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ได้แก่ ตัวแปรการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร โดยตัวแปรการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุทั้งในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.10 และ.05 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.05 ในแบบจำลองที่ 1 และตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน/เกือบทุกวัน มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ในแบบจำลองที่ 2 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน: พบว่าในแบบจำลองที่ 1 ตัวแปรการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.10 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร และผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 2 สามารถสนับสนุนว่า การอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตรมีโอกาสได้รับการเกื้อหนุนทั้งด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือต่างๆ ระหว่างกันได้เร็วกว่าและมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับคู่สมรสตามลำพัง ทั้งนี้จากการวิเคราะห์เพิ่มเติม พบความแตกต่างอย่างมากในเรื่องรายได้ระหว่างผู้สูงอายุที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตรและผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร โดยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ซึ่งแสดงว่าการอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะได้รับการเกื้อหนุนด้านการเงินจากบุตร และมีนัยยะถึงความอยู่ดีมีสุขได้ เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (จอห์น โน

เดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552) นอกจากนี้การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตรยังแสดงถึงการเกื้อหนุนผู้สูงอายุโดยครอบครัว ทั้งนี้ตัวบ่งชี้ความสุขของผู้สูงอายุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาและการมีที่อยู่ที่มั่นคง ดังนั้นการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตรจึงเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพและความผูกพันที่ดีระหว่างกัน และสามารถทำนายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุได้ (ธนาเสถียร มงทรัพย์, 2555)

สำหรับการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์: พบว่าผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว มีโอกาสมีความสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ อาจอธิบายจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมได้ว่า บุตรที่อยู่อื่นเมื่อโทรศัพท์กลับมาหาผู้สูงอายุ มีโอกาสให้การเกื้อหนุนด้านการเงินแก่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ มีสัดส่วนของผู้ที่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์ มีแนวโน้มที่จะได้รับเงินจากบุตรเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของจอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ (2552) ที่พบว่าช่องทางการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นเป็นสิ่งสำคัญต่อสุขภาวะที่ดีทั้งด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ โดยรูปแบบการติดต่อสื่อสารด้วยโทรศัพท์นี้ช่วยลดแทนการเยี่ยมเยียนด้วยตนเองของบุตรได้อย่างมาก และยังช่วยเพิ่มโอกาสในการเกื้อหนุนทางการเงินจากบุตรอีกด้วย ดังนั้นรูปแบบการติดต่อที่เหมาะสมระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรจึงมีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุข แม้การติดต่อระหว่างกันจะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขได้ (Katz, 2009a, 2009b; Lou, 2010) แต่ควรเลือกรูปแบบหรือช่องทางการติดต่อที่เหมาะสมระหว่างกันด้วย ทั้งนี้ Knodel et al. (2013) พบว่าในปี พ.ศ.2554 ผู้สูงอายุมีการติดต่อสื่อสารกับบุตรที่อยู่อื่นๆ บ่อยครั้งกว่าเมื่อเทียบกับปี พ.ศ.2550 และเป็นการติดต่อดังกล่าวมากกว่า ส่วนการติดต่อดังกล่าวโดยผู้สูงอายุด้วยตนเองจากบุตรที่อยู่อื่นกลับลดลง ในขณะที่การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์บ่อยๆ ช่วยทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้อยู่ตามลำพังและสามารถติดต่อขอความช่วยเหลือต่างๆ จากบุตรได้อย่างรวดเร็วในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉิน (WRVS, 2012) ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในแบบจำลองที่ 2 ที่พบว่าผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน/เกือบทุกวัน มีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ และเป็นที่สังเกตว่าขนาดอิทธิพลของตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน/เกือบทุกวัน ในแบบจำลองที่ 2 มีขนาดอิทธิพลในการทำนายความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นมากกว่าขนาดอิทธิพลการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียวในแบบจำลองที่ 1 ซึ่งตัวแปรนี้ในแบบจำลองที่ 1 ไม่ได้กำหนดความถี่ในการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์ จึง

สะท้อนว่าผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์บ่อยมากกว่า มีแนวโน้มจะได้รับการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าและบ่อยครั้งกว่า ในขณะที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังมีความรู้สึกกว่าบุตรยังคิดถึงและแสดงความห่วงใยตนอยู่ตลอดเวลา

สำหรับตัวแปรควบคุมที่ไม่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง มี 10 ตัวแปร ได้แก่สถานภาพสมรส จำนวนบุตร การทำงาน ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการอาศัยอยู่บ้านใกล้กัน/ติดกัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว และการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ โดยตัวแปรควบคุมเหล่านี้ แสดงผลการศึกษาที่สอดคล้องกันทั้งสองแบบจำลองคือ ไม่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง

ตารางที่ 22 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงของผู้สูงอายุ

ปัจจัย	Ordered logistic Regression	
	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง	
	แบบจำลอง 1 ค่าผลกระทบส่วน เพิ่ม	แบบจำลอง 2 ค่าผลกระทบส่วน เพิ่ม
ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)		
1-4,999 บาท	-0.111	-0.112
5,000 – 9,999 บาท	-0.049	-0.044
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	-0.184	-0.174
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น(ต่อปี)		
1-4,999 บาท	-0.056	-0.059
5,000 – 9,999 บาท	0.037	0.034
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	0.042	0.038
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)		
1-4,999 บาท	-0.189	-0.196
ตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	-0.005	-0.020
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น (ต่อปี)		
1-4,999 บาท	0.034	0.031
5,000 – 9,999 บาท	-0.009	-0.004
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	-0.360* (0.020)	-0.360* (0.020)
รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร	-0.447*** (0.001)	-0.403** (0.005)
ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร (baseline)	-----	-----

ปัจจัย	Ordered logistic Regression	
	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง	
	แบบจำลอง 1 ค่าผลกระทบส่วน เพิ่ม	แบบจำลอง 2 ค่าผลกระทบส่วน เพิ่ม
ช่วยดูแลหลาน ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน (baseline)	0.170** (0.005)	0.160** (0.008)
ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม		
เพศหญิง เพศชาย (baseline)	0.100* (0.045)	0.105* (0.032)
อายุ 60-99 ปี	-0.203* (0.011)	-0.215** (0.007)
อายุ 70-79 ปี	-0.067	-0.075
อายุ 80 ปีขึ้นไป (baseline)	-----	-----
ประถมศึกษา	0.190** (0.004)	0.192** (0.005)
มัธยมศึกษาและสูงกว่า	0.001	0.007
ไม่มีการศึกษา (baseline)	-----	-----
สถานภาพสมรส	0.001	0.004
สถานภาพหม้าย หย่า แยก (baseline)	-----	-----
จำนวนบุตร (จริง)	-0.013	-0.013
ทำงาน	0.045	0.045
ไม่ทำงาน (baseline)	-----	-----
รายได้เพียงพอ	0.095	0.087
รายได้ไม่เพียงพอ (baseline)	-----	-----
รายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาท	0.075	0.073
รายได้เฉลี่ยต่อปี 50,000 บาทขึ้นไป	0.001	0.010
รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี (baseline)	-----	-----
สุขภาพดี	0.291*** (0.000)	0.288*** (0.000)
สุขภาพปานกลาง	0.050	0.052
สุขภาพไม่ดี (baseline)	-----	-----
สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง	0.213	0.270
ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง (baseline)	-----	-----
ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว	0.188*** (0.006)	0.186*** (0.000)
มีโรคเรื้อรังประจำตัว (baseline)	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาประจำ	-0.062	-0.053
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง	0.006	0.012
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา (baseline)	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	0.167	0.166
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (baseline)	-----	-----
ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร		
อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน	0.131 (0.052) ¹⁰	0.136* (0.042)
อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน	-0.035	-0.033

¹⁰ ในแบบจำลองที่ 1 ตัวแปรการอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.10

ปัจจัย	Ordered logistic Regression	
	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง	
	แบบจำลอง 1 ค่าผลกระทบส่วน เพิ่ม	แบบจำลอง 2 ค่าผลกระทบส่วน เพิ่ม
อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร (baseline)	-----	-----
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน	-0.101	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์	0.221*** (0.000)	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์	-0.026	
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ (baseline)	-----	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมทุกวัน		-0.130
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		-0.038
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน		0.262*** (0.000)
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		0.130
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์		-0.026
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ (baseline)		-----
บุตรที่อยู่อื่น	-0.094	-0.083
ไม่มีบุตรอยู่อื่น (baseline)	-----	-----
N	471	471
R ²	0.2404	0.2456
Prob >chi ²	0.0000	0.0000
Y = Predict	.7471108	.7581846

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 , ***นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

5.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติก

ส่วนต่อไปนี้เป็น การอธิบายเพิ่มเติมในหัวข้อ 5.3 ว่า ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยการแลกเปลี่ยนของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ผ่านมาแล้ว นั้น อธิบายได้ด้วยคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขใดบ้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขเฉพาะปัจจัยการแลกเปลี่ยนและปัจจัยความเป็นปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ที่สอดคล้องกับตารางที่ 22 เท่านั้น สำหรับแบบจำลองถดถอยโลจิสติกนี้ประกอบด้วยตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรหุ่นจำนวน 36 ตัวและตัวแปรจัดช่วง 1 ตัว และตัวแปรตาม 1 ตัวในแต่ละแบบจำลอง ซึ่งตัวแปรตามจะเป็นคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข อันได้แก่ ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงา (ตารางที่ 23)

ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

จากแบบจำลองที่ 1 และ 2 ในตารางที่ 22 พบว่า ตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน และในการวิเคราะห์คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติก (ตารางที่ 23) พบว่า ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว ตัวแปรที่สอดคล้องกับผลการศึกษาในแบบจำลองตารางที่ 22 คือ ตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ

การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี มีโอกาสมีความหวังในชีวิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และคิดว่าชีวิตมีคุณค่าเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น และผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสไม่หงุดหงิดรำคาญใจลดลง ร้อยละ 34.1 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี มีโอกาสมีความหวังในชีวิตและเป็นคนที่มียุทธศาสตร์เพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ส่วนผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไปต่อปี มีโอกาสหงุดหงิดรำคาญใจเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น จึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวน 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขที่มีเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ได้แก่ หงุดหงิดรำคาญใจ

ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น และตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขบางประการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 23 อย่างไรก็ตามตัวแปรชุดนี้ ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงในภาพรวมไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น และผู้สูงอายุที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ตามลำดับ (ตารางที่ 22)

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ

การรับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรและการช่วยเหลือหลาน

เมื่อพิจารณาการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือผ่านตัวแปรการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำ

วันจากบุตร และตัวแปรการช่วยดูแลหลาน พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสมีความสุขและไม่เศร้าหมองลดลงร้อยละ 57.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสที่จะไม่มีความสุข/เศร้าหมองเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

ส่วนการช่วยดูแลหลาน พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยดูแลหลานมีโอกาสนไม่เหงาเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน ซึ่งสะท้อนว่าการช่วยดูแลหลานจะช่วยให้ผู้สูงอายุไม่เหงา

จึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขที่มีเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ได้แก่ ไม่มีความสุขและเศร้าหมอง ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ช่วยดูแลหลาน คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขที่มีเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน ได้แก่ ไม่เหงา

ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

เมื่อพิจารณาคคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขกับปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร (ซึ่งเป็นตัวแปรควบคุม) ผ่านตัวแปรการอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน การติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว และการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ พบว่าตัวแปรที่สอดคล้องกับแบบจำลองสมการที่ 1 และ 2 (ตารางที่ 22) ได้แก่ การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน: ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.3 ไม่เหงาเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.7 ไม่หงุดหงิด/รำคาญใจเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ และไม่เหงามากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร จึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขที่มีเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ได้แก่ ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่เหงา ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ

การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์: ผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว มีโอกาสไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.5 มีความหวังในชีวิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.9 ชีวิตมีคุณค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว มีโอกาสไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่ามากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ จึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขที่มีเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ ได้แก่ ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า

ตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขบางประการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 23 อย่างไรก็ตามตัวแปรนี้ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 23 ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข

ปัจจัยต่างๆ	Logistic Regression					
	คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข (0 to1)					
	ไม่คิดมาก/ ไม่วิตกกังวล ใจ	ไม่ หงุดหงิด รำคาญใจ	มี ความหวัง ในชีวิต	ชีวิตมี คุณค่า	มีความสุข และไม่เศร้า หมอง	ไม่เหงา
ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร						
รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.249**	-0.169	0.003	0.009	-0.055	-0.073
5,000 – 9,999 บาท	-0.167	-0.083	-0.060	0.009	-0.126	0.099
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	-0.385***	-0.260*	-0.045	-0.082	0.065	-0.178
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น(ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.065	0.045	-0.026	-0.075*	0.016	0.028
5,000 – 9,999 บาท	-0.074	0.173*	-0.003	-0.078	0.060	-0.004
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	-0.114	0.014	-0.015	-0.063	0.042	0.113
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.092	-0.247*	-0.161	-0.149	-0.201	0.046
ตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	-0.090	-0.034	0.012	omitted	-0.057	omitted
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น (ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.029	-0.011	0.051**	0.038*	-0.019	0.063
5,000 – 9,999 บาท	omitted	0.074	omitted	omitted	-0.024	0.109
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	-0.258	-0.341*	-0.301	-0.352	-0.214	-0.227

ปัจจัยต่างๆ	Logistic Regression					
	คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข (0 to 1)					
	ไม่คิดมาก/ ไม่วิตกกังวล ใจ	ไม่ หงุดหงิด รำคาญใจ	มี ความหวัง ในชีวิต	ชีวิตมี คุณค่า	มีความสุข และไม่เศร้า หมอง	ไม่เหงา
รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร (baseline)	-0.219	-0.290	-0.240	-0.295	-0.573***	-0.194
ช่วยดูแลหลาน ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน (baseline)	0.147	0.089	omitted	0.019	0.079	0.179*
ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม						
เพศหญิง เพศชาย (baseline)	0.022	0.077	0.006	0.021	0.130**	0.001
อายุ 60-99 ปี อายุ 70-79 ปี อายุ 80 ปีขึ้นไป (baseline)	-0.224*	-0.206*	-0.054	-0.093*	-0.155*	0.014
ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและสูงกว่า ไม่มีการศึกษา (baseline)	0.033	0.102	0.101*	0.106*	0.093	0.283***
สถานภาพสมรส สถานภาพหม้าย หย่า แยก (baseline)	-0.026	0.117	-0.015	0.005	0.127	0.170
จำนวนบุตร (จริง) ทำงาน ไม่ทำงาน (baseline)	0.068	-0.043	-0.019	-0.027	0.096	0.169*
รายได้เพียงพอ รายได้ไม่เพียงพอ (baseline)	-0.026	-0.033	-0.006	-0.008	-0.008	-0.040*
รายได้ต่อปี 10,000 – 49,999 บาท 50,000 บาทขึ้นไป Baseline ต่ำกว่า 10,000 บาท	-0.045	0.003	-0.004	0.003	-0.030	-0.111
รายได้ต่อปี	0.015	0.021	0.002	0.036	0.029	0.054
10,000 – 49,999 บาท	0.241***	0.159*	0.065*	0.071*	0.117*	0.085
50,000 บาทขึ้นไป	0.113	0.076	0.048*	0.048**	0.129*	-0.032
Baseline ต่ำกว่า 10,000 บาท	-----	-----	-----	-----	-----	-----
สุขภาพดี สุขภาพปานกลาง สุขภาพไม่ดี (baseline)	0.421***	0.280***	0.103**	0.085**	0.291***	0.426***
สุขภาพปานกลาง	0.113	0.089	0.004	-0.010	0.089*	0.215**
สุขภาพไม่ดี (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันไม่ได้ด้วยตนเอง (baseline)	-0.096	0.012	0.037	0.061	0.120	0.164
ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันไม่ได้ด้วยตนเอง (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีโรคเรื้อรังประจำตัว (baseline)	0.124*	0.163**	0.053*	0.044*	0.122**	0.139*
มีโรคเรื้อรังประจำตัว (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาประจำ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา (baseline)	-0.070	-0.037	-0.024	-0.026	-0.107	-0.209*
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง	-0.040	0.097	-0.001	-0.006	-0.068	-0.107
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (baseline)	-0.035	-0.004	0.026	0.023	0.153	0.260*
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร						
อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน อาศัยอยู่ไกลกัน (baseline)	-0.119	-0.045	0.006	0.004	0.026	-0.021
อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน	0.183*	0.223**	0.041	0.006	0.072	0.167*
อาศัยอยู่ไกลกัน (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน	-0.107	-0.144	0.193	0.017	-0.166	-0.250**

ปัจจัยต่างๆ	Logistic Regression					
	คุณลักษณะความอยู่ดีมีสุข (0 to 1)					
	ไม่คิดมาก/ ไม่วิตกกังวล ใจ	ไม่ หงุดหงิด รำคาญใจ	มี ความหวัง ในชีวิต	ชีวิตมี คุณค่า	มีความสุข และไม่เศร้า หมอง	ไม่เหงา
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์	0.245*	0.059	0.049*	0.057***	0.123	0.029
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นทั้งการเยี่ยมเยียนและ โทรศัพท์	-0.039	-0.128	0.059	0.057	-0.097	-0.212*
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือ โทรศัพท์ (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
บุตรที่อยู่อื่น	0.043	0.069	-0.045*	-0.040	-0.168***	-0.160
ไม่มีบุตรที่อยู่อื่น (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
N	467	471	433	459	471	463
R ²	0.2187	0.1801	0.3119	0.3451	0.2525	0.2601
Prob >chi ²	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Y = Predict	.6032797	.6445676	.9482716	.9494044	.8061901	.6433014

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 , *** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

บทที่ 6

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณในบทที่ 4 และ 5 เป็นข้อค้นพบหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย อย่างไรก็ตามประเด็นของข้อค้นพบต้องการหาคำอธิบายเพิ่มเติมที่ให้รายละเอียดอย่างครบถ้วนเพียงพอที่จะตอบคำถามการวิจัยได้ ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพจะให้ข้อมูลเชิงลึกสามารถให้คำตอบที่ละเอียดลึกซึ้งมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.4.2 ที่ต้องการหาคำอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นการแลกเปลี่ยนที่เป็นการให้ การรับทั้งปริมาณและรูปแบบที่แตกต่างกันจากมุมมองของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขอย่างไร ใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรรวมทั้งในครอบครัวอื่นๆ ภายในชุมชนด้วย 2) ความคิดเห็น ความพึงพอใจและความสุขเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร 3) รูปแบบของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร เช่น การให้เงิน รับเงินระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร การดูแลหลาน และการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร 4) วิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคลและชุมชน ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นวิธีการศึกษาที่เหมาะสมในการหาคำอธิบายเพิ่มเติมเพื่อจะทำความเข้าใจกระบวนการและความหมายของพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์ที่ผู้ศึกษาสนใจที่จะหาคำตอบ (Reiter et al., 2011; ชาย โปธิสิตา, 2550) และนำไปเสริมข้อมูลเชิงปริมาณได้เพิ่มขึ้น โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 6 ส่วนดังนี้

6.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

6.2 ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ทั้งภายในครอบครัวตนเองและครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน

6.3 ความคิดเห็น ความพึงพอใจและความสุข เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

6.4 รูปแบบของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

6.5 การเตรียมตัวเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคลและชุมชน

6.6 สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

6.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม เป็นผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน แบ่งเป็นชาย 13 คน หญิง 17 คน กลุ่มอายุ 60-69 ปี จำนวน 12 คน กลุ่มอายุ 70-79 ปี จำนวน 12 คนและกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน ซึ่งสมัครใจเข้าร่วมสนทนากลุ่มได้ตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ โดยผู้สูงอายุทั้งหมดที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นผู้ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่สำคัญตามวัตถุประสงค์หลักของการ

วิจัย คือ มีบุตรอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันและ/หรืออยู่ทีอื่นอย่างน้อย 1 คนและมีการแลกเปลี่ยนหรือช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีลักษณะสำคัญเหมือนกัน ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับระยะเวลาการสนทนา ผู้วิจัยและผู้ประสานงานในพื้นที่ จึงจัดแบ่งการสนทนาเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละคนได้แจ้งความจำนงเลือกที่จะเข้าร่วมกลุ่มสนทนาที่ 1, 2 หรือ 3 ไว้ล่วงหน้าตามความสะดวกและสมัครใจ และได้ลงนามในหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

6.2 ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

สรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในประเด็นการวิเคราะห์ “ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร”

แหล่งข้อมูล	คำสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
ผู้สูงอายุ	ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	- ลูกซื้ออาหารการกิน ของใช้ไว้ให้
	ให้เงิน ให้สิ่งของ ให้อาหาร	- ลูกทำมาหาได้มาแค่ว่าแบ่งให้พ่อแม่ไว้ใช้
	ทำงานบ้าน	- พ่อแม่ช่วยทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ซักผ้า
	เลี้ยงดู ดูแล	ทำอาหาร
	ตอบแทนบุญคุณ	- ลูกเลี้ยงดูเราอย่างดี เราไม่อดอยาก - เป็นหน้าที่ของลูกที่เลี้ยงดูพ่อแม่

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรในครอบครัวตนเอง มีลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน กลับไป-มา โดยส่วนใหญ่บุตรให้การดูแลพ่อแม่สูงอายุ ด้วยการซื้อของใช้ของกิน อาหาร เสื้อผ้าและให้เงินแก่พ่อแม่ด้วย หากเป็นบุตรที่อยู่ทีอื่นจะเป็นผู้ให้เงินแก่พ่อแม่สูงอายุมากกว่าบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ความสม่ำเสมอในการให้เงินของบุตรในแต่ละครอบครัวก็แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับเงินจากบุตรเป็นประจำ ส่วนวิธีการรับเงินจากบุตรใช้บริการผ่านธนาคารซึ่งสะดวกมากกว่าสมัยก่อน ส่วนการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จะให้ตามการมีรายได้ของบุตร เช่น รายได้จากการขายพืชผล เกษตรกรรม รับจ้าง ทำงาน เป็นต้น ซึ่งไม่แน่นอน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ลูกป่าดูแลป่าดี ซื้อของกิน ของใช้ กับข้าวกับปลา ให้พร้อมเลย ป่าไม่เคยอด”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 1, 80 ปี)

“ลูกชายลุง ส่งเงินมาให้ลุงใช้เป็นประจำทุกเดือน ค่าทำงานรับราชการทหารอยู่ที่ลำปางแต่จะมาเยี่ยมทุกเดือน มาที่ก็ซื้อเสื้อผ้าของใช้ของกินมาฝากอยู่เรื่อยๆ”

(ผู้สูงอายุชาย คนที่ 2, 72 ปี)

“ป้ามีแต่ลูกชายสองคน คนหนึ่งไปทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่อีกคนทำงานที่หมู่บ้านเรา ทำไร่นาทำสวน ลูกป้าดูแลลูกกับป้าอย่างดี ลูกชายที่ทำงานกรุงเทพฯ ค่าจะซื้อของกินของใช้ เสื้อผ้าเครื่องซักผ้า ตู้เย็น ค่าซื้อให้ทั้งนั้น หากมาเยี่ยมก็ให้เงินไว้ใช้ อยากได้อะไร อยากทำบุญก็ใช้เงินนี้แหละ ส่วนลูกชายอีกคนมีสะใภ้อยู่ด้วย ค่าก็ช่วยดูแลป้ากับลุงนะ ทั้งอาหารการกิน ส่วนเงินก็ให้ตามโอกาส ป้าไม่เคยขอร้องนะ ค่าอยากให้ ป้าก็รับ เอาไว้ทำบุญนะ ป้าดีใจที่ลูกป้าดูแลป้ากับลุงดี”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 7, 66 ปี)

“ป้าช่วยลูก กวาดบ้าน ทำกับข้าวนะ ป้าอยากทำ เสื้อผ้าลูกก็ซักให้นะ ใส่เครื่อง ก็ไม่ลำบากอะไรลูกไม่ยอมให้ทำหรอก แต่ป้ารู้สึกว่ามีป้ายังทำได้ แล้วป้าก็อยากทำ ลูกเค้ากลับจากทำงานข้างนอก ก็เหนื่อยแล้ว”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 5, 72 ปี)

ส่วนกรณีรูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างบุตรกับผู้สูงอายุในครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความเห็นว่า ครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนตำบลไหล่นาน ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นค่านิยมของท้องถิ่นที่บุตรต้องตอบแทนคุณพ่อแม่ที่เลี้ยงดูเค้ามานับตั้งแต่เด็กจนโต ให้การศึกษาเล่าเรียนสูงๆ มีงานมีการทำ จึงเป็นหน้าที่ของบุตรในการดูแลพ่อแม่สูงอายุเป็นการทดแทนคุณ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ลูกลุงบอกว่า พ่อแม่เลี้ยงดูผมมาตั้งแต่เล็กจนโต ตอนนี้อย่างนี้ผมทำงานแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผมในการดูแลพ่อแม่บ้าง ผมอยากให้พ่อแม่พักผ่อน อยู่สบาย ไม่ต้องทำงาน”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 16, 67 ปี)

“ผมพูดแทนทุกคน ทุกครัวเรือน ในชุมชนเลยก็ได้ว่า ลูกๆ ไม่ว่าจะลูกชาย ลูกสาว จะโสดหรือแต่งงาน มีลูกบางคนอาจไปทำงานที่อื่น แต่ต้องมีลูกอย่างน้อยหนึ่งคนอยู่กับพ่อแม่ บ้านที่อยู่นี้เป็นของพ่อแม่ ลูกคนไหนอยู่ก็ปรับปรุงบ้านตามแต่กำลังเค้า ดูแลบ้าน ดูแลพ่อแม่ไปด้วย เป็นอย่างนี้กันทั้งชุมชน”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 10, 63 ปี)

“ป้าก็เห็นลูกๆ ของเพื่อนบ้าน ญาติๆ กัน ลูกๆ เค้าก็ดูแลคนแก่แบบที่ลุง ก. (นามสมมติ) พุด เหมือนกันนะ ที่นี้ไม่มีพ่อแม่ถูกทอดทิ้งนะ”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 12, 71 ปี)

“เวลาลูกเค้าออกไปทำงาน สร้างครอบครัวเขา เราก็ช่วยเค้าเฝ้าบ้าน เรามีกำลังแรงน้อยลงก็ทำงานเบาๆ รอบบ้านแหละ ถอนหญ้า กวาดบ้าน ทำงานเล็กๆน้อยๆ ก็พอแล้ว เป็นการช่วยเค้าแล้ว”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 15, 80 ปี)

“ลูกป้าดูแลป้าดี ซื่อของกิน ของใช้ กับข้าวกับปลา ให้พร้อมเลย ป้าไม่เคยอด”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 1, 80 ปี)

“ลูกชายลุง ส่งเงินมาให้ลุงใช้เป็นประจำทุกเดือน เค้าทำงานรับราชการทหารอยู่ที่ลำปางแต่จะมาเยี่ยมทุกเดือน มาที่ก็ซื้อเสื้อผ้าของใช้ของกินมาฝากอยู่เรื่อยๆ”

(ผู้สูงอายุชาย คนที่ 2, 72 ปี)

“ป้ามีแต่ลูกชายสองคน คนหนึ่งไปทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่อีกคนทำงานที่หมู่บ้านเรา ทำไร่ทำสวน ลูกป้าดูแลลูกกับป้าอย่างดี ลูกชายที่ทำงานกรุงเทพฯ เค้าจะซื้อของกินของใช้ เสื้อผ้า เครื่องซักผ้า ตู้เย็น เค้าซื้อให้ทั้งนั้น หากมาเยี่ยมก็ให้เงินไว้ใช้ อยากรได้อะไร อยากรทำบุญ ก็ใช้เงินนี้แหละ ส่วนลูกชายอีกคน มีสะใภ้อยู่ด้วย เค้าก็ช่วยดูแลป้ากับลุงนะทั้งอาหารการกิน ส่วนเงินก็ให้ตามโอกาส ป้าไม่เคยขอนะคะ เค้าอยากให้ ป้าก็รับ เอาไว้ทำบุญนะ ป้าดีใจที่ลูกป้าดูแลป้ากับลุงดี”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 7, 66 ปี)

“ป้าช่วยลูก กวาดบ้าน ทำกับข้าวนะ ป้าอยากทำ เสื้อผ้าลูกก็ซักให้นะ ใส่เครื่อง ก็ไม่ลำบากอะไร ลูกไม่ยอมให้ทำหрок แต่ป้ารู้สึกว่ ป้ายังทำได้ แล้วป้าก็อยากทำ ลูกเค้ากลับจากทำงานข้างนอกก็เหนื่อยแล้ว”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 5, 72 ปี)

6.3 ความคิดเห็น ความพึงพอใจ ความสุขเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

สรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในประเด็นการวิเคราะห์ “ความคิดเห็น ความพึงพอใจ ความสุขเกี่ยวกับแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร”

แหล่งข้อมูล	คำสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
ผู้สูงอายุ	รู้สึกดี ตีใจ ชื่นใจ	-มีความสุขที่ลูกเป็นคนดี มีความก้าวหน้าในชีวิต
	มีความภูมิใจ	-มีความสุขที่ได้ช่วยลูก อะไรที่ทำให้เค้าได้ก็อยากทำ
	มีความสุข	-ภูมิใจลูกมาก ลูกเป็นคนกตัญญู
	พูดดี พูดจาไพเราะ	-คำพูดดีๆ ทำให้มีความสุขมาก
	กอด	-พูดจาไพเราะ ไม่เคยใช้คำพูดไม่ดีเลย
	รัก	-ลูกไม่ยอมให้ทำ เพราะว่าแก่แล้ว
	กตัญญู	-รักลูกพอประมาณ รักหลานยิ่งกว่า
	อยากให้อยู่สบาย	-ลูกเข้ามากอด มาไหว้ มาลา
	ไม่ยอมให้ทำงาน	-ไม่เคยขอ ไม่เคยนึ๊กน้อยใจลูก แล้วแต่เค้า ให้ก็รับ
	ไม่เคยนึ๊กน้อยใจ	
	ไม่เคยเรียกร้อง	
	ไม่เคยขอ	

6.3.1 การรับจากบุตร

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุทุกคนมีความพึงพอใจและมีความสุขที่บุตรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การดูแลความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ซึ่งได้แก่ การจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอำนวยความสะดวก สะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า หม้อหุงข้าวไฟฟ้า พัดลม กาดม้ไฟฟ้า จักรยาน เป็นต้น รวมทั้งการดูแลเกื้อกูลด้านจิตใจจากบุตร ด้วยการใช้คำพูดดีๆ แสดงความเอื้ออาทร เป็นห่วงเป็นใยในความเป็นอยู่ แสดงท่าทางและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรัก ความห่วงใย ความคิดถึงต่อพ่อแม่ 2) การเกื้อกูลด้านการเงิน ผู้สูงอายุทุกคนรู้สึกมีความสุขและพึงพอใจอย่างมาก ทั้งการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและรับเงินจากบุตรที่อยู่นอกครัวเรือน โดยจะเป็นการรับเงินจากบุตรที่อยู่นอกครัวเรือนมากกว่า เนื่องจากบุตรที่อยู่นอกครัวเรือนส่วนใหญ่จะทำงานในภาคเกษตรกรรม รายได้จึงขึ้นอยู่กับผลผลิตทางเกษตรกรรม การรับเงินจากบุตรจึงไม่แน่นอน ทั้งปริมาณและความถี่ แต่ผู้สูงอายุก็มีความสุข เนื่องจากผู้สูงอายุรู้สึกว่า บุตรที่อยู่นอกครัวเรือนเดียวกันได้ให้การดูแลด้านวัตถุสิ่งของ ซึ่งเป็นแสดงความกตัญญูได้ดูแลพ่อแม่ที่ดีแล้วและยังแสดงพฤติกรรมแสดงความห่วงใยด้วยคำพูดที่ดีจากบุตรๆ นอกจากบุตรจะจัดหาข้าวปลาอาหารให้แล้ว พ่อแม่สูงอายุก็ยังสามารถหาเพิ่ม เต็มได้จากพืชผักกริมรั้ว ผักสวนครัวที่ปลูกไว้บริเวณในครัวเรือน ไม่ต้องซื้อหา หรือบางทีเหลือก็นำไปจำหน่ายได้เงินเล็กๆ น้อยๆ อีกด้วย ดังนั้นเงินจึงไม่ใช่สิ่งที่ทำให้

ผู้สูงอายุมีความสุขที่สุด แม้ว่าการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ผู้สูงอายุจะรู้สึกมีความสุข แต่ลึกๆ แล้วผู้สูงอายุก็มีความรู้สึกว่าการจะมีเงินพอใช้หรือไม่ เนื่องจากบุตรต้องจัดสรรปันส่วนการดูแลครัวเรือนทั้งหมดอยู่แล้วและบุตรก็ยังอยู่ระหว่างสร้างเนื้อสร้างครอบครัวตนเองไปด้วย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ป้าอยู่กับลุงและลูกสาวคนเล็ก ลูกสาวป้าเค้าทำงานปลูกข้าวโพดในไร่เราเอง เวลาเค้าออกไปทำงานในไร่พร้อมกับลูกเขย เค้าก็เตรียมอาหารไว้ ให้ เราก็กินด้วยกัน เค้าก็เตรียมเอาไปกินด้วย ส่วนตอนเย็นป้าจะเป็นคนอาหารเอง เค้ามาก็เหนื่อยแล้ว ช่วยกัน ป้าทำได้ ป้ามีความสุข ป้ายังแข็งแรงอยู่”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 9, 64 ปี)

“ลูกลุง ก่อนออกไปทำงานในเมือง ก็บอกว่า พ่อ เดียวกินข้าวกินปลาชะนะ บ่ายๆ ก็โทรมาถามว่า พ่อกินข้าวรึยัง กินกับอะไร เป็นอย่างนี้เป็นประจำ ลุงภูมิใจมากที่ลูกลุงเป็นลูกกตัญญู คำพูดดีๆ แบบนี้ ทำให้ลุงมีความสุขมาก”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 14, 74 ปี)

“ลูกชายป้าทำงานไฟฟ้าอยู่ต่างจังหวัด เค้าส่งเงินมาให้ป้าเป็นประจำ ส่วนลูกชายอีกคน เค้าก็ทำงานในเมือง เย็นๆ เค้าก็กลับบ้าน ป้าก็อยู่กับลุงสองคน ไม่ค่อยได้ทำงานอะไร ลูกไม่อยากให้ทำลูกบอกว่าแก่แล้ว อยากให้อยู่สบายๆ เงินที่ลูกให้ ป้าก็เอาไปทำบุญ อาหารการกิน ข้าวของเครื่องใช้ ลูกหาซื้อมาให้หมดแล้ว”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 17, 75 ปี)

“ป้าดีใจและมีความสุขมาก ลูกให้เงินก็รับไว้ แต่บางทีก็กลัวว่า ลูกจะไม่พอใช้ บอกลูกว่า ให้เก็บไว้เถอะ ลูกก็คะยั้นคะยอ จึงต้องรับไว้ แม้ว่าเงินที่เค้าให้ไม่มาก แต่ป้าก็มีความสุขนะ ป้าไม่เคยขอลูกเลย เค้าจะให้ ไม่ให้ ป้าก็ไม่เคยนึกน้อยใจ เพราะเรายังอยู่ได้ ไม่ได้เดือดร้อนอะไร”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 12, 71 ปี)

“ลูกลุง พุดจาไฟเพราะ ไม่เคยใช้คำพูดที่ไม่ดีเลย คอยพุดถามสารทุกข์สุขดิบเป็นประจำ จะไปทำงานก็เข้ามากอด มาไหว มาลาทั้งพ่อแม่ เวลามาเยี่ยมก็เข้ามากอด ทำให้ลุงชื่นใจจริงๆ”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 11, 69 ปี)

6.3.2 การให้จากผู้สูงอายุ

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่าการให้แก่บุตรของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ รู้สึกพึงพอใจและมีความสุขที่ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่บุตร เช่น ช่วยบุตรเฝ้าบ้าน ทำงานบ้านที่เบาๆ ปิดกวาดบ้าน ดูแลหลานบ้าง ช่วยทำอาหาร ช่วยซักเสื้อผ้า (ใส่เครื่องซักผ้า) ส่วนการให้เงินช่วยเหลือแก่บุตรนั้น มีผู้สูงอายุเพียง 1 คนเท่านั้น ที่ให้การช่วยเหลือด้านการเงินแก่บุตร ซึ่งก็เป็นผู้สูงอายุที่มีฐานะการเงินมั่นคงไม่เดือดร้อน ซึ่งการให้เงินนี้เป็นเพียงบางครั้งเท่านั้น ในขณะที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ไม่ได้ให้การช่วยเหลือด้านการเงินแก่บุตร เนื่องจากไม่ได้ทำงานแล้วและไม่มีรายได้ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ลุงรักลูกพอประมาณ รักหลานยิ่งกว่า ช่วยดูแลตอนหลานเล็กๆ ทำให้มีความสุขใจ ตอนนี้หลานโตแล้ว”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 20, 81 ปี)

“บางครั้งป้าก็ทำกับข้าวให้ลูก กวาดบ้าน ซักผ้าให้ลูกด้วย ใส่เครื่องนะ ไม่หนักหนาอะไร ป้ามีความสุขที่ได้ทำนะ ลูกๆ แค้กี้ดูแลเราดีแล้ว อะไรที่เราทำให้เค้าได้ ป้าก็อยากทำ”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 7, 66 ปี)

“ลุงเคยให้เงินแก่ลูกบ้าง ลุงเป็นข้าราชการเก่า ไม่เดือดร้อนนัก พอช่วยเค้าได้ก็ช่วย เราเป็นพ่อแม่เค้า เราอยากให้เค้ามีความสุข ความสุขของลูก คือ ความสุขของพ่อแม่ ยิ่งลูกได้ดี มีความก้าวหน้า ยิ่งมีความสุขมาก”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 19, 71 ปี)

“พ่อแม่ทุกคนมีความสุขที่สุด ถ้าเห็นลูกเป็นคนดี มีความสำเร็จในชีวิต เราเลี้ยงดูเค้ามานาน ให้การศึกษา ให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เค้าจะให้เราตอบแทน แต่เราเป็นพ่อแม่ไม่เคยเรียกร้องอะไรจากลูก แคเห็นลูกเป็นคนดี แม้มันไม่ได้ให้เงินเรา แต่แค้กี้ดูแลเราเรื่องอื่นๆ เท่านั้นที่ชื่นใจ มีความสุขแล้ว”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 22, 63 ปี)

“ป้าไม่ได้ให้เงินแก่ลูกหรอก แก่แล้วก็ไม่ได้ทำงาน ไม่มีรายได้อะไร บางทีก็เก็บผักไปขายบ้าง มีรายได้เล็กน้อยๆ ลูกให้มากกว่า”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 27, 80 ปี)

6.4 รูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

สรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในประเด็นการวิเคราะห์ “รูปแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร”

แหล่งข้อมูล	คำสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
ผู้สูงอายุ	ให้เงิน	-เราแก่แล้ว ทำงานหนักไม่ไหว ลูกให้เงินมากกว่า
	รับเงิน	-ลูกให้ก็รับ เรายินดี แต่ก็กลัวลูกไม่พอใช้
	ให้การดูแลหลาน	-ส่วนใหญ่เงินที่ลูกให้ เอาไว้ทำบุญ
	ช่วยทำงานบ้าน	-ทำกับข้าวให้ลูก
	รับการปรนนิบัติกิจวัตรประจำวัน	-อยู่กับหลาน ไม่ต้องดูแล เค้าโตแล้ว
	จากบุตร	-สุขภาพยังแข็งแรง ทำเองได้ ลูกไม่ต้องช่วย -เดินไปไหนมาไหนเอง -ยังขี่จักรยานได้

6.4.1 การให้เงินและการรับเงิน

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะรับเงินจากบุตรมากกว่าการให้เงินแก่บุตร โดยเป็นการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นมากกว่ารับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เนื่องจากไม่มีรายได้ ไม่ได้ทำงาน หากจะมีรายได้เป็นครั้งคราว ก็เป็นเพียงรายได้เล็กน้อยจากการเก็บผัก ผลไม้ ไปขายหรือมีรายได้จากการเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น ทำไม้กวาด เป็นต้น ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“พวกเราแก่แล้ว ส่วนใหญ่ลูกให้เงินซะมากกว่า ให้มากให้น้อย เราก็ไม่เคยว่า ไม่น้อยใจ ไม่เคยขอ เค้าให้ เรายินดีและมีความสุข บางทีก็ไม่อยากรับหรอก กลัวลูกไม่พอใช้”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 3, 82 ปี)

“ส่วนใหญ่ลูกให้เงิน แต่ก็เอาไปทำบุญ เพราะเราเกิดมานานแล้ว บาบก็ทำ ก็ต้องทำบุญ มากๆ ก่อนตาย”
(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 11, 69 ปี)

“เราแก่แล้ว ไม่ได้ทำงาน ไม่มีรายได้อะไร ลูกให้มากกว่า”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 12, 71 ปี)

“ลูกลุงทำงานอยู่กรุงเทพ เค้าส่งเงินมาให้ลุงใช้ตลอด”
(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 8, 68 ปี)

“ลูกสาว ลูกเขย ช่วยกันทำงาน พ่อค้าขายผลผลิตได้ มีเงิน แ่้าก็แบ่งให้ป่าไว้ใช้บ้าง”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 19, 83 ปี)

6.4.2 ให้การดูแลหลาน ช่วยทำงานบ้าน

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เคยช่วยดูแลหลานบ้าง ตอนหลานยังเล็ก ตอนนี้หลานโตหมดแล้ว ไม่มีหลานเล็กๆ แล้ว ในขณะที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ยังช่วยเหลือตัวเองได้ดี จึงช่วยทำงานบ้านเล็กน้อย และบางคนอาจมีหลานที่โตแล้วอยู่ด้วย

“ลุงรักลูกพอประมาณ รักหลานยิ่งกว่า ช่วยดูแลตอนหลานเล็กๆ ทำให้มีความสุขใจ แต่ตอนนี้หลานโตแล้ว”
(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 20, 81 ปี)

“ป่าทำกับข้าวให้ลูกด้วยนะ กลางวันก็ทำกินกับลุง ลูกเค้าออกไปทำงาน ตอนเย็นถึงกลับมา”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 7, 73 ปี)

“ป่ากวาดบ้าน ถอนหญ้า ซักผ้าให้ลูกด้วย อยากช่วยเค้า เค้าต้องออกไปทำงานในเมือง”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 9, 64 ปี)

“ลุงมีลูกชาย โสดคนเดียว ไม่มีครอบครัว ลุงกับป่าก็ช่วยลูกบ้าง ลุงก็ปลูกผัก เก็บผลไม้บ้าง ส่วนป่าก็จะทำกับข้าว ลูกต้องไปทำงาน ลูกเป็นทหาร”
(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 2, 72 ปี)

“ป่าอยู่กับหลาน แต่ไม่ต้องดูแล เพราะเค้าโตแล้ว แม่กับพ่อเค้าไปทำงาน เดียวก็กลับมา ตอนเย็น”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 13, 70 ปี)

“ป่าไปช่วยทำไม้กวาด ทำไปทำมา บางคนก็ทำขายเองเป็นรายได้เล็กน้อย ก็เอาไว้ทำบุญล่ะ”
(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 23, 75 ปี)

6.4.3 การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สุขภาพดี ไม่ต้องรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ดี ทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองได้ ไม่มีภาวะพึ่งพาจากครอบครัว ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ป่าจะไปไหนก็ไปเอง ชีจักรยานไปบ้าง ใกล้เคียงก็เดินไป”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 3, 82 ปี)

“ป่าชอบทำงาน ก็ทำงานแบบเบา ไม่ใช่งานหนักหรือ เพราะได้เหมือนกับออกกำลังกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 25, 84 ปี)

“ลุงยังไปปลูกผัก ทำสวน ทำไร่อยู่เลย ลุงสอนชาวบ้านให้ทำเกษตรอินทรีย์ ใช้ความรู้ ใช้ปัญญาสอนคนอื่น ๆ”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 22, 63 ปี)

“ลุง รักษาเป่าน้ำมันดีให้ชาวบ้าน คนแก่ที่หมู่บ้านเราส่วนใหญ่ยังแข็งแรง เพราะเค้าเคยทำงานกันมาตลอด เหมือนกับได้ออกกำลังกาย และที่นี่ยังอากาศดี สิ่งแวดล้อมดี เราจึงยังมีสุขภาพดีกัน กินอยู่ก็น้ำพริก ผัก ปลา อาหารสะอาด พื้นบ้านทั้งนั้น”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 16, 67 ปี)

“หมู่บ้านเรามีผู้สูงอายุที่ติดเตียงแค่ 2 คนเอง คนอื่นก็ไม่มีนะ ดูอย่างป่าซิ อายุตั้ง 80 ปีแล้วยังขี่จักรยานไปโน่นไปนี่สบาย”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 27, 80 ปี)

“ดูอย่าง ป่า ค.(นามสมมติ) อายุ 79 ปีแล้ว เดินลำบากนิดหน่อย แต่ยังขี่จักรยานไปไหนมาไหนเองได้สบาย คนแก่ที่นี่ยชอบขี่จักรยาน ถ้าอายุไม่มากนักก็ขี่มอเตอร์ไซค์กัน ”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 28, 79 ปี)

นอกจากประเด็นลักษณะหรือรูปแบบการแลกเปลี่ยนและความสุขเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรแล้ว ผลจากการสนทนากลุ่มยังวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมได้ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ คือ การตอบแทนบุญคุณที่บุตรยังคงมีค่านิยมการตอบแทนบุญคุณให้แก่พ่อแม่ที่เลี้ยงดูตนมา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ลูกก่อนออกไปทำงานในเมือง ก็บอกว่า พ่อ เดียวกินข้าวกินปลาชะนะ บ่ายๆ ก็โทรมาถามว่า พ่อกินข้าวรึยัง กินกับอะไร เป็นอย่างนี้เป็นประจำ ลุงภูมิใจมาก ที่ลูกเป็นลูกกตัญญู คำพูดดีๆ แบบนี้ ทำให้ลุงมีความสุขมาก”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 14, 74 ปี)

“ลูกลุงบอกว่า พ่อแม่เลี้ยงดูผมมาตั้งแต่เล็กจนโต ตอนนี้อย่างทำงานแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผมในการดูแลพ่อแม่บ้าง”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 16, 67 ปี)

“ป้าก็เห็นลูกๆ ของเพื่อนบ้าน ญาติๆ กัน ลูกๆ เค้าก็ดูแลคนแก่แบบที่ลุง ก. (นามสมมติ) พุดเหมือนกันนะ ที่นี้ไม่มีพ่อแม่ลูกทอดทิ้งนะ”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 12, 71 ปี)

“ผมพูดแทนทุกคน ทุกครัวเรือน ในชุมชนเลยก็ได้ว่า ลูกๆ ไม่ว่าจะลูกชาย ลูกสาว จะโสดหรือแต่งงาน มีลูกบางคนอาจไปทำงานที่อื่น แต่ต้องมีลูกอย่างน้อยหนึ่งคนอยู่กับพ่อแม่ บ้านที่อยู่นี้เป็นของพ่อแม่ บุตรคนไหนอยู่ก็ปรับปรุงบ้านแต่กำลังเค้า ดูแลบ้าน ดูแลพ่อแม่ไปด้วย เป็นอย่างนี้กันทั้งชุมชน”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 10, 63 ปี)

“ลูกป่าดูแลป่าดี ซื่อของกิน ของใช้ กับข้าวกับปลา ให้อร่อยเลย ป้าไม่เคยอด”

(ผู้สูงอายุหญิง คนที่ 1, 80 ปี)

6.5 การเตรียมตัวเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคลและชุมชน

สรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในประเด็นการวิเคราะห์ “การเตรียมตัวเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขระดับบุคคลและชุมชน”

แหล่งข้อมูล	คำสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
ผู้สูงอายุ	สร้างความสุขให้ตัวเอง	-กิจกรรมการออกกำลังกาย สุขภาพแข็งแรง
	จิตใจดีไม่คิดมาก	-กิจกรรม (ร่าวงย้อนยุค) ทำให้ร่างกายแข็งแรงสดชื่น
	ทำบุญ ไปวัด นั่งสมาธิ	-ทำบุญ ทำสมาธิ ทำให้จิตใจสบาย ใจดี
	ทำงานบ้านเล็กๆน้อยๆ	-ทำงานบ้านนิดหน่อย ทำให้ร่างกายแข็งแรง
	ออกกำลังกาย	
	ทำกิจกรรมของชุมชน	

จากการสนทนากลุ่ม พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีวิธีการสร้างความสุขให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชน คือ ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงด้วยการออกกำลังกาย ซึ่งอาจจะเป็นการทำงานเล็กน้อย เช่น งานบ้าน กวาดบ้าน ปลูกผัก ถอนหญ้า การไปออกกำลังกาย การไปร่วมกิจกรรมร่าวงย้อนยุค เป็นต้น และมีสุขภาพจิตที่ดี เช่น ไปวัด ทำบุญ ทำสมาธิ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ที่หมู่บ้านเรามีกิจกรรมออกกำลังกายอาทิตย์ละ 3 วัน ที่ศูนย์กีฬากลางแจ้ง ป้ากับพวกเพื่อนในกลุ่มไปกันทั้งนั้น มันทำให้เราสุขภาพเราแข็งแรง และสนุกด้วย”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 17, 78 ปี)

“อ้อย ข. (นามสมมติ) รำวงย้อนยุคเก่งมาก อ้อย ข. ชอบมาก ในกลุ่มนี้ก็ไปกันหลายคน ไปเป็นประจำเลยทุกครั้งเลย กิจกรรมแบบนี้ทำให้คนแก่อย่างเราแข็งแรง สดชื่นได้”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 3, 82 ปี)

“ลุงก็ไปออกกำลังกายกับเค้าเหมือนกัน ลุงก็บอกว่า ออกกำลังกายจะได้แข็งแรง”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 29, 78 ปี)

“เราแก่แล้ว พอมีเงินนิดหน่อยก็ไปทำบุญ เกิดมาก็ทำบาปไปเยอะแล้ว ทำบุญบ้าง ทำสมาธิบ้าง เป็นการฝึกจิตให้สบาย”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 16, 67 ปี)

“ใช่ ป้า เราทุกคนก็ชอบทำบุญ ก็เงินที่ลูกให้มานั้นแหละ ทำบุญนะดี จิตใจจะเป็นสุข”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 17, 75 ปี)

“ตอนเราหนุ่มสาว ก็ทำบาปมาเยอะแล้ว ตอนนี่แก่แล้ว ก็ทำบุญกัน ทำแล้วก็จิตใจดี”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 11, 69 ปี)

“คนแก่อย่างพวกเรา พอช่วยทำงานบ้านนิดๆหน่อยๆ มันก็ช่วยทำให้แข็งแรงนะ คนมันเคยทำนะ ไม่ทำเลยก็จะมีไม่แข็งแรงนะ”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 14, 74 ปี)

6.6 สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม ให้ความคิดเห็นที่น่าสนใจต่อประเด็นคำถาม ซึ่งสะท้อนการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและบุตร สรุปผลจากการสนทนากลุ่มที่นำเสนอในส่วนนี้ มีรายละเอียดแบ่งเป็นประเด็นใหญ่ 4 ประเด็นได้แก่

ประเด็นที่ 1 การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (พ่อแม่สูงอายุกับบุตร) ในตำบลไหล่นาน ยังมีลักษณะต่างตอบแทน

ประเด็นที่ 2 ผู้สูงอายุไม่ได้มีความคาดหวังเรื่องเงินทองจากบุตร ในหลายกรณี การได้รับเงินจากบุตรทำให้ผู้สูงอายุไม่ค่อยมีความสุข เนื่องจากเกรงใจและไม่อยากเบียดเบียนบุตร

ประเด็นที่ 3 การเตรียมตัวของผู้สูงอายุที่จะทำให้ตนเองมีความอยู่ดีมีสุข

ประเด็นที่ 4 ความต้องการ ปัญหาและอุปสรรคระดับชุมชนของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน และในแต่ละประเด็น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (พ่อแม่สูงอายุกับบุตร) ในตำบลไหล่น่าน ยังมีลักษณะต่างตอบแทน

ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มต่างๆ ให้ความเห็นที่ค่อนข้างหลากหลายต่อคำถามที่ว่า “ท่านช่วยอธิบายวิธีการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในครอบครัวระหว่างลูกกับท่าน” และ “ระหว่างลูกกับผู้สูงอายุในชุมชน” โดยสรุปเห็นว่า การเกื้อกูลหรือการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว (พ่อแม่สูงอายุกับบุตร) ในตำบลไหล่น่านยังมีลักษณะต่างตอบแทน โดยบุตรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลพ่อแม่สูงอายุทั้งในด้านการดูแลปรนนิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและจัดหาวัสดุสิ่งของรวมทั้งเงิน

และในส่วนของผู้สูงอายุนั้น มิได้ต้องการเป็นผู้รับการเกื้อกูลจากบุตรฝ่ายเดียว แต่ยังมีบทบาทในการช่วยเหลือเกื้อกูลบุตรด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับผิดชอบช่วยเหลืองานบ้าน และการดูแลหลานในช่วงที่ยังเล็ก

“ลูกป่าดูแลป่าดี ซื่อของกิน ของใช้ กับข้าวกับปลา ใ้พร้อมเลย ป่าไม่เคยอด”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 1, 80 ปี)

“ป่าทำกับข้าวให้ลูกด้วยนะ กลางวันก็ทำกินกับลูก ลูกเค้าออกไปทำงาน ตอนเย็นถึงกลับมา”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 7, 73 ปี)

“ผมพูดแทนทุกคน ทุกครัวเรือน ในชุมชนเลยก็ได้ว่า ลูกๆ ไม่ว่าจะลูกชาย ลูกสาว จะโสดหรือแต่งงาน มีลูกบางคนอาจไปทำงานที่อื่น แต่ต้องมีลูกอย่างน้อยหนึ่งคนอยู่กับพ่อแม่ บ้านที่อยู่นี้เป็นของพ่อแม่ บุตรคนไหนอยู่ก็ปรับปรุงบ้านแต่กำลังเค้า ดูแลบ้าน ดูแลพ่อแม่ไปด้วย เป็นอย่างนี้กันทั้งชุมชน”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 10, 63 ปี)

“เวลาลูกเค้าออกไปทำงาน สร้างครอบครัวเขา เราก็ช่วยเค้าเฝ้าบ้าน เรามีกำลังแรงน้อยลงก็ทำงานเบาๆ รอบบ้านแหละ ถอนหญ้า กวาดบ้าน ทำงานเล็กๆ น้อยๆ ก็พอแล้ว เป็นการช่วยเค้าแล้ว”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 15, 80 ปี)

และในการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุให้ความเห็นตรงกันเรื่อง ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูต่อบุพการีที่บุตรให้การดูแลพ่อแม่สูงอายุอย่างดี ทั้งในด้านคำพูด พฤติกรรมการแสดงออก ตลอดจนการดูแลชีวิตประจำวันทั่วไป โดยผู้สูงอายุทั้งหมดให้ความเห็นตรงกันว่า “ความกตัญญูต่อบุพการียังคงอยู่อย่างมั่นคงในชุมชน ไม่มีครอบครัวใดในตำบลไหล่นานที่ทิ้งให้พ่อแม่สูงอายุอยู่ตามลำพัง” ซึ่งสะท้อนว่าการได้รับการเกื้อกูลจากบุตรทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข และผู้สูงอายุพึงพอใจกับการช่วยเหลือดูแลในชีวิตประจำวัน การได้พูดคุยโต้ถามทุกข์สุขกับบุตร นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังรู้สึกภูมิใจและมีความมั่นคงทางจิตใจที่บุตรยังคงให้ความสำคัญและมีความกตัญญู

“พ่อแม่เลี้ยงดูผมมาตั้งแต่เล็กจนโต ตอนนี่ผมทำงานแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผมในการดูแลพ่อแม่บ้าง”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 16, 67 ปี)

“ลูกลุง พุดจาไฟเราะ ไม่เคยใช้คำพูดที่ไม่ดีเลย คอยพุดถามสารทุกข์สุขดิบเป็นประจำ จะไปทำงานก็เข้ามากอด มาไหว้ มาลาทั้งพ่อแม่ เวลามาเยี่ยมก็เข้ามากอด ทำให้ลุงชื่นใจจริงๆ”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 11, 69 ปี)

“ป้าก็เห็นลูกๆ ของเพื่อนบ้าน ญาติๆ กัน ลูกๆ เค้าก็ดูแลคนแก่แบบที่ลุง ก. (นามสมมติ) พุดเหมือนกันนะ ที่นี้ไม่มีพ่อแม่ลูกทอดทิ้งนะ”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 12, 71 ปี)

“ลูกชายอีกคน เค้าก็ทำงานในเมือง เย็นๆ เค้าก็กลับบ้าน ป้าก็อยู่กับลุงสองคน ไม่ค่อยได้ทำงานอะไร ลูกไม่อยากให้ทำลูกบอกว่าแก่แล้ว อยากให้อยู่สบายๆ เงินที่ลูกให้ ป้าก็เอาไปทำบุญ อาหารการกิน ข้าวของเครื่องใช้ ลูกหาซื้อมาให้หมดแล้ว”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 17, 75 ปี)

“ลูกลุงก่อนออกไปทำงานในเมือง ก็บอกว่า พ่อ เดี่ยวกินข้าวกินปลาชะนะ บ่ายๆ ก็โทรมาถามว่า พ่อกินข้าวรึยัง กินกับอะไร เป็นอย่างนี้เป็นประจำ ลุงภูมิใจมาก ที่ลูกลุงเป็นลูกกตัญญู

คำพูดดีๆ แบบนี้ ทำให้ลุงมีความสุขมาก”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 14, 74 ปี)

“พ่อแม่ทุกคนมีความสุขที่สุด ถ้าเห็นลูกเป็นคนดี มีความสำเร็จในชีวิต เราเลี้ยงดูเค้ามานาน ให้การศึกษา ให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เค้าจะให้เราตอบแทน แต่เราเป็นพ่อแม่ไม่เคยเรียกร้องอะไรจากลูก แค่เห็นลูกเป็นคนดี แม่ไม่ได้ให้เงินเรา แต่เค้าก็ดูแลเราเรื่องอื่นๆ เเท่านี้ก็ชื่นใจ มีความสุขแล้ว”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 22, 63 ปี)

ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ยังได้แสดงความเห็นต่อข้อคำถามที่ว่า “ท่านรู้สึกอย่างไรในการช่วยดูแลหลาน” โดยผู้สูงอายุมีความเห็นค่อนข้างตรงกันว่า “เคยช่วยดูแลหลานบ้าง โดยเฉพาะตอนที่หลานยังเล็กอยู่ การช่วยดูแลหลานทำให้มีความสุขมาก” ซึ่งสะท้อนว่า ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทในการช่วยเหลือลูกหลาน นอกเหนือไปจากการช่วยเหลืองานบ้านต่างๆ

“ลุงรักลูกพอประมาณ รักหลานยิ่งกว่า ช่วยดูแลตอนหลานเล็กๆ ทำให้มีความสุขใจ แต่ตอน นี้หลานโตแล้ว”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 20, 81 ปี)

“ป้าอยู่กับหลาน แต่ไม่ต้องดูแล เพราะเค้าโตแล้ว แม่กับพ่อเค้าไปทำงาน เดียวก็กลับมาตอนเย็น”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 13, 70 ปี)

ส่วนความคิดเห็นต่อข้อคำถามว่า “การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ท่านรู้สึกพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร” โดยผู้สูงอายุแสดงความคิดเห็นค่อนข้างตรงกันว่า “ผู้สูงอายุที่นี้ค่อนข้างมีสุขภาพดี แม้จะมีปัญหาการเดินบ้าง ส่วนใหญ่ยังช่วยเหลือตัวเองได้ดี มักทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตัวเอง และไม่ต้องคอยให้ลูกดูแลตรงนี้” ประเด็นนี้อาจสะท้อนว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะช่วยเหลือตนเองและไม่ต้องการเป็นภาระของลูกหลาน แม้มีข้อจำกัดการเคลื่อนไหวบ้าง

“คนแก่ที่หมู่บ้านเราส่วนใหญ่ยังแข็งแรง เพราะเค้าเคยทำงานกันมาตลอด เหมือนกับได้ออกกำลังกาย และที่นี่ยังอากาศดี สิ่งแวดล้อมดี เราจึงยังมีสุขภาพดีกัน กินอยู่กับน้ำพริก ผัก ปลา อาหารสะอาด พื้นบ้านทั้งนั้น”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 16, 67 ปี)

“หมู่บ้านเรามีผู้สูงอายุที่ติดเตียงแค่ 2 คนเอง คนอื่นก็ไม่มีนะ ดูอย่างป้าชิตี อายุตั้ง 80 ปี แล้วยังขี่จักรยานไปโน่นไปนี่สบาย”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 27, 80 ปี)

“ดูอย่าง ป้า ค.(นามสมมติ) อายุ 79 ปีแล้ว เดินลำบากนิดหน่อย แต่ยังขี่จักรยานไปไหนมาไหนเองได้สบาย คนแก่ที่นี้ชอบขี่จักรยาน ถ้าอายุไม่มากนักก็ขี่มอเตอร์ไซค์กัน ”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 28, 79 ปี)

ประเด็นที่ 2 ผู้สูงอายุไม่ได้มีความคาดหวังเรื่องเงินทองจากบุตร ในหลายกรณี การได้รับเงินจากบุตร ทำให้ผู้สูงอายุไม่ค่อยมีความสุข เนื่องจากเกรงใจและไม่อยากเบียดเบียนบุตร

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่แสดงความเห็นสอดคล้องกันว่า ไม่ได้คาดหวังเรื่องเงินทองจากบุตร และทุกครั้งที่บุตรให้เงิน ก็รับไว้ด้วยความเกรงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เนื่องจากบุตรดูแลความเป็นอยู่ทั่วไปดีอยู่แล้ว ในขณะที่บุตรที่อยู่อื่น ผู้สูงอายุก็นำเงินที่ได้คาดหวังเช่นกัน เนื่องจากบุตรทุกคนในตำบลไหล่น่าน ยังคงมีค่านิยมกตัญญูและต้องการทดแทนคุณพ่อแม่ผู้สูงอายุอย่างมั่นคง

“พวกเราแก่แล้ว ส่วนใหญ่ลูกให้เงินซะมากกว่า ให้มากให้น้อย เราก็ดูไม่แค่ว่า ไม่น้อยใจ ไม่เคยขอ แค่ว่า เรากียินดีและมีความสุข บางทีก็ไม่อยากรับหรอก กลัวลูกไม่พอใช้”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 3, 82 ปี)

“ลูกสาว ลูกเขย ช่วยกันทำงาน พอเค้าขายผลผลิตได้ มีเงิน เค้าก็แบ่งให้ป้าไว้ใช้บ้าง”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 19, 83 ปี)

“ส่วนใหญ่ลูกให้เงิน แต่ก็เอาไปทำบุญ เพราะเราเกิดมานานแล้ว บาบก็ทำ ก็ต้องทำบุญ มากๆ ก่อนตาย”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 11, 69 ปี)

“ลูกทำงานอยู่กรุงเทพ เค้าส่งเงินมาให้ลูกใช้ตลอด”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 8, 68 ปี)

ประเด็นที่ 3 การเตรียมตัวของผู้สูงอายุที่จะทำให้ตนเองมีความอยู่ดีมีสุข

นอกจากครอบครัวจะเป็นหลักในการแลกเปลี่ยนเกื้อหนุน อันส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุแล้ว ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนไหล่น่านยังเกิดจากการเตรียมตัวของผู้สูงอายุเพื่อให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี โดยผู้สูงอายุยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรม ทำงานบ้าน หรือร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ หรือกิจกรรมนันทนาการของชมรมหรือกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

“ป่าชอบทำงาน ก็ทำงานแบบเบา ไม่ใช่งานหนักหรือ เพราะได้เหมือนกับออกกำลังกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 25, 84 ปี)

“ที่หมู่บ้านเรามีกิจกรรมออกกำลังกายอาทิตย์ละ 3 วัน ที่ศูนย์กีฬากลางแจ้ง ป้ากับพวกเพื่อนในกลุ่มไปกันทั้งนั้น มันทำให้เราสุขภาพเราแข็งแรง และสนุกด้วย”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 17, 78 ปี)

“อ้าย ข. (นามสมมติ) รำวงย้อนยุคเก่งมาก อ้าย ข. ชอบมาก ในกลุ่มนี้ก็ไปกันหลายคน ไปเป็นประจำเลยทุกครั้งเลย กิจกรรมแบบนี้ทำให้คนแก่อย่างเราแข็งแรง สดชื่นได้”

(ผู้สูงอายุหญิง, คนที่ 3, 82 ปี)

“ลูกก็ไปออกกำลังกายกับเค้าเหมือนกัน ลูกก็บอกว่า ออกกำลังกายจะได้แข็งแรง”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 29, 78 ปี)

ประเด็นที่ 4 ความต้องการ ปัญหาและอุปสรรคระดับชุมชน ของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน

ในส่วนของชุมชน ได้พยายามจัดกิจกรรมหรือให้การสนับสนุนโครงการที่ส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แม้ว่าจะยังมีปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่ทำให้การดำเนินงานยังไม่ประสบความสำเร็จหรือไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ หรือไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในบางประเด็น แต่ผู้นำในระดับหมู่บ้านและระดับตำบลก็พยายามดำเนินการ แต่คงต้องมีการพัฒนารูปแบบ ส่งเสริมและสนับสนุนโดยชุมชนให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

“ผู้นำบางหมู่บ้าน ไม่ได้สนใจกิจกรรมการพัฒนาคนเท่าที่ควร ทำให้ไม่มีกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุจริงๆ อบต.จัดให้ทำอะไร ก็ทำตามที่เค้าบอก”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 11, 69 ปี)

“อยากให้หมู่บ้าน เรามีรถฉุกเฉินประจำหมู่บ้าน ที่ไหล่น่านมีที่เดียวที่บ้านท่าข้าม เอาไว้เวลาเจ็บป่วยฉุกเฉิน” “อบต.บอกว่าไม่มีงบให้ เพราะต้องใช้เงินจำนวนมาก”

(ผู้สูงอายุชาย, คนที่ 14, 74 ปี)

“ผมมีโครงการให้เด็กได้มีกิจกรรมกับผู้สูงอายุ เสนอโครงการและประสานกับอบต.โรงเรียน และวัดไปแล้ว ตอนนี้งำลังรองบประมาณอยู่ ผมคาดว่าจะดำเนินการได้ภายในปีนี้”

(ผอ.รพ.สต.ไหล่น่าน)

บทที่ 7

เปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่าง ผู้สูงอายุตำบลไหล่นานกับสูงอายุไทยในชนบท

ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระหว่างข้อมูลจากกรณีศึกษาตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน กับข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี พ.ศ.2554 เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นว่า อิทธิพลของบริบทสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างมีความสัมพันธ์กับการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวอย่างไร เนื่องจากตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ที่เป็นสังคมสูงวัยมากกว่าหนึ่งทศวรรษ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556b) จนกระทั่งปัจจุบันนี้สัดส่วนผู้สูงอายุของตำบลไหล่นาน เพิ่มมากขึ้นถึงร้อยละ 19.7 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, 2556) ในขณะที่สภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมยังคงเป็นแบบชนบทที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีขนาดครอบครัวเฉลี่ย 3.18 คน จำนวนบุตรเฉลี่ย 3.1 คนและมีบุตรอย่างน้อย 1 คนที่อาศัยอยู่ใกล้หรืออยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกับผู้สูงอายุ ส่วนบุตรที่เหลือมักย้ายถิ่นไปยังเขตเมืองเพื่อประกอบอาชีพและทำงาน และยังคงมีการติดต่อระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ ส่วนข้อมูลจากการสำรวจผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 ที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทนั้น ยังมีบริบทของสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เป็นทั้งชุมชนกึ่งเมืองและชนบท (สำนักนโยบายและวิชาการสถิติ, 2555) ผู้สูงอายุมีจำนวนบุตรเฉลี่ย 3.94 คน โดยผู้สูงอายุวัยปลาย 80 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนบุตร (เฉลี่ย) มากเป็น 2 เท่าของจำนวนบุตรของผู้สูงอายุวัยต้น จึงมีนัยยะว่าขนาดครอบครัวของผู้สูงอายุวัยต้นมีขนาดลดลง แต่ส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่กับบุตรอย่างน้อย 1 คน ซึ่งมักเป็นบุตรสาวที่สมรสแล้วมากกว่าบุตรชาย บุตรที่เหลือมีการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพและทำงาน (Knodel et al., 2013) และยังคงมีการติดต่อระหว่างกันด้วยช่องทางที่สะดวกและเหมาะสมเช่นกัน ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสภาพบริบทสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของไหล่นานที่เป็นชุมชนชนบท อาจมีบางบริบทที่คล้ายคลึงและบางบริบทอาจแตกต่างจากบริบทของผู้สูงอายุไทยในชนบท ดังนั้นเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่พบจากผลการศึกษาได้อย่างละเอียดและชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท และเปรียบเทียบความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาเป็น 4 ส่วน ดังนี้

7.1 การจัดการข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

7.2 เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุ

ไทยในชนบท

7.3 เปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท

7.4 วิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท

7.1 การจัดการข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

จากที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.2 การจัดการข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 ด้วยการคัดเลือกเฉพาะผู้สูงอายุที่ตอบแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองและตอบครบทุกข้อคำถามที่ผู้วิจัยคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เท่านั้น และทำ normalized weight กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเพื่อให้ค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือก ในขั้นตอนดังกล่าวมีความถูกต้องและเชื่อมั่นได้ว่า ทุกๆ ตัวอย่างมีโอกาสได้รับการคัดเลือกจากประชากรเท่าๆ กัน (Thomas & Heck, 2001) และสามารถอ้างอิงไปยังประชากรได้ โดยได้ตัวอย่างผู้สูงอายุไทยในชนบท จำนวน 8,896 คน

ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุเพศหญิง ร้อยละ 57.57 มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ร้อยละ 58.72 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 83.70 และสมรสแล้ว ร้อยละ 66.96 มีบุตรเฉลี่ย 3.94 คน และส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 58.02 มีรายได้เพียงพอ ร้อยละ 59.53 และมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาท ร้อยละ 51.08 เป็นผู้มีสถานะสุขภาพดีและดีมาก ร้อยละ 42.56 สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง ร้อยละ 72.72 แต่มีโรคเรื้อรังประจำตัวอย่างน้อย 1 โรค ร้อยละ 50.48 และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ร้อยละ 81.00 และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ ร้อยละ 70.66 (ตารางที่ ข.1-ภาคผนวก ข)

ผลการศึกษาการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตร พบว่าการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตรในด้านการรับ พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.64 เป็นผู้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.96 ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเดียวกัน ส่วนด้านการให้ พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ร้อยละ 90.65 และ 92.15 ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่มีการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจกับบุตรในรูปแบบการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นมากกว่า ส่วนการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตรในด้านการรับ พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ ร้อยละ 91.05 และ ร้อยละ 85.28 ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรที่อยู่อื่นและบุตรที่อยู่ในครัวเรือน

ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่อาจมีสุขภาพดี และไม่ได้รับการปรนนิบัติกิจวัตรประจำวันจากบุตรทั้งที่อยู่ทีอื่นและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ส่วนการให้การช่วยเหลือ พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ร้อยละ 96.92 ไม่ได้เป็นหลักในการดูแลหลานให้กับบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และร้อยละ 90.28 ไม่ได้เป็นหลักในการดูแลหลานให้กับบุตรที่อยู่ทีอื่น ซึ่งเป็นที่สังเกตว่าการแลกเปลี่ยนแบบการช่วยดูแลหลานให้กับบุตรและการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรเป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่สามารถปฏิบัติได้แม้ว่ามีบุตรอยู่ทีอื่น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าครัวเรือนของบุตรอาจอยู่ใกล้กัน อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน อยู่ในตำบลเดียวกัน จึงสามารถนำหลานมาฝากให้ผู้สูงอายุไทยในชนบทช่วยดูแล และบุตรสามารถมาช่วยปรนนิบัติดูแลผู้สูงอายุไทยในชนบทได้เช่นเดียวกับการมีบุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ตารางที่ ข.2 และ ข.3-ภาคผนวก ข)

ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่า เมื่อพิจารณาจาก 1) ลักษณะการอยู่อาศัยระหว่างกัน ได้แก่ การอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน และการอาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร พบว่ารูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทยในชนบท ร้อยละ 54.48 อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร และร้อยละ 30.30 อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กันกับบุตร ที่เหลือร้อยละ 15.22 อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตรและ 2) การติดต่อระหว่างกันจากบุตรที่อยู่ทีอื่น พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ร้อยละ 73.90 ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ ที่เหลือร้อยละ 15.87 เป็นผู้ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว และร้อยละ 2.66 เป็นผู้ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ยังคงอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันหรืออยู่ใกล้ชิด/ติดกันกับบุตร และมีการติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นทั้งการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ (ตารางที่ ข.4 และ ข.5-ภาคผนวก ข)

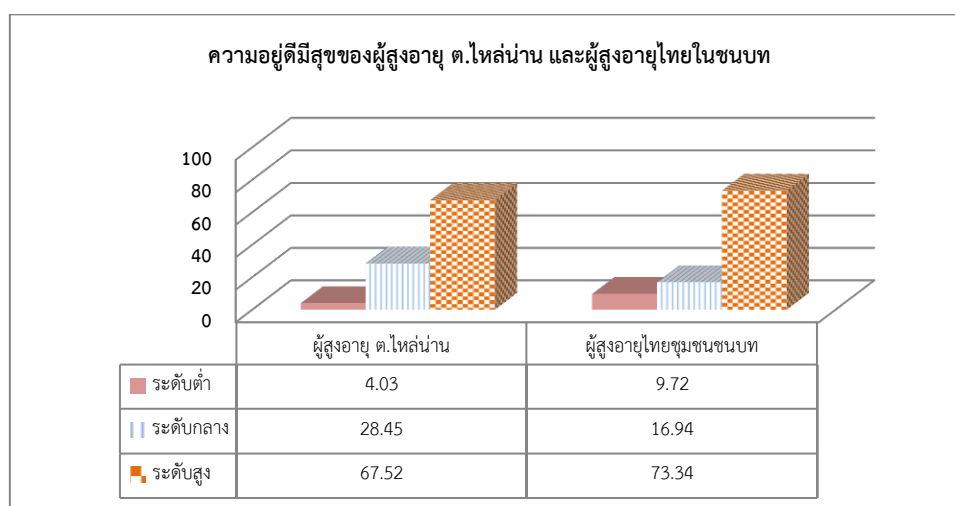
7.2 เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ส่วนนี้เป็นการนำเสนอภาพของความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้สูงอายุตำบลไหล่น่าน มีรูปแบบความอยู่ดีมีสุขที่ระดับต่ำและระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยผู้สูงอายุตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ร้อยละ 67.52) และระดับต่ำ (ร้อยละ 4.03) น้อยกว่าความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 73.34 และร้อยละ 9.72 ตามลำดับ) ยกเว้นความอยู่ดีมีสุขระดับกลาง ที่ผู้สูงอายุตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 28.45) มากกว่าความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย (ร้อยละ 16.94) (ภาพที่ 6) ทั้งนี้ค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขทั้งผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน

($X = 2.694$, $SD = 0.559$) และผู้สูงอายุไทยในชนบท ($X = 2.726$, $SD = 0.652$) มีความสอดคล้อง เช่นกัน

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

7.3 เปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

การศึกษาส่วนนี้เป็นการเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนกับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกับผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยเป็นการพิจารณาระดับสองตัวแปรเพื่อแสดงข้อเท็จจริงว่า เมื่อมีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรแล้ว ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน จะมีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท อย่างไร โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรว่า ในแต่ละกลุ่มของจำนวนเงินที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน มีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีความอยู่ดีมีสุขอย่างไรและระดับใด เปรียบเทียบระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ประกอบแผนภาพแสดงการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ ใน 4 รูปแบบกับความอยู่ดีมีสุข ซึ่งได้แก่ การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น การให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น โดยแต่ละรูปแบบนำเสนอด้วย 2 แผนภาพ ได้แก่ แผนภาพแรก กล่าวถึง การรับ/ไม่รับเงิน หรือการให้/ไม่ให้เงินของแต่ละรูปแบบกับความอยู่ดีมีสุข เพื่อเสนอภาพรวมของการแลกเปลี่ยนกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ส่วนแผนภาพที่สอง กล่าวถึงเฉพาะการรับเงิน/ให้เงินของแต่ละรูปแบบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยใน

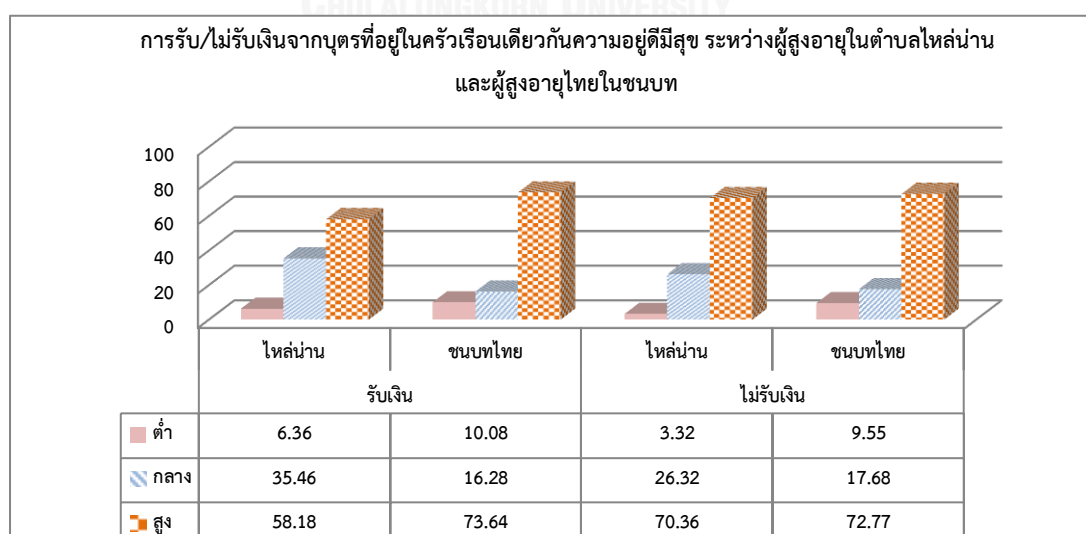
ชนบท เพื่อนำเสนอว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ที่ทำการแลกเปลี่ยนกับ บุตรในจำนวนเงินที่แตกต่างกัน จะมีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีความอยู่ดีมีสุขอย่างไร ดังแผนภาพที่ 6-14 ส่วนการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ มีเพียง 2 รูปแบบได้แก่ การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรและการช่วยดูแลหลาน ซึ่งนำเสนอเพียง 2 แผนภาพได้แก่ แผนภาพที่ 15 และ 16 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ

การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

เมื่อพิจารณาการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 6.36) และสูง (ร้อยละ 58.18) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 10.08 และ 73.64 ตามลำดับ) และมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 35.46) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 16.28) และเมื่อพิจารณาการไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.32) และสูง (ร้อยละ 70.36) น้อยกว่าสัดส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับเดียวกัน (ร้อยละ 9.55 และ 72.77) ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 26.32) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.68) (ภาพที่ 7)

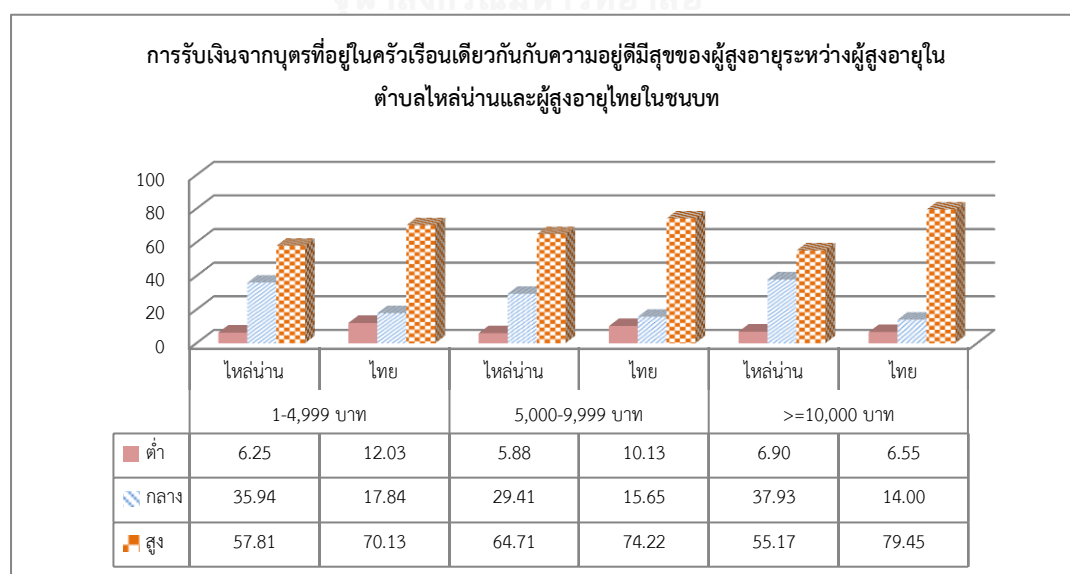
ภาพที่ 7 เปรียบเทียบการรับและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

และเมื่อพิจารณาเฉพาะการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 35.94) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.84) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 6.25) และสูง (ร้อยละ 57.81) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 12.03 และ 70.13 ตามลำดับ) ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 5,000-9,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 29.41) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 15.65) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 5.88) และสูง (ร้อยละ 64.71) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทย (ร้อยละ 10.13 และ 74.22 ตามลำดับ) และผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 6.90) และกลาง (ร้อยละ 37.93) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 6.55 และ 14.00 ตามลำดับ) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ร้อยละ 55.17) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 79.46) (ภาพที่ 8) และเป็นที่น่าสนใจว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจาก 1-4,999 บาทต่อปี 5,000-9,999 บาทต่อปี และ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 70.13 เป็นร้อยละ 74.22 และ 79.46 ตามลำดับ

ภาพที่ 8 เปรียบเทียบการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

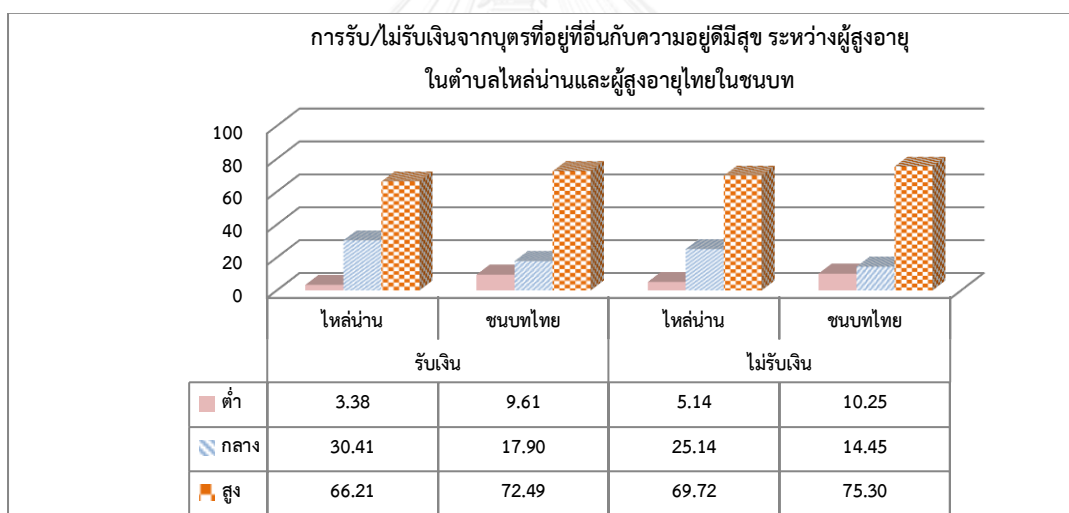

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น

เมื่อพิจารณาการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น จะมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.38) และสูง (ร้อยละ 66.21) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 9.61 และ 72.49 ตามลำดับ) และมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 30.41) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.90) และเมื่อพิจารณาการไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 5.41) และสูง (ร้อยละ 69.71) น้อยกว่าสัดส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับเดียวกัน (ร้อยละ 10.25 และ 75.30) ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 25.14) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 14.45) (ภาพ 9)

ภาพที่ 9 เปรียบเทียบการรับและไม่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

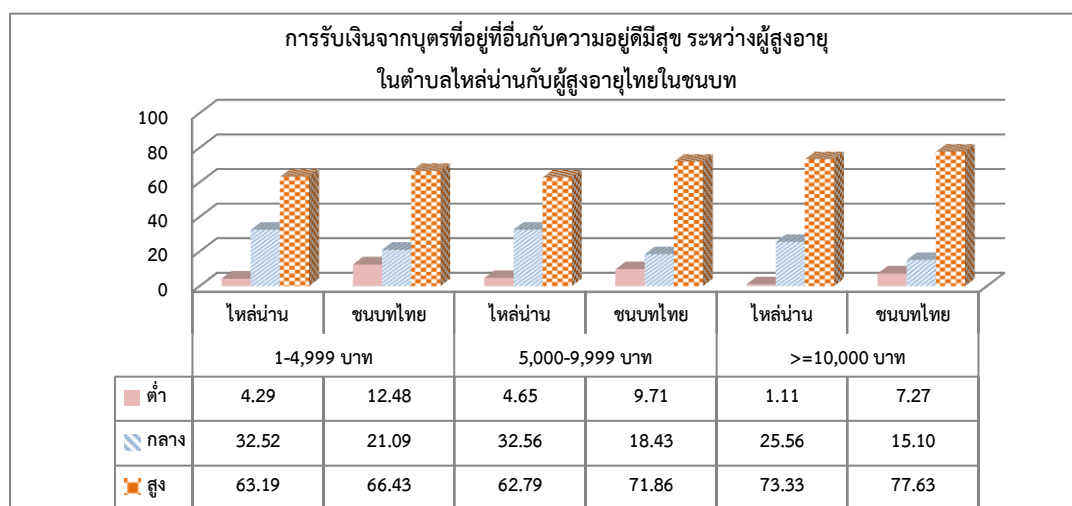

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

และเมื่อพิจารณาเฉพาะการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุข ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 32.52) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 21.09) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 4.29) และสูง (ร้อยละ 63.19) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 12.48 และ 66.43 ตามลำดับ) ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 5,000-9,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 32.56) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 18.43) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มี

ความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 4.65) และสูง (ร้อยละ 62.79) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 9.71 และ 71.86 ตามลำดับ) และผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 1.11) และสูง (ร้อยละ 73.33) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 7.27 และ 77.63 ตามลำดับ) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 25.56) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 15.10) (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 เปรียบเทียบการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

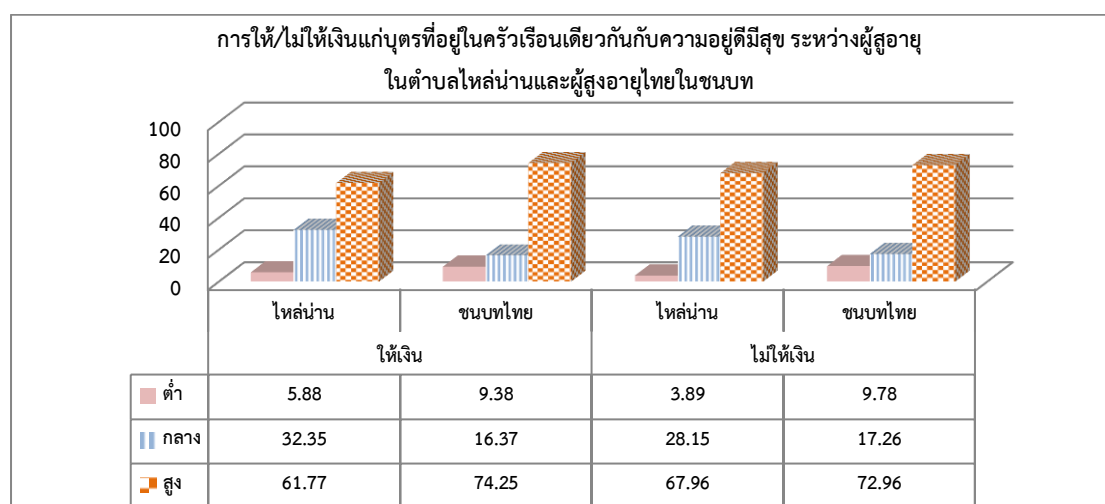

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

การให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

เมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 5.88) และสูง (ร้อยละ 61.77) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 9.38 และ 74.25 ตามลำดับ) และมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 32.35) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 16.37) และเมื่อพิจารณาการไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.89) และสูง (ร้อยละ 67.96) น้อยกว่าสัดส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับเดียวกัน (ร้อยละ 9.78 และ 72.96) ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 28.15) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.26) (ภาพที่ 11)

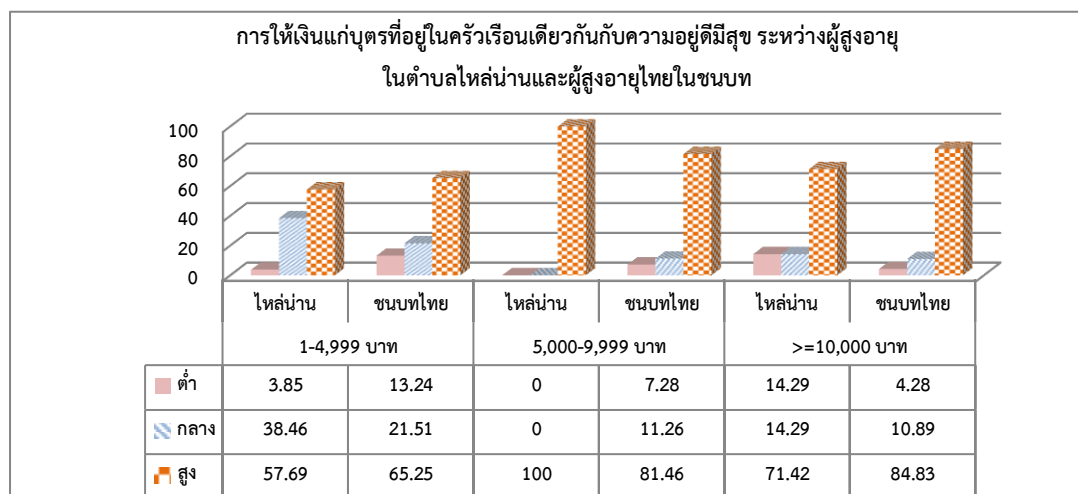
ภาพที่ 11 เปรียบเทียบการให้และไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

และเมื่อพิจารณาเฉพาะการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 38.46) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 21.51) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.85) และสูง (ร้อยละ 57.69) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 13.24 และ 65.25 ตามลำดับ) ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 5,000-9,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 0.00) และกลาง (ร้อยละ 0.00) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 7.28 และ 11.26 ตามลำดับ) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ร้อยละ 100.00) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 81.46) และผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันตั้งแต่ 10,000 บาท ต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 14.29) และกลาง (ร้อยละ 14.29) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 4.28 และ 10.89 ตามลำดับ) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ร้อยละ 71.42) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 84.83) (ภาพที่ 12) และเป็นที่น่าสนใจว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจาก 1-4,999 บาทต่อปี 5,000-9,999 บาทต่อปี และ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.25 เป็นร้อยละ 81.46 และ 84.83 ตามลำดับ

ภาพที่ 12 เปรียบเทียบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

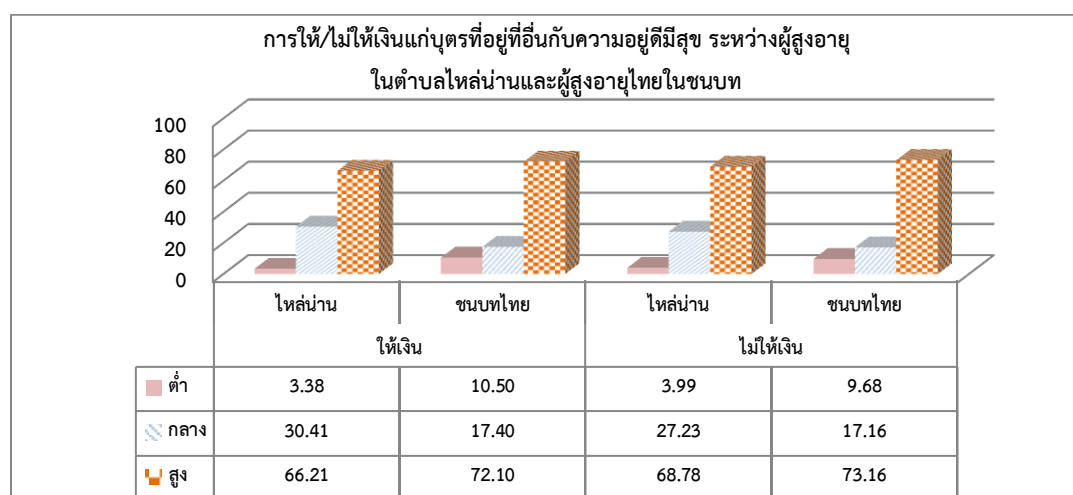

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

เมื่อพิจารณาการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.38) และสูง (ร้อยละ 66.21) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 10.50 และ 72.10) ตามลำดับ และมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 30.41) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.40) และเมื่อพิจารณาการไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.99) และสูง (ร้อยละ 68.78) น้อยกว่าสัดส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับเดียวกัน (ร้อยละ 9.68 และ 73.16) ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 27.23) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.16) (ภาพ 13)

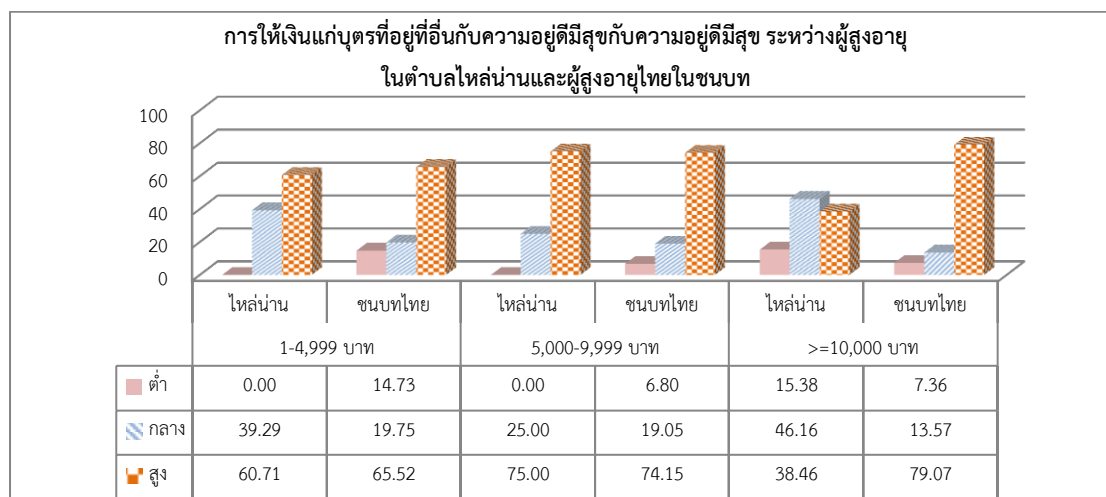
ภาพที่ 13 เปรียบเทียบการให้และไม่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

และเมื่อพิจารณาเฉพาะการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นกับความอยู่ดีมีสุข ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 39.29) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 19.79) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 0.00) และสูง (ร้อยละ 60.71) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 14.73 และ 65.52 ตามลำดับ) ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 5,000-9,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 0.00) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 6.80) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 25.00) และสูง (ร้อยละ 75.00) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 19.05 และ 74.15) และผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 15.38) และกลาง (ร้อยละ 46.16) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 7.36 และ 13.57 ตามลำดับ) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ร้อยละ 38.46) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 79.07) (ภาพที่ 14) และเป็นที่น่าสนใจว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นเพิ่มขึ้นจาก 1-4,999 บาทต่อปี 5,000-9,999 บาทต่อปี และ 10,000 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.52 เป็นร้อยละ 74.15 และ 79.07 ตามลำดับ

ภาพที่ 14 เปรียบเทียบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ที่อื่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

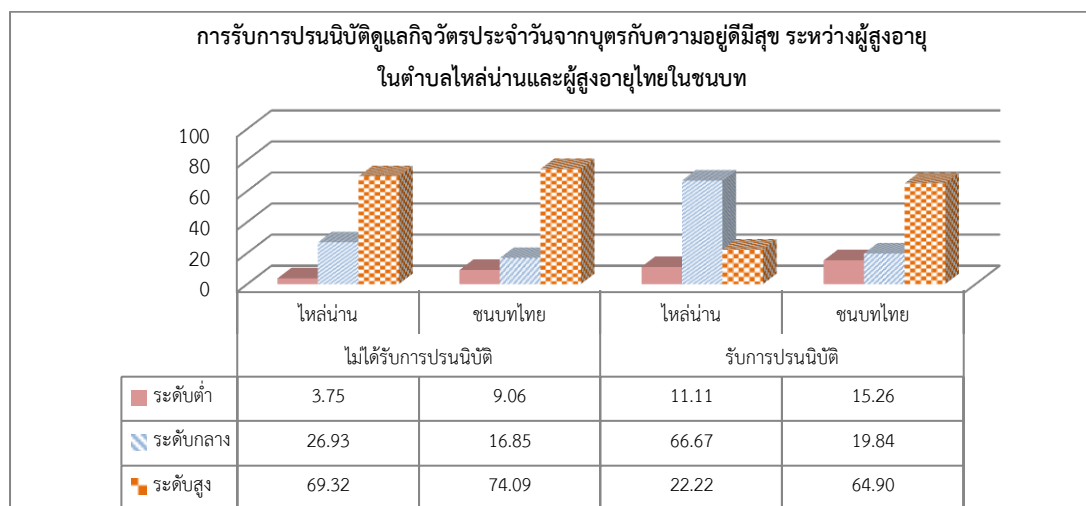
ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ

การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

เมื่อพิจารณาการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มากกว่าผู้ที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และเมื่อพิจารณาผู้ที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 3.75) และสูง (ร้อยละ 69.32) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 9.06 และ 74.09) แต่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 26.93) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 16.85) ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 11.11) และสูง (ร้อยละ 22.22) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 15.26 และ 64.90 ตามลำดับ) แต่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 66.67) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 19.84) แต่เป็นที่สังเกตว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงแตกต่างกันมาก (ร้อยละ 22.22 และ 64.90 ตามลำดับ) (ภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 เปรียบเทียบการรับการปรับนับดีดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

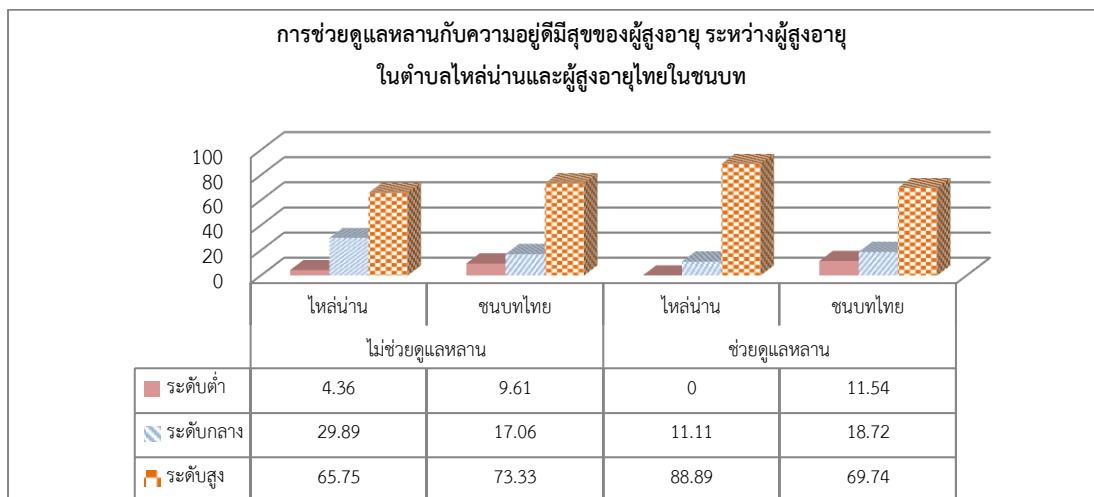

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

การช่วยดูแลหลาน

เมื่อพิจารณาการช่วยดูแลหลานกับความอยู่ดีมีสุข พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลานมากกว่าผู้ที่ช่วยดูแลหลาน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับต่ำ (ร้อยละ 4.36) และสูง (ร้อยละ 65.75) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 9.61 และ 73.33 ตามลำดับ) แต่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 29.89) มากกว่าผู้สูงอายุไทย (ร้อยละ 17.06) และเมื่อพิจารณาผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ช่วยดูแลหลาน พบว่าผู้ที่ช่วยดูแลหลาน มีสัดส่วนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลาง (ร้อยละ 11.11) น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 18.72) แต่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ร้อยละ 88.89) มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 69.74) (ภาพที่ 16)

ภาพที่ 16 เปรียบเทียบการช่วยเหลือกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ที่มา: คำนวณข้อมูล โดยผู้วิจัย

7.4 วิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ และตัวแปรทั้งหมดในแบบจำลองนี้เหมือนกับแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ตารางที่ 22 ในบทที่ 5

โดยแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ประกอบด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านจากตารางที่ 22 (แบบจำลองที่ 1 และ 2) และแบบจำลองๆ ของผู้สูงอายุไทยในชนบท (แบบจำลองที่ 3 และ 4) ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอด้วยการอธิบายผลการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ร่วมกับการอภิปรายผลว่าเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว ปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากแบบจำลองของผู้สูงอายุไทยในชนบทอย่างไร ขนาดอิทธิพลของตัวแปรในปัจจัยการแลกเปลี่ยนนั้นมีขนาดเท่าใด เป็นไปในทิศทางใดและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 หรือไม่ อย่างไร ซึ่งการเปรียบเทียบเช่นนี้จะได้อรรถประโยชน์เสริมเพิ่มเติมผลที่ได้จากวิจัยเชิงคุณภาพในบทที่ 6 ว่า ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านภายใต้บริบทสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในพื้นที่เฉพาะถิ่นของ

ตำบลไหล่น่าน จะมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากชนบทไทยอย่างไร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (ตารางที่ 24)

ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พิจารณาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจผ่านตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น ตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อื่น กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่ามีเพียง 1 ตัวแปร ได้แก่ การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งแตกต่างจากแบบจำลองฯ ของผู้สูงอายุไทยในชนบท ที่มี 3 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ทั้งนี้ผู้วิจัยอธิบายผลการศึกษานี้ด้วยแบบจำลองที่ 1 เป็นหลักและอธิบายเสริมเพิ่มเติมด้วยแบบจำลองที่ 2 ในกรณีที่ผลการศึกษาทั้งสองแบบจำลอง (แบบจำลองที่ 1 และ 2) ไม่สอดคล้องกัน และอธิบายเปรียบเทียบผลการศึกษานี้ด้วยแบบจำลองที่ 3 เป็นหลัก และอธิบายเสริมเพิ่มเติมด้วยแบบจำลองที่ 4 ในกรณีที่ผลการศึกษาทั้งสองแบบจำลอง (แบบจำลองที่ 3 และ 4) ไม่สอดคล้องกัน (แบบจำลองที่ 3 และ 4) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

พบว่าตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 36.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ซึ่งแตกต่างจากแบบจำลองของผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นในทุกจำนวน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

1) การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มี

โอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 36.0 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจอธิบายได้ว่าแม้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้จะมีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่ก็มีผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานเพียงร้อยละ 2.76 เท่านั้น (ตารางที่ 6) ที่สามารถจะให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นได้ และเมื่อเทียบกับจำนวนเงินเฉลี่ยต่อปีของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 18,333.33 บาท¹¹ แล้ว พบว่าจำนวนเงินที่จะให้แก่บุตรที่อยู่อื่นนั้นเป็นจำนวนเงินค่อนข้างมาก จึงอาจเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปี จะมีเงินเหลือพอใช้จ่ายไม่มากนักหรืออาจเป็นไปได้ว่าบุตรที่อยู่อื่นยังไม่สามารถดูแลตนเองได้ จึงมีความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและต้องการความช่วยเหลือจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ทั้งสองประเด็นนี้ทำให้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้มีโอกาสหงุดหงิดรำคาญใจ (ตารางที่ 23) ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปี จึงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ในแบบจำลองที่ 1 แต่เป็นที่สังเกตว่าหากเป็นผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวน 1-4,999 บาทต่อปี มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 5,000-9,999 บาทต่อปี มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นอาจสะท้อนว่าการให้เงินจำนวนไม่มาก 1-4,999 บาทต่อปี ทั้งที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอกว่าผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่อาจพอจะให้การช่วยเหลือเงินแก่บุตรได้ โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้รู้สึกว่าการที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปีนั้น ทำให้ตนเองเป็นคนที่มีคุณค่าและมีความหวังในชีวิต (ตารางที่ 23) และความหวังในชีวิตนี้เองที่เป็นแรงขับเคลื่อนเชิงบวก ให้ผู้สูงอายุมีพลังที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมาย (เหตุยัติพิภย์ ตัณฑเทศ และคณะ, 2557) ต่อไปได้ แต่สังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ตารางที่ 24) สำหรับผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวน 5,000-9,999 บาทต่อปี อาจรู้สึกว่าการให้เงินที่ให้นั้นเริ่มเป็นภาระมากขึ้นสำหรับตนเองในการช่วยเหลือเงินแก่บุตรที่อยู่อื่น โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นจำนวนมากถึง 5,000-9,999 บาทต่อปี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีแนวโน้มของโอกาสที่จะไม่มีความสุขและเศร้าหมองมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 23) ทั้งนี้จะสังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับ

¹¹ คำนวณจำนวนเงินเฉลี่ยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นเท่านั้น

ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ตารางที่ 24)

ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นในทุกจำนวน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น อาจเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุไทยกลุ่มนี้ บางคนอาจมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ที่พร้อมจะให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นด้วยความเต็มใจและอาจมีความสุขที่ได้ให้เงินแก่บุตร หรือบุตรของผู้สูงอายุบางคนอาจไม่มีความจำเป็นต้องการเงิน และในฐานะที่พ่อแม่พร้อมที่จะเป็นผู้ให้เสมอ จึงมีความสุขที่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ส่วนบางคนอาจมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีและไม่พร้อมที่จะให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น แต่จำเป็นต้องให้เงินแก่บุตร จึงอาจคิดมาก/วิตกกังวลใจ หงุดหงิดรำคาญใจ ไม่มีความหวังในชีวิต (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข.) และไม่มีความสุข ดังนั้นภาพรวมของผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นทุกจำนวน จึงมีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

2) การให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนในทุกๆ จำนวน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ผู้สูงอายุกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ส่วนใหญ่ให้เงินจำนวนที่ไม่มาก และเงินจำนวนนี้อาจเป็นการให้เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของบุตรเล็กๆ น้อยๆ ภายในครัวเรือน เช่น ค่าเครื่องอุปโภค บริโภค เป็นต้น และมีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 7.22 เท่านั้นที่ให้เงินแก่บุตรในครัวเรือนได้ และเมื่อผู้สูงอายุให้เงินกับบุตรไปแล้ว อาจทำให้ผู้สูงอายุมีเงินเหลือไว้ใช้จ่ายส่วนตัวน้อยลง เช่น มีเงินทำบุญน้อยลง ดังเช่นผลการสนทนากลุ่มที่พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียว เนื่องจากอายุมาก ไม่ได้ทำงานและไม่มีรายได้ เงินที่มีส่วนใหญ่ออกไปทำบุญ และเป็นที่สังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าความสัมพันธ์เชิงลบดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขลดลง แต่อาจเป็นความรู้สึกเกรงใจบุตรและอยากจะทำสิ่งต่างๆ ให้แก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันบ้าง จึงอาจทำให้ภาพรวมของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบท พบว่ามีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่จนมาก จนและเกือบจน¹² ถึงร้อยละ

¹² จน หมายถึง มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน ; จนมาก หมายถึง มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนเกินกว่า 20% ; เกือบจน หมายถึง มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจนไม่เกิน 20% โดยผู้วิจัยคำนวณสัดส่วนคนจนของผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี จากข้อคำถาม “ท่านมีรายได้เฉลี่ยจากทุกแหล่งในการเลี้ยงชีพตนเอง/ครอบครัว โดยเฉลี่ยปีละเท่าใด” เทียบกับเส้นความยากจนระดับประเทศ พ.ศ.2554

ละ 47.85 ของจำนวนผู้สูงอายุในชุมชนชนบททั้งหมด โดยเฉพาะกลุ่มที่จนและจนมากเป็นกลุ่มที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าระดับมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำของสังคมแต่กลุ่มที่เกือบจนถือเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสเป็นคนจนได้ง่าย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหวต่อภาวะวิกฤตต่างๆ ได้ง่าย เช่น ภาวะเศรษฐกิจ สุขภาพ การทำงานหรือแม้แต่ภาวะภัยพิบัติจากธรรมชาติ เป็นต้น และจากการวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ทั้งนี้การมีรายได้ไม่เพียงพอยังทำให้ผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มนี้คิดมาก/วิตกกังวลใจ ไม่มีความหวังในชีวิต ไม่มีความสุขและเศร้าหมอง (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) อีกด้วย ดังนั้นผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปีจึงมีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น

เมื่อเปรียบเทียบการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันในทุกจำนวน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แต่ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

อาจอธิบายได้ว่าบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมภายในหมู่บ้าน ตำบลไหล่น่าน มีรายได้จากการขายพืชผลเกษตรกรรม ซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาล เวลาและปริมาณพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้ ราคาขาย บุตรจึงจะนำเงินส่วนนี้แบ่งให้แก่พ่อแม่สูงอายุบ้าง โดยสังเกตได้จากจำนวนเงินเฉลี่ยต่อปีที่ผู้สูงอายุรับจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันมีเพียง 6,134.55 บาทต่อปีเท่านั้น (ตารางที่ 6) (เฉลี่ยเดือนละ 511.21 บาท) ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่น้อยมาก นอกจากนี้บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันยังเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายในครัวเรือนทั้งหมด ผู้สูงอายุจึงอาจรู้สึกเกรงใจที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน แม้เพียง 1-4,999 บาทต่อปี และจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มนี้ มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันก็ตาม โดยข้อมูลสนับสนุนที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า “แม้ไม่มีเงิน ก็จะไม่มีการใช้จ่ายอะไร อาหารการกิน

ก็มาจากพืชผักที่ปลูกเอง ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ลูกที่อยู่ในครัวเรือนก็เป็นผู้จัดหาไว้ให้พร้อมอยู่แล้ว” (สนทนากลุ่ม, สรุปรจากหัวข้อ 6.3.1 การรับจากบุตร) แต่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 5,000-9,999 บาทต่อปีและตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป กลับมีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ผู้สูงอายุในสองกลุ่มหลัง อาจรู้สึกเกรงใจและไม่ได้ต้องการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันจริงๆ เนื่องจากมีสัดส่วนของผู้ที่มีฐานะและมีรายได้เพียงพอมากกว่า ประกอบกับจำนวนเงินที่รับจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันก็ไม่มากเช่นกัน จึงอาจเป็นการยืนยันว่าการรับเงินดังกล่าว อาจเป็นการรับเงินเพื่อให้บุตรมีความรู้สึกที่ดีที่ได้ให้เงินแก่พ่อแม่สูงอายุบ้างตามโอกาสที่สมควร ดังข้อมูลสนับสนุนที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน ที่พบว่า จำนวนเงินที่รับจากบุตรในครัวเรือนเดียวกัน “เป็นจำนวนเงินที่ไม่มากและบุตรมักจะคะยั้นคะยอให้รับ โดยบุตรจะให้หรือไม่ให้พ่อแม่สูงอายุก็นำไม่ได้รู้สึกน้อยใจ เนื่องจากบุตรให้การดูแลความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันที่ดีอยู่แล้ว และจำนวนเงินที่รับนี้ก็นำไปทำบุญกันมากกว่า” (ผู้สูงอายุหญิง, สนทนากลุ่ม, 30 มิถุนายน 2557) อย่างไรก็ตาม จะสังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุข แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานอาจเกิดความรู้สึก “เกรงใจ” บุตร จึงทำให้ผู้สูงอายุที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และสำหรับประเด็นนี้ ผู้วิจัยนำเสนอในการอภิปรายผลบทที่ 8

ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยชุมชนชนบทกลุ่มที่รับเงินจากบุตรในครัวเรือนเดียวกัน ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ผู้สูงอายุไทยในชนบทเกือบร้อยละ 50 เป็นผู้ที่เกือบจน จนและจนมาก เมื่อเทียบกับเส้นความยากจนระดับประเทศ การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จึงอาจเป็นการเพิ่มรายได้และทำให้ผู้สูงอายุไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ รู้สึกว่าตนเองมีความหวังในชีวิต มีความสุขและไม่เศร้ายามมอง (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) ว่าบุตรยังคงเป็นที่พึ่งให้กับตนเองได้ โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า ผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จึงอาจเป็นไปได้ว่าการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ในจำนวนเงินดังกล่าวอาจช่วยให้ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทมีรายได้เพียงพอ และมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งจะสังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของจำนวนเงินที่รับจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดี

มีสุขเมื่อรับเงินจำนวนน้อย และกลับมามีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงบวกเมื่อรับเงินจำนวนที่มากขึ้น ตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป

2) การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น

การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นในทุกจำนวน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น แต่ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

อาจอธิบายได้ว่าแม้ว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน ร้อยละ 62.85 (ตารางที่ 6) เป็นผู้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น แต่กว่าครึ่งหนึ่งของผู้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นนี้ ได้รับเงินจากบุตรเพียง 1-4,999 บาทต่อปี รองลงมาเป็นการรับเงินตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป และจำนวนเงินที่รับเฉลี่ย 8,934.88 บาทต่อปี (เดือนละ 744.57 บาท) ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ไม่มาก แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นในจำนวนใดๆ ถือว่าเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับตัวผู้สูงอายุเอง ทั้งนี้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 5,000-9,999 บาทต่อปี และตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ค่าผลกระทบส่วนเพิ่มมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน เนื่องจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพออยู่แล้วนั่นเอง ยกเว้นในกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น แต่บุตรกลับให้เงินแก่พ่อแม่สูงอายุได้เพียง 1-4,999 บาทต่อปีเท่านั้น และเป็นจำนวนเงินที่ค่อนข้างน้อยมาก และอาจเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้รู้สึกว่าจะไม่ได้มีความคาดหวังในเรื่องการเงินจากบุตรที่อยู่อื่น หรืออาจรู้สึกที่บุตรให้เงินแก่พ่อแม่สูงอายุได้ไม่มาก เนื่องจากบุตรยังไม่สามารถดูแลตนเองได้ดี บุตรอาจขัดสนด้านการเงินก็เป็นไปได้ ดังนั้นการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นในทุกจำนวน ไม่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น

ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.1 ในแบบจำลองที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น อาจอธิบายได้ว่าเงินจำนวนนี้เป็น การเพิ่มความเพียงพอของรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มนี้ โดยผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับเงินจำนวนตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปี มีโอกาสที่จะมีความหวังในชีวิตและมีชีวิตที่มีคุณค่ามากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) ซึ่งจากการวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มนี้มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น 1-4,999 บาทต่อปี และ 5,000-9,999 บาทต่อปี ไม่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ซึ่งจากการวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่รับเงิน 1-4,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น และสำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่รับเงิน 5,000-9,999 บาทต่อปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นไม่มากนัก อาจอธิบายได้ว่า การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นเพียง 1-4,999 บาทต่อปี และ 5,000-9,999 บาทต่อปี ก็ยังเป็นจำนวนเงินที่น้อยเกินไปสำหรับผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มนี้ สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่รับเงินจำนวนดังกล่าวนี้ มีโอกาสที่จะคิดมาก/วิตกกังวลใจ หงุดหงิดรำคาญใจมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) แต่หากเป็นการรับเงินในจำนวนที่มากขึ้นถึง 5,000-9,999 บาทต่อปี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีโอกาสมีความหวังในชีวิตและมีชีวิตที่มีคุณค่ามากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) แต่อย่างไรก็ตามเงินทั้งสองจำนวนนี้ยังไม่อาจเพียงพอเมื่อเทียบกับมาตรฐานการดำรงชีพขั้นต่ำ จึงไม่อาจส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุไทยในชนบททั้งสองกลุ่มนี้ จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงได้

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบปัจจัยการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชุมชนชนบท พบว่าในตำบลไหล่น่าน ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน โดยเฉพาะจำนวนเงินที่ให้แก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ซึ่งแตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท ส่วนผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น และให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ซึ่งแตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท ซึ่งสถานการณ์การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทที่แตกต่างกันนี้ อาจเป็นลักษณะเฉพาะบริบทของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ส่วนใหญ่มี

รายได้ไม่เพียงพอ แต่สามารถดำรงชีพในสังคมเกษตรกรรมแบบเรียบง่าย กินอยู่ด้วยอาหารที่หาได้ ภายในหมู่บ้านทั้งผักสวนครัว จับกุ้ง หอย ปู ปลาในแม่น้ำนาน ในขณะที่มีผู้สูงอายุส่วนน้อยเท่านั้นที่มีรายได้เพียงพอ แต่การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น อาจเป็นภาระและทำให้เงินที่มีอยู่ลดน้อยลงประกอบกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานอาจมีความห่วงใยบุตรที่มีความจำเป็นต้องขอรับการช่วยเหลือด้านการเงินจากผู้สูงอายุ สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบท ก็อาจมีลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุไทยในชนบทเช่นกัน ซึ่งเป็นที่สังเกตว่าชุมชนชนบทในการศึกษาประกอบด้วยชุมชนกึ่งเมืองและชุมชนชนบทที่อยู่นอกเขตเทศบาล ซึ่งภาพรวมของผู้สูงอายุไทยในชนบทส่วนใหญ่ยังยากจน การรับเงินจากบุตรทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ที่ยื่น จึงอาจเป็นการเพิ่มความเพียงพอของรายได้ของผู้สูงอายุ ในขณะที่ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่ยากจนกลุ่มนี้ ก็ไม่สามารถจะให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันได้ จึงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง

การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ

การรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่นานและในชุมชนชนบทไทย ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 44.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร และผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 3.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวัน ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า เมื่อผู้สูงอายุมีอายุที่มากขึ้น สุขภาพย่อมเสื่อมตามวัยและมักมีโรคเรื้อรังประจำตัวร่วมกับการมีข้อจำกัดการเคลื่อนไหวด้วยตนเองบ้างไม่มากก็น้อย อาจทำให้ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมในครอบครัวและกิจกรรมขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน แม้จะมีบุตรช่วยดูแลกิจวัตรประจำวันและดูเหมือนว่าบุตรจะเป็นหลักประกันในเรื่องผู้ดูแลให้ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มนี้ก็อาจรู้สึกว่าเป็นภาระของบุตร จึงคิดมาก หงุดหงิดรำคาญใจ ไม่มีความหวังในชีวิต ชีวิตไม่มีคุณค่า (ตารางที่ 23) และมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสถานะสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญเพียงปัจจัยเดียวที่มีความสำคัญมากต่อระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (Helliwell et al., 2013) (Momtaz et al., 2010; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และไพบูลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล, 2542; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545) ทั้งนี้จากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า ในตำบลไหล่นานมีกลุ่มผู้สูงอายุเพียง 1 ใน 4 ของผู้สูงอายุทั้งหมดที่มีสุขภาพไม่ดี มีโรคเรื้อรังประจำตัวและไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเองอย่างน้อย 1

กิจกรรม ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้และต้องรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร จึงส่งผลต่อโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขลดลงมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบท ผลการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า มีกลุ่มผู้สูงอายุไทยในชนบทเพียง 1 ใน 5 ของผู้สูงอายุไทยในชนบททั้งหมดที่มีสุขภาพไม่ดี มีโรคเรื้อรังประจำ ตัวและไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเองอย่างน้อย 1 กิจกรรม ซึ่งผู้สูงอายุไทยกลุ่มนี้อาจมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและอาจจำเป็นต้องรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร จึงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ดังนั้นการเตรียมตัวด้านสุขภาพที่ดีในทุกช่วงอายุจึงเป็นการป้องกันสถานะสุขภาพและลดภาวะพึ่งพาในยามสูงวัยได้ (Dai, Zhang, & Li, 2013)

การช่วยดูแลหลาน

สำหรับการช่วยดูแลหลานที่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกันระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยในตำบลไหล่น่านผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ช่วยดูแลหลาน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.1 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน ซึ่งอาจอธิบายได้จากการสนทนากลุ่มของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ที่พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่เคยช่วยเลี้ยงหลานตอนที่ยังเล็กๆ เพื่อพ่อแม่ของหลานได้ออกไปทำงาน การช่วยดูแลหลานทำให้มีความสุข รักหลานยิ่งกว่ารักลูก (ผู้สูงอายุชาย, สนทนากลุ่ม, 29 มิถุนายน 2557) ผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลานจะมีความรู้สึกผูกพันกับหลาน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุอาจจะไม่ได้ทำงานเป็นหลักแล้ว จึงมีเวลาที่จะให้การดูแลหลานและการช่วยดูแลหลานก็เป็นการช่วยดูแลหลานบ้างบางเวลา โดยเฉพาะช่วงเวลาที่พ่อแม่หลานออกไปทำงาน แม้จะมีกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ช่วยดูแลหลานมีเพียงร้อยละ 7.64 (36 คน) เท่านั้น (ตารางที่ 6) และเมื่อพิจารณาเฉพาะผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน พบว่าผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลานที่อายุต่ำกว่า 12 ปี มีถึงร้อยละ 61.11 (22 คน) ของผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน ดังนั้นผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ช่วยดูแลหลาน จึงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน

ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ช่วยดูแลหลาน มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ช่วยดูแลหลานที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปีเพียงลำพัง (skip

generation) มีถึงร้อยละ 39.44 ของผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลานทั้งหมด¹³ เนื่องจากไม่มีพ่อแม่ของหลานอยู่ด้วย ส่วนผู้สูงอายุที่เหลือช่วยดูแลหลานที่โตแล้ว ซึ่งอาจจะไม่เรียกว่าการดูแลแล้ว แต่เป็นการอาศัยอยู่ด้วยกันและหลานดูแลตัวเองได้แล้ว และหลานส่วนใหญ่มีอายุมากเป็นผู้ใหญ่แล้วและบางส่วนมีอายุระหว่าง 12-22 ปี ไม่ต้องการการช่วยดูแลอย่างใกล้ชิดแล้ว และนอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลานกลุ่มนี้ มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอมากกว่าผู้ที่มีรายได้เพียงพอ จึงอาจเป็นข้อสนับสนุนว่า การช่วยดูแลหลานเพียงลำพังเป็นภาระด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ช่วยดูแลหลานจึงมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าได้ว่าการดูแลหลานที่อายุต่ำกว่า 12 ปีเพียงลำพังอาจจะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขก็ได้หากไม่มีภาระด้านเศรษฐกิจดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ช่วยดูแลหลานที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปีบ้างบางครั้ง โดยมีพ่อแม่ของหลานเป็นผู้ดูแลหลักมากกว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานจึงมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะตอนหลานยังเล็กๆ (ธนาเสถียร มงทรรพ์, 2555; สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2554) อย่างไรก็ตามมีผลการศึกษานักวิชาการ (จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552) ที่พบว่า ผู้สูงอายุไทยที่เลี้ยงหลานตามลำพังนี้ ส่วนใหญ่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวันรวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ช่วยดูแลหลานอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบปัจจัยการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชุมชนชนบท พบความแตกต่างในตัวแปรการให้ความช่วยเหลือแก่บุตร กล่าวคือ ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ช่วยดูแลหลาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ช่วยดูแลหลาน ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ เนื่องจากในหลายกรณีเป็นการช่วยดูแลหลานตามลำพัง ซึ่งเป็นภาระด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทยในชนบท ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน การช่วยดูแลหลานเพียงบางเวลาระหว่างที่พ่อแม่หลานออกไปทำงานเท่านั้น

ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท ผ่านตัวแปรควบคุมในปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งได้แก่ ตัวแปรเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส ความเพียงพอของรายได้ รายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี สถานะสุขภาพ ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โรคเรื้อรัง

¹³ ผู้สูงอายุไทยในชนบททั้งหมด 8,896 คน ร้อยละ 7.71 เป็นผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน และร้อยละ 92.29 เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน และเฉพาะผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลหลาน พบว่า ร้อยละ 39.44 เป็นผู้เลี้ยงหลานตามลำพัง

ประจำตัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มีเพียง 2 ตัวแปร ได้แก่ สถานะสุขภาพ โรคเรื้อรังประจำตัว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

สถานะสุขภาพ: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและในชุมชนชนบทไทย ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีสุขภาพดี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดี และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีสุขภาพดีมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ดี ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าตัวแปรสุขภาพเป็นปัจจัยเดียวที่มีความสำคัญมากต่อระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (Helliwell et al., 2013) ดังจะเห็นได้จากปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีตัวแปรควบคุมทั้งหมด 13 ตัว มีเพียงตัวแปรสุขภาพดีเป็นเพียงตัวแปรเดียวที่มีขนาดของอิทธิพลของความสัมพันธ์เชิงบวกกับในการทำนายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน (ร้อยละ 29.1) และผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ 17.7) มากที่สุดเมื่อเทียบกับขนาดอิทธิพลความสัมพันธ์ของตัวแปรอื่นๆ ในแบบจำลองฯ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิชา โกมินทร์ และศยามล เจริญรัตน์ (2551) ที่พบว่าปัจจัยการมีสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ไม่เครียด เป็นตัวชี้วัดความสุขของผู้สูงอายุที่สำคัญของประเทศไทย นอกจากนี้ผลการสนทนากลุ่มของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน พบว่าการรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขได้ (ผู้สูงอายุหญิง, สนทนากลุ่ม, 30 มิถุนายน 2557) ดังนั้นการดูแลและป้องกันสุขภาพให้ดีจะส่งผลโดยตรงต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (Dai & Li, 2013) ได้

โรคเรื้อรังประจำตัว: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและในชุมชนชนบทไทย ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีโรคเรื้อรังประจำตัว และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีโรคเรื้อรังประจำตัว ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าการไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัวถือเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของการมีสุขภาพดี (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และไพบุลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล, 2542; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545) ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าแม้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านบางคนจะมีข้อจำกัดด้านสุขภาพที่เสื่อมตามวัย แต่ทุกคนก็ยังช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่เป็นภาระ สามารถทำกิจกรรมและไปที่ต่างๆ ภายในหมู่บ้านได้ด้วย การเดินหรือขี่จักรยานกัน (สรุปจากการสนทนากลุ่ม หัวข้อ 6.4.3) ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว พบว่ามีสัดส่วนของผู้ที่มีสุขภาพดีมากกว่า

ผู้ที่มีสุขภาพไม่ดี โดยอิทธิพลของการไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว สามารถทำนายความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงได้ร้อยละ 4.7 ทั้งนี้หลักฐานเชิงประจักษ์พบว่า การมีโรคเรื้อรังประจำตัวมีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างสูงกับสถานะสุขภาพ (Momtaz et al., 2010) ดังนั้นถ้าผู้สูงอายุรักษาสุขภาพให้แข็งแรง อากาศหรือโรคที่เกิดจากความเสื่อมของสุขภาพก็จะน้อยกว่าผู้ที่ไม่รักษาสุขภาพให้ดีและแข็งแรง (Dai et al., 2013) ดังนั้นผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว จึงมีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่มีโรคเรื้อรังประจำตัว

ส่วนตัวแปรควบคุมที่เหลือ จำนวน 9 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนบุตร ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกันระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เพศ: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุเพศหญิงในตำบลไหล่น่าน มีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุเพศชายในตำบลไหล่น่าน ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงในชุมชนชนบท มีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยเพศชายในชุมชนชนบท (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าในตำบลไหล่น่านยังคงมีบริบทของสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมเป็นชนบทแบบดั้งเดิมอยู่มากที่มีสังคมแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก มีเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเองและมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย โดยผู้สูงอายุเพศหญิงในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่มักเป็นแม่บ้าน ดูแลสมาชิกในครอบครัว เมื่อมีเวลาว่างก็ชอบไปทำกิจกรรมที่สร้างความสุขให้ตนเอง เช่น ทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรมจึงมีแนวโน้มที่จะมีความสุขด้านจิตใจมากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงความสุขด้านจิตหรือธรรมะ (วรรณวิสาข์ไชโย, 2555) ซึ่งชญาณี วจิวิจิตร (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศกับการทำหน้าที่ทำนุบำรุงศาสนา พบว่าเพศหญิงใส่ใจทำนุบำรุงศาสนามากกว่าเพศชายและเพศหญิงทำหน้าที่นี้ได้ดีเนื่องจากเป็นค่านิยมของสังคมไทย ประกอบกับเพศหญิงมีความละเอียดอ่อนด้านจิตใจมากกว่าเพศชาย มีความพยายามในการสร้างบุญสร้างกุศลสูงกว่าเพศชาย จึงทำให้ผู้สูงอายุเพศหญิงมีแนวโน้มของโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย

สำหรับผู้สูงอายุไทยเพศหญิงในชุมชนชนบท มีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยเพศชายในชุมชนชนบท อาจอธิบายได้ว่าบริบทสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทยเพศหญิงในชุมชนชนบทนี้มีลักษณะเป็นทั้งแบบกึ่งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ที่ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงอาจมีหลายบทบาทหน้าที่และมักถูกคาดหวังจากสังคมให้ทำหน้าที่ในการดูแลสมาชิกในครอบครัวควบคู่ไปกับบทบาทอื่นๆ (Hooyman & Gonyea, 1995) จึงมีแนวโน้ม

สูงที่จะหงุดหงิดรำคาญใจมากกว่าเพศชาย (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) เกิดความเครียด ไม่สบายใจ วิตกกังวลหรือเหงาเมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้มากกว่าเพศชาย (รักษพล สนินทยา, 2555) และมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุเพศชาย (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) และเป็นที่สังเกตว่า ค่าผลกระทบส่วนเพิ่มมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะสอดคล้องกับภาพรวมความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย (ในแบบจำลองที่ 7 และ 8; ตารางที่ ข.7-ภาคผนวก ข) ที่ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง น้อยกว่าผู้สูงอายุไทยเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่เป็นเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่าความแตกต่างระหว่างกิ่งชุมชนเมืองที่มีลักษณะความเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับชุมชนเมือง ขณะที่ชุมชนชนบทแบบดั้งเดิมมีลักษณะเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเอง สังคมยังเป็นแบบเกษตรกรรมที่มักอยู่อาศัยอยู่ห่างไกลจากเมือง จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุไทยเพศหญิงในชุมชนชนบทมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยเพศชายในชุมชนชนบท

อายุ: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกันโดยผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 60-69 ปี ในตำบลไหล่น่าน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 20.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไปในตำบลไหล่น่าน ในขณะที่กลุ่มอายุ 70-79 ปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มอายุ 60-69 ปี และ 70-79 ปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป ซึ่งอาจอธิบายว่าอายุมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขในรูปแบบตัวยู (u-bend) โดยผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-69 ปีจะมีความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าผู้ที่มีอายุ 70-79 ปี และอายุ 80 ปีขึ้นไป (Stone et al., 2010) ซึ่งผลการ ศึกษาที่พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านในกลุ่มอายุ 60-69 ปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป และในกลุ่มอายุ 70-79 ปี มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขลดลง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า ในช่วงอายุ 60-69 ปี เป็นอายุที่พบกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตต้องปรับเปลี่ยนชีวิตจากที่เคยทำงาน มีเพื่อน มีสังคม มาอยู่กับและบ้านไม่ได้ทำงาน จึงอาจมีความเครียด วิตกกังวล ไม่มีความสุขและเศร้าหมอง (ตารางที่ 23) และมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป ส่วนกลุ่มอายุ 70-79 ปี ซึ่งผู้สูงอายุบางคนอาจอยู่ในช่วงระยะการปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพกาย สุขภาพใจ จึงมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไปเช่นกัน โดยผลการศึกษาในตำบลไหล่น่านนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Stone et al. (2010) สำหรับผู้สูงอายุ

ไทยในชนบทกลุ่มอายุ 60-69 ปี และ 70-79 ปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป

การศึกษา: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและในชุมชนชนบทไทย ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษา ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมและสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่มีการศึกษา ส่วนผู้สูงอายุไทยกลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ศึกษาและกลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่มีการศึกษา อาจอธิบายได้ว่า ในขณะที่นั้น แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 เป็นการศึกษาภาคบังคับเพียง 4-6 ปี เท่านั้น ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านในรอบปีเกิดเดียวกันส่วนใหญ่จึงมีการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยผู้ที่มีการศึกษาระดับนี้รู้สึกว่าตนเองมีคนที่มีความรู้ อ่านออกเขียนได้ มีคุณค่าและมีความหวังในชีวิต (ตารางที่ 23) มีโอกาสที่ดีกว่าในการทำงานหารายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัวมากกว่าและมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่มีการศึกษา และเช่นเดียวกันผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่มีการศึกษา อาจอธิบายได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่ามีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานหรือประกอบอาชีพได้มากกว่า จึงมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขได้มากกว่าผู้ที่ไม่มีการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานักวิชาการหลายท่าน (Chyi & Mao, 2012; ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และพิริยะ ผลพิรุฬห์, 2550; ภัทร ถามล, 2554) ที่สรุปว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่า เช่นเดียวกับ Katz (2009b) ที่พบว่าระดับการศึกษาสามารถทำนายความอยู่ดีมีสุขได้ เนื่องจากการศึกษาส่งผลโดยตรงต่อการมีรายได้เพิ่มขึ้น (Knight, Song, & Gunatilaka, 2009)

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและกลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่มีการศึกษา โดยผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่มีการศึกษา ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีการศึกษามัธยมศึกษาและสูงกว่า มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น (ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่มีการศึกษา อาจอธิบายได้ว่า

ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพขั้นพื้นฐาน¹⁴ โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพขั้นพื้นฐานดังกล่าว มีสัดส่วนของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามากกว่าผู้ที่ไม่มีการศึกษา ในขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า มีสัดส่วนของผู้ที่เคยประกอบวิชาชีพเฉพาะด้าน เช่น การสอน สุขภาพ วิศวกรรม นักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ มากกว่าผู้ที่ไม่มีการศึกษา ผู้สูงอายุจึงรู้สึกว่าเป็นผู้ที่คิดว่าชีวิตมีคุณค่ามากกว่าผู้ที่ไม่มีการศึกษา (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) ซึ่งอาจสะท้อนว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า มีโอกาสเลือกประกอบอาชีพได้น้อยกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า

สถานะภาพสมรส: ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีสถานะภาพสมรส มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่มีสถานะภาพหม้าย หย่าและแยก แต่ผู้สูงอายุไทยในชุมชนชนบทที่มีสถานะภาพสมรส มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสถานะภาพหม้าย หย่าและแยก อาจอธิบายได้ว่าแม้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีคู่สมรสอยู่ด้วยมีโอกาสที่จะไม่เหงา และมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความสุขและไม่เศร้าหมอง ไม่คิดมากและไม่วิตกกังวลใจ (ตารางที่ 23) ซึ่งมีนัยยะว่าการมีคู่สมรสอยู่ด้วย มีแนวโน้มที่คู่สมรสจะมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าผู้ที่เป็นหม้าย หย่าและแยก แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ ก่อนหน้านี้และเป็นประเด็นที่ต้องการการศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชุมชนชนบทที่มีสถานะภาพสมรส มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสถานะภาพหม้าย หย่าและแยก อาจอธิบายได้ว่าการมีคู่สมรสอยู่ด้วยกันเปรียบเสมือนกับมีเพื่อนคู่คิด มีคนให้ปรึกษาหารือ ให้ความรักและความสุขใจซึ่งกันและกัน ผู้สูงอายุที่มีสถานะภาพสมรสจึงมีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่เป็นหม้าย หย่า แยก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รศรินทร์ เกรย์และคณะ (2553); Luhmann et al. (2013)

จำนวนบุตร: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีบุตรเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่มีบุตรน้อยกว่า สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีบุตรเพิ่มขึ้น มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงร้อยละ 0.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีบุตรน้อยกว่า อาจอธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีบุตรเฉลี่ยเพียง 3.09 คน และมีบุตร

¹⁴ ประเภทอาชีพขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์ตามมาตรฐานสากล โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ หมายถึง ผู้ใช้แรงงานด้านการขาย การบริการ การเกษตร ประมง เหมืองแร่ ก่อสร้าง การผลิต และผู้ใช้แรงงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เพียง 1 คนที่ให้การดูแลและอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับผู้สูงอายุ ส่วนบุตรคนอื่นๆ ย้ายถิ่นออกไปทำงานและหารายได้เชิงเศรษฐกิจ แม้ผู้สูงอายุอยากจะให้บุตรที่อยู่ที่อื่นกลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาในครัวเรือนเดียวกัน แต่ไม่อาจทำได้ด้วยเหตุผลเชิงเศรษฐกิจ ในขณะที่ผู้สูงอายุไม่ได้ขาดผู้ดูแลและมีความสุขที่มีบุตรอย่างน้อย 1 คนอยู่ใกล้ชิดกัน ทั้งยังอาจเป็นการทดแทนบุตรคนอื่นที่ไม่ได้อยู่ด้วยกันได้บ้างไม่มากก็น้อย ดังนั้นผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่มีบุตรเพิ่มขึ้น 1 คน จึงไม่ส่งผลต่อโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีบุตรน้อยกว่า

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบท อาจอธิบายได้ว่าการมีบุตรเพิ่มขึ้นดูเหมือนเป็นการเพิ่มโอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับการเกื้อหนุนเพิ่มขึ้น (Knodel et al., 1992b; Knodel & Debavalya, 1992a) แต่จากการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า การมีบุตรที่เพิ่มขึ้นแต่อาศัยอยู่ที่อื่น บุตรอาจเป็นได้ทั้งผู้ให้และผู้รับการเกื้อหนุนด้านเศรษฐกิจกับผู้สูงอายุก็ได้ ซึ่งทั้งสองกรณีนี้จะส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุมีความสุขแตกต่างกัน แต่สำหรับกรณีนี้ผู้วิจัยสนใจในเชิงประเด็นสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่า การที่บุตรอยู่พร้อมหน้ากันในครัวเรือนเป็นตัวชี้วัดความสุขของผู้สูงอายุไทย (วิชา โกมินทร์ และ ศยามล เจริญรัตน์, 2551) ดังนั้นการมีบุตรเพิ่มขึ้นแต่ไม่ได้อยู่พร้อมหน้ากันในครัวเรือน ผู้สูงอายุอาจจะไม่มีความสุขเท่าที่ควร ดังนั้นการที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทมีบุตรเพิ่มขึ้น จึงมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความสุขลดลงมากกว่าผู้ที่มีบุตรน้อยกว่า

ความเพียงพอของรายได้: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่นานและในประเทศไทย ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่มีรายได้เพียงพอ มีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีรายได้เพียงพอ มีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า หากนารายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือน 2,255.29 บาท (ตารางที่ 5) มาเป็นเกณฑ์พิจารณาความเพียงพอของรายได้ของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 65.61 มีรายได้น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนนี้ ซึ่งสะท้อนว่าการมีรายได้หลายแหล่งจากบุตรที่อยู่ที่อื่น จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และจากการทำงานเล็กๆน้อยๆ อาจไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ แต่ด้วยบริบทสังคมเกษตรกรรมของตำบลไหล่นาน ที่เป็นเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเองได้ สามารถหาข้าวปลาอาหารได้จากการจับกุ้ง หอย ปู ปลา ปลุกผัก เลี้ยงไก่ ฯลฯ ภายในหมู่บ้าน ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีพอยู่ได้ และการมีเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเอง อาจเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มความเพียงพอของรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุอีกทางหนึ่ง โดยจะสังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของการมีรายได้เพียงพอมีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน แม้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงได้มากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอ

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีรายได้เพียงพอ มีโอกาสจะมีความสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอ อาจอธิบายได้ว่า รายได้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงด้านการเงินและมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่เกือบครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุไทยในชนบทเป็นผู้ที่จนและเกือบจน เมื่อเทียบกับเส้นความยากจน พ.ศ.2554 ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่มีรายได้จากหลายแหล่ง เช่น การทำงาน เบี้ยยังชีพ และจากบุตรที่อยู่อื่น อาจมีส่วนช่วยเพิ่มความเพียงพอของรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุได้ และช่วยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต คิดว่าชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงา (ตารางที่ ข6.-ภาคผนวก ข) และมีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านพบว่า รายได้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขของผู้สูงอายุ (ภัทร ถามล, 2554; Katz, 2009a; 2009b)

รายได้เฉลี่ยต่อปี: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่นานและในประเทศไทย ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาทต่อปี และกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปี มีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากกลุ่มผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาทต่อปี มีโอกาสที่จะมีความสุขไม่แตกต่างจากกลุ่มผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี อาจอธิบายได้เช่นเดียวกับตัวแปรการมีรายได้เพียงพอของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน โดยพิจารณาจากเกณฑ์เส้นความยากจนระดับจังหวัดน่าน 1,993 บาทต่อเดือน ($1,993 \times 12 = 23,916$ บาทต่อปี) จะพบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานมีสัดส่วนของคนจน ร้อยละ 57.75 และหากรวมผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่เกือบจนด้วยแล้ว จะพบว่ามีสัดส่วนถึงร้อยละ 65.61 เช่นเดียวกับผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอ ดังนั้นการดำรงชีวิตอยู่แบบเศรษฐกิจเพียงพอ ด้วยการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ก็อาจเป็นวิธีการเพิ่มรายได้เฉลี่ยให้กับตัวเอง ซึ่งจะส่งผลต่อค่าผลกระทบบส่วนเพิ่มของการมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาทต่อปี และตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปี มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความสุขในระดับสูงมากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี อาจอธิบายได้ว่าบริบทที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทอาศัยอยู่ แม้จะอยู่นอกเขตเทศบาลแต่บางชุมชนชนบทก็อาจยังเป็นชุมชนกึ่งเมืองที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุอาจจำเป็นต้องหารายได้ให้

เพียงพอกับการดำรงชีพในชุมชนนั้นๆ ซึ่งการมีรายได้เฉลี่ยตั้งแต่ 50,000 บาทต่อปีขึ้นไป ผู้สูงอายุไทยในชนบท มีโอกาสไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต คิดว่าชีวิตจะมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงา มากกว่ากลุ่มผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี จึงมีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง เมื่อเทียบกับกลุ่มผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาทต่อปี มีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขไม่แตกต่างจากกลุ่มผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี อาจอธิบายได้ว่า รายได้เฉลี่ยต่อปีที่อยู่ระหว่าง 10,000-49,999 บาทต่อปีนั้น เป็นรายได้ที่ค่อนข้างต่ำมาก ซึ่งคำนวณเป็นรายเดือนได้เพียง 833.33-3,333.33 บาทต่อเดือน แต่รายได้เฉลี่ยที่น้อยนี้ ก็ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะมีความหวังในชีวิตและชีวิตมีคุณค่าขึ้นบ้าง (ภาคผนวก ข-6.ตารางที่ ข) และเมื่อเทียบกับเส้นความยากจนแล้ว สะท้อนภาพว่ายังมีกลุ่มผู้สูงอายุที่จน จนน้อย จนมากและเกือบจนอยู่ในชุมชนชนบทไทย ดังนั้นผู้สูงอายุกลุ่มนี้ จึงมีโอกาที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากกลุ่มผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 10,000 บาท

ความสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง มีโอกาสมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นได้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่า ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขึ้นพื้นฐานในการดูแลตนเองประจำวันได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องมีผู้ดูแลช่วยเหลือ ถือเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญสถานะสุขภาพของผู้สูงอายุคนนั้นๆ ว่า มีภาวะพึ่งพาหรือไม่ (Matteson et al., 1996) แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในตำบลไหล่นานที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง มีสัดส่วนของผู้มีสุขภาพดีและไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัวมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพไม่ดีและมีโรคเรื้อรังประจำตัว จึงมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์กับสถานะสุขภาพ และสถานะสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญในลำดับแรกที่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุข (Momtaz et al., 2010)

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง พบว่ามีสัดส่วนของผู้ที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเองและไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัวมากกว่าผู้ที่ไม่

สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเองและมีโรคเรื้อรังประจำตัว ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ มีความหวังในชีวิต คิดว่าชีวิตมีคุณค่า มีความสุขและไม่เศร้าหมอง และไม่เหงามากกว่าผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเองมี (ตารางที่ ข.6-ภาค ผนวก ข) จึงโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ และกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางศาสนาบางครั้ง มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา อาจอธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง มีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านทั้งสองกลุ่มนี้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาตามโอกาสและวันสำคัญทางศาสนามากกว่า (สัมภาษณ์, เจ้าอาวาสวัดไหล่น่านเหนือ, 29 มิถุนายน 2557) และไม่ได้เป็นการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาด้วยความตั้งใจในการเข้าถึงธรรมะอย่างจริงจัง แต่เป็นการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่ปฏิบัติสืบต่อกันมามากกว่า

สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ และบางครั้ง มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา อาจอธิบายได้ว่าการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำและบางครั้ง ทำให้ผู้สูงอายุไทยในชนบทมีคุณลักษณะทางอารมณ์เชิงบวกและมีสภาพจิตใจดีไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ ไม่เหงา มีความสุขและไม่เศร้าหมอง (ตารางที่ ข.6-ภาคผนวก ข) ในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และช่วยให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิต รู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่าและมีความหวังในชีวิต และช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขต่อไปได้ (Helliwell et al., 2013) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Uchida and Kitayama (2009) และ ยุทธนา ภาระนันท์ (2551)

อย่างไรก็ตามยังมีตัวแปรควบคุมที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท จำนวน 2 ตัว ได้แก่ การทำงาน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การทำงาน: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ทำงาน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้ทำงาน ที่เป็นเช่นนี้อาจพิจารณาใน 2 กรณี ดังนี้ กรณีแรก กลุ่มผู้สูงอายุในไหล่น่านและกลุ่มผู้สูงอายุไทยในชนบทบางกลุ่มอาจทำงานเพื่อสร้างรายได้เชิงเศรษฐกิจให้แก่ตัวผู้สูงอายุเอง เช่น ผู้สูงอายุเลี้ยงไก่และเก็บไข่ไก่ขายเพื่อสร้างรายได้ ผู้สูงอายุมีสวนลำไย สวนมะม่วง และสามารถนำผลไปขายเพื่อสร้างรายได้ เป็นต้น การทำงานประเภทนี้ถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี (วรเวศม์ สุวรรณระดา, 2553) และมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงได้ สำหรับกรณีที่สอง กลุ่มผู้สูงอายุในไหล่น่านและกลุ่มผู้สูงอายุไทยในชนบทบางกลุ่ม อาจจำเป็นต้องทำงานเพื่อสร้างรายได้¹⁵ ซึ่งทั้งสองกรณีดังกล่าว อาจทำให้ภาพรวมของผู้สูงอายุที่ทำงานมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้ที่ไม่ได้ทำงาน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยตัวแปรการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ไม่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ที่เป็นเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่า แม้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจะช่วยให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีเพื่อน มีสังคม ไม่ว่าจะเหวและเหงาตลอดจนมีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถตามประสบการณ์ของตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม แต่ผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท มีแนวโน้มที่จะคิดมาก/วิตกกังวลใจ หงุดหงิดรำคาญใจ มากกว่าผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม อาจเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มนี้อาจรู้สึกว่าการที่ผู้สูงอายุในชุมชนต้องการจริง ไม่ได้ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างจากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่พบว่า “กิจกรรมแต่ละกิจกรรมอาจจะสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน ที่จะตระหนักถึงความต้องการจริงของผู้สูงอายุ และนำเสนอโครงการหรือกิจกรรมตามความต้องการนั้นๆ ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง” “ผู้นำบางหมู่บ้าน ไม่ได้สนใจกิจกรรมการพัฒนาคณะเท่าที่ควร ทำให้ไม่มีกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุจริงๆ อบรมจัดให้ทำอะไร ก็ทำตามที่เขาบอก” (ผู้สูงอายุชาย, สนทนากลุ่ม, 30 มิถุนายน 2557) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิริวรรณ ศิริบุญ (2553) ที่พบว่า อบรม ส่วนใหญ่จัด

¹⁵ ผู้สูงอายุอาจมีค่าใช้จ่ายประจำ เช่น ค่าสมาชิกกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ ค่าสมาชิกกลุ่มสังฆะอมทรัพย์ ฯลฯ ซึ่งผู้สูงอายุไทยในชนบททั่วไปมักเป็นสมาชิกกลุ่มเหล่านี้อย่างน้อย 1 กลุ่ม (กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และคณะ, 2550)

กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ จำกัดอยู่เฉพาะกิจกรรมที่คุ้นเคย เช่น พิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในงานประเพณีสงกรานต์ การทำบุญ/ฟังธรรมในวันพระเท่านั้น และไม่ปรากฏว่า อบต.แห่งใดจะจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุเลย

ปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชุมชน ผ่านตัวแปรควบคุมปัจจัยด้านความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว ซึ่งได้แก่ ตัวแปรการอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ พบว่าในตำบลไหล่น่านและในชุมชนชนบทไทยมีความสอดคล้องกัน โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.10 (แบบจำลองที่ 1) และ.05 (แบบจำลองที่ 3) มีเพียง 1 ตัวแปร ได้แก่ การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน ส่วนตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แต่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.10 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสได้รับการเกื้อหนุนทั้งด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือต่างๆ ระหว่างกันได้เร็วกว่าและมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับคู่สมรสตามลำพัง ซึ่งมีนัยยะถึงความอยู่ดีมีสุขได้ เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (จอห์น โนเดล และ นภาพร โชติวรรณ, 2552) โดยจากการวิเคราะห์เพิ่มเติม สะท้อนภาพการเกื้อหนุนด้านเศรษฐกิจจากบุตรที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีบุตรอยู่ร่วมครัวเรือนด้วย มีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร ซึ่งจะสังเกตว่าขนาดอิทธิพลของความสัมพันธ์การอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร สามารถทำนายโอกาสที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงได้ถึงร้อยละ 13.1 ที่สะท้อนว่าการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขใน

ระดับสูง สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบท สะท้อนภาพการเกื้อหนุนด้านเศรษฐกิจจากบุตรที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันเช่นเดียวกัน โดยผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตรมีสัดส่วนของผู้ที่มีรายได้เพียงพอมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร นอกจากนี้การที่บุตรอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาในครัวเรือนเดียวกัน นำมาซึ่งความสุขของผู้สูงอายุ (วิชยา โกมินทร์ และศยามล เจริญรัตน์, 2551) เนื่องจากเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพและความผูกพันที่ดีระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2553; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2552) ดังนั้นผู้สูงอายุไทยในชนบทที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร

การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว (แบบจำลองที่ 1) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ ส่วนผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว (แบบจำลองที่ 3) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจาก ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ สำหรับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน อาจอธิบายได้จากการวิเคราะห์เพิ่มเติมที่พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว มีสัดส่วนของผู้ที่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งความสะดวกที่ได้รับจากติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว คือ การไม่มีข้อจำกัดในเรื่องระยะทาง เวลา สถานที่ และการติดต่อดังกล่าวเพียงอย่างเดียวนี้ยังช่วยให้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ มีความหวังในชีวิต ชีวิตมีคุณค่า (ตารางที่ 23) และมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ WRVS (2012); จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ (2552) ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว อธิบายจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมได้ว่า ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว ไม่ได้มีสัดส่วนของผู้ที่ได้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน แต่กลับพบว่าการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว ช่วยให้ผู้สูงอายุไทยในชนบทไม่เหงา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รวมทั้งยังมีแนวโน้มของโอกาสที่ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในชุมชนชนบทที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์

เมื่อพิจารณาความบ่อยครั้งในการติดต่อกับบุตรที่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์ทุกวัน (แบบจำลองที่ 2) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ และในทำนองเดียวกันการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน หรืออย่างน้อยปีละครั้งของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท มีแนวโน้มของโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขระดับสูง (แบบจำลองที่ 4) โดยสังเกตจากค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง มีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ WRVS (2012) ที่พบว่าความถี่ในการใช้โทรศัพท์ติดต่อกันจะลดลงตามระยะทางที่มากขึ้นระหว่างบุตรและผู้สูงอายุ แต่การโทรศัพท์ติดต่อกันจะช่วยให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกรำคาญตัวเองต้องอยู่ตามลำพังและอาจทดแทนการเยี่ยมเยียนด้วยตนเอง ทั้งยังเป็นช่องทางเพิ่มความสุจริตใจให้กับผู้สูงอายุและบุตร และในกรณีฉุกเฉินต่างๆ ผู้สูงอายุสามารถติดต่อขอความช่วยเหลือจากบุตรได้ทันที่อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามการติดต่อกันด้วยโทรศัพท์ก็ไม่สามารถทดแทนการสัมผัส เช่น การกอดระหว่างบุตรและผู้สูงอายุได้ เนื่องจากการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและอึดใจอย่างมาก (ผู้สูงอายุชาย, สทนากลุ่ม, 29 มิถุนายน 2557)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ มีความสำคัญมากขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากการทดแทนการเยี่ยมเยียนด้วยตนเอง และยังเป็นช่องทางติดต่อที่มีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ทั้งยังให้ความสุขทางใจแก่บุตรและผู้สูงอายุอีกด้วย

สำหรับตัวแปรในปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท มี 3 ตัวแปร ได้แก่ การอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กันกับบุตร (แบบจำลองที่ 1) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กันกับบุตร (แบบจำลองที่ 3) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุในชุมชนบทที่อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร อาจอธิบายได้ว่า สำหรับในบริบทชุมชนชนบทไทย บุตรมีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่

ไกลจากบ้านเกิดเพิ่มขึ้น เนื่องจากบุตรมักย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่นด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจ และความรับผิดชอบในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลง (Asis et al., 1995) ในขณะที่มีบุตรบาง คน แยกออกไปสร้างครัวเรือนของตนเองอยู่ใกล้กัน/ติดกันกับครัวเรือนของผู้สูงอายุ ซึ่งลักษณะการ อยู่อาศัยเช่นนี้อาจพบเห็นได้ทั่วไปในชนบทไทย เนื่องจากผู้สูงอายุมักแบ่งที่ดินทำกินของตนเองให้แก่ บุตร เพื่อไปสร้างครอบครัวของตนเอง ซึ่งมักอยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกันกับครัวเรือนของผู้สูงอายุ แต่การที่บุตรแยกครัวเรือนออกไป ทำให้ต้องมีภาระรับผิดชอบครัวเรือนของตนเอง (Asis et al., 1995) ในขณะที่จอห์น โนเดล และนภาพร โชยวรรณ (2552) พบว่าบุตรที่อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้ กัน ให้การดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุได้เช่นเดียวกับบุตรที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจาก ผลการวิจัยนี้ที่พบว่า ผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทที่อาศัยอยู่ใกล้กัน/ติดกัน กับบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร แสดงนัยยะว่าบุตรของทั้งผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบทนี้ให้การเกื้อกูลดูแล ผู้สูงอายุที่คล้ายคลึงกัน จึงอาจสรุปได้ว่า ถึงแม้จะอยู่ใกล้กัน/ติดกันก็อาจให้การดูแลผู้สูงอายุได้ไม่มาก เท่ากับบุตรที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร (Hjalm, 2012) สำหรับประเด็นนี้ในสังคมไทยควรจะ ได้มีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน: พบว่าผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูง ไทยในชุมชนชนบท ให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่ ที่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว (แบบจำลองที่ 1) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่ แตกต่างจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ และผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว (แบบจำลองที่ 3) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตร ที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ อาจเป็นไปได้ว่าการติดต่อกับที่อยู่อื่นแต่อาศัยอยู่ใกล้กัน เป็นการพบปะเห็นหน้ากันทุกวัน แต่บุตรไม่ได้พูดคุยกันหรือให้การดูแลช่วยเหลือใดๆ เนื่องจากบุตรที่ อยู่อื่นแต่อาศัยอยู่ใกล้กันยังมีภาระหน้าที่ดูแลสมาชิกในครัวเรือนของตนเอง (Asis et al., 1995) ซึ่ง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Hjalm (2012) ที่พบว่าผู้สูงอายุให้ความสำคัญและมีคาดหวังจากบุตร ที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันมากกว่าบุตรที่อาศัยอยู่ใกล้กัน เนื่องจากบุตรที่มีครัวเรือนอยู่ใกล้ กัน/ติดกัน มักมีความไม่แน่นอน (ambivalence) ในการให้การช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ และการช่วย เหลือนั้นๆ จะได้รับการยอมรับจากบุตรหรือญาติที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับผู้สูงอายุหรือไม่ ดังนั้น การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว จึงส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุไทยใน ตำบลไหล่น่านจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ติดต่อกับ บุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ โดยจะสังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของการติดต่อ

กับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว มีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทของงานวิจัยนี้ มาจากการแบ่งเขตชุมชนตามเขตการปกครอง ซึ่งรวมชุมชนกึ่งเมืองที่อยู่นอกเขตเทศบาลไว้ด้วย จึงมีความเป็นไปได้ที่การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียวของผู้สูงอายุไทยในชุมชนชนบท เป็นการติดต่อกับบุตรที่อยู่ไกลจากที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ แต่อาจด้วยการคมนาคมที่สะดวกจึงทำให้บุตรเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุด้วยตนเองได้บ่อยครั้ง จึงช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกไม่เหงาและมีความหวังในชีวิต (ภาคผนวก ข-6.ตารางที่ ข) และมีแนวโน้มของโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงได้ โดยสังเกตจากค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว (แบบจำลองที่ 3) มีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาความบ่อยครั้งในการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง (แบบจำลองที่ 2 และ 4) อาจมีนัยยะว่าบุตรที่อยู่อื่นอาศัยอยู่ไกลจากที่พักอาศัยของผู้สูงอายุมาก การเยี่ยมเยียนบ่อยครั้งด้วยตนเองอาจไม่สามารถทำได้ง่าย อาจต้องวางแผนการเยี่ยมเยียนให้เหมาะสมกับเวลา โอกาสและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ดังนั้นการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนนานๆ ครั้ง จึงส่งผลต่อแนวโน้มที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง โดยจะสังเกตว่าค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละครั้ง มีทิศทางของความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของทั้งผู้สูงอายุไทยในตำบลไหล่นานและชุมชนชนบทไทย แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์: พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ (แบบจำลองที่ 1 และ 2 กับแบบจำลองที่ 3 และ 4) มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ อาจอธิบายได้ว่า ในทางปฏิบัติแล้ว การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์อาจไม่สามารถปฏิบัติได้ในเวลาเดียวกัน แต่มักเริ่มต้นด้วยการโทรศัพท์ติดต่อกันเป็นเรื่องปกติก่อน และเมื่อบุตรที่อยู่อื่นสามารถจัดเวลาที่เหมาะสมได้ ก็จะมาเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุด้วยตนเอง ดังผลการวิเคราะห์ที่พบว่า บุตรที่อยู่อื่นไม่สามารถเยี่ยมเยียนด้วยตนเองได้บ่อยครั้ง ในขณะที่การเยี่ยมด้วยโทรศัพท์ทำได้บ่อยครั้งมากกว่า และความบ่อยครั้งในการโทรศัพท์มีแนวโน้มลดลงตามระยะทางที่มากขึ้นระหว่างที่อยู่อาศัยของบุตรที่อยู่อื่นกับที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ นอกจากนี้การวิเคราะห์เพิ่มเติมยังพบอีกว่า ผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ มีโอกาสเป็นทั้งผู้รับการช่วยเหลือและผู้ให้การช่วยเหลือด้านการเงินกลับไปให้แก่บุตรที่อยู่อื่น ใน

กรณีที่บุตรที่อยู่อื่นให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้สูงอายุ อาจเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขได้ แต่ในทางกลับกันถ้าบุตรที่อยู่อื่นรับการช่วยเหลือทางการเงินจากผู้สูงอายุ อาจเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุจะไม่มีความสุข อาจรู้สึกไม่สบายใจว่า บุตรอาจมียังช่วยเหลือตนเองได้ไม่เต็มที่ควร จึงต้องรับการช่วยเหลือจากผู้สูงอายุ ประกอบกับหากเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอด้วยแล้ว ผู้สูงอายุอาจมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท จะมีความสุขไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์

กล่าวโดยสรุป คือ ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสุขของผู้สูงอายุทั้งในตำบลไหล่น่านและชุมชนชนบทไทย โดยเฉพาะตัวแปรการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นการสนับสนุนว่า ในสังคมชนบทไทย ค่านิยมการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกันระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ยังเป็นตัวบ่งชี้ความสุขของผู้สูงอายุที่สำคัญ นอกจากนี้การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์ มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในสังคมปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างมากมาย เนื่องจากทดแทนการเยี่ยมเยียนด้วยตนเองจากบุตรได้ โดยเฉพาะกรณีที่บุตรย้ายถิ่นไปอยู่อื่นไกลจากผู้สูงอายุ

ตารางที่ 24 เปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

ปัจจัยต่างๆ	ความสุขในระดับสูง ของผู้สูงอายุ			
	ชุมชนไหล่น่าน		ชุมชนชนบทไทย	
	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 2	แบบจำลองที่ 3	แบบจำลองที่ 4
ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร				
รับเงินจากบุตรที่อยู่ครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)				
1-4,999 บาท	-0.111	-0.112	-0.009	-0.008
5,000 – 9,999 บาท	-0.049	-0.044	-0.002	-0.002
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	-0.184	-0.174	0.038* (0.043)	0.039* (0.040)
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น(ต่อปี)				
1-4,999 บาท	-0.056	-0.059	-0.014	-0.015
5,000 – 9,999 บาท	0.037	0.034	-0.009	-0.011
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	0.042	0.038	0.041** (0.010)	0.040** (0.013)
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)				
1-4,999 บาท	-0.189	-0.196	-0.066** (0.006)	-0.067** (0.005)
ตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	-0.005	-0.020	0.020	0.019
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น (ต่อปี)				

ปัจจัยต่างๆ	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ของผู้สูงอายุ			
	ชุมชนไหล่น่าน		ชุมชนชนบทไทย	
	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 2	แบบจำลองที่ 3	แบบจำลองที่ 4
1-4,999 บาท	0.034	0.031	-0.030	-0.034
5,000 – 9,999 บาท	-0.009	-0.004	-0.019	-0.021
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	-0.360* (0.020)	-0.360* (0.020)	0.018	0.019
รับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ไม่ได้รับบริการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจาก บุตร (baseline)	-0.447*** (0.001)	-0.403** (0.005)	-0.035* (0.026)	-0.036* (0.021)
ช่วยดูแลหลาน ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน (baseline)	0.170** (0.005)	0.160** (0.008)	-0.020	-0.019
ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม				
ภาคกลาง	-	-	-0.002	-0.003
ภาคเหนือ	-	-	-0.003	-0.003
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-	-	-0.003	-0.027
ภาคใต้ (baseline)	-----	-----	-----	-----
เพศหญิง	0.100* (0.045)	0.105* (0.032)	-0.012	-0.012
เพศชาย (baseline)	-----	-----	-----	-----
อายุ 60-99 ปี	-0.203* (0.011)	-0.215** (0.007)	0.002	0.003
อายุ 70-79 ปี	-0.067	-0.075	-0.001	0.001
อายุ 80 ปีขึ้นไป (baseline)	-----	-----	-----	-----
ประถมศึกษา	0.190** (0.004)	0.192** (0.005)	-0.005	-0.005
มัธยมศึกษาและสูงกว่า	0.001	0.007	0.045	0.044
ไม่มีการศึกษา (baseline)	-----	-----	-----	-----
โสด	omitted	omitted	0.160	0.150
สถานภาพสมรส	0.001	0.004	0.055*** (0.000)	0.054** (0.000)
สถานภาพหม้าย หย่า แยก (baseline)	-----	-----	-----	-----
จำนวนบุตร (จริง)	-0.013	-0.013	-0.008** (0.003)	-0.007** (0.005)
ทำงาน	0.045	0.045	0.011	0.012
ไม่ทำงาน (baseline)	-----	-----	-----	-----
รายได้เพียงพอ	0.095	0.087	0.080*** (0.000)	0.079*** (0.000)
รายได้ไม่เพียงพอ (baseline)	-----	-----	-----	-----
รายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000-49,999 บาท	0.075	0.073	0.016	0.017
รายได้เฉลี่ยต่อปี 50,000 บาทขึ้นไป	0.001	0.010	0.055*** (0.000)	0.055*** (0.000)
รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี (baseline)	-----	-----	-----	-----
สุขภาพดี	0.291*** (0.000)	0.288*** (0.000)	0.177*** (0.000)	0.176*** (0.000)
สุขภาพปานกลาง	0.050	0.052	0.116*** (0.000)	0.116*** (0.000)
สุขภาพไม่ดี (baseline)	-----	-----	-----	-----
สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง	0.213	0.270	0.062*** (0.000)	0.063*** (0.000)
ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง (baseline)	-----	-----	-----	-----
ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว	0.188*** (0.006)	0.186*** (0.000)	0.049*** (0.000)	0.047*** (0.000)

ปัจจัยต่างๆ	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ของผู้สูงอายุ			
	ชุมชนไหล่นาน		ชุมชนชนบทไทย	
	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 2	แบบจำลองที่ 3	แบบจำลองที่ 4
มีโรคเรื้อรังประจำตัว (baseline)	-----	-----	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาประจำ	-0.062	-0.053	0.081*** (0.000)	0.081*** (0.000)
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง	0.006	0.012	0.045** (0.013)	0.048** (0.012)
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา (baseline)	-----	-----	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	0.167	0.166	0.023	0.023
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (baseline)	-----	-----	-----	-----
ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร				
อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน	0.131 (0.052) ¹⁶	0.136* (0.042)	0.039** (0.006)	0.039** (0.006)
อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน	-0.035	-0.033	0.015	0.008
อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร (baseline)	-----	-----	-----	-----
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน	-0.101		-0.005	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์	0.221*** (0.000)		0.066	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์	-0.026		0.013	
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ (baseline)	-----		-----	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมทุกวัน		-0.130		0.029
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		-0.038		-0.042
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน		0.262*** (0.000)		0.055
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกสัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		0.130		0.068
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์		-0.026		0.014
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ (baseline)		-----		-----
บุตรที่อยู่อื่น	-0.094	-0.083	0.009	0.016
ไม่มีบุตรอยู่อื่น (baseline)	-----	-----	-----	-----
N	471	471	8896	8896
R ²	0.2404	0.2456	0.0642	0.0650
Prob >chi ²	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Y = Predict	.7471108	.7581846	.7527212	.7528871

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 , ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 , *** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

¹⁶ ในแบบจำลองที่ 1 ตัวแปรการอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน ส่งผลต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

บทที่ 8

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่านในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุกับบุตรทั้งการเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” และศึกษาความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านและผู้สูงอายุไทยในชนบท

วิธีวิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็นกรอบแนวคิดและแบบแผนการวิจัย โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักเพื่ออธิบายปรากฏการณ์และหาความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่างๆ ในการหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย และนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาเสริมข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากข้อมูลทุติยภูมิที่ได้รับการอนุเคราะห์จากวิทยาลัยประชากรศาสตร์และคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโครงการสร้างระบบฐานข้อมูลและเตรียมการเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ทำการศึกษาใน ปี พ.ศ. 2553 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการถดถอยโลจิสติกแบบเรียงลำดับ ร่วมกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยปี พ.ศ.2554 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เป็นไปตามแบบแผนการวิจัย

8.1 สรุปผลการวิจัย

8.1.1 ลักษณะทั่วไปของปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้สูงอายุทุกคนที่มีอายุเต็มตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวนทั้งหมด 547 คน จาก 8 หมู่บ้าน ที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ในโครงการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ปี พ.ศ.2553 และได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์จำนวน 471 คน คิดเป็นร้อยละ 86.11 ของผู้สูงอายุทั้งหมด ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุเพศหญิงร้อยละ 51.59 มีอายุ 60-69 ปีร้อยละ 50.74 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 78.34 สมรสแล้วร้อยละ 66.88 มีบุตรเฉลี่ย 3.08 คน ทำงานอยู่ร้อยละ 52.65 เป็นผู้มียาได้เพียงพอร้อยละ 56.69 และมีรายได้รวมเฉลี่ย

ต่อเดือน 2,255.29 บาท เป็นผู้ที่มีความสุขภาพดีร้อยละ 48.41 สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐานได้ด้วยตัวเองร้อยละ 62.42 ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัวร้อยละ 63.27 เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร้อยละ 85.56 และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้งร้อยละ 40.55

8.1.2 ลักษณะทั่วไปของปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ปัจจัยความเป็น ปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร และความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

สำหรับปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรนี้ เป็นผลการศึกษาตาม *วัตถุประสงค์ข้อที่ 1* เพื่อศึกษาการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวทั้งการเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านทำการแลกเปลี่ยนกับบุตรใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและด้านการช่วยเหลือโดยการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร มี 4 รูปแบบ ได้แก่ การรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น การให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น ซึ่งผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่เป็นผู้รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นร้อยละ 62.85 และจำนวนเงินเฉลี่ยที่รับเท่ากับ 8,934.80 บาทต่อปี และมีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 23.25 ที่รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน จำนวนเงินเฉลี่ยที่รับเท่ากับ 6,134.55 บาทต่อปี สำหรับการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น มีผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านเพียงร้อยละ 7.22 เป็นผู้ที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยจำนวนเงินเฉลี่ยที่ให้เท่ากับ 11,567.65 บาทต่อปี และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งมีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 92.78 ส่วนการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น มีผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านเพียงร้อยละ 9.55 เป็นผู้ที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น โดยจำนวนเงินเฉลี่ยที่ให้เท่ากับ 18,333.33 บาทต่อปี ในขณะที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 90.45 ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น สำหรับการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 94.51 ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และร้อยละ 98.15 ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตรที่อยู่อื่น ส่วนการช่วยเหลือหลาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 94.12 ไม่ได้ช่วยเหลือหลานให้แก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และร้อยละ 92.31 ไม่ได้ช่วยเหลือหลานให้แก่บุตรที่อยู่อื่น

ปัจจัยความเป็นปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

ผลการศึกษาความเป็นปีกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรใน 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นปีกแผ่นเชิงโครงสร้าง พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่ร้อยละ 54.14 อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร รองลงมาร้อยละ 33.76 เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่บ้านใกล้กัน/ติดกันกับบุตร

และร้อยละ 12.10 เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร 2) ความเป็นปึกแผ่นเชิงความสัมพันธ์ พบว่า ผู้สูงอายุร้อยละ 47.77 เป็นผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ รองลงมา ร้อยละ 27.39 ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนเพียงอย่างเดียว ร้อยละ 9.55 เป็นผู้สูงอายุที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์เพียงอย่างเดียว และที่เหลือร้อยละ 15.29 เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์

ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ดัชนีความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงในตำบลไหล่นาน คำนวณคะแนนรวมจาก 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกระบวนการคิด (เป็นความรู้สึกพึงพอใจ) ซึ่งมี 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ชีวิตมีความหวัง มีความสุขและไม่เศร้าหมอง ชีวิตมีคุณค่า และองค์ประกอบด้านอารมณ์ ซึ่งมี 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ไม่คิดมาก/ไม่วิตกกังวลใจ ไม่หงุดหงิดรำคาญใจ ไม่เหงา โดยก่อนรวมคะแนนผู้วิจัยทำการถ่วงน้ำหนัก คะแนนแต่ละคุณลักษณะด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักก่อน ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานมีระดับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงถึงร้อยละ 67.52 และรองลงมามีความอยู่ดีมีสุขในระดับกลางและระดับต่ำร้อยละ 28.45 และร้อยละ 4.03 ตามลำดับ

8.1.3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

ส่วนนี้เป็นการสรุปผลการศึกษานี้ที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขตาม **วัตถุประสงค์ข้อที่ 2** เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท และ **วัตถุประสงค์ข้อที่ 3** เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานและผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร และปัจจัยประชากรเศรษฐกิจและสังคม ร่วมกันทำนายโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{Prob} > \chi^2 = 0.000$)

ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

สำหรับปัจจัยการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตร พบว่าเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว มีเพียง 1 ตัวแปร คือ การให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน สะท้อนความสัมพันธ์ให้เห็นว่า รูปแบบการให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน

มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขระดับสูงลดลงมากกว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนอีก 3 ตัวแปร ที่เหลือ ได้แก่ ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ตัวแปรการรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น และตัวแปรการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน สะท้อนความสัมพันธ์ให้เห็นว่า รูปแบบการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน การรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่นและการให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

สำหรับการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตร พบว่า ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับเงินจากบุตรทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่อื่น ในจำนวนตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้รับเงินจากบุตรทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่อื่น สำหรับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 1-4,999 บาทต่อปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ส่วนผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่นในทุกๆ จำนวน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น

ส่วนปัจจัยการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกับบุตร พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว ตัวแปรการรับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง มากกว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ส่วนตัวแปรการช่วยดูแลหลาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ช่วยดูแลหลาน มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น มากกว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน

สำหรับการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตร พบว่า ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลง เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ช่วยดูแลหลานมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างกัน เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน

ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร

เมื่อพิจารณาปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตร ผ่านตัวแปร การอาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน ตัวแปรการอาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน ตัวแปรการติดต่อกับบุตร ที่อยู่ทีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียน ตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการโทรศัพท์ ตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและโทรศัพท์ ภายหลังควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่ามีเพียง 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรการอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน และตัวแปรการติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการโทรศัพท์ ที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 กล่าวคือ ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น มากกว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร และผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการโทรศัพท์มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น มากกว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์

ส่วนปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตร มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ซึ่งช่องทางและความบ่อยครั้งในการติดต่อระหว่างกัน มีนัยยะต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท โดยผู้สูงอายุไทยในชนบทที่อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้น มากกว่าผู้สูงอายุไทยในชนบทที่อาศัยอยู่ไกลจากบุตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นในทุกช่องทางและจะติดต่อบ่อยครั้งหรือไม่ มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทยในชนบทที่ไม่ได้ติดต่อกับบุตรที่อยู่ทีอื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์

ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม

เมื่อพิจารณาปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม ผ่านตัวแปรเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนบุตร การทำงาน ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี สถานะสุขภาพ ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง โรคเรื้อรังประจำตัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ภายหลังควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่ามีตัวแปร 5 ตัว ได้แก่ ตัวแปรเพศ อายุ การศึกษา สถานะสุขภาพ โรคเรื้อรังประจำตัว มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่นาน โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มีจำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรเพศ การศึกษา สถานะสุขภาพ โรคเรื้อรังประจำตัว ซึ่งผู้สูงอายุเพศหญิงในตำบลไหล่นานมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่มีระดับการศึกษา

ประณศีกษามีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษา ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีสถานะสุขภาพดีมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่า ผู้สูงอายุที่สถานะสุขภาพที่ไม่ดี ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัวมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังประจำตัว ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุข มีจำนวน 1 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรอายุ โดยผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีอายุ 60-69 ปี มีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงลดลงมากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป และตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน มีจำนวน 8 ตัว ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพสมรส จำนวนบุตร การทำงาน ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ส่วนปัจจัยปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุไทยในชนบทกับบุตร พบว่า มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุข โดยมี 7 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพสมรส ความเพียงพอของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปี สถานะสุขภาพ ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตัวเอง โรคเรื้อรังประจำตัวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท ส่วนอีก 1 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรจำนวนบุตร มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท และตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทยในชนบท มี 5 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรเพศ อายุ การศึกษา การทำงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

8.2 อภิปรายผลการวิจัย

ส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลในประเด็นสำคัญที่พบในงานวิจัยนี้ ได้แก่

8.2.1 ความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านกับบุตร เป็นลักษณะต่างตอบแทน

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ชี้ชัดว่าบุตรทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันและอยู่ที่อื่น ให้การช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุทั้งด้านการเงินและการช่วยเหลือ ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็เป็นผู้ให้การช่วยเหลือแก่บุตรด้วยเช่นกัน โดยข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากงานวิจัยเชิงปริมาณ คือ 1) ในกรณีผู้สูงอายุเป็นผู้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจากบุตร ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีแนวโน้มที่จะมีความสุขลดลง (แม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) อย่างไรก็ตามข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ในหลายกรณีที่ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านรับเงินจากบุตร ผู้สูงอายุรู้สึกไม่ค่อยมีความสุขนัก อาจเนื่องจากผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีความรู้สึกกลัวๆ ภายในใจว่า บุตรจะพอใช้จ่ายหรือไม่ จะเดือดร้อนหรือไม่ เพราะบุตร

ให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างดีทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก ให้อัตถุสิ่งของ ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยรวมทั้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การรับเงินจากบุตรอาจทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าตนเองอาจเป็นภาระให้แก่บุตรหรือเป็นการเบียดเบียนบุตร โดยเฉพาะบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน อย่างไรก็ตามการรับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวนั้น เป็นจำนวนเงินที่ไม่มาก ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวมีนัยยะว่า ผู้สูงอายุรู้สึกเกรงใจบุตร ทั้งนี้ความเกรงใจ ถือเป็นคุณลักษณะไทยอันหนึ่งที่มีคุณค่า ความเกรงใจไม่ใช่ความกลัว แต่เป็นการนึกถึงผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราไม่ยอมให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นการให้เกียรติและยอมรับในความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ของบุคคลอันเป็นที่รักของเรา (Stratton & Tadd, 2005) ความรู้สึกนี้เองที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนยังเป็นคนที่มีความค่าและอยากช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2557) ไม่อยากให้บุตรเดือดร้อนลำบาก มีความปรารถนาดีต่อบุตร อย่างไรก็ตามเมื่อบุตรได้แสดงความรักและความห่วงใยต่อตนเอง รวมทั้งบุตรมีความตั้งใจและรู้สึกดีที่ได้ทำหน้าที่ของบุตรในการดูแลพ่อแม่สูงอายุ คำพูดดีๆ จากบุตรพร้อมกับการแสดงพฤติกรรมห่วงใยอย่างจริงใจ พ่อแม่สูงอายุจึงรู้สึกปลื้มใจและสุขใจมาก และความรู้สึกเกรงใจนี้ อาจเป็นคุณลักษณะเฉพาะของคนในตำบลไหล่นาน ที่ปัจจัยด้านการเงินไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ได้คาดหวังเรื่องเงินทองจากบุตร ประกอบกับบริบทสังคมตำบลไหล่นานมีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง (สุวัฒนา ธาดานิติ และ วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2551) และมีความนิยมในเรื่องความกตัญญูต่อบุพการีอย่างมั่นคง (การสนทนากลุ่ม, ผู้วิจัย) โดยการตอบแทนบุญคุณจากบุตร ถือเป็นค่านิยมสำคัญที่เป็นความผูกพันด้านศีลธรรมกับกลไกของสังคมไทย (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2553) มาตั้งแต่อดีตกาลและยังคงอยู่ในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะสังคมชนบท

สำหรับข้อค้นพบ 2) ในกรณีผู้สูงอายุเป็นผู้ให้การช่วยเหลือและรับการช่วยเหลือ ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานที่ให้การช่วยเหลือหลานในช่วงที่หลานยังเล็กนั้น เป็นผู้ที่มีความสุขอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือหลาน จะรักหลานมากและมีความสุขมาก แม้การช่วยเหลือหลานจะเป็นภาระ แต่ก็เป็นการที่แฝงไปด้วยความสุข ผู้สูงอายุมีความรู้สึกดีใจและมีความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือหลาน (จินตนา สี่ละไกรวรรณ และคณะ, 2551) ตลอดจนรู้สึกอบอุ่นใจและไม่เหงาที่มีหลานมาอยู่ด้วย (สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553) นอกจากนี้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานยังเป็นผู้ให้การช่วยเหลือบ้านเล็กๆน้อยๆ ให้กับบุตรอีกด้วย เนื่องจากการได้ช่วยเหลืองานบ้านให้แก่บุตร ถือเป็นภาระของบุตรได้บ้างในช่วงที่บุตรออกไปทำงาน และยังเป็นผลพลอยได้ที่ผู้สูงอายุรู้สึกว่าเป็นการได้เคลื่อนไหวร่างกาย ได้ออกกำลังกาย และมีความเพลิดเพลินใจไปพร้อมๆ กันอีกด้วย ซึ่งกิจกรรมนี้ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อีกช่องทางหนึ่ง (สนทนากลุ่ม, ผู้วิจัย) สิ่งเหล่านี้อาจสะท้อนว่า การได้ช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระของบุตรด้วยความเต็มใจและการช่วยเหลือนี้กลับช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขได้เช่นกัน

ส่วนในกรณีที่สูงอายุเป็นผู้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร แม้ผลการวิจัยเชิงปริมาณจะพบว่า การปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร ส่งผลต่อโอกาสที่สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีความอยู่ดีมีสุขลดลง ซึ่งอาจไม่ได้มีนัยยะว่าความอยู่ดีมีสุขลดลงจริง แต่อาจเป็นความรู้สึกของผู้สูงอายุที่ไม่ค่อยมีความสุข ถ้าตนเองจะเป็นภาระของบุตร เนื่องจากมีสุขภาพไม่ดีและต้องรับการปรนนิบัติดูแล ประเด็นนี้อาจอธิบายด้วยข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่พบว่า ผู้สูงอายุส่วนน้อยที่มีปัญหาสุขภาพ เช่น มีข้อจำกัดในการเดิน แต่ผู้สูงอายุยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้และไม่ต้องการเป็นภาระของลูกหลาน การที่สูงอายุได้ออกจากบ้านและไปที่ต่างๆ ด้วยตนเอง ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะเพื่อนๆ ในชุมชนและได้พูดคุยสนทนากัน ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขได้อีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้แล้วข้อค้นพบ 3) ผู้สูงอายุมีความรู้สึกภูมิใจอย่างมากที่ลูกมีความกตัญญูต่อบุพการี โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน มีแนวโน้มที่จะมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นในกรณีรับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น (แม้ว่าผลการศึกษาก็จะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) นอกจากนี้ผลการศึกษาเชิงคุณภาพยังพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีความภูมิใจอย่างมากที่บุตรมีความกตัญญูและมีความสุขมากที่บุตรให้การดูแลในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างดี ทั้งนี้พ่อแม่สูงอายุรู้สึกว่าคุณเองในฐานะที่เป็นพ่อแม่ ต้องมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตเป็นคนดี มีการศึกษา มีหน้าที่การทำงานและบุตรสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวให้กับตัวเองได้สำเร็จ ซึ่งเป็นความสุขใจในชีวิตของพ่อแม่ยิ่งกว่าสิ่งใด ส่วนการที่บุตรจะให้เงินกับพ่อแม่สูงอายุ ก็เป็นสิ่งที่บุตรต้องคิดเองว่า ค่าจะดูแลพ่อแม่อย่างไร ด้วยวิธีการใด ให้แก่พ่อแม่บ้างตามฐานะและกำลังความสามารถของบุตร การดูแลเกื้อกูลจะจัดทำให้มากหรือน้อยก็ไม่ใช่ว่าสำคัญเท่ากับการเห็นบุตรเป็นคนดี บุตรมีความสุข พ่อแม่ก็เป็นสุขยิ่งกว่า อย่างไรก็ตามความกตัญญูของบุตรในตำบลไหล่น่านนี้ถือเป็นค่านิยมที่มั่นคงอย่างมาก (ศิริวรรณศิริบุญ และคณะ, 2554; สุวัฒนา ธาดานิติ และ วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2551) โดยผู้สูงอายุระบุว่าตนเองเคยปฏิบัติสิ่งดีงามเหล่านี้กับพ่อแม่ของตนในอดีตอย่างไร บุตรของตนก็ปฏิบัติตามอย่างนั้น ซึ่งคนในตำบลมีความเชื่อว่าสิ่งดีงามเหล่านี้ยังคงอยู่ต่อไปภายในชุมชนไหล่น่านอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งคนในตำบลไหล่น่านมีวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด นับถือบรรพบุรุษยึดถือความกตัญญูรู้คุณ (สนทนากลุ่ม, ผู้วิจัย) โดยเชื่อว่าการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วยการดูแลพ่อแม่อย่างดี จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในชีวิตของบุตร ยิ่งกว่าการใช้เงินสร้างโบสถ์หรือวิหาร

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณของผู้สูงอายุไทยในชนบทด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นที่สังเกตว่าในกรณีจำนวนเงินที่รับจากบุตร หากเป็นเงินจำนวนมาก ผู้สูงอายุไทยในชนบทมีโอกาสที่จะมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น โดยเงินจำนวนดังกล่าวส่วนใหญ่ผู้สูงอายุรับจากบุตรที่อยู่อื่นมากกว่า จึงมีนัยยะว่าเป็นเงินที่บุตรส่งกลับมาให้ผู้สูงอายุไว้เป็น

ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และอาจรวมถึงค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือหลานอีกด้วย (จอห์น โนเดิล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลทั้งด้านการเงินและการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุในตำบลไหล่นานกับบุตรนี้ เป็นลักษณะการจัดสรรการแลกเปลี่ยนแบบต่างตอบแทน (Stark & Falk, 2000) ที่ยังคงมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับผลการวิจัยก่อนหน้านี้ (United Nations Population Fund & HelpAge, 2012; World Bank, 1994) และผลการวิจัยนี้ เป็นการยอมรับสมมติฐานหลักที่ว่า ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

8.2.2 ความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ส่งเสริมให้ทั้งผู้สูงอายุและบุตรมีความอยู่ดีมีสุขด้วยกัน

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่าบริบทของสังคมตำบลไหล่นานนั้น การอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร และการติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุอย่างมาก นอกจากนี้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ครัวเรือนของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในตำบลไหล่นานจะมีบุตรอย่างน้อย 1 คนที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับผู้สูงอายุ เนื่องจากบุตรบางคนต้องย้ายถิ่นไปทำมาหากิน ไม่สามารถให้การดูแลผู้สูงอายุแบบใกล้ชิดได้ บุตรที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกับกับผู้สูงอายุ อาจเป็นตัวแทนบุตรคนอื่นๆ ในการให้การดูแลและเกื้อกูลผู้สูงอายุในด้านความเป็นอยู่ สุขภาพ จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก และนอกจากนี้ยังเป็นหน้าที่ของบุตรที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันในการปรับปรุงลักษณะที่อยู่อาศัยในครัวเรือนให้มีความสะดวกสบาย เนื่องจากบ้านที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นของพ่อแม่ นั้นต่อไปก็จะเป็นของบุตรคนที่ดูแลและอยู่กับพ่อแม่ (สนทนากลุ่ม, ผู้วิจัย) ดังเช่นผลการศึกษาของเล็ก สมบัติ (2549) สำหรับบุตรที่อยู่อื่นจะเน้นการเกื้อกูลด้านการเงินให้แก่ผู้สูงอายุมากกว่า และเน้นการติดต่อกับผู้สูงอายุด้วยโทรศัพท์ เพื่อพูดคุยสอบถามความเป็นอยู่ด้านการเงินและสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งการติดต่อดังนี้ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจเพิ่มขึ้นได้ (WRVS, 2012) โดยผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า บุตรที่ไปทำงานที่อื่นทั้งในตัวเองซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตำบลไหล่นาน และบุตรที่ไปทำงานที่ไกลจากจากตำบลไหล่นาน ส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์ติดต่อกับผู้สูงอายุบ่อยครั้ง ในการพูดคุยสอบถามความเป็นอยู่ ไต่ถามทุกข์สุขของพ่อแม่สูงอายุ ทั้งยังใช้คำพูดดี ไพเราะที่แสดงถึงความห่วงใย เหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกปลื้มใจและมีความสุขมาก

ดังนั้นกล่าวได้ว่า ผลการศึกษานี้เป็นการยอมรับสมมติฐานหลักที่ว่า ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

8.2.3 ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุยังเกิดจากการเตรียมตัวตนเองให้มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดีอีกด้วย โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า การมีสุขภาพที่ดี ถือเป็นปัจจัยควบคุมที่สำคัญต่อโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุข ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่เห็นความสำคัญในเรื่องการมีสุขภาพทั้งกายและสุขภาพใจที่ดี โดยในด้านสุขภาพกาย ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่มีการออกกำลังกายเพื่อให้สุขภาพแข็งแรงด้วยการทำงานบ้าน เล็กๆ น้อยๆ และทำกิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสริมสุขภาพ เช่น การไปร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมร่ำวงย้อนยุค ส่วนในด้านสุขภาพจิต ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ ตักบาตรทุกวัน ไปวัดในวันสำคัญทางศาสนา เนื่องจากคนในตำบลไหล่น่านยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และเชื่อว่าการกระทำความดี ละเว้นการกระทำที่เป็นบาป มีความกตัญญูรู้คุณต่อบุพการี เป็นความดีงามที่คนในตำบลไหล่น่านปฏิบัติสืบต่อกันอย่างต่อเนื่อง

8.2.4 การเกื้อหนุนและความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในระดับชุมชน จากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีแนวโน้มที่ผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุขได้ (แม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ) โดยผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน แม้กิจกรรมบางกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ไม่ได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ แต่ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับนโยบายหลัก ผู้นำชุมชน งบประมาณ และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ทั้งนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนมีความพยายามในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขให้ผู้สูงอายุบ้าง เช่น รพ.สต. มีความพยายามในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในชุมชนร่วมกัน เพื่อสร้างความสุขให้กับผู้สูงอายุ เช่น เครือข่าย บ ว ร วัด บ้าน โรงเรียน อบต. รพ.สต. (ผู้อำนวยการ รพ.สต.) อย่างไรก็ตามควรจะได้มีพัฒนารูปแบบ ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ซึ่งพอสรุปได้ว่าการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุในระดับชุมชนนั้น มีการจัดกิจกรรมและเตรียมการสร้างความสุขให้กับผู้สูงอายุในชุมชนบ้าง แต่อาจจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุด้วยข้อจำกัดต่างๆ เช่น โครงการส่วนใหญ่มาจากนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ เป็นหลัก ส่วนโครงการหรือกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากทั้งคนในชุมชน ผู้นำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากยิ่งขึ้น

8.3 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้ง 2 ชุดดังกล่าว ช่วยเติมเต็มและให้ภาพรวมของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นการแลกเปลี่ยนและความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร อันนำมาซึ่งข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพดังต่อไปนี้

8.3.1 ข้อเสนอแนะผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ในภาพของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน ต้องการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุไม่ได้ต้องการเป็นผู้รับจากบุตรเท่านั้น แต่ต้องการเป็นผู้ให้การช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระจากบุตรบ้าง ซึ่งการกระทำเช่นนี้ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุขได้ ดังนั้นควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันทั่วไป เช่น การทำงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ทำอาหาร พับผ้า การปลูกผัก ถอนหญ้า หรือแม้แต่การช่วยทำงานในภาคเกษตรกรรมตามสมควรแก่วัยและสุขภาพ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าตนเองยังเป็นผู้ที่มีคุณค่า สามารถทำประโยชน์ให้แก่บุตรหลานได้ สำหรับในกรณีบุตรหลานให้เงินแก่ผู้สูงอายุ ควรมีการอธิบายให้ผู้สูงอายุเข้าใจว่าบุตรต้องการทำเช่นนี้เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณพ่อแม่

2) ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีความอยู่ดีมีสุขที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตร ดังนั้นควรส่งเสริมค่านิยมการอยู่ร่วมครัวเรือนระหว่างบุตรกับผู้สูงอายุซึ่งเป็นประเพณีการเกื้อหนุนผู้สูงอายุของครอบครัวไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุและบุตรได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกัน เช่น หลานมีปู่ย่าตายาย ช่วยดูแลด้วยความรักความห่วงใยและไว้วางใจได้ ส่วนผู้สูงอายุได้รับการดูแลด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่และด้านจิตใจจากบุตรอย่างใกล้ชิด ซึ่งการดูแลซึ่งกันและกันนี้จะช่วยส่งเสริมให้ครอบครัวไทยคงความเป็นปึกแผ่นอย่างต่อเนื่อง

3) การติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยโทรศัพท์ ช่วยทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขด้านจิตใจและไม่เหงา แต่ด้วยความจำเป็นที่บุตรต้องไปประกอบอาชีพที่อื่น ดังนั้นควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านได้ทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นๆ ซึ่งทำให้ไม่เหงา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในตำบลไหล่น่านควรจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตสำนึกให้บุตรที่อยู่อื่นเห็นความสำคัญในการติดต่อสอบถามความเป็นอยู่ทุกข์สุขของผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ

4) การมีสุขภาพที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่านมีความอยู่ดีมีสุข การมีสุขภาพดีจะช่วยลดการเกิดโรคจากความเสื่อมของร่างกายได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน ควรจัดกิจกรรมการบริการดูแลผู้สูง

อายุอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง การสังเกตความผิดปกติของตนเองอย่างง่าย ๆ และวิธีการติดต่อขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นในกรณีฉุกเฉิน ตลอดจนส่งเสริมสุขภาพด้วยการจัดกิจกรรมการออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

8.3.2 ข้อเสนอแนะผลการวิจัยคุณภาพ

1) ผู้สูงอายุอยากอยู่กับครอบครัวและมีบุตรหลานอยู่ใกล้ซิด ไม่อยากเป็นภาระของบุตรหลาน ในทางกลับกันหากได้ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของบุตรบ้าง จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความอยู่ดีมีสุข การได้อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบุตรหลาน เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้สูงอายุและบุตรได้ดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บุตรช่วยดูแลรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ช่วยดูแลปรนนิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ ดังนั้นควรส่งเสริมค่านิยมการดูแลผู้สูงอายุด้วยครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีบุตรและครอบครัวห่วงใยตนเอง และเห็นคุณค่าความเป็นผู้สูงอายุให้การดูแลด้วยความรักและความเคารพ

2) ผู้สูงอายุไม่ได้มีความคาดหวังในเรื่องเงินทองจากบุตร เนื่องจากเกรงใจบุตร ด้วยเกรงว่าจะเป็นการเบียดเบียนบุตรหรืออาจเป็นภาระให้แก่บุตร แต่ผู้สูงอายุมีความสุขที่บุตรได้ดูแลความเป็นอยู่อย่างดี ดังนั้นควรส่งเสริมการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้สูงอายุ ว่าบุตรแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่สูงอายุของบุตร ในหลายๆ เรื่องทั้งด้านการดูแลปรนนิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งการดูแลด้านการเงินให้แก่ผู้สูงอายุด้วย เนื่องจากผู้สูงอายุอาจจะไม่มีรายได้หรืออาจจะมีรายได้ไม่มาก

3) โครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ ไม่ได้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ ดังนั้นควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในการจัดกิจกรรมและโครงการต่างๆ เช่น โครงการค่านิยมไทยเพื่อความอบอุ่นในครัวเรือน โครงการเตรียมตัวด้านจิตใจเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข โครงการเตรียมตัวผู้ดูแล เป็นต้น

8.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลทฤษฎีในโครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่ศึกษาเฉพาะประเด็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุเท่านั้น ซึ่งได้ข้อค้นพบเชิงลึกที่น่าสนใจระดับชุมชนชนบท ได้แก่ การแลกเปลี่ยนและความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุจะมีความอยู่ดีมีสุข หากได้อยู่กับบุตรและได้รับการดูแลการดำเนินชีวิตประจำวัน สุขภาพการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนการดูแลด้านการเงินจากบุตร ในขณะที่เดียวกันผู้สูง

อายุอยากช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของบุตรและไม่ต้องการเป็นภาระของบุตร โดยตำบลไหล่นานก็เป็นชุมชนหนึ่งซึ่งอาจแตกต่างจากชุมชนหรือภาคอื่นๆ ของประเทศไทย ดังนั้นควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นรูปแบบความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวและความอยู่ดีมีสุขโดยศึกษาความแตกต่างระหว่างภาคในประเทศไทย และประเด็นตัวกำหนดลักษณะการอยู่อาศัยระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับภาวะพึ่งพาของผู้สูงอายุ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- Agree, E. M., Biddlecom, A. E., Chang, M. C., & Perez, A. E. (2002). Transfers from older parents to their adult children in Taiwan and the Philippines. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 17*, 269-294.
- Agree, E. M., Biddlecom, A. E., & Valente, T. W. (2005). Intergenerational transfers of resource between older persons and extended kin in Taiwan and the Philippines. *Populations Studies, 59*(2), 181-195.
- Andreoni, J. (1988). Privately provided public goods in a large economy: The limits of Altruism. *Journal of Political Economy, 35*(1), 57-73.
- Andreoni, J. (1990). Impure altruism and donations to public goods: A theory of warm-glow. *Economic Journal, 100*(401), 464-477.
- Andrews, F. M., & Withey, S. B. (1976). *Social indicators of well-being: American's perceptions of life quality*. New York: Plenum Press.
- Antonucci, T. C. (2001). Social relations: An examination of social networks, social support and sense of control. In J. E. Birren & W. K. Schaie (Eds.), *Handbook of the Psychology of aging, 5th ed.* (pp. 427-453). New York: Academic Press.
- Argyle, M. (2001). *The Psychology of Happiness*. New York: Taylor & Francis.
- Argyle, M., & Martin, M. (1991). The psychological causes of happiness In F. Stack, M. Argyle & N. Schwarz (Eds.), *Subjective well-being: An interdisciplinary perspective*. Oxford: Pergamon Press.
- Asis, M. M. B., Domingo, L., Knodel, J., & Mehta, K. (1995). Living arrangements in four asian countries: a comparative perspective. *J Cross Cult Gerontol, 10*, 145-162.
- Becker, G. S. (1974). A theory of social interactions. *Journal of Political Economy, 82*(6), 1063-1093.
- Bengtson, V. L., & Mangen, D. J. (1988). Family intergenerational solidarity revised. In D. J. Mangen, V. L. Bengtson & J. P. H. Landry (Eds.), *Measurement of intergenerational relations* (pp. 222-238). Beverly Hills: Sage.

- Bengtson, V. L., & Roberts, R. E. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *J of Marriage and the Family*, *53*, 856-870.
- Blau, P. M. (1968). "Interaction: social change" In D. L. Sill (Ed.), *The international encyclopedia of social science* (pp. 452-458). New York: Macmillan & Free Press.
- Bowling, A. (1990). Associations with life satisfaction among very elderly people living in a deprived part of inner London. *Social Science & Medicine*, *31*(9), 1003-1011. .
- Chamberlain, K. (1988). On the structure of subjective well-being. *Social Indicator Research*, *20*, 581-604.
- Chan, A., Ofstedal, M. B., & Hermalin, A. I. (2002). Changes in subjective and objective measures of economic well-being and their inter relationship among the elderly in Singapore and Taiwan. *Social Indicators Research*, *57*, 263-300.
- Chyi, H., & Mao, S. (2012). The determinants of happiness of China's elderly population. *J Happiness Stud*, *13*, 167-185.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, *59* (8), 676-684.
- Collard, D. (1978). *Altruism and the economy: a study of non-selfish economics*. London: Martin Robertson.
- Connidis, I. A. (2001). *Family ties and aging*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cowgill, D., & Holmes, L. (1972). *Aging and modernization*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Dai, B., Zhang, B., & Li, J. (2013). Protective factors for subjective well-being in Chinese older adults: The roles of resources and activity. *Journal of Happiness Studies*, *14*(4), 1225-1239.
- Dan Li, Xin Xu, Xueyuan Qin, & Rui Guo. (2012). *Study on score of happiness among the elderly population in aged apartment house in Tangshan*. Paper presented at the International Conference on Education Technology and Management Engineering.

- Davey, A., Janke, M. C., & Savla, J. S. (2005). Antecedents of intergenerational support: families in context and families as context In: M., Silverstein, R., Giarrusso, & V.L., Bengtson (eds). *Annual Review of Gerontology and Geriatrics: intergenerational relations across time and place*, 24, 29-54.
- Devore, J. L., & Peck, R. (1993). *Statistics: The exploration and analysis of data*. New York: Duxbury Press.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: progress and opportunities. *Social Indicator Research*, 31, 103-157.
- Diener, E. (2009). Subjective Well-Being In E. Diener (Ed.), *The Science of Well-being* (Vol. 37, pp. 11-58).
- Diener, E., Horwitz, J., & Emmona, R. A. (1985). Happiness of the very wealthy. *Social Indicator Research*, 16, 263-274.
- Diener, E., Lucas, R., Schimmack, U., & Helliwell, J. (2009). *Well-being for public policy*. New York: Oxford University Press.
- Dijker, M. (1999). Measuring quality of life: methodological issues. *American Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 78(3), 286-300.
- Domjan, M. (1996). *The principle of learning and behavior*. New York: Brooks/Cole.
- Drew, L. M., & Silverstein, M. (2007). Grandparents' well-being after loss of contact with their grandchildren. *Journal Fam Psychol*, 21(3), 372-379.
- Easterlin, R. A. (2001). Income and happiness: Towards a unified theory. *Economic Journal*, 111, 465-484.
- Easterlin, R. A. (2006). Life cycle happiness and its source: Intersections of psychology, economics and demography. *Journal of Economic Psychology*, 27, 463-482.
- Ekman, P., Davidson, R. J., Richard, M., & Wallace, B. A. (2005). Buddhist and psychological perspectives on emotional and well-being. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 59-63.
- Farber, B. (1966). *Kinship and family organization*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Filmer, D., & Pritchett, L. Z. (1998). Estimating wealth effects without income or expenditure data - or tears: Educational enrollment in India. Retrieved January, 5, from The World Bank

<http://www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers/WPS1900series/wps1994/wps1994.pdf>

- Fiorillo, D., & Sabatini, F. (2011). Quality and quantity: the role of social interactions in individual health. *Social Science & Medicine*, 73(11), 1644–1652.
- Flack, K. (2014). Early Australian census records. Retrieved April 12, 2014, from <http://guides.slv.vic.gov.au/content.php?pid=81642&sid=605790>
- Fon, J. R. v. d. V. (2007). Cultural and gender differences in gender-roles beliefs, sharing household task and child responsibilities, and well-being among immigrants and majority member in the Netherland. *Journal Sex Roles*, 57(11-12), 813-824.
- Gaspar, D. (2004). Human well-being: Concepts and conceptualizations. In M. McGillivray (Ed.), *Measuring well-being*. Finland: UNU-WIDER.
- Gerard-Varet, L. A., Kolm, A. C., & Mercier Ythier, J. (2000). *The economics of reciprocity, giving and altruism*. UK: MacMillan press Ltd.
- Graham, H. (1983). Caring: a labour of love. In J. Finch & D. Groves (Eds.), *A labour of love: women, work, and caring*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Gungjai W. (1998). Self-esteem, self-care and quality of life of the aged people. *J Faculty of Nursing*, 6(1), 13-20.
- Güven, C. (2012). Reversing the question: Does happiness affect consumption and savings behavior? *Journal of Economic Psychology*, 33(4), 701-717.
- Hagestad, G. O. (2003). Interdependent lives and relationships in changing times: A life course view of families and aging. In R. A. Settersten (Ed.), *Invitation to the life course: Toward new understandings of later life*. New York: Baywood.
- Hahs-Vaughn, D. L. (2005). A primer for using and understanding weight with national dataset. *The Journal of Experimental Education*, 73(3), 221-248.
- Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. D. (2013). World happiness report 2013. Retrieved October 3, 2013, from http://unsdsn.org/files/2013/09/WorldHappinessReport2013_online.pdf
- HelpAge. (2013). Purpose, methodology and results 2013: HelpAge International.

- Hills, P., & Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences, 33*, 1073-1082.
- Hjalm, A. (2012). "Because we know our limits": Elderly parents' views on intergenerational proximity and intimacy. *Journal of Aging studies, 26*, 296-308.
- Hogan, D. P., Eggebeen, D. J., & Clogg, C. C. (1993). The structure of intergenerational exchanges in American families. *American Journal of Sociology, 98*, 1428-1458.
- Hooyman, N. R., & Gonyea, J. (1995). *Feminist perspectives on family care*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ikels, C. (1983). *Aging and adaptation: Chinese in Hong Kong and the United States*. Connecticut: Archon Books.
- Ikels, C. (1989). Becoming a human being in theory and practice: Chinese views of human development. In D. Kertzer & K. W. Schaie (Eds.), *Age structuring in comparative perspective*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ingersoll-Dayton, B., Saengtienchai, C., Kespichayawattana, J., & Aunguroch, Y. (2001). Psychological well-being Asian style: The perspective of Thai elders. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 16*, 283-302.
- Karen Snedker, Patty Glynn, & Wang, C. (2002). Ordered/Ordinal Logistic Regression with SAS and Stata1. Retrieved June 12, 2014, from <http://staff.washington.edu/glynn/olr.pdf>
- Katz, R. (2009a). Intergenerational family relations and subjective well-being in old age: a cross-national study. *Eur Journal Ageing, 6*, 79-90.
- Katz, R. (2009b). Intergenerational family relations and life satisfaction among three elderly population groups in transition in the Israeli multi-cultural society. *J Cross Cult Gerontol, 24*, 77-91.
- Keng-Mun Lee, W., & Hong-Kin, K. (2005). Differences in expectations and patterns of informal support for older persons in Hong Kong: modification to filial piety. *Ageing Intergenerational, 30(2)*, 188-206.

- Kerlinger, F. N. (1986). *Psychology; Sociology; Research; Statistical methods*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Knodel, J., Chayovan, N., & Siriboon, S. (1992b). The impact of fertility decline on familial support for elderly: An illustration from Thailand. *Population and Development Review*, 18(1), 79-102.
- Knodel, J., & Debavalya, N. (1992a). Social and economic support systems for the elderly in asia: an introduction. *Asia-Pacific Population Journal*, 7(3), 5-12.
- Knodel, J., Kespichayawattana, J., Wiwatwanich, S., & Saengtienchai, C. (2007). Migration and intergenerational solidarity evidence from rural Thailand *Paper in Population ageing* (Vol. 2). Bangkok: UNFPA Thailand.
- Knodel, J., & Ofstedal, M. (2002). Patterns and determinants of living arrangements. In A. I. Hermalin & A. Arbor (Eds.), *The well-being of the elderly in Asia: A four country comparative study* (Vol. University of Michigan Press). MI.
- Knodel, J., Prachuabmoh, V., & Chayovan, N. (2013). *The changing well-being in thai elderly: An update from the 2011 survey of older person in Thailand*. Chiang Mai: HelpAge International.
- Knodel, J., Saengtienchai, C., & Obiero, W. (1995b). Do small families jeopardize old age security? evidence from Thailand. *BOLD*, 5(4), 13-17.
- Knodel, J., Saengtienchai, C., & Sittitrai, W. (1995a). The living arrangements of elderly in Thailand: View of the populace. *Journal of Cross Cultural Gerontology*, 10, 79-111.
- Kohler, H., Behrman, J. R., & Skyttthe, R. (2005). Partner+children = happiness? The effects of partnerships and fertility on well-being. *Population and Development Review*, 31, 407-445.
- Kolm, S. C. (2000). Introduction: The economics of reciprocity, giving and altruism. In M. Kaser (Ed.), *The economics of reciprocity, giving and altruism*. UK: MacMillan Press Ltd.
- Kunemund, H., & Rein, M. (1999). There is more to receiving than needing: theoretical arguments and empirical explorations of crowding in and crowding out. *Ageing and Society*, 19, 93-121.

- Lau, A. L. D., Cummins, R. A., & McPherson, W. (2005). An investigation into the cross-cultural equivalence of the personal well being index. *Social Indicator Research, 73*, 403-430.
- Lawrence, R. H., Bennett, J. M., & Markides, K. S. (1992). Perceived intergenerational solidarity and psychological distress among older Mexican Americans. *Journal of Gerontology, 47*(1), 555-565.
- Lawton, M. P. (1997). Measures of quality of life and subjective well-being, generation. *Journal of the American Society on Aging, 21*(1), 45-47.
- Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new science*. New York: The Penguin Press.
- Lee, G. R., & Ellihorpe, E. (1982). Intergenerational exchange and subjective well-being among the elderly. *Journal of Marriage and the Family, 244*, 217-224.
- Lee, L., Jones, P., Mineyama, Y., & Zhang, X. (2002). Cultural differences in responses to likert scale. *Research in Nursing and Health, 25*, 295-306.
- Lee, Y., Parish, W., & Willis, R. (1994). Son, daughter, and intergenerational support in Taiwan. *American Journal of Sociology, 99*, 1010-1041.
- Leedy, P. D., & Ormrod, J. E. (2005). *Practical research: Planning and design US*: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Leiyu shi. (1993). Family financial and household support exchange between generations: A survey of chinese rural elderly. *The Gerontological Social of America, 33*(4), 468-480.
- Li, L. (1995). Subjective well-being of Chinese urban elderly. *International Review of Modern Sociology, 25*, 17-26.
- Liamputtong, R., Pranee, V.-T.-X., & James. (2000). Vietnamese-Australian Grandparenthood: The Changing Roles and Psychological well-being. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 15*, 265-288.
- Lillard, L., & Willis, R. J. (2002). Patterns of intergenerational Transfers in Southeast Asia. *Journal of Marriage and Family, 64*(Aug), 627-641.
- Linley, P. A., Maltby, J., Wood, A. M., Osborne, G., & Hurling, R. (2009). Measuring happiness: The higher order factor structure of subjective and psychological well-being measures. *Personality and Individual Differences, 47*, 878-884.

- logan, J. R., & Spitze, G. D. (1996). *Family ties: enduring relations between parents and their grown children*. Philadelphia: Temple University Press.
- Lou, V. W. Q. (2010). Life satisfaction of older adults in Hong Kong: The role of social support from grandchildren. *Social Indicator Research, 95*, 377-391.
- Lowenstein, A. (2007). Solodarity-conflict and ambivalence: Testing two conceptual frameworks and their impact on quality of life for older family members. *Journal of Gerontology Social Sciences, 62B*, S100-S107.
- Lowenstein, A., Katz, R., & Gue-Yaish, N. (2008). Cross-national variations in elder care: Antecedents and outcomes. In M. E. Szinovacz & A. Davey (Eds.), *Caregiving contexts: Cultural, familial and societal implications*. New York: Springer Publishing.
- Lu, L., Gilmour, R., Kao, S.-F., Weng, T.-H., Hu, C.-H., Chern, J.-G., . . . Shin, J.-B. (2001). Two ways to achieve happiness: when the East meets the West. *Personality and Individual Differences, 30*, 1161-1174.
- Luhmann, M., Lucas, R. E., Eid, M., & Diener, E. (2013). The prospective effect of life satisfaction on life events. *Social Psychological and Personality Science, 4*, 39-45.
- Macmillan, R., & Copher, R. (2005). Families in the life course: Interdependency of roles, role configurations, and pathways. *Journal of Marriage and the Family, 67*, 858-879.
- Marshall, V. W., Matthew, S. H., & Rosenthal, C. J. (1993). Elusiveness of family life: A challenge for the sociology of aging. In G. L. Maddox & M. P. Lawton (Eds.), *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* (Vol. 13, pp. 39-72).
- Matteson, M. A., McConnell, E. S., & Linton, A. D. (1996). *Gerontological nursing concepts and practice*. Philadelphia: W.B. Saunders Company.
- McChesney, K. Y., & Bengtson, V. L. (1988). Solidarity, intergenerational, and cohesion in families: Concepts and theories. In D. J. Mangen, V. L. Bengtson & P. H. Landry (Eds.), *Measurement of intergenerational relations*. CA: Sage.
- McDowell, I. (2010). Measures of self-perceived well-being. *Journal of Psychosomatic Research, 69*, 69-79.

- Meier, S. (2006). *The economics of non-selfish behavior*. UK: Edward Elgar Publishing, Inc.
- Mence, V. H. (2003). The relation between everyday activities and successful aging: a 6-year longitudinal study. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*, *58*, 74-82.
- Michaelson, J., Abdallah, S., Steuer, N., Thompson, S., & Marks, N. (2009). *National accounts of well-being: Bringing real wealth onto the balance sheet*. London: New Economics Foundation.
- Momtaz, Y. A., Hamid, T. A., Yahaya, N., & Ibrahim, R. (2010). Effects of chronic comorbidity on psychological well-being among older persons in northern peninsular Malaysia. *Applied Research Quality Life*, *5*, 133-146.
- Muller, Z., & Litwin, H. (2011). Grandparenting and psychological well-being: how important is grandparent role centrality? *Eur Journal Ageing*, *8*, 109-118.
- Nanthamongkolchai, S., Tuntichaivanit, C., Munsawaengsub, C., & Charpoophol, P. (2009). Factors influencing life happiness among elderly female in Rayong province. *J Med Assoc Thai*, *92*(Suppl.7), S8-12.
- Nave, C. S., Sherman, R. A., & Funder, D. C. (2008). Beyond self-report in the study of hedonic and eudaimonic well-being: Correlations with acquaintance reports, clinician judgments and directly observed social behavior. *Journal of Research in Personality*, *42*, 643-659.
- Park, K.-S., Phua, V., McNally, J., & Sun, R. (2006). Diversity and structure of intergenerational relationship: Elderly parent-adult child relations in Korea. *J Cross Cult Gerontol*, *20*, 285-305.
- Pinquart, M., & Sorensen, S. (2000). Influences of socioeconomic status, social network, and competence on subjective well-being in late life: a meta-analysis. *Psycho Aging*, *15*, 187-224.
- Reiter, S., Stewart, G., & Bruce, C. (2011). *Integrating qualitative and quantitative approaches in cross-cultural research* Paper presented at the Proceedings of 15th Americas Conference on Information Systems, Swissotel Lima Lima
- Reyles, D. Z. (2011). The human development index (HDI). Retrieved October 4, 2014, from file:///C:/Users/Watcharee/Desktop/HDI-measure-interpretation-key-messages.pdf

- Roberts, R. D. (1984). A positive model of private charity and public transfers. *Journal of Political Economy*, 92(1), 136-148.
- Rojas, M. (2004). The complexity of well-being a life satisfaction conception and a domains-of-life approach. Retrieved February 2, 2013, from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/icap/unpan029029.pdf>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.
- Ryff, R. M. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.
- Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (1991). *Consumer behavior* Englewood Cliffs: NJ: Prentice-Hall.
- Schoeni, R. F. (1997). Private interhousehold transfers of money and time: New empirical evidence. *Review of Income and Wealth*, 43(4), 423-448.
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55, 5-14.
- Sener, A. (2011). Emotional support exchange and life satisfaction. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(2), 79-88.
- Sevilla, C. G., Ochave, J. A., Punsalan, T. G., Regala, B. P., & Uriarte, G. G. (1992). *Research Method*. Queson City: Rex Printing Company.
- Sharma, R. K. (2008). *Sociological methods and techniques*. New Delhi: Atlantic Publishers And Distributors Pvt Ltd.
- Silverman, P., Hecht, L., & Mc Millin, D. (2000). Modeling life satisfaction among the aged: a comparison of Chinese and Americans. *Journal of Cross Cultural Gerontology*, 15(4), 289-305.
- Silverstein, M., & Bengtson, V. L. (1991). Do close parent-child relations reduce the mortality risk of older parents? *Health and Social Behavior*, 32(December), 382-395.

- Soldo, B. J., & Hill, M. (1993). Intergenerational transfers: economic, demographic, and social perspectives. In G. L. Maddox & M. P. Lawton (Eds.), *The annual review of gerontology and geriatrics: Focus on kinship, aging, and social change* (Vol. 13, pp. 187-216).
- Stark, O., & Falk, I. (2000). Transfers, empathy formation, and reverse transfers. In M. Kaser (Ed.), *The economics of reciprocity, giving and altruism*. UK: MacMillan Press.
- Stening, B. W., & Everett, J. E. (1984). Response styles in a cross-cultural managerial study. *Journal of Social Psychology*, 122, 151-156.
- Stiglitz, J., Sen, A., & Fitoussi, J.-P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Retrieved September 28, 2013, from http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf
- Stone, A. A., Schwartz, E. J., Bruderick, E. J., & Deaton, A. (2010). A snapshot of the age distribution of psychological well-being in the United States. *The Economist*. Retrieved October 4, 2014, from <http://www.pnas.org/content/107/22/9985.full>
- Stratton, D., & Tadd, W. (2005). Dignity and older people: The voice of society. *Quality in Ageing and Older Adults*, 6(1), 37 - 48.
- Stutzer, A., & Frey, B. S. (2006). Does marriage make people happy, or do happy people get married? *Journal of Socio-Economics*, 35, 326-347.
- Thang, L. L., & Mehta, K. K. (2012). Conclusion: Change and continuity of grandparenting in contemporary Asia. In K. K. Mahta & L. L. Thang (Eds.), *Social Indicator Research* (Vol. 47, pp. 145-157).
- Thomas, L. M., & Heck, R. H. (2001). Analysis of large scale secondary data in higher education research: potential perils associated with complex sampling designs. *research in Higher Education*, 42(5), 517-540.
- Treas, J. (1995). Older Americans in the 1990s and beyond. *Population Bulletin*, 50, 1-48.

- Treas, J., & Cohen, P. (2006). Maternal co-residence and contact: Evidence from cross-national surveys in allocating public and private resources across generations. *International Studies in Population*, 3, 117-137.
- Tuntichaivanit, C., Nanthmongkolchai, S., Munsawaengsub, C., & Charupoophol, P. (2009). Life happiness of the elderly in Rayong province. *Journal of Public Health*, 39(1), 34-47.
- Uchida, Y., & Kitayama, S. (2009). Happiness and unhappiness in East and West: themes and variations. *Emotion*, 9, 441-456.
- UNDP. (2013). Human Development Reports 2013. Retrieved September 1, 2013, from <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>
- Ungerson, C. (1983). Why do women care? In J. Finch & D. Groves (Eds.), *State of the Union: America in the 1980* (Vol. 1). New York: Russell Sage Foundation.
- United Nations. (2013). World Population Prospect 2012 Revision: Key Findings and Advance Table Retrieved September 3, 2013, from http://esa.un.org/unpd/wpp/Documentation/pdf/WPP2012_%20KEY%20FINDINGS.pdf
- United Nations Population Fund, & HelpAge. (2012). *Ageing in the twenty-first century: A celebration and a challenge*. New York: UNFPA.
- Van Praag, B. M. S., Frijters, P., & Ferrer-i-Carbonell, A. (2001). The anatomy of subjective well-being. Retrieved December 30, 2013, from <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/18249/1/dp265.pdf>
- Veenhoven, R. (1997). Advances in understanding happiness. *Revue Quebecoise de Psychologie*. Retrieved September 9, 2013, from <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub1990s/97c-full.pdf>
- Veenhoven, R. (2006). World database of happiness: Archive of research findings on subjective enjoyment of life Retrieved September 28 2013, from http://www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_quer/hqi_fp.htm
- Veenhoven, R. (2008). The international scale interval study: Improving the comparability of responses to survey questions about happiness. In V. Moller & D. Huschka (Eds.), *Social Indicator Research Series* (Vol. 35, pp. 45-58).
- Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: John Wiley & Sons.

- Wahrendorf, M., Knesebeck, O. V. D., & Siegrist, J. (2006). Social productivity and well-being of older people: baseline results from the SHARE study. *Eur Journal Ageing, 3*, 67-73.
- Waite, L., & Das, A. (2010). Families, social life, and well-being at old ages. *Demography, 47*(supplement), S87-S109.
- Wallace, B. A., & Shapiro, S. L. (2006). Mental balance and well-being: Building bridges between buddhism and western psychology. *American Psychologist, 61*, 690-701.
- Watermans, A. S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*, 678-691.
- White, H., & Lu, X. (2010). Robustness Checks and Robustness Tests in Applied Economics.
<http://econ.ucsb.edu/~doug/245a/Papers/Robustness%20Checks.pdf>
- Woolfolk, A. E. (1995). *Educational psychology* Boston: Allyn & Bacon.
- World Bank. (1994). *Averting the old age crisis*. New York: Oxford University Press.
- WRVS. (2012). Loneliness amongst older people and the impact of family connections. *PLP Research October*. England, Scotland and Wales.
- Zhan, H. J., & Montgomery, J. V. (2003). Gender and elder care in China: The influence of filial piety and structural constraints. *Gender and Society, 17*(2), 209-229.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2557). ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข. Retrieved 27 ตุลาคม 2556, from http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age_disp.php.
- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2557). การเปลี่ยนแปลงและเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ. Retrieved 9 มิถุนายน, 2557, from <http://hp.anamai.moph.go.th/soongwai/statics/health/prepared/topic003.php>
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). การใช้ SPSS for Window ในการวิเคราะห์ข้อมูล. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลหลายตัวแปร. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร.

- กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และคณะ. (2550). ทำงานและทำงาน เพื่อความรู้ที่มั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุ ประชากรและการพัฒนา (Vol. สิงหาคม - กันยายน pp. 1). สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ. (2550). บทสังเคราะห์นวัตกรรมการประยุกต์ระบบสุขภาพชุมชน. สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน. นนทบุรี: วิชาการพิมพ์.
- จอห์น โนเคล และนภาพร ชโยวรรณ. (2552). การสูงอายุทางประชากรและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในประเทศไทย แนวโน้มในอดีต สถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายในอนาคต. กรุงเทพฯ: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทยและสำนักงานภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก.
- จินตนา สีละไกรวรรณ และคณะ. (2551). รายงานการวิจัย การเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของคนต่างรุ่นวัยในระบบสังคมไทย. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชาย โปธิสิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ซันตา วิชชาวุธ และคณะ. (2553). การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2545-2550. กรุงเทพฯ: ที คิว พี.
- ชุตินา พงศ์วรินทร์ และคณะ. (2554, 17-18 มีนาคม). กรอบมโนทัศน์และเครื่องมือวัดความสุขในบริบทสังคมไทย: บทความปริทรรศน์. Paper presented at the การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 10 สร้างสังคมและส่งเสริมสุขภาพ ด้วยจิตวิทยาเชิงบวก, ณ Crystal ballroom โรงแรมวันนา กรุงเทพฯ.
- ณัฐจิรา ทองเจริญชูพงศ์ และสรินทร์ เกรย์. (2553, 25-26 พฤศจิกายน). สถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี : การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมของครัวเรือน. Paper presented at the การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2553 ณ โรงแรมเดอะทวิน ทาวเวอร์ ปทุมวัน กรุงเทพฯ.
- เดชารัตน์ สุขกำเนิด และคณะ. (2555). ความพึงพอใจและความสุขในชีวิตคนไทย. Retrieved 22 สิงหาคม 2556 from http://www.npithailand.com/sites/default/files/ความพึงพอใจและความสุขในชีวิตของคนไทย_0.pdf
- ทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์. (2554). ความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการบำนาญและผู้บริหารจังหวัดขอนแก่น. *Srinagarind Med Journal*, 26 (Suppl), 190-194.
- ธนาเสถียร มงททรัพย์. (2555). ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวสามวัย จังหวัดชัยนาท. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาธารณสุขศาสตร์), มหาวิทยาลัยมหิดล.

- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2555). ความอยู่ดีมีสุข. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2(พ.ค.- ส.ค), 23-50.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. (2549). สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. (2553a). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. (2553b). สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภัทร งามล. (2554). ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง: กรณีศึกษาชุมชนวัดไชยทิศ เขต บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต), คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนัส วณิชชานนท์. (2548). ดัชนีชี้วัด: เครื่องมือของการติดตามประเมินผล. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 42 (4), 10-15.
- มัทนา พานานิรามย์. (2550). การเปลี่ยนแปลงในวิธีการปิดงบดุลรายได้ในประเทศไทย. Paper presented at the การสัมมนาประจำปี พ.ศ. 2550 เรื่อง จะแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างไร แข่งขัน สวัสดิการหรือแจกจ่าย, สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย
- ยุทธนา ภาระนันท์. (2551). คิดเชิงบวก...กุญแจไขหลังสมอง. Retrieved 9 มกราคม, 2558, from register.utcc.ac.th/KM2553/DATA/Document/Positive%20Thinking.ppt
- เยาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม และพรพันธ์ บุญยรัตน์พันธ์. (2549). การสำรวจภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชนไทย โดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2546-2547. กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ศรีรินทร์ เกรย์ วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2553b). ความสุขเป็นสากล. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รักษพล สนิทยา. (2555). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุไทย. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไหล่น่าน. (2556). ข้อมูลทั่วไปของประชากรตำบลไหล่น่าน. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไหล่น่าน.
- เล็ก สมบัติ. (2549). ภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน. มุลินนิสาธารณสุขแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้.
- วรวุฒิ สุวรรณระดา. (2553). ภาวะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: มุลินนิสาสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), ที คิว พี จำกัด.
- วรรณภา ศรีธัญญรัตน์ และคณะ. (2550). การศึกษาประสบการณ์ความเจ็บป่วยเรื้อรังของผู้สูงอายุและครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.

- วรรณวิสาข์ ไชโย. (2555). ทรรศนะเรื่องความสุขในผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาบ้านวัยทองนิเวศน์.
วารสารมนุษยศาสตร์สาร, 13(1), 16-30.
- วรภรณ์ สามโกเศศ. (2549, 8 มิถุนายน). GDP ไม่ได้วัดความสุข, มติชนรายวัน.
- วรภรณ์ ภูมิสวัสดิ์ และคณะ. (2548). การดูแลรักษาโรคผู้สูงอายุแบบสหสาขาวิชา. กรุงเทพฯ:
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- วรภรณ์ ภูมิสวัสดิ์ และคณะ. (2549). การสำรวจและศึกษาภาวะสุขภาพ ของผู้สูงอายุ 4 ภาคของ
ไทย. นนทบุรี สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ.
- วิชา โภมิินทร์ และศยามล เจริญรัตน์. (2551). การศึกษาตัวชี้วัดตามบริบทไทยของเด็ก เยาวชน ผู้
ด้อย โอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย เอกพลากร. (2553). รายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทย โดยการตรวจร่างกายครั้งที่ 4
พ.ศ. 2551-2552. นนทบุรี: เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2555). รายงานประจำปี สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2554. กรุงเทพฯ:
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนา
ผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.).
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2553a). โครงการสร้างระบบฐานข้อมูลและเตรียมการประเมิน
แผนผู้สูงอายุในระยะต่อไป. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2553). ครอบครัวและผู้สูงอายุ กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ
ไทย (มส.ผส.), ที คิว พี.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. (2552). ตัวแบบการดูแลผู้สูงอายุที่ดีของครอบครัวและชุมชนชนบท
ไทย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
(สวรส.) และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- ศิริวรรณ ศิริบุญ. (2553). บทบาทของชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), ที คิว พี.
- ศิริวรรณ ศิริบุญ และคณะ. (2554). โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุใน
ชุมชน ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. (2550, 22-23, กุมภาพันธ์). บริการปฐมภูมิที่เข้มแข็งนอกโรงพยาบาล:
ยุทธศาสตร์สำคัญของระบบบริการสาธารณสุขไทย. Paper presented at the ประชุม
วิชาการ Primary Care ระดับประเทศครั้งที่ 2 "ตักผลึกอุดมการณ์บริการปฐมภูมิ สู่
ปฏิบัติการ...งานสุขภาพชุมชน", ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทคบางนา, กรุงเทพฯ.

- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. (2550). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550. มุลินธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผศ). กรุงเทพฯ: ที คิว พี
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ และคณะ. (2555). รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2553. กรุงเทพฯ: ที คิว พี.
- สัมฤทธิ์ ศรีธำรงสวัสดิ์ และคณะ. (2552). การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในระยะยาว โดยชุมชน. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: กราฟิโก ซิสเต็มส์
- สาลินี เทพสุวรรณ และคณะ. (2550). ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของคนไทย: ความสำคัญภาคประชาชน. วารสารประชากร, 1(1), 325-342.
- สำเร็จ จันทรสวรรณ. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประชากร. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). รายงานการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย 2550. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556a). ประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามอายุและเพศ พ.ศ. 2546-2555 ข้อมูลเป็นรายภาคและรายจังหวัด. Retrieved 28 ตุลาคม 2556, from <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries01.html>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556b). ระบบสถิติทางการทะเบียน. Retrieved 19 ธันวาคม, 2557, from http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age.php
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). รายงานผลเบื้องต้น สำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557. Retrieved 1 พฤษภาคม, 2558, from <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/elderlyworkReport57.pdf>
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน. (2556). ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข. Retrieved 27 ตุลาคม 2556, from http://203.157.198.7/provis/population/popvill_agegroup.php?distid=5507&popyear=2013
- สำนักนโยบายและวิชาการสถิติ. (2555). เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและการประมาณค่า. Retrieved 25 กุมภาพันธ์, 2556, from <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/Toneminute/files/55/A3-16.pdf>
- สุกัญญา วชิรเพชรปราณี. (2553). บทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกิ่งเมืองจังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา, 16(มกราคม-มิถุนายน), 50-59.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และไพบูลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล. (2542). ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุไทย.

กรุงเทพฯ: โฮลิสติก พับลิชชิ่ง.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ. (2545). ผู้สูงอายุในประเทศไทย : รายงานการทบทวน องค์ความรู้ และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย กรุงเทพฯ: สาขาวิชาเวชศาสตร์ผู้สูงอายุและพหุวิทยา ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธรรม นันทมงคลชัย. (2552). อยู่อย่างไรให้เป็นสุขในวัยสูงอายุ. วารสารสาธารณสุขศาสตร์, 1(มกราคม-เมษายน), 7-8.

สุธรรม นันทมงคลชัย. (2554). ผู้สูงอายุกับความสุขในการเลี้ยงหลาน. จุลสาร คณะสาธารณสุขศาสตร์, 13(เมษายน-มิถุนายน), 3.

สุวรรณ บัวทวน และสำเริง จันทรสวรรณ. (2545). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุวัฒนา ธาดานิติ และ วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2551). การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: สถาบันวิจัยสังคม และวิทยาลัยประชากรศาสตร์.

เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ และคณะ. (2553, 3 ธันวาคม). พัฒนาการแนวคิดเรื่อง ความสุขที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สุดและเศรษฐกิจพอเพียง. Paper presented at the ประชุมวิชาการประจำปีครั้งที่ 3, ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, โรงแรมรามาคาร์ดิน, กรุงเทพฯ

หุทัยทิพย์ ตันตเทศ และคณะ. (2557). การพัฒนาแบบประเมินต้นทุนทางจิตวิทยาในคนไทยวัยทำงาน. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 59(1), 73-83.

อุทัยทิพย์ รักจรรยาบรรณ. (2549, 23-24 พฤศจิกายน). การเกื้อหนุนของครอบครัวต่อผู้สูงอายุไทย. Paper presented at the การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์ 2549, โรงแรมเดอะทวินทาวเวอร์ กรุงเทพมหานคร.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม ฉบับปรับปรุงจากโครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน
ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
สำหรับงานวิจัยเรื่อง

การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ:กรณีศึกษา ตำบลไหล่น่าน อำเภอ
เวียงสา จังหวัดน่าน

ตอนที่ 1 ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม

ชื่อ	คำถาม	หมวดรหัส
A1	เพศของผู้สูงอายุ	1. ชาย 2. หญิง
A3	ท่านอายุเท่าใด	อายุ.....ปี
A5	ท่านจบการศึกษาสูงสุดระดับใด	1. ไม่เคยเรียน 2. ประถมศึกษา 3. มัธยมศึกษาตอนต้น 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. 5. ปวส./ปวท./อนุปริญญา 6. ปริญญาตรีและสูงกว่า 7. อื่นๆ (ระบุ).....
A6	ท่านมีสถานภาพสมรสใด	1. โสด 2. สมรสและคู่สมรสอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 3. สมรสแต่คู่สมรสไม่ได้อยู่ในครัวเรือน เดียวกัน 4. หม้าย / คู่สมรสเสียชีวิต 5. หย่า / เลิกกัน 6. แยกกันอยู่
C1	ในระหว่าง 7 วันก่อนวันสัมภาษณ์ ท่านทำงานเพื่อหา เลี้ยงชีพหรือไม่	1. ไม่ทำงาน 2. ทำงาน
C33	รายได้ทั้งหมดที่ท่านได้จากทุก แหล่งเพียงพอต่อการ ดำรงชีวิต หรือไม่	1. ไม่เพียงพอ 2. เพียงพอ
C18	ท่านมีรายได้รวมจากทุกแหล่ง	ระบุจำนวน.....บาท/ปี
A 9	ท่านมีลูกที่ยังมีชีวิตอยู่ (รวมลูก เลี้ยง/ลูกบุญธรรม) ทั้งหมดกี่คน	0. ไม่มี จำนวน..... คน
E1	ในระหว่าง 7 วันก่อนวันสัมภาษณ์ ท่านรู้สึกว่ สุขภาพร่างกายของท่านเป็นอย่างไร	1. ไม่ดีมาก ๆ 2. ไม่ดี 3. ปานกลาง 4. ดี 5. ดีมาก
G11	ในช่วง 12 เดือนก่อนการสัมภาษณ์ ท่านร่วมกิจกรรม	1. ไม่เข้าร่วมเลย

ข้อ	คำถาม	หมวดรหัส			
	ของชุมชน/หมู่บ้านหรือไม่ (เช่น วันสูงอายุ สงกรานต์)	2. เข้าร่วมบางครั้ง 3. เข้าร่วมเสมอ 4. ไม่มีกิจกรรม			
E13.8	ท่านทำกิจกรรมต่างๆ ต่อไปนี้เป็นประจำหรือไม่ -ไปวัดวันพระหรือประกอบพิธีทางศาสนา	ไม่ทำ 1	ทำบางครั้ง 2	ทำประจำ 3	
A12	ลูกที่อยู่ที่อื่นที่อยู่ใกล้กับท่านมากที่สุดอยู่ที่ไหน	1. อยู่บ้านติดกันหรือใกล้กัน 2. อยู่ในหมู่บ้านหรือในเขตเทศบาล เดียวกัน 3. อยู่ในตำบลเดียวกัน 4. อยู่ในอำเภอเดียวกัน 5. อยู่ในจังหวัดเดียวกัน 6. อยู่คนละจังหวัด 7. อยู่ต่างประเทศ			
B5	ท่านอยู่บ้านนี้กับใครบ้าง 1. คู่สมรส 2. ลูกชายโสด 3. ลูกสาวโสด 4. ลูกชายสมรส 5. ลูกสาวสมรส 6. ลูกเขย/ลูกสะใภ้ 7. ลูกของลูก(หลาน) 8. พ่อ / แม่ 9. พี่น้อง 10. ญาติ 11. เพื่อน 12. ผู้ดูแล/ลูกจ้าง/คนรับใช้ 13. อื่นๆ (ระบุ).....	ไม่อยู่ 1	อยู่ 2		
E16	ท่านสามารถทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ด้วยตนเองหรือไม่ 1. กินอาหาร 2. ใส่เสื้อผ้า 3. อาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน (รวมการทำควม สะอาดร่างกายหลังการขับถ่าย)	ทำไม่ได้ เลย 1 1 1	ทำได้ด้วย ตนเอง 2 2 2	ทำได้บ้างโดยมี คน/ ช่วยอุปกรณ์ 3 3 3	
E15.1	ท่านสามารถกลิ้งปีสสวะได้หรือไม่	1. ไม่ได้	2. ได้บางครั้ง	3. ได้	
E15	ปัจจุบันท่านเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆต่อไปนี้หรือไม่ 1.โรคความดันโลหิตสูง 2.โรคเบาหวาน 3.โรคหัวใจ 4.โรคมะเร็ง 5.โรคตับ	เป็น (หมอบอก) 1 1 1 1 1	คิดว่าเป็น 2 2 2 2 2	ไม่เป็น 3 3 3 3 3	ไม่ทราบ 4 4 4 4 4

ข้อ	คำถาม	หมวดรหัส			
	6.โรคมะเร็ง	1	2	3	4
	7.โรคไต	1	2	3	4
	8.โรคข้อเสื่อม/ข้ออักเสบ/เก๊าท์	1	2	3	4
	9.มีอาการปวดเมื่อย/ขดยอก/ตะคริว	1	2	3	4
	10.อื่นๆ ระบุ.....				

D5. ในระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ ท่านเคยติดต่อกับลูกที่อยู่ที่ไม่ได้อยู่บ้านนี้ (รวมลูกเลี้ยงหรือลูกบุญธรรม) โดยวิธีต่อไปนี้ บ่อยครั้งเพียงใด

วิธีที่ติดต่อกับ (ทั้งท่าน/ลูกที่อยู่ที่ไม่ใช่ผู้ทำ)	ไม่เคย	ความบ่อยครั้งที่ได้รับ			
		ทุกวัน / เกือบทุกวัน	ทุกสัปดาห์	ทุกเดือน/ เกือบทุกเดือน	อย่างน้อย ปีละครั้ง
D5.1 การเยี่ยมเยียนกับลูก	1	2	3	4	5
D5.2 การพูดคุยทางโทรศัพท์	1	2	3	4	5

ตอนที่ 2 ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัว

ข้อ	คำถาม	หมวดรหัส
B8	ใครเป็นหลักในการดูแลความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของหลาน (ลูกของลูก) คนที่อายุน้อยที่สุด (ตอบเพียงคำตอบเดียว)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตัวผู้สูงอายุเอง 2. คู่สมรสของผู้สูงอายุ 3. ตัวผู้สูงอายุและคู่สมรสเท่าๆกัน 4. สมาชิกในครัวเรือน 5. อื่นๆ (ระบุ)..... [] 6. ไม่มีผู้ดูแล
E17	ปัจจุบันใครเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติท่านในการทำ กิจวัตรประจำวัน(กินอาหารใส่เสื้อผ้าอาบน้ำล้างหน้าแปรงฟันเข้าห้องสุขา) มากที่สุด (ตอบเพียงคำตอบเดียว)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีผู้ดูแลแต่ต้องการ 2. ดูแลตนเอง 3. คู่สมรส 4. ลูกชาย 5. ลูกสาว 6. ลูกเขย ลูกสะใภ้ / 7. ลูกของลูก (หลาน) 8. พ่อ แม่ / 9. พี่ น้อง / 10. ญาติ 11. เพื่อน คนรู้จัก / เพื่อนบ้าน / 12. พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล / 13. คนรับใช้ ลูกจ้าง / 14. อื่นๆ (ระบุ)

D2. ในระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ ท่านได้รับเงิน / ใต้ให้เงินกับลูกเป็นจำนวนเท่าใด

การได้รับเงิน/การให้เงิน	ไม่ได้รับ/ไม่ให้	จำนวนเงินที่ได้รับ / ใต้ให้ (บาท)
D 2.1 การได้รับเงินจากลูก		
1. ลูกที่อยู่บ้านนี้	1	จำนวนเงิน..... บาท
2. ลูกที่อยู่อื่น (ไม่ได้อยู่บ้านนี้)	1	จำนวนเงิน..... บาท
D 2.2 การให้เงินลูก		
ก. ลูกที่อยู่บ้านนี้	1	จำนวนเงิน..... บาท
ข. ลูกที่อยู่อื่น (ไม่ได้อยู่บ้านนี้)	1	จำนวนเงิน..... บาท

ตอนที่ 3 ปัจจัยความอยู่ดีมีสุข

E21 ในระหว่าง 12 เดือนก่อนการสัมภาษณ์ท่านมีอาการ/ความรู้สึกเหล่านี้หรือไม่บ่อยเพียงใด

E21	ท่านมีอาการ/ความรู้สึก เหล่านี้บ่อยครั้งเพียงใด	ไม่เคย	บางครั้ง	ประจำ
	1. ไม่อยากอาหาร/เบื่ออาหาร	1	2	3
	2. คิดมากหรือมีความวิตกกังวลใจ	1	2	3
	3. รู้สึกหงุดหงิด รำคาญใจ	1	2	3
	4. รู้สึกหมดหวังในชีวิต	1	2	3
	5. รู้สึกว่าชีวิตไม่มีคุณค่า	1	2	3
	6. รู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมอง	1	2	3
	7. รู้สึกเหงา	1	2	3
	8. มีความสุขสดชื่น/กระปรี้กระเปร่า	1	2	3

**แบบสอบถาม แบบกึ่งโครงสร้าง สำหรับการจัดสนทนากลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน
ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน**

มโนทัศน์/ประเด็นที่ศึกษา	คำถาม/ประเด็นชักต่อนื่อง
1. การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างลูกกับท่านในครอบครัว/ชุมชน เป็นอย่างไร	1. ท่านช่วยอธิบายวิธีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างลูกกับท่านในครอบครัว 2. ท่านช่วยอธิบายวิธีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างลูกกับผู้สูงอายุในชุมชน
2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้น	1. ท่านพึงพอใจ หรือไม่ อย่างไร 2. ท่านอยากให้การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างลูกกับท่านมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด จึงอยากให้เป็นแบบนั้น และแบบไหนที่ท่านไม่ อยากให้เกิดขึ้น เพราะอะไร
3. ในแต่ละรูปแบบของการให้เงิน รับเงิน การดูแลหลาน การช่วย เหลืองานบ้าน และการรับบริการ ประณินบำบัดดูแลกิจวัตรประจำวัน จากลูก ท่านรู้สึกพึงพอใจ และเป็นสุขอย่างไร	1. การให้เงิน/รับเงินระหว่างท่านกับลูก มีลักษณะอย่างไร ใครเป็นผู้ให้/ผู้รับ รูปแบบใดเกิดขึ้นบ่อยกว่า ทำไมจึงเกิดรูปแบบนี้ แล้วท่านพึงพอใจหรือไม่ เพราะเหตุใด 2. การให้/การรับ แบบใดที่ทำให้ท่านมีความสุข 3. การให้อะไร ที่ทำให้ท่านมีความสุข 4. การรับอะไร ที่ทำให้ท่านมีความสุข 5. ที่ให้ หรือ รับ อย่างทุกวันนี้ อะไรมันเป็นอุปสรรคที่ ทำให้ ท่านให้หรือรับได้น้อย 6. มีบางกรณีที่ได้รับเงินจากลูกแล้ว ทำไมพ่อแม่สูงอายุ จึงไม่มีความสุข 7. ที่พ่อแม่สูงอายุ ไม่มีความสุขเพราะอะไร (เป็นเพราะอยากเป็น ผู้ให้ลูก มากกว่าการเป็นผู้รับ?) 8. ท่านรู้สึกอย่างไร เมื่อต้องช่วยดูแลหลาน เพราะอะไร จึงรู้สึกเช่นนั้น แล้วท่านมีความสุขหรือพึงพอใจการดูแลหลานอย่างไร 9. ท่านรู้สึกอย่างไร หากท่านต้องช่วยลูกดูแลงานบ้าน ท่านอยากจะทำหรือไม่ เพราะเหตุใดท่าน และท่านพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร 10. ตอนนี้ท่านรู้สึกอย่างไรกับสุขภาพของท่าน แล้วท่านจะทำอย่างไรเมื่อสุขภาพของท่านเป็นแบบนี้ 11. การรับบริการประณินบำบัดและกิจวัตรประจำจากบุตร ท่านรู้สึกพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร แล้วท่านอยากให้เป็นอย่างไร เพื่อท่านจะได้มีความสุขมากขึ้น 12. ท่านคิดว่า ถ้าสามารถจะให้แก่ครอบครัวได้ ท่านจะต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้าง /ชุมชนจะต้องเตรียมตัวอย่างไร/ และท่านอยากให้สังคมหรือภาครัฐมีนโยบายอะไร ในการช่วยเตรียมตัวนี้

ภาคผนวก ข

ตารางที่ ข.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ)

คุณลักษณะทั่วไป	ชุมชนชนบท (8,896)	ชุมชนเมือง (11,766)	ภาพรวม (20,662)
เพศ			
ชาย	42.43	41.68	42.20
หญิง	57.57	58.32	57.80
อายุ			
อายุ 60-69 ปี	58.72	58.68	58.71
อายุ 70-79 ปี	33.59	33.85	33.67
อายุ 80 ปีขึ้นไป	7.69	7.47	7.62
การศึกษา			
ไม่เคยเรียน	12.27	8.72	11.17
ประถมศึกษา	83.70	68.96	79.14
มัธยมศึกษาและสูงกว่า	4.03	22.32	9.69
สถานภาพสมรส			
โสด	0.07	0.14	0.09
สมรส	66.96	63.51	65.89
หม้าย หย่า แยก	32.97	36.35	34.02
จำนวนบุตร			
1 คน	7.61	12.51	9.13
2 คน	17.55	26.88	20.44
3 คน	21.85	24.95	22.81
4 คนขึ้นไป	52.99	35.66	47.62
จำนวนบุตรเฉลี่ย	3.94 (SD=2.06)	3.39 (SD=1.80)	3.68 (SD=1.95)
ความเพียงพอของรายได้			
เพียงพอ	59.53	67.44	61.98
ไม่เพียงพอ	40.47	32.56	38.02
รายได้เฉลี่ยต่อปี			
รายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 10,000 บาท	19.41	12.87	17.39
รายได้เฉลี่ย 10,000-49,999 บาท	51.08	41.40	48.08

คุณลักษณะทั่วไป	ชุมชนชนบท (8,896)	ชุมชนเมือง (11,766)	ภาพรวม (20,662)
รายได้เฉลี่ยต่อปี 50,000 บาทขึ้นไป	29.51	45.73	34.53
การทำงาน			
ทำงาน	58.02	67.29	39.11
ไม่ทำงาน	41.98	32.71	60.89
สถานะสุขภาพ			
สุขภาพดีและดีมาก	42.56	45.18	43.37
สุขภาพปานกลาง	42.68	41.04	42.18
สุขภาพไม่ดีและไม่ดีมาก	14.76	13.78	14.45
ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน			
สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเอง	72.72	75.62	73.62
ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเอง	27.28	24.38	26.38
โรคเรื้อรังประจำตัว			
ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว	49.52	39.89	46.54
มีโรคเรื้อรังประจำตัว	50.48	60.11	53.46
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม			
มีส่วนร่วม	81.00	57.03	73.58
ไม่มีส่วนร่วมเลย	19.00	42.97	26.42
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา			
มีส่วนร่วมเป็นประจำ	70.66	54.80	65.76
มีส่วนร่วมบางครั้ง	23.14	34.24	26.58
ไม่มีส่วนร่วมเลย	6.20	10.96	7.66
รวม	100.00	100.00	100.00

หมายเหตุ: ค่าสังเกตของคุณลักษณะทั่วไป เป็นค่าที่ได้ถ่วงน้ำหนัก normalized weight แล้ว

ตารางที่ ข.2 จำนวนและร้อยละของการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรในชุมชนชนบท (n=8,896)

ลักษณะการอยู่อาศัยระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร	การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร:ต่อปี (ร้อยละ)			
	ไม่ได้รับ/ให้	1-4999 บาท	5000-9999 บาท	10000 บาทขึ้นไป
รับเงิน				
บุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	63.96	18.82	8.20	9.02
บุตรอยู่ที่อื่น	19.36	28.80	18.15	33.69
ให้เงิน				
บุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	90.65	5.03	1.70	2.62
บุตรอยู่ที่อื่น	92.15	3.38	1.58	2.89

ตารางที่ ข.3 จำนวนและร้อยละ ของการแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร ในชุมชนชนบท (n = 8,896)

ลักษณะการช่วยเหลือ	การแลกเปลี่ยนด้านการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร (ร้อยละ)				
	รับการช่วยเหลือ	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ	ให้การช่วยเหลือ	ไม่ได้ให้การช่วยเหลือ	รวม
รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร					
บุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	14.72	85.28	-	-	100.00
บุตรอยู่ที่อื่น	8.95	91.05	-	-	100.00
ช่วยเหลือแลหลาน					
บุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน	-	-	3.08	96.92	100.00
บุตรอยู่ที่อื่น	-	-	9.72	90.28	100.00

ตารางที่ ข.4. ร้อยละของรูปแบบความเป็นปึกแผ่นเชิงโครงสร้างระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร จำแนกตามลักษณะการอยู่อาศัย (n=8,896)

ลักษณะการอยู่อาศัย	ผู้สูงอายุไทยในชนบท (ร้อยละ)
อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับบุตร	54.48
อยู่ใกล้ชิดกัน/ติดกันกับบุตร	30.30
ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดหรือไม่ได้อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (อาศัยอยู่บ้านไกลจากบุตร)	15.22
รวม	100.00

ปัจจัย	ค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effect : dy/dx) ของตัวแปรตามรายชื่อ (0 to1)					
	ไม่คิดมาก/ ไม่วิตกกังวลใจ	ไม่หงุดหงิด รำคาญใจ	มีความหวัง ในชีวิต	ชีวิตมีคุณค่า	มีความสุขและ ไม่เศร้าหมอง	ไม่เหงา
R ²	0.0614	0.0647	0.0789	0.0768	0.0687	0.0752
Prob >chi ²	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Y = Predict	.6218659	.6281147	.8640672	.8963223	.8086304	.6835692

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 , *** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

ตารางที่ ข.7 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงของผู้สูงอายุไทย จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

ปัจจัยต่างๆ	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ของผู้สูงอายุไทย					
	ชุมชนชนบท		ชุมชนเมือง		ภาพรวมประเทศไทย	
	แบบ จำลอง ที่ 3	แบบ จำลอง ที่ 4	แบบ จำลอง ที่ 5	แบบ จำลอง ที่ 6	แบบ จำลอง ที่ 7	แบบ จำลอง ที่ 8
ปัจจัยการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร						
รับเงินจากบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.011	-0.010	0.029*	0.029*	-0.000	0.001
5,000 – 9,999 บาท	-0.002	-0.001	0.038*	0.037*	0.010	0.011
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	0.041*	0.041*	0.030*	0.030*	0.033**	0.033**
รับเงินจากบุตรที่อยู่อื่น(ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.015	-0.016	-0.035*	-0.034*	-0.025*	-0.026*
5,000 – 9,999 บาท	-0.010	-0.011	-0.006	-0.005	-0.015	-0.015
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้รับ)	0.040*	0.039*	0.022	-0.022	0.018	0.018
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.069**	-0.069**	-0.016	-0.016	-0.054***	-0.054***
ตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	0.021	0.021	-0.027	-0.028	0.002	0.001
ให้เงินแก่บุตรที่อยู่อื่น (ต่อปี)						
1-4,999 บาท	-0.029	-0.033	-0.128***	-0.130***	-0.053**	-0.055**
5,000 – 9,999 บาท	-0.020	-0.021	-0.087*	-0.089*	-0.039	-0.039
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป (baseline ไม่ได้ให้)	0.016	0.017	-0.020	-0.020	0.001	0.002
รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร						
ไม่ได้รับการปรนนิบัติดูแลกิจวัตรประจำวันจากบุตร (baseline)	-0.035*	-0.036*	-0.006	-0.006	-0.025**	-0.026**
ช่วยดูแลหลาน						
ไม่ได้ช่วยดูแลหลาน (baseline)	-0.021	-0.021	0.015	0.014	-0.009	-0.009
ปัจจัยประชากร เศรษฐกิจและสังคม						
เพศหญิง						
เพศชาย (baseline)	-0.013	-0.013	-0.013	-0.013	-0.014*	-0.013*
อายุ 60-99 ปี						
อายุ 70-79 ปี	0.001	0.003	-0.009	-0.008	-0.004	-0.003
อายุ 80 ปีขึ้นไป (baseline)	-0.001	0.001	0.014	0.014	0.003	0.003

ปัจจัยต่างๆ	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ของผู้สูงอายุไทย					
	ชุมชนชนบท		ชุมชนเมือง		ภาพรวมประเทศไทย	
	แบบ จำลอง ที่ 3	แบบ จำลอง ที่ 4	แบบ จำลอง ที่ 5	แบบ จำลอง ที่ 6	แบบ จำลอง ที่ 7	แบบ จำลอง ที่ 8
ประถมศึกษา	-0.012	-0.011	-0.036**	-0.036**	-0.017	-0.017
มัธยมศึกษาและสูงกว่า	0.040	0.039	0.046**	0.046**	0.050***	0.050**
ไม่มีการศึกษา (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
โสด	0.162	0.153	-0.000	-0.000	0.103	0.98
สถานภาพสมรส	0.054***	0.054**	0.064***	0.064***	0.057***	0.056***
สถานภาพหม้าย หย่า แยก (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
จำนวนบุตร (จริง)	-0.008**	-0.008**	0.004	0.004	-0.005**	-0.005**
ทำงาน	0.011	0.012	0.038***	0.038***	0.019**	0.019**
ไม่ทำงาน (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
รายได้เพียงพอ	0.082***	0.082***	0.106***	0.106***	0.090***	0.089***
รายได้ไม่เพียงพอ (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
รายได้ต่อปี						
10,000 – 49,999 บาท	0.016	0.017	0.019	0.019	0.016*	0.016*
50,000 บาทขึ้นไป	0.058***	0.058***	0.043***	0.044***	0.050***	0.050***
Baseline ต่ำกว่า 10,000 บาท	-----	-----	-----	-----	-----	-----
สุขภาพดี	0.176***	0.175***	0.185***	0.185***	0.178***	0.178***
สุขภาพปานกลาง	0.116***	0.116***	0.111***	0.111***	0.114***	0.115***
สุขภาพไม่ดี (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง	0.062***	0.062***	0.021*	0.020*	0.051***	0.051***
ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันไม่ได้ด้วยตนเอง (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ไม่มีโรคเรื้อรังประจำตัว	0.047***	0.047***	0.028***	0.028***	0.040***	0.040***
มีโรคเรื้อรังประจำตัว (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาประจำ	0.081***	0.081***	0.043**	0.043**	0.063***	0.063**
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาบางครั้ง	0.047**	0.048**	-0.002	-0.001	0.029**	0.029**
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	0.019	0.020	0.013	0.013	0.017*	0.017*
ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร						
อาศัยอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน	0.039**	0.039**	0.023	0.023	0.036***	0.036***
อาศัยอยู่บ้านติดกัน/ใกล้กัน	0.016	0.010	0.003	0.007	0.011	0.007
อาศัยอยู่ไกลจากบุตร (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียน	0.002		0.143***		0.045*	-
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์	0.067		0.105***		0.069**	
ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและ โทรศัพท์	0.017		0.231***		0.068**	
ไม่ติดต่อกับบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือ โทรศัพท์ (baseline)	-----		-----		-----	

ปัจจัยต่างๆ	ความอยู่ดีมีสุขในระดับสูง ของผู้สูงอายุไทย					
	ชุมชนชนบท		ชุมชนเมือง		ภาพรวมประเทศไทย	
	แบบ จำลอง ที่ 3	แบบ จำลอง ที่ 4	แบบ จำลอง ที่ 5	แบบ จำลอง ที่ 6	แบบ จำลอง ที่ 7	แบบ จำลอง ที่ 8
ติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมทุกวัน		0.036		0.127***		0.064**
ติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนทุก สัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		-0.034		0.148***		0.024
ติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุกวัน		0.057		0.132***		0.081
ติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการโทรศัพท์ทุก สัปดาห์ ทุกเดือนหรืออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		0.068		0.101***		0.068**
ติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนและ โทรศัพท์		0.019		0.231***		0.069**
ไม่ติดต่อบุตรที่อยู่อื่นด้วยการเยี่ยมเยียนหรือ โทรศัพท์ (baseline)		-----		-----		-----
บุตรอยู่ทีอื่น	0.009	0.010	-0.133***	-0.133***	-0.031	-0.030
ไม่มีบุตรที่อยู่ทีอื่น (baseline)	-----	-----	-----	-----	-----	-----
N	8896	8886	11766	11766	20662	20662
R ²	0.0638	0.0645	0.0726	0.0728	0.0635	0.0638
Prob >chi ²	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Y = Predict	.75260525	.7527765	.7819778	.78205885	.76098416	.76105715

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 , ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 , *** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางวัชรี ต่านกุล เกิดเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2506 ที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พยาบาล) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปี พ.ศ.2528 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการพัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในปี พ.ศ.2542 และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ประชากรศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2558

การทำงาน พ.ศ.2528-2536 พยาบาลวิชาชีพ แผนกผู้ป่วยหนักและพยาบาลผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะสาขาการสวนหัวใจ โรงพยาบาลสมิติเวช พ.ศ.2536-2538 รองหัวหน้าแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลปิยะเวท พ.ศ.2542 ผู้ช่วยนักวิจัยคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2542-2552 ผู้ช่วยผู้จัดการบริษัท STM Wireless Systems และ พ.ศ.2557 อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (องครักษ์)

ผลงานวิชาการนำเสนอบทความเรื่อง "คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่ใช้บริการ การแพทย์แผนไทย" ในการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2555 บทความเรื่อง "การแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ" ในการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2557 บทความเรื่อง "การแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลไหล่น่าน จังหวัดน่าน นำเสนอในวารสารสุขโขทัยธรรมธิราช ฉบับเดือนมกราคม-มิถุนายน 2558" และบทความเรื่อง "การแลกเปลี่ยนและความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุไทย" นำเสนอในวารสารประชากรศาสตร์ ฉบับเดือนมีนาคม-สิงหาคม 2558